

.....  
129.425  
.....

OSZK

HARSÁNYI ZSOLT

MATHIAS REX

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO  
PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO  
PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO  
PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO  
PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO  
PRESS



OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

HARSÁNYI ZSOLT

# MATHIAS REX

HUNYADI MÁTYÁS ÉLETÉNEK REGÉNYE

MÁSODIK KÖTET

19.—24. ezer

BUDAPEST  
SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET R.-T  
KIADÁSA

*Fenntartunk minden jogot, a fordítás, színpadra alkalmazás  
és filmesítés jogát is.*

*Copyright by Singer és Wolfner Rt., Budapest, 1942.*

OSZK  
Országos Széchényi Könyvtár

129425

ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR	
B. 4585	1983
LELTÁRI SZÁM	

R  
2

## I

— Éljen Mátyás király!

A szegedi országgyűlés, amelyet december elején nyitott meg Mátyás, kitűnően sikerült. Már a rendek gyülekezésekor érezni lehetett a kialakuló hangulatot: a király népszerűsége eleven volt és lármas. Hogy halálra ítélt nagybátyjának az egyház nyomós közbenjárására megkegyelmezett, az olyan irgalmat és józan mérsékletet mutatott, amely elég ritka a teljes hatalommal rendelkező tizennyolc éves fiatalembereknél. De hogy a lázadó nagybácsit börtönben tartotta, abban az egész ország ujjongva látta azt a kemény, nagyszerű erőt, amelyet oly régóta nélkülöztek és áhítva vártak a rendetlen politikai életbe beleunt magyarok. Végre férfi ült a trónon, akinek akarata volt és aki ezt az akaratot irgalmatlanul végre is tudta hajtani. S ha a kancellisták egynémelyike attól tartott, hogy a rendek viharosan fel fognak háborodni a törvénytelenül kivetett adó miatt, az országgyűlésen ennek éppenséggel az ellenkezője történt: vége-hossza nem volt a fiatal király ünneplésének s a rendek lelkesen adták meg az alkotmányellenes adónak az utólagos alkotmányosságot, sőt a honvédelem újjászervezését is megszavazták. Szinte kérni sem kellett tőlük, maguktól kínálták a pénzt és a vért. Ezalatt Szilágyi Mihály néma fogolyként üldögélt Világos várának börtönében, a török pedig messzire visszavonult és nem fenyegette őket.

Garáék azonban szabadon mozogtak. És alig oszlott széjjel a diadalmas országgyűlés, a nagy lelkesedésnek megmutatkozott a bőjtje is. Eleinte bizonytalanul és szórványosan, majd csakhamar kétségtelen formában és mindenuntalan jöttek a hírek, hogy Fridrik császár és a Gara-párt megtalálták egymást. Újesztendőre már tudni lehetett, hogy Mátyás király ellenzéke megtagadja őt és Fridrik császárt készül királlyá választani. Mire a király visszatért Budára, már kezében volt a békétlenek névsora. Gara László és Ujlaki Miklós állottak a Fridrik-párt élén. Velök ment Bánfi Pál, a főajtónálló, aztán a négy Szentgyörgyi gróf: György, László, János és Zsigmond. Mátyás nagy meglepetésére a Kanizsaiakról is kitünt, hogy ellene vannak. Azok a Kanizsaiak, akik valaha együtt ültek Hunyadi Lászlóval a budai várbörtönben. De testi-lelki barátság fűzte őket Szilágyi Mihályhoz, őmiatta fordultak nyilván a kemény király ellen. Velök tartott a szalai főispán, Szécsi János, az esztergomi érsek fivére, Pető Miklós, Pető György, Szentgróti János, Ördög Mihály, Ostfi Ferenc, Dancs Pál, gróf Frangepán Márton. Még jó néhányan. Gara olyan ember, aki a vélt gyermekkirály uralma alatt a saját kiskirályságát remélte, de most bosszúsan látta, hogy a régi szép rendetlenségnek vége.

A fiatal király azonnal összehívta azokat az urakat Budára, akiknek hűségében bízott. Hívta ugyan valamennyit, még a Fridrik-pártiak listáján szereplőket is, de látni akarta, hogy a hívó szóra kik jelennek meg. A seregszemle jól ütött ki. Az egyháznagyok közül az egy erdélyi püspök nem jelent meg, az olasz eredetű Baschino Máté. A többi mind eljött. Még a nyilvánvalóan Gara-párti primás is, az öreg Szécsi Dénes, aki nyíltan mégis csak vonakodott színt vallani a király ellen. Eljött Várdai István kalocsai érsek, Hedervári László egri püspök, Bán Mihály pécsi püspök, Vetési Albert veszprémi

püspök, Csupor Demeter zágrábi püspök, a győri, váci, csanádi püspökök, a szentmártonhegyi apát, a székesfehérvári prépost. A világi urak közül Ország Mihály nádor, Rozgonyi Sebestyén erdélyi vajda, Palóczi László országbíró, a főudvarmester, a főpohárnok, a dalmata bán, a horvát bán, a főlovászmester, a székely ispánok, a nógrádi főispán, a zempléni főispán és ezeken a közjogi méltóságokon kívül nagy sereg nemes úr. Nagy meglepetésre a Marótiak is eljöttek. Maróti Máté és Maróti Lajos, mind a ketten vejei Ujlakinak.

A híveket a trónteremben gyűjtötte össze a király. Mikor már mind együtt voltak, bevonult kamarásaival és fellépett a trónra. Aztán elkezdett szólni hozzájuk, a trónbeszédek szokott latin bevezetésével kezdvén. De csakhamar belemelegedett, kevésbé ünnepélyessé vált, szónoklata közvetlen emberi vallomáshoz lett hasonló.

— Fridrik császár ezt a trónt akarja. Kérünk benneteket, mondjátok meg őszintén: kívánjátok-e fenntartani azt a véleményeteket, hogy mi vagyunk alkalmasak a magyar királyi méltóságra, vagy esetleges csalódások és elégedetlenségek miatt kívánjátok-e ezt a választást megsemmisíteni? Ha nem bíztok bennünk, a ti bizalmatok nélkül ezt a méltóságot nem viselhetjük tovább és kész vagyunk a királykodás gondjairól lemondani. Nekünk csak hazánk fontos, nem mi magunk. Mi a magunk dicsőségét csak a magyar nemzet dicsőségében keressük. Trón nélkül, a besztercei grófság rangjában gyűlölet és kajánság nem fog körülvenni bennünket és bizonyára úgy is ki tudjuk vívni a nemzetnek azt a becsülését és szeretetét, amelyet mint elárult és fölösleges király nem vívhatunk ki. De belül, lelkünk bensejében megváltozni nem vagyunk hajlandók. Trónon, vagy nem trónon, de csak lelkiismeretünk szavát követhetjük, amely a haszonlesó nagyurak önzését nem tekinti. Egy esztendeje uralko-

dunk ebben az országban. Amit eddig tettünk, abból ítélhetek: ezt fogjuk tenni ezentúl is. Ha úgy találjátok, hogy ez nektek nem elég, mi, ezekben a nehéz időkben, nem kívánunk királyotok lenni. Tessék, döntsetek, mi a trónt akár ebben a pillanatban hajlandók vagyunk elhagyni.

Ezt a beszédet halálos csend hallgatta végig és tomboló tetszés követte. A fiatal király komolyan állott az elhallgatni nem akaró éljenzés viharában, perceken és perceken keresztül. Végül felemelte kezét. Csend lett.

— Ezt az ítéletet királyi szívünk minden melegével köszönjük. Felhívunk mindnyájatokat, hogy egymáshoz való tartozásunkat, amely immár eltéphetetlen, szent esküvel erősítsük meg.

Az egész pazar gyülekezet templomba vonult, hogy a nagyurak hűséget esküdjenek a királynak, s ő nekik. Annak a napnak évfordulója volt, amikor Mátyás a sztrasznici határon elindult Magyarország felé. Az urak megesküdtek, mormoló tenger gyanánt ismételve az oltár előtt felolvasott esküminta mondatait, hogy mást királyuknak nem ismernek, másnak engedelmeskedni nem fognak, a királyt minden pártütő ellen vagyonukkal, vérökkel, életökkel segítik, a király ellenségeinek ígéreteire nem hallgatnak, még káruk és üldöztetésök esetén is Mátyáshoz hívek maradnak s őt tanácsukkal mindig segíteni fogják.

Aztán a király esküdött. Hogy őket törvényes szabadságaikban és szokásaikban megtartja, birtokaikban teljes erejével oltalmazza, az ellenpárt által okozott káraikat a belső rend teljes helyreállta után megtéríti, országlásában pedig ragaszkodni fog az ősi alkotmányhoz, s ha netalán...

Itt az urak sokasága meglepetten kapta fel a fejét.

— ...s ha netalán az ország java és egysége az alkotmánytól való egynémely eltéréseket vagy hoz-

záadásokat kívánna, ilyeneket csak az országgyűlés hozzájárulásával fogunk tenni, Isten minket úgy segéljen.

Már a misét befejező orgonazúgás alatt is izgatottan hajlottak egymáshoz az urak. A király igen különös mondattal pótolta meg az ilyen fejedelmi esküvések megszokott, ősi szövegét. S mikor mise végeztével a soraik között méltósággal kivonuló király után ők is kiléptek a napfényes februári térre, egyszerre hatalmas z sivaj támadt köztük. Az az „et si quid“-del kezdődő tétel úgy nyúlt közénk, mint méhrajba a medve talpa. De a király már palotája felé nyargalt. S mikor ott hátravetette díszes királyi palástját az udvariasan segédkező Vitéz Jánosnak, a jókedvű cinkosok szemhunyorításával nézett rá:

— Ezt jól megcsináltuk.

— Jól, felség. S ugyan éljünk véle.

— Éljünk. Csak attul félek, hogy az országgyűlés inkább utána járuland hozzá sok minden dologhoz, semhogy előtte.

Jókedvök volt, kész erővel láttak munkához. Akadt dolguk elég. Az örökké fészkelődő Giskra gyorsan rajta ütött azon az alkalmon, hogy a királynak Fridrik praktikai felé kell figyelnie, és megint elkezdett a felvidéken rabolni. A törökre is figyelni kellett félszemmél. És főként minden figyelmet össze kellett szedni a Habsburg-veszedelem ellen. Fridrik maga sem aludt rózsalevelekből vetett ágyon. Fivérei, akikkel a hatalom felett állandóan veszekedett, fegyverben állottak ellene, az Ulrik-féle örökség miatt a görzi gróffal kellett hadakoznia. De nem is az ő ausztriai ereje volt itt a félni való, hanem a hozzá pártolt magyarok gyűlölete, amelynek tetemes zsoldos-toborzó gazdagság állott a háta mögött.

— Pozsony, felség, Pozsony, — hajtogatta foly-

ton Vitéz püspök, — ha ki baj jó napnyugat felől, mendétig csak Pozsonyra igyelejünk legelőztebb.

— Jól vagyon, feredjék Pozsony az kedvezésekben. Ki csak beléje fér, annyit kap.

Pozsony királyi rendelettel jogot kapott arra, hogy piros pecsétet használhasson, akárcsak a király maga. Pozsony polgárai szabadságlevelet kaptak, hogy kivételnek az igazságszolgáltatás rendes szervezete alól, csak saját törvényhatóságuk ítékezhetik fölöttük, másodfokon a tárnok, harmadfokon a király. Pozsony naphosszat ünnepelte a királyt. Fridrik ügynökei, akik hangulatot jöttek csinálni, kedvetlenül tértek vissza Ausztriába.

Egy héttel azután, hogy a budavári főtemplomban elhangzott a hűségeskü, csakugyan összejöttek Ausztriában a zendülők, hogy Fridriket magyar királlyá válasszák. Németújvár, vagyis az osztrákok nyelvén Wienerneustadt, lett a színhelye a választásnak. Ez volt Fridrik szülővárosa és Bécsnél is jobban dédelgetett családi székhelye. Onnan jött a hír, hogy a Gara-párt február tizenhetedikén összegyűlt, megjátszotta a magyar országgyűlés külsőségeit és királlyá választotta a németrómai császárt. Fridrik a magyar királyi címet azonnal fel is vette. És már jókora serege volt úton Székesfehérvár felé. Az ősi koronázó városban szándékoztak megkoronázni Garáék. Szent István koronájával, amelyet Fridrik, íme, nem ok nélkül tartott vissza mindenféle ürügyek alatt. Legutóbb például azt izente Budára Beszterce grófjának, — mert Mátyás király voltát nem ismerte el, — hogy hazaküldi a koronát, ha megtérítik neki boldogult V. László neveltetési költségeit. És mindjárt meg is szabta igényeit valami szándékosan képtelen összegben.

De a Fridrik-seregek félúton megállottak. Szemközt találták magokat Nagy Simonnak, a Mátyás-párti macsói bánnak, résen álló hadaival. Rövid ha-

bozás után megfordultak. A székesfehérvári koronázásról le kellett mondani. Fridrik halogatni szeretne volna a szertartást, de Garáék erőszakolták: mennél gyorsabban tegye a fejére a szent koronát. A ceremóniát tehát megtartották Németújvárott és Garáék megindultak zsoldos seregökkel, hogy a feneketlenül gyűlölt fiatalembert letaszítsák a trónról. Három helyen törtek be a dunántúli megyékbe, pusztítottak, égettek, aztán egyesültek és vonultak tovább Buda felé.

Budán éjjel-nappal dolgozott a kancellária, reggelig gyertyafénynél, nappal napvilágnál. Egyetlen óra szünet nélkül. A király megparancsolta, hogy minden hírrel, amely Nagy Simon serege felől jön, azonnal fel kell költeni.

Fel is költötték egy hajnalon. Már inasa arcán látta, hogy baj van. Magára kapta ruháit. A fogadószoba hajnali derengésében ijesztő csoport várta: maga Nagy Simon, mellette alvezérei. Némelyiknek feje pólyásan, másiknak karja felkötve.

— Mi történt, Simon?

— Büntetésünkért jövénk, felség. A császáriak csúnyán meggyőztek. Itt állunk, tizedöltess bennünket, kit megérdemöltünk.

Mátyás nézte őket és hallgatott. Aztán mozdulatlan arccal rászólt Nagy Simonra:

— Beszélj.

Az elmondta a csata lefolyását. Körmendnél találtak az ellenséges sereggel. Nagy Simon lelkes harci készségben azonnal támadott. Vigyázatlanul nyomult előre, s már későn vette észre, hogy meggondolatlan lendületében átkaroló kelepcebé szaladt bele. Hátrálnia nem lehetett, kénytelen volt megütközni a számban is sokkal nagyobb és hadállásban is sokkal erősebb sereggel. A császáriak derékhadát Grafeneck osztrák vezér vezette, a bal szárnyat gróf Szentgyörgyi Zsigmond, a jobbat Ujlaki. Magyar részről Rozgonyi Miklós támadott a

jobbszárnyal, de ez is túlhevés lendületet vett és csakhamar elválták a főseregtől. Lekaszabolták. Ezzel a csata el is dőlt. A magyar sereg vak rendtelenségben menekült, rengetegen elesetek és sokan belefelladtak szaladás közben a Rába vizébe.

Nagy Simon letérdelt, mikor végigmondta. Alvezérei is letérdeltek.

— Hogy megtizedöltes, felséges király, könyörünk.

Mátyás lenyúlt Nagy Simonhoz és felemelte.

— Eszöm ágában sincs. Vödd az tartalékot, legott indulj vissza. Mindeniktök úgy verekedjék, hogy az esorbát köszörüli. Hogy az hibát bánjátok, így nyilván megmutassátok királytoknak. Rajta, magyar.

Nagyot csapott a Nagy Simon vértés vállára. A behemót nagy ember megragadta a király kezét és megcsókolta. Sírt örömeiben és rajongó szeretetében.

— No legények, — kiáltotta könnyes hangon, de boldogan, — az anyja kinszenvedésit az némötnek, mastan aztán rajta!

És kirobogtak, mintha a folyosón már verekedniök kellett volna. Mátyás nyugodtan visszafeküdt aludni. Másnap, harmadnap végezte dolgát, a pápai követtel tárgyalt, Giskra ellen új csapatot küldött, anyját látogatta, tárgyalt, tanácskozott. És várt. Tizednap megint éjszaka kellett felriadnia. De most nem inas költötte, hanem kürtszó. S ugyanabban a teremben, ugyanolyan didergő tavaszi hajnalon megint ott állt előtte Nagy Simon.

— Kiköszörültük, felség! Iszonyó szerrel megnyuvasztottuk az beste némöt férgeit.

— No látod, Simon. Mondd el.

Nagy Simon elmondta. Sokkal hosszabban, sokkal részletesebben. Ugy gyönyörködött saját elbeszélésében, hogy olykor megállt idegesen kacagni. A két sereg megint csak Körmendnél találkozott. Az osztrákok most még szekértáborral is megerősítették

magokat, de elbizakodottságukban kijöttek onnan és a szabad síkon támadtak. A magyarok kétfelé szakadtak azonnal, egyik részök rettenetes hévvel ütötte vissza a támadást, másik részök ügyesen a szekértábor mögé osont. Az osztrákok kénytelenek voltak meghátrálni a becsületöket kereső magyarok dühétől, de ekkor hátulról is rohamot kaptak. A győzelem teljes lett, az egész osztrák tábor minden poggyászoszul a magyarok zsákmánya. A katonák irgalmatlan bosszút állottak a minapi szégyenért, a derékhad tovább üldözi a hanyatt-homlok menekülőket, már osztrák területen vannak. A nagy zsákmány viszont már úton van Buda felé.

— Hát nem lött volna kár, kire az tized esik? — kérdezte Mátyás.

Az öreg harcosok úgy néztek rá, tizenkilencévesre, mint gazdájára az eb. A király megölelte Nagy Simont. És most már nem ment lefeküdni. Azonnal felzörögtette Vitéz Jánost és a kancellistákat. Hogy Fridrik ellen ezt a gyors és rövid háborút megnyerte, aziránt nem lehetett kétség. Jól ismerte az ellenpárt haderejét, a Nagy Simon előadásából megállapíthatta, hogy az a haderő nem számít többé. Jól ismerte Fridrik fukarságát és a Garáék anyagi tehetségét: tudta, hogy hosszú ideig új osztrák sereg felállításától nem kell tartania. Győzött. Most a fegyverek után a kancellária munkája következett. Ki kellett csikarni Fridrikből a békét s ennek feltételei közt a szent koronát. Ugyanakkor újabb fegyverszünetet kellett letárgyaltatnia Giskrával, mert kisebb jelentőségű felvidéki hadjárata is jól végződött. Ugyanakkor fel kellett készülnie a török veszedelemre, mert a szokásos török felvonulás ideje, a kora nyár, már erősen közeledett. Teméntelen levelezés, követküldés, nunciussal való tárgyalás járt ezzel és változatlan folytatása a szüntelen tanácskozásoknak, négyszemközt Vitéz Jánossal.

Azt sütötték ki a püspökkel, hogy Fridriket rá kellene bírni: bízzák a béke feltételeit választott bíróra és legyen az a választott bíró Girzsik. Eleinte a pápára gondoltak, aki, jórészt a budai nuncius hatása alatt, meglepő hidegséget tanusított volt pártfogója, Fridrik iránt. Mátyást minden módon kitüntette, s mialatt Budára megleghangú, a kereszténység nagy védelmezőjének hízelgő leveleket írt, azalatt Fridrikkel hideg és kitérő hangon levelezett. Minden módon igyekezett kimutatni, hogy a pápát csak a pogányoktól fenyegetett egyház sorsa érdekli, nem pedig európai fejedelmek világi marakodása. Egy napon szentelt zászlót küldött Mátyásnak, álljon azzal a keresztes hadjárat élére. Fridrik mélyen csalódott védencében és semmi áron sem akarta döntőbíróként elfogadni. Így jutott Mátyás és tanácsadója arra a gondolatra, hogy Girzsikre bízzák a döntést. A cseh király igen alkalmasnak tetszett erre. Éppen mostanában jegyezte el két kisebb leányát két német hercegnek és így atyafiságos összeköttetésbe jutott Fridrikkel is. Másrészt Mátyás feltétlenül bízott szövetségese meleg barátságában, amely most a próbát ki fogja állani. A jelölésbe Fridrik is belement, a tárgyalás színhelyéül Brünnt tűzték ki. Mátyás a maga két bírójául Vitéz Jánost és Rozgonyi Osvátot küldte ki, hogy Girzsik elnöklete alatt üljenek össze Fridrik két küldöttjével és harcolják ki a béke rául a szent koronát.

S mialatt ez folyt, két eléggé izgalmas hírt kapott a budai várpalota.

Az egyik az volt, hogy Gara László hirtelen meghalt. Hogy miben, azt nem lehetett tudni. Meghalt anélkül, hogy élete álmát beváltván, valamely, bármely trónra ráülhetett volna. Esküt szegett és nyakasztatott a hatalomért, de még csak egy kis német foltocska trónja, még csak Boszniaé sem jutott

számára. A Mátyás-ellenes párt pedig hatalmas oszloppal lett kevesebb.

A másik hír az volt, hogy Szilágyi Mihály nem nyugodott a börtönben sem. Ki tudta magát szabadítani, igen ügyesen csinálta. Engedelme volt arra, hogy saját szakácsa főzhessen neki, a szakácsot el is hozatta Világos várába. Ez a szakács szervezte meg az egész csínyt a fogoly tervei alapján. Mindenekelőtt a várórség emberei között titokban híveket toborzott pénzigérettel és más édesgetéssel. Aztán lent a faluban is gyűjtött megbízható embereket, akik követték utasításait. Mikor mindent szépen előkészített, akkor végrehajtották az agyafúrt tervet, amely minden részletében pontosan sikerült: a vár alatt egy éjszaka rettentő lárma tört ki, hogy jön a török. Még valami kazlat is felgyújtottak, hogy izgalmas képe legyen a dolognak. A lármára felriadt a várórség, a harangot félreverték, a kapitány sebel-lobbal kapkodva riadót fuvatott és kirohant a vélt törökre az őrség egy részével. De a fogolyhoz szítók bent maradtak és belülről rögtön felhúzták a hidat. Szilágyi Mihály kijött börtönéből és azonnal átvévén a parancsnokságot, kihirdette, hogy ő most már szabad ember és Világos várát ezennel hatalmában lévőnek nyilvánítja. A kint rekedt őrsereg, amely persze semmiféle törököt nem talált, még csak meg sem támadhatta saját várát, lévén mindennemű ostromszer híjával. Sőt kénytelen volt alkut kezdeni a fogolyból hirtelen parancsnokká változott Szilágyival. Ez végül is ki tudta magának csinálni a szabad elvonulást a pártjára állottakkal. Budára egy szép napon az a hír jött, hogy Szilágyi szabadon jár, sereget toboroz és rettentő dühvel fegyveresen készül Buda ellen.

Ez a hír nem jókor érkezett. Giskra cseh rablói nem nyughattak a felföldön, délen a török megtámadta Szerbiát és a megriadt Osztoja-család gyorsan békét kötve a szultánnal, elárulta a magyar

fennhatóságot és elismerte a török uralmat. Közben a Fridrikkel folytatott alkudozás is temérdek gondot okozott. Ha most Szilágyi a negyedik oldalról sereggel támad, ez egyszeriben mindent felforgathat.

— Legények legyünk az gáton, felség, — mondta Kosztolányi, a titkár.

— Vagyunk, kedves pispekem, vagyunk, — felelte Mátyás, aki nem ijedt meg, sőt valami különös lelki adomány folytán mindig akkor lett a legnyugodtabb és legéberebb, mikor legtöbb volt a baja.

Mindenekelőtt trónfosztottnak nyilvánította Tamás királyt és fiát. Aztán magához kérette Carvajalt.

— Látja eminenciád, milyen jó üzletet kötöttünk Nándorfehérvárott mindaketten. Hallotta, hogy nagybátyám kiszabadította magát és fegyverrel jön ellenem?

— Hallottam és nem örültem neki.

— Lássa, most módjában van megakadályozni, hogy Magyarországon, amely őszentsége törökellenes terveinek egyetlen megbízható országa, polgárháború törjön ki.

— Hogyan?

— Úgy, hogy elébe siet Szilágyi Mihálynak és mint életének megmentője, megbékíti.

— Nem rossz ötlet, felség. De magam menjek? Még kellene mellém valaki. Lehetőleg magyar. Akire hallgat.

— Majd gondoskodom valakiről.

Gondoskodott. Magához kérette Szécsi Dénest. A menlevelet kiállították, a két főpap elutazott. A Tisza mellett találták meg Szilágyit, koppányi haragjával és már jó népesre szaporodott zsoldos seregével. Onnan jelentették lovas küldönccel néhány nap múlva, hogy Szilágyi hajlandó tárgyalni. Jönnek hárman Budára.

Mátyás megkérte anyját, hogy az első találko-

zásnál ő legyen jelen a király helyett. Hunyadiné vállalta a megbízatást. Sőt örült neki. Szerette az eszét, akaratát és keménységét nehéz ügyekben dolgoztatni. Megbeszélte fiával, hogy meddig mehetnek mézes madzag dolgában. Szilágyi és huga három napig tárgyaltak Carvajal társaságában, a primást elengedték esztergomi virágos kertjének méhesei közé, mert folyton fáradságról siránkozott az öreg. Harmadnap Hunyadiné felkereste a fiát.

— Készön vagyunk, — mondta neki.

— Mi az alku, asszonyanyám?

— Mihály visszakapja az besztercei grófságot, macsói bánság, keresztes fővezérség, az déli végeknek főkapitányságok út illessék, Erdélyország kormányzójának neveztetik s bosnya királynak.

— Kaphatja. Nagyon haragos?

— Immár csak módjával. Megmagyarázám néki, hogy megelőzte volt parancsodot: ippen mentél vóna Világossá, hogy kierisszed. Saját személyödben kévántál oda utaznod.

— Hitte?

— Hitte. Hiszen ú bármelly badarságot, kit hinnie kellemetős. Én megérteni nem bírom, mi módon kerülközött illy csacsi ember az én atyafiságomba.

— Birom én. A Szilágyi-észbül az ú részit is asszonyanyám kapá. Köszönjük királyi kedvünkkel, szívünkkel asszonyanyám fáradságát, hálánkot alkalomnak adtán el nem feledjük. És királyi kegyünkkel asszonyanyánkhoz hajlandók maradunk.

— Ne búcsúzz, fiam, ne búcsúzz. Királyi ígéretekhez én nem bízok, meghiggyjed. Adós vagy, fizess. Neköm tik, királyok, ígérhettők akármit. Akkort hiszöm, ha látom. Irjad ide nevedöt.

Adománylevél volt a nyúlszigeti apácáknak. Mátyás nevetett és aláírta. És másnap megtörtént tinnepélyes találkozása nagybátyjával. Nem az jött hozzá, ő kereste fel szállásán. Belépett hozzá, se szó, se beszéd, megrohanta és erősen megölelte. Szilágyi

dohogni próbált, de nem tudott. Rövid habozás után visszaölelte öccsét. Jó erősen ő is.

— Heában tagadjuk, Mihály bácsi, cudar nagyon szeretjük mink egyezmást.

Meleg megindulást éreztek mind a ketten. Szilágyi kétfelé törölte bajszát és egyik lábáról a másikra állt.

— Csak az szád jár. Hogy szabadultam, nem néköd, szakácsomnak köszönöm. Szép dolog.

— Mert Mihály bácsi elsiette az dógot. Ha még egy csöppig vár, az király maga ment vón oda, nagy díszvel, tisztösségvel. Mit hamarkodik furtomfurt? Lássa. No hagyjuk. Hát mondja, mikort indul Bosznia megvételire, hol is királykodjék aztán?

Karonfogva járkáltak fel s alá a szobában. Hosszasan tanácskoztak. És Mátyás észrevette, hogy a halálos ítéletet igen egészséges dolog volt kimondania. Nagybátyja egészen más hangon beszélt vele. Bizonyos illendőséggel, az elnyomó szándék és közbevágó indulat hevéssége nélkül. Így egészen jól megértették egymást. Kivált mivel Mátyás már rájött a legjobb módszerre, amelyet bátyjával követnie kell: ha az öreg nagyon kardoskodott valami lehetetlen álláspont mellett, ő gyorsan ráhagyta és teljességgel igazat adott neki. Ezzel Szilágyit tehetetlenné tette: nem lehetett vitatkozni.

Még napokig tartott, míg a szükséges okmányokat megszövegezték. Szilágyi megérkezte után nyolcadnapra lettek teljesen készen. Mátyás jelentős könnyebbséget érzett. A törökre vonatkozó gondjai megenyhültek: számíthatott Szilágyira, aki igen jó katona volt, ezt meg kellett hagyni neki. A cseh rablók ellen küldött emberei lassan, de nagyobb kalamitás nélkül dolgoztak a felső végeken, a Fridrik-bonyodalomban pedig igen kitünő hívekre támaszkodhatott: a választott bírósági tárgyaláson Vitéz János volt jelen, a pápa rendeletére legutóbb Carvajal maga is odautazott, a bíróság elnöke pedig Gir-

szik volt, a ravasz és kedves Girzsik, leendő apósa és hű szövetségese, akinek a köznemesi sorból való kiugrása, tündöklő haladása és királlyá magasztaltatása annyira közös volt az ő saját sorsával. Girzsikre gyakran gondolt és bizonyos emberi melegséggel, a sorstársak egymáshoz tartozásának kenyerespajtási érzésével. Ha mély tünődései közben Európa keleti felének térképét képzelte maga elé, az ország északi szomszédságát szilárd kőfalnak vette, amelynek nyugodtan nekivethette hátát, hogy a többi irányba tekintve, serényen figyelhesse ellenségeit.

Eppen mikor Szilágyival rendbe jött, érkezett haza Brünnből a két követ: Vitéz János és Rozgonyi Osvát és velök együtt Carvajal. Rozgonyi lepihent, de a váradi püspök le sem mosta magáról az út porát, azonnal jelentkezett a királynál.

— Hozod-i az koronát?

— Nem hozom, felség. Girzsik mendössze fegyverszünetet ítél.

— S azt meddig?

— Esztendeig. Június huszonegyedikéig jövőben. De januárban esmég öszvetalálkozandunk követek, új tanács léssen, talán az kötést megépíthetjük.

— Langyos eredmény. Örvendeznem rajta nem kell, de búsúlni se. Mért vágol illy fanciesali ábrázatot?

— Nagy baj vagyon, felség. Girzsik elárult minket. S pedig aljasul.

— Ne csácsogj bolondságokat, János. Girzsik hogy elárula? Éngöm? Ugyan erigy.

Vitéz abból a két toronyba rakott irattömegből, amelyeket magával hozott, kivett egyet és szó nélkül odanyújtotta a királynak. Az előbb könnyed kíváncsisággal, majd meghökkenve, végül a haragtól és ámulattól sápadtan olvasta.

— Hitelös ez?

— Fejemöt tészem rá. Elég aranyat kóstált, míg kémjeim lemásolták.

Szerződés volt ez két uralkodó, Fridrik német-római császár őfelsége, etc., etc., etc. és György cseh király őfelsége etc., etc., etc. között. A magas szerződő felek kötelezték magukat, hogy egymást minden megtámadók ellen — kivéve a pápa őszentségét — teljes tehetségökkel segíteni fogják. György cseh király kötelezi magát, hogy a császárnak Magyarország elnyerésében akár barátságos egyezkedés útján, akár erőszakkal segédkezet nyújt. Ha a gróf Hunyadi Mátyással...

— Micsoda?

Mátyás jobban megnézte. De el kellett hinnie a hihetlent. Girszik a szerződésben őt gróf Hunyadi Mátyásnak nevezte. Ha tehát a gróf Hunyadi Mátyással legközelebb megindítandó tárgyalások eredményre nem vezetnének, György cseh király kötelezi magát, hogy Jakab-napkor seregével Pozsonynál megjelenik, Fridrik császárt Magyarország elfoglalásában és megkoronáztatásában egész erejéből segíti. Sőt, ha gróf Hunyadi Mátyás azt a fegyverszünetet, amelyet György király a választott bíróság elnökeként ki fog mondani, nem fogadja el, Fridrik császárnak joga van követelni, hogy a cseh király azonnal álljon segítségére. Az elfoglalandó Magyarország jövedelmeinek felét három esztendőn át György cseh király kapja, e három esztendő leteltével pedig Fridrik császár évi hatvanezer arany fizetésére kötelezi magát.

A szerződés teljesen hitelesnek látszott. Németül fogalmazták. „Geben, — mondta a záradék, — zu Brünn, an Suntag sannd Oswaldstag nach Kristigeburde 1459.“ Rozgonyi Osvátnak szép nevenapja volt.

Mátyás letette az írást és megdöbbenve meredt a püspökre. Az pedig elkezdte beszélni az egész brünni utazás történetét. Elmondta, hogy már érkezésekor gyanus jeleket látott. Fridrik előbb már személyesen járt ott. Girszik feltűnő pompával és

nyájassággal fogadta, fényes mulatságokat és lovagi tornákat rendezett tiszteletére. Nagy ünnepélyt is tartottak, amelyen Fridrik, mint németrómai császár és hűbérúr, megerősítette a birodalmához tartozó Csehország szabadalmait és megerősítette a cseh rendek királyválasztását. Másnap kötötték meg a titkos szerződést, amelyben már megállapították, hogy a választott bíróság tagjai beszélhetnek, amit akarnak, Girzsik csak fegyverszünetet fog ítélni köztük és Mátyásnak nem ad igazat. Így is lett.

— Eszöm megáll, — mondta Mátyás halkán, maga elé meredve.

— Még várjunk, — szólt fanyar mosollyal a püspök, — más is vagon itt. Sok pénzön kaparítám ezt is.

Még egy okiratot nyújtott át. Ez is egy szerződés másolata volt. Kötötték Albert szász herceg egyfelől, György cseh király másfelől. A magas szerződő felek kötelezték magukat, hogy egymást minden megtámadóik ellen, — kivéve a pápát, — teljes tehetőségökkel segíteni fogják, s ha a szász hercegnek a németrómai császárral most folyó tárgyalásai némely osztrák birtokok dolgában nem vezetnének eredményre, György cseh király köteles a herceget fegyverrel segíteni.

— Mastan immár nem értök belüle egy iótát is.

— Világos pedig. Girzsik két oldal fele színlel szerelmöt s két oldal fele csal. Elárúla bennünköt, mondom.

Mátyás gondolkozott. Két könyökét az asztalra tette, arcát két tenyerébe támasztotta és a gyertya lángjába nézett.

— Feküdjél le, János. Hagyd gondolkozzak mastan. Hónap szólunk ez dologrul.

A püspök eltávozott szótlanúl. Mátyás meg sem mozdult, úgy maradt. Érezte homályosan, hogy valami nagyon fáj neki. De nem tudta pontosan, hogy

mi. Azért küldte el a püspököt, hogy zavartalanul magába nézhessen.

Vajjon mi fáj hát? Girzsik annyit hánytorgatott nagy szeretetének hiánya? Nem. Vállat vont erre a gondolatra. Hogy Girzsik emberileg szereti-e őt, ez majdnem teljesen közömbös volt neki. Maga elé képzelte a kis pohos embert, pókhasát, kampós orrát, feltűnően fehér arcbőrét, fürgé és ravasz szemének tekintetét. Nem, ennek az embernek szeretete, vagy haragja közömbös neki.

És lassan rájött, hogy mi szúrja annyira a szívét. A csalódás: nem Girzsikben, hanem sajátmagában. Emberismeretében, uralkodói képességeiben. Carvajalnak örömmel mondta, és nem a hiúság vagy az elbizakodottság érzésével, hanem tárgyilagos önismerettel, hogy ő semmi másnak nem való, csak királynak. De szabad-e tehetséges királynak ekkorát csalódnia egy vélt szövetségesben? Szabad-e trónra született embernek ilyen könnyen teljes bizalmat adni?

Ez a tapasztalat mélyen leverte. Lelkét ismeretlen mélységekből feltörekvő fájdalmas harag fogta el önmaga és az egész világ ellen. Hogy gyűlöl, azt nagyon érezte ebben a magányosan tűnődő negyedórában. Nem kereste magában, hogy kit gyűlöl annyira, valamelyik ellenségét-e, vagy sajátmagát, csak nyelte magában a heves gyűlöletet, együtt az önmagában való csalódás vad keserűségével. Fogát keményen összeszorította, mint a harapó tigris és két tenyere lassan két ököllé keményedett.

Nem bírta tovább gondolatait, kifutott és kiadta a parancsot, hogy nyergeljenek. Lesietett az istállóhoz. Lóra vetette magát, leügetett a várból az esztergomi kapun és a Dunapart apró házsorait elhagyva, szilaj vágatásba kezdett. Ugy hajszolta a lovat, mintha haldoklóhoz száguldana. De csak testét tudta elfárasztani, felzajgatott idegeit nem. Mikor hazatért, töprengve tűnődött, mit csináljon. És

hirtelen megtalálta a gondolatot: felmegy Giskra ellen a seregei közé. Ez lesz első megjelenése a tűzben. Elég későn, tizenkilenc éves korában. Más leventék egész sor sebhelyet hordanak már ilyenkor, s ő, Hunyadi János fia, még nem volt tűzben.

Egész éjjel álmatlanul gyötörte magát. Másnap reggel elindult Szilágyi Mihállyal. Az éppen indult a végek felé. Öccse kedvéért vargabetűt csinált és mielőtt Erdélybe ment volna, felkísérte Egerig. Ott volt a Giskra ellen küldött kis hadak főhadiszállása. Tomboló örömmel fogadták a hévizes városban. Az emberek odatolakodtak lovához és csizmáját, lova takaróját csókolták. Máskor megállt volna polgárokkal, parasztokkal beszélgetni és okulni egyszerű szavaikból. Most nem volt türelme semmihez. Mindenáron csatába vágyott, ahol fejbe lehet ütni valakit.

Felvidéki hadai két csoportban dolgoztak. Palóczi László és Czudor Simon Kassa felől szorongatták a zsebrákokat, de csak nagyon lassan boldogultak. Rozgonyi Sebestyén, a tavalyi győztes, akit csak a minap küldött kissé gyorsítani a munka lendületét, Heves felől kapott beléjük. Ő a Rozgonyi táborába lovagolt kisebb csapattal. Rozgonyi most ott állt Patavár alatt. És elég rosszul ment a dolga. Fából építették ezt a várat a cseh rablók a Mátra alatt, de nem lehetett felgyújtani, mert esett az eső. A védő bratrik, ahogy ezeket a rablókat közönségesen nevezték, nagy szikladarabokat hömpölygettek le, mihelyt a magyarok ostromolni kezdtek. Rozgonyi már igen sok embert vesztett, azok odafent semmit. De bár az eső vigasztalanul és konokul tartott, a pataváriak helyzete is folyton romlott, mert élelmők nem volt. A király érkezete előtt három nappal fegyverszünetet kértek. Négy napot adott nekik Rozgonyi.

A király csuromvizesen érkezett a kis táborba. Oldalt állott a vezéri sátor, hogy a várból ne lő-

hessék. Onnan fel sem lehetett látni a várfalakra. A zuhogó esőbe kimenni nem volt semmi értelme. Ült a király naphosszat a sátor ponyvája alatt. Térdére csapkodott öklével a tétlenség haragjában. Még Rozgonyi Sebestyénnel sem volt kedve beszélgetni. Este lefekvéskor Horatiust vette elé, hogy szokása szerint olvasson elalvás előtt. De ahhoz a sorhoz ért, hogy: „Dulce et decorum est pro patria mori“, kelletlenül félredobta a könyvet és aludni próbált. Háromszor vette elő ismét Horatiust és háromszor fordult megint a ponyvafal felé hajnalig. Alig aludt valamit. Reggel megint esett.

Délben három ember jött le a várból a feltételeket megbeszélni. Rozgonyi szabad elvonulást adott nekik. Sírva köszönték, pedig ez nem jelentette életöket. Biztos volt, hogy a falvak elkeseredett népe agyonveri őket.

Mátyás unottan nézte a néhány emberrnyi védőcsapat elvonulását. A várat belülről gyújtották fel, most már égett az esőben is. Csakhamar akkorákat durrogtak az átnedvesedett gerendák, mintha most kezdődött volna az ostrom. A magyar sereg mehetett tovább.

Felszedelődzködtek, indultak tovább. A Mátra rengetegében mendégéltek vigasztalanul szemező eső alatt. Gyönyörű volt az őszi erdő színpompája, aranybarna és lila lombok tengere között cuppogtak a lólábak az avarral fedett, szárközépig érő sárban. Elül haladt a martaléknak nevezett fullajtár-csapat, aztán ketten egymás mellett: a király és Rozgonyi Sebestyén. Nagynéha szóltak egy-két mondatot. A király kedvetlen volt, ideges és ingerlékeny. Dúlt kedvét valami derekas verekedésben szerette volna kitombolni, azért jött ide a cseh rablók területére, hogy a legelső csetepatéba fejjele vesse belé magát. Ehelyett unalmas lovaglásban volt része, semmi másban. Egy fiaellenséggel nem találkozott. S a király martaléka lett azoknak a

töprengő gondolatoknak, amelyeket véres veszedelemmel és verekedéssel akart kigyógyítani magából.

Most már tudta, ki az, akit gyűlöl. Akire minduntalan visszatértek gondolatai. Aki már azzal is bosszantotta, hogy nem lehetett elfelejteni. Fridriket gyűlölte. A Habsburgot, a gögös, kapzsi, kicsinyes, mindenkivel bizalmatlan és ellenséges császárt. A hetedízigen előkelőt, mágnások mágnását, németek németjét, kevély sarját annak a családnak, amely kétszáz esztendeje lesi, mikor lehet óriás kígyó módjára elevenen lenyelni az Európába szakadt és itt társtalanul kínlódó magyarságot. Ez a különös ázsiai náció valami végzetes népvándorlási kavarodásban két ütköző erő közé telepedett: a török hatalom és a keresztény Európa közé. A törökség rettenetes kardcsapásokkal üti Európát, de az ütések a közbeszorult magyarságot érik. A Habsburg-hatalom nyugodtan és kajánul nézi, hogyan vérzik ez a bctor keleti nép az ő védelmében, és várja, mikor veszít annyi vért, hogy torkon lehessen ragadni. Szívós, kegyetlen és rideg. Ez a Fridrik különösen az. Apját még Vasbólvaló Erneszt hercegnek hívták és a hagyomány azt mondja róla, hogy talpig férfi is volt. De ebbe a Fridrikbe más vér is került: anyja Cimbarka volt, a mazóvi hercegnő. Valami szláv barbárságot adott az anya vére a német fiúba. Nagyhangú, de gyáva, büszke, de nem gavallér, hűséget követelő, de nem hű, konok, de határozatlan. A hatalom nem azért kell neki, hogy szép és nagy dolgokat csináljon vele, hanem csak a hataloméért magáért. Szent István koronája a keze között van, már a fejére is tette, mert akadt egy-két mágnás, akiből hiányzanak a magyar érenyek, csak a tragikus magyar hiba van meg bennök: nem tudnak a magok fajtájával megférti, inkább idegen urat keresnek.

Itt, a barna avaros, nedves, rothadó falevelek-

től nehézszagú mátrai rengetegben világosodott meg a király előtt, hogy élete nem lehet más, mint szakadatlan küzdelem kétfelé: a török ellen és a német ellen. A török ellen nem érzett semmi gyűlöletet. Inkább valami meleg megbecsülést, olyant, amellyel igaz lovag a méltó ellenfélnek adózik. A viadal szép és férfias dolog, az ellenfélnek tisztelet jár benne. De Fridriknek nem jár tisztelet, úgy érezte. Kicsinyes szatócs, kapzsi zsaroló. Az ilyen ellenség ellen minden fegyver jogosult.

Rozgonyi Sebestyén úgy vélte, hogy akkor segítenek a legjobban az északon harcoló Palócziéknak, ha ők délfelől igyekeznek megtisztítani a Sajó völgyét a cseh rablóktól s így az olló két ága közé fogják Giskra hatalmát. Mentek tehát a Sajónak. De cseh rablóereget nem találtak sehol. A bratrik apró faházakba húzódva várták a támadást, ott lapítottak, mint füstölés előtt a poloskák. Sajó-Németi volt az első ilyen kis vár, amelyet elértek. Rozgonyi megkezdte az ostromot. Nyílt csatára itt sem volt semmi kilátás. A király megúnta az egészet. Elhatározta, hogy visszamegy Budára. De előbb még egy estét hosszú beszélgetésben töltött el Rozgonyi Sebestyénnel. Fortélyos és mozgékony embernek tudta ezt a Rozgonyit, aki igen ügyesen tudott bánni az emberekkel.

— Ide hallgassál, Sebestyén. Fridrik és Ujlakiék között mastan savanyú kedvetlenség vagyon. Sehogyan sem tudnak egyezni. Úgyes emberek keltenének neköm, kik ez kedvetlenségöt még élesszék köztök. Vayon az ilyennek ezer módja. Vállalod? Mert reád gondolok, meg Pongrácz János atyámfiára, meg esmég egy-kettő másra. Itten nincsen szükség reád, Palóczi és Czudor Simon magok is Giskrának baját elláthatják. Vödd nyakadba az országot, színleld magadot ellenségöm s békételennek, szólj velök: Szentgyörgyi grófokkal, Ujlakival. Gyujtsad öket Fridrik ellen.

— Vállalom, felség. Csak pénzt kapjak elegendőt.

— Kapsz. Mi módon gondolod, hogy szólsz hozzájuk?

Rozgonyi Sebestyén leírta az Ujlaki-párt tagjait. Pontos emberi képet adott valamennyiről. Elmondta, hogy melyikre mivel lehet hatni. Késő éjszakáig beszélgettek az ostromlott váracska alatt. Mátyás látta, hogy jól választott.

Másnap reggel indult vissza Budára. A kardját egész idő alatt ki sem húzta.

## II.

Fridrik mégsem rontott sereggel Magyarország elfoglalására és Girzsik király nem jelent meg Pozsonynál, hogy fegyveres erővel segítse szövetségét. A pápa rendkívüli erőfeszítéssel dolgozott azon, hogy az európai fejedelmeket békében tartsa egymással és a török ellen egységes keresztes hadjáratot szervezzen. Magatartása mindenkit meglepett. Amíg Enea Silvio Piccolomini volt a neve, elég szabadon élt. Afféle társaságban közkedvelt, táncestélyeken megjelenő, sikamlós tréfákat kedvelő főpap volt. S mióta II. Pius pápa lett a neve, egyszerre más emberré változott. Áhítatos tisztaságban élt, régi kedvtelései közül csak a római és görög klaszikusok tanulmányozását tartotta meg. Valósággal átszellemült. Éjjel-nappal csak egy gondolatnak élt: hogy megmentse azt a fészületet, amelyet az egyház Európa ormára tűzött, s amelyet a mohamedán hódító erő le akart taszítani onnan, hogy a félholdat tűzze helyébe. A veszedelem nem volt kicsiny. Spanyolország jórészen a szaracénok uralkodtak és erősen tartották magokat. Nem volt képtelenség az az ijesztő gondolat, hogy a Balkánról Magyarország felé törekvő izlám elsöpri maga elől a gátakat, s

akkor a pogányság keletről is, nyugatról is tolongó tengere valahol Burgundiában összeér. S a kereszténységnek vége. A pápa hamar megtanulta, hogy mint elődei alatt, a keresztény fejedelmek félvállról veszik ezt a veszedelmet, az egyetlen, akire számítani lehet, a Hunyadi-hagyományokban nevelkedett és a határain közvetlenül érintett magyar király. Ezért óvta, védte, támogatta őt a többi fejedelem bonyolult és legtöbbször átláthatatlan külpolitikai szövénéyei közepette.

A fiatal király tisztában volt ennek az erkölcsi segítségnek rendkívüli értékével, de azzal is, hogy csupán erre nem bízhatja magát. Gondolatainak alfája és omegája a gyűlöletes Fridrik volt, ettől kellett mindenáron megkapnia a makacsul visszatartott koronát, ezzel kellett leszámolnia. És bármilyen szemlét tartott szomszédai fölött, mindig csak az lett töprengéseinek eredménye, hogy Girzsik segítségére okvetlenül szüksége van.

Követeinek adott utasításokban, leveleiben állandóan tartózkodó hidegséget éreztetett a ravasz Girzsikkel, és bár kenyértörésre vinni óvakodott a szövetségi hűség kérdését, az a régi pajtáshangú, tréfázó barátság, amelynek melegségével a sztrasznici határnál, a Morava partján elváltak, már nem volt sehol. Papíron élt már csupán ez is, akárcsak a Csunkával való eljegyzés. Sőt papíron sem élt. Girzsik csak úgy halmozta az egymással ellenkező értelmű titkos szerződéseket. Eredetileg szövetséget kötött Mátyással. De szerződés kötötte Fridrikkel Mátyás ellen, viszont szerződés kötötte a szász herceggel Fridrik ellen. Legutóbb pedig új szövetségi szerződést kötött nagy titokban: a bajor herceggel Fridrik és Mátyás ellen. Mindezek a szerződések agyonütötték egymást. Európában végül senki sem tudta, hogyan áll az agyafúrt cseh királlyal és nem is lehetett sejteni, hogy bármilyen fegyveres összeköttetés esetén ki mellé és ki ellen fog állani.

Hónapokon át tartott a diplomáciai játék. Most már nem bízva senkiben. Mire húsz éves lett a király, már megtanulta, amit mások későbbre szoktak megtanulni: hogy nem szabad hinnie senkiben, csak sajátmagában. Abból kell kiindulni, hogy Magyarország, mint államnak és a magyar királynak, mint embernek, mindenki már eleve ellensége. Ha ideig-óráig barátnak mutatkozik valaki, annak csak önző okai lehetnek s ha azokat az idők folyása csak egy kicsit is megbillenti, a jóbarát azonnal ellenséggé változik. Országa is egyedül van a népek tengerében, ő maga is teljes magányossággal élhet csak az emberek között. Girszik csalfasága olyan mélyen megrendítette a saját emberismeretébe vetett bizalmát, hogy most már mások iránt való érzéseit is vizsgálat alá vetette. Akárkiról azt hitte eddig, hogy az személyes hajlamból vonzódik hozzá, most keresni kezdte ennek a személyes hajlamnak önző okait. És bámulva látta, hogy ezeket az okokat mindenkinél meg tudja találni. A pápa? Nem Mátyást, a személyt szereti, hanem nagy álmának, a keresztes háborúnak egyetlen megbízható eszközét. Ország Mihály? Szereti azt, aki nádorrá tette, vagyis szereti saját nádorságának okát. Vitéz János? Szereti a kitünőt főnököt, akivel öröm dolgozni s aki az ő rendkívüli képességeit jobban tudja értékelni, mint más. Az inas szereti a felsőges királyt, aki az ő szolgálatának kivételes és fennhéjázó rangot ad. Mindenki csak önmagáért van, önmagát akarja, keresi, érzi, éli, mindenki csak önmagának öröme által kedvelhet másokat. Sivár dolog a világ, ha így szemléli valaki, de csalódás nem érhet, és az emberek önzésének ismeretében könnyebb dolgozni.

Környezete a fiatal királyt egyszerre gyanakvónak, bizalmatlannak, kevésbé közlékenynek találta. Gyakran gúnyos és gyanúsító megjegyzéseket tett, amelyeket akár a cinizmus iskolájának alapítója,

ama nevezetes Anthisztenész mondhatott volna. Ez sokakat lehangolt körülötte, de diplomáciai munkájának nem ártott meg. Vitéz János gyakran meglepetve nézett rá gazdájára, hogy az milyen rendkívüli elmeélel állítja fel tízféle érdek bonyolult egyensúlyát, s akik munkáját messzebből nézték, azok annyit láttak, hogy a királyi kancellária mesteri módon sakkozik. Mátyás folyton unszolta a pápát, hogy szorítsa Fridriket a megegyezésre, mert míg vele ellenséges irányban áll, addig nem gondolhat kereszties hadjáratra. Közben szította Fridriknek és öccseinek testvérháborúját, ügyes intrikákkal és láthatatlanul uszította Ujlakiékat, hogy segítségökért mennél többet követeljenek a császártól. A pápa előtt megcsillogtatta a cseh királyra való befolyását, akit csak ő tud a huszita érdekektől Róma felé tolni, Szilágyi Mihályt a töröktől visszahódítandó bosnyák föld királyságával kecsegtette s ezzel lent tartotta a török elleni őrhelyen, Nándorfehérvárott. Mindenki ellen volt valami ütőkártyája, és hiába akart Fridrik Magyarországra rámenni, amelynek királyává megkoronázták, hiába akarta a pápa minden órán megkezdeni a törökök elleni felvonulást, ő csak ült Budán, nem támadta meg senki és ő sem ment a törökre, nehogy háta Fridrik ellen fedetlen maradjon.

Csak egy emberrel nem bírt, Girzsikkel. El kellett ismernie, hogy annak példátlan ravaszsága felér az ő diplomáciai ügyességével. Már pedig a Girzsik szövetségét, vagy legalább is jóindulatú semlegességét okvetlen biztosítania kellett. Erre most már csak egyetlen módja maradt: feleségül venni Csunkát. Vagy legalább is, lévén a leány még csak tizennégyéves, máris hivatalosan kitűzni az esküvőt. Mert azt fel lehetett tenni, hogy Girzsik aligha fog olyan trón ledöntésének segédkezni, amelyen saját édes leánya ül, mint királyné. De most egyszerre felmerült a kérdés: vajjon csak a

völegénytől függ-e, hogy ez a házasság megtörténjék? Hátha Girzsik, mióta viszonyuk elhidegült, valami más házassági tervet eszelt ki és ha a régóta hallgató kérdést szóvá teszik, egyszerűen megtagadja tőle a leány kezét?

Mátyás megint fent járt a felföldön. Segített vezéreinek Giskra ellen hadakozni. Most új kincstárnoka, Szapolyai Imre, vezette a cseh rablók elleni hadjáratot. Ez régi embere volt a Hunyadi-háznak, még Hunyadi János alatt titkárként és uradalmi felügyelőként szolgált. Erős becsvágy lakott benne s ezért nagy igyekezettel szolgálta az apa után a királyt tett fiút is. De ezúttal nagyon nehézkesen mozogtak a hadműveletek. Még a király személyes jelenléte sem használt eleget, Giskra emberei bevették magokat a szepesi és sárosi sziklavárakba, ahonnan nem lehetett kifüstölni őket. Még hozzá Girzsik nyíltan színt vallott Giskra mellett. A rablók megtámadását olybá vette, vagy legalább úgy tüntette fel, hogy az a huszita bratrik vallási üldözése, amit ő, a kelyhesek királya, nem nézhet tétlenül. Mátyás úgy látta, hogy itt az alkalom. Levelet írt Girzsiknek, hivatalos hangút, amelyet sem nagy nyájaságra, sem túlságos hidegségre nem lehetett magyarázni. Ebben közölte Girzsikkal, hogy célszerű volna a kettejük között felmerült vitás kérdések egész sorát megtárgyalni a két szövetséges ország baráti viszonya érdekében.

Ezt a levelet Kassáról írta. S a levélre odajött Kosztka Zdenyek, az a cseh főúr, akit még Sztrasznicból ismert. Zdenyek úr teljes felhatalmazást hozott királyától, hogy minden ügyben tárgyalhasson.

Óriási testű, valószínűtlenül kövér ember volt Zdenyek úr. Irdatlan nagy tetemét nehézkesen cipelte, leültekor kínzottan recsent meg alatta akármilyen karosszék, ha pedig felkelt, ez már akkora erőlködésébe került, hogy jó darabig lihegett utána. Májbajosszínű párnás orcájában szinte egészen el-

veszett a gyermetegszínű kék szempár. Általában gyermekes benyomást tett kolosszus volta ellenére is, valami hegyóriás kisfiának lehetett volna nézni, és arckifejezésében is volt valami gyermekes korlátoltság.

Mátyás összenézett Vitéz Jánossal, aki ott volt mellette Kassán az egész kancelláriával s a szűkebb udvartartással együtt. Pillantásuk azt fejezte ki, hogy ezzel a behemót testű jámborral aligha fognak zöld ágra vergődni. A beszélgetés Giskrával kezdődött és Girzsik követe nem valami nagy ékesszólást mutatott, akadozva és nehézkesen szuszogva magyarázta a husziták sérelmeit. Mátyás únta a vontatott társalgást. Zdenyek úr egy mondatának megakadt közepébe hirtelen belekérdezte:

— Hogy szolgál menyasszonyom egészsége?

A kövér ember álmosan és kedvetlenül válaszolt:

— A hercegnő sok gondot okoz nekünk, mert nagyon szeszélyes. Mindenféle furcsa kívánságai vannak.

— Úgy. Például mit kíván?

— Mindenféle oktalan dolgokat. Most például azon nyaggatja felséges atyját, hogy ő római királylány akar lenni. Az én felséges uram imádja gyermekeit és szívesen megszerezné neki ezt az örömet is, de hát az nem olyan egyszerű.

Itt gyermekesen ijedt arcot vágott a kövér ember. Mintegy segítségért esdve nézett a királyra.

— Bozse moj, eljárta a szám. Bocsássá meg felséged, de nagy hibám, hogy meggondolatlanul fecsegek. Ejnye, ejnye. Ha az ilyesmit például Fridrik császár megtudja, bizonyára gondolkozni kezd, hogy miféle beszédek hall ez a királyi gyermek a prágai udvarnál. Számíthatok arra, hogy felséged ezt nem adja tovább?

— Számíthatsz, Zdenyek úr. Szóval menyasszonyom azt szeretné, ha Girzsik öfelsége megkapná a

németrómai császárság második rangját és római király lenne. És talán arra is gondol, hogy egy gyengéd vőlegény mindig igyekszik menyasszonyának örömet szerezni. Nem?

A kövér ember tehetetlennek és zavartnak látszott.

— Én nem tudom... én Csunka hercegnővel nem beszéltem erről... talán nem is igaz az egész...

Mátyás és Vitéz János egymásra néztek. Most már másképpen. Pillantásuk azt fejezte ki, hogy ez az ügyefogyott mafla óriás éppen olyan agyafurt fickó, mint a gazdája, aki római király akar lenni, de súlyt helyez arra, hogy Fridrik előtt ez a szándéka titokban maradjon.

Most már sokkal egyenesebb mederbe került a tárgyalás. Tudni lehetett, hogy Girzsik mit akar. A lomha, nagy Kosztkával azonban így sem volt könnyű tanácskozni. Ha időt akart nyerni a gondolkozásra, ostobának tette magát és a kérdést roppant bárgyú arccal háromszor is megiméltette. Akkor aztán válaszolt valamit, még pedig valami badarságnak tetsző mondatot, amelyben egyszerre három akna volt elrejtve. Mátyás is, János püspök is igen kedvelték a tanácskozásnak ezt a menetét. Szakemberek módján gyönyörködtek a Zdenyek úr kitűnő eszében s ugyanakkor gyönyörködtek a magokéban is. Kissé lassan ment így a dolog, de annál óvatosabban és alaposabban. Két álló napig beszélgettek s körülbelül el is készültek. Megállapodtak a főelvekben: Mátyás kötelezi magát, hogy segíteni fogja Girzsik német törekvéseit, amelyek végeredményben a császári trónt tüzték ki célul, Girzsik pedig akár most mindjárt hozzáadja a leányt. A végleges megállapodást azonban személyesen fogják megkötni: a két uralkodó találkozik. Ugyanekkor tisztázzák számos Giskra kezén lévő vár kérdését. Kosztká Zdenyek úr végig nem esett ki szerepéből; ha valami kényesebb kérdésben kellett volna színt

vallania, panaszos szégyenkezéssel bocsánatot kért, hogy királyának utasítását e pontra nézve elfelejtette és különben is nagyon fáj a feje. Végül mély hódolattal hajlongva elbúcsuzott a királytól, s a hajlongás miatt percekig szuszogott utána.

Mátyás teljes lendülettel sietett előkészíteni a királyi találkozót. Udvarával átvonult Trencsénbe. Ott várta Girzsik emberét, hogy a találkozás helyét és idejét kitűzzék. S mialatt várakozott és a találkozó külsőségeit szervezte, egy reggel nem tudott felkelni az ágyból. Meghült, igen magas láza volt és tüdeje úgy sipolt, mint az orgona. Tűrhetetlen köhögési rohamok kínozták. Nyilvánvaló volt, hogy tüdőgyulladást kapott. Odakint november vége volt már, a Vág völgyét embernyi hópaplan fedte, de a király nem láthatta a fehér tájat. Deszkával beszegezett ablak mögött senyvedt, betegágya mellett nappal is égett a mécsvilág. Orvost nem engedett magához, de azt a magas, hótól járhatatlan utakon nehéz is lett volna hozatni. Egyelőre arra sem volt remény, hogy Girzsik követsége hamarosan elvergődik a trencsényi várba.

Napokig akkora lázzal vívódott, hogy ébrenléte is az álom eszméletlenségének határán járkált. Tanácskozni nem tudott, de Vitéz János nem is volt hajlandó komoly dolgokról beszélni vele, nehogy a nagybeteget fárassza. Csak éppen benézett napközben többször is, de mindjárt visszavonult. A király betegágya mellett Janus Pannonius üldögélt, a fiatal humanista pap, akit nagybátyjának sikerült besegíteni a kancellária tisztviselői közé, s aki hamarosan kivívott magának egy jelentős helyet a király kedvencei között. Fiatal ember volt, nem sokkal idősebb a királynál, jókedvű, ficánkoló elméjű. Bármit mondtak előtte, arról azonnal adoma jutott eszébe és pedig többnyire sikamlós. Az adomákat eleven mimikával, igen élvezetesén tudta előadni. Azonkívül megvolt az a bámulatos adománya, hogy ka-

pásból bármilyen tárgyról csak úgy ontotta a hexametereket. Akkora verselési készség lakott benne, hogy az élő beszéd verses paródiában hagyta el az agyát. Az egyes klasszikus költők modorát is pompásan tudta utánozni. Csak fel kellett adni neki egy szót, például azt, hogy „vaddisznó-vadászat“, máris elmondta az erről szóló Horatius-ódát, a Vergilius-éposz erről szóló részletét, Catullus érzelmes költeményét, Aesopus állatmeséjét és Martialis harapós epigrammáját. Ilyesmivel mulattatta a nagybeteg királyt, órákig be nem állott a szája. Úgy tetszett, hogy latin versutánzatai és pajkos adomái végtelenek.

A beteg képzeletét felgyújtották ezek az adomák. Gyenge kézmozdulattal elhallgattatta olykor Pannoniust és a láztól megszínesedett és rendszertelen képekben eltűnődött szerelmi kalandjairól, amelyeknek különben országos gondjai között nem sok emlékeztést szentelt. Átéltte a vörös bestia, Jadwiga esetét, akit azóta sem látott. Majd végiggondolta a budai olasz özvegy történetét, akit király korában újra felkeresett egyszer-kétszer, de azután elunta, hogy az asszony boldog-boldogtalannak kürtölte a királyi hajlandóságot. Aztán felvonultatta maga előtt a többieket, táncosnőket, udvari kisemberek feleségeit, akik férjök tudtával, sőt biztatásával osztották meg a király egy üres félóráját és ezzel azonnali előléptetést szereztek hitvesöknek. Elröppenő kalandok voltak a szerelem érzésének nyoma nélkül, lelkén nem hagytak belevéselt emléket. Felesége is megfordult eszében, a boldogtalan végű Ulrik gróf boldogtalan végű leánya. Furcsálva idézte fel magában a zavart, nem szép és esetlen gyermek emlékét, s rajzolgatta magában: hogy milyen termetű nő lett volna belőle, ha életben marad. S azután végül Csunkára gondolt, a kis cseh herceg-nőre. Akárhogy igyekezett emlékében visszaállítani a leányka arcát, nem sikerült neki. Vonásait elfelej-

tette három esztendő alatt. Máskor azt tapasztalta, hogy van egy mód felidézni egy-egy elfeledett arcot: úgy kell rá gondolni, mintha mosolyogna. De Csunka így sem jutott eszébe. Csak arra emlékezett, hogy anyja nagy és erős csontjait örökölte, fiúsan szegletes mozdulatai voltak és rengeteget evett. Vajjon ez milyen nővé fog serdülni? Milyen lesz az, mikor először öleli magához? Lesz valaha is egyetlen önfeledten egymásra mosolygó, egymás tekintetében elvesző pillanatjuk, királynak és királynénak, ha az idegenség elszáll közülök és összeemelegszenek? Tünődései gyakran átlépték az álmok határát, erős lázában nem is tudta néha, mikor van ébren és mikor lát álmokképet.

Mire magához tért és láza elmúlt, Vitéz már elintézt mindent. Letárgyalta a szükséges dolgokat a Trencsénben járt cseh követtel. A királynak egyelőre lehetetlen személyes találkozókra utaznia. Azt viszont a nemzetközi udvari szokások nem engedték, hogy csak az egyik király menjen a másik felé, a másik pedig egy helyben várja. Egyenrangúaknál mindakettőnek bizonyos utat kell tennie a másik fél irányába. Mivel tehát Mátyás Kassáról már eljött Trencsénbe, Girzsik jöjjön el Olmützbe. A következők így rövidebb idő alatt is hozzák-viszik a tárgyalások egyes szakaszainak eredményeit.

A király egy napon végre felkelt, erősen megfogyva és az első lépéseknél szédülten kapaszkodva a bútorokba. De már tanácskozott Vitézzel. Megszerkesztették a házassági szerződést. A két király megújítja a régebbi szövetséget, bármelyikök bármilyen ellensége iránt kötelesek egymást teljes erővel segíteni. A menyasszony ugyanazt kapja Mátyástól jegyajándéku, amit Borbála cillii grófnő kapott volt annakidején Zsigmondtól: Óbudát, Diósgyórt, a Csepel-szigetet s a kún vidéket azonnal, a többieket, amelyek azóta idegen kézre kerültek, mihelyt lehet, de legkésőbb két év alatt. A királyné évi hét-

ezer aranyforint erejéig megkapja a kassai kerületi *lucrum camerae* nevű adót, s ha innen nem telnék, más forrásból. Az első évben, mindjárt megérkeztek kétezret, a többit később, azontúl minden évben Szent György-napkor az egész hétezret egy összegben. Mindezt megtartja özvegysége esetére is, sőt még akkor is, ha a király az esküvő előtt netalán elhalálozna. Mihelyt Fridrik kiadja a koronát, Mátyás megkoronáztatja magát és másnap ősi szokás szerint a királynét. Végül a legfontosabb: jövő évi május elsején Csunka hercegnő, miután hitet tett a katolikus vallás mellett, Trencsén várába jön, ahol maga a király, vagy illendő küldöttség veszi át, az esküvőt azonnal megtartják, de a házasság konzummálását elhalasztják három évre, míg a menyasszony anyányivá cseperedik. Ezt a szerződést elküldték Olmützbe. Vitéz János, Rozgonyi János és Csáki Ferenc vitték. Nemsokára vissza is jöttek, még pedig azzal, hogy Girzsik elvben egyetért, de véglegesen választ nem adott.

A lábbadozó király, mennél többet gondolkozott ezen a házasságon és mennél többet tanácskozott róla Vitéz Jánossal, egyre fontosabbnak találta. Egyelőre úgy tetszett, hogy Girzsik is komolyan kívánja a frigyét. De róla mindent fel lehetett tenni. Még azt is, hogy mialatt színleg nagybuzgón tárgyalja a házassági megállapodás egyes pontjait, azalatt más titkos vasat tart a tűzben, s egyszer csak valamilyen ürüggyel felborítja a tárgyalásokat és meglepő külpolitikai cselekedettel mindenkit megzavaró új helyzetet teremt. Mátyás tehát Trencsénbe kérte a nunciust. Őt akarta megkérni, hogy a keresztes hadjárat érdekében segítsen tiszta helyzetet teremteni. A tiszta helyzet egyetlen eszközének már csak ez a házasság látszott. Csak így lehetett Girzsiket semlegesíteni. Fridrik ellen több szabadságot nyerni, a koronát kicsikarni tőle, s aztán rá menni a törökre.

Carvajal nagy áldozatot hozott, mikor télvíz idején feljött Trencsénbe a királyhoz. Már régóta betegeskedett, a magyar éghajlat nagyon is megpróbálta spanyol szervezetét. El is öregedett és pihenni szeretett volna. De valami még mindig itt tartotta: a szakembernek a szenvedélye, amely a szép és érdekes feladat megoldását nem képes kiengedni a kezéből. Mint a vadász, aki remek szarvasbikákat enged el maga mellett, mert kitűzte magában, hogy mindenáron elejti azt a hitvány kis vadmacskát, amely szívós és ügyes menekülésével vadászlázát a végsőkig korbácsolta, úgy a pápai követ is, ha már egyszer lekötötte magát a magyar király ügye mellett, betegen és öregen és fáradtan tovább tartotta állását, csakhogy Fridrik császár ellenséges terveit halomra borítsa. Dac hívta ki itt a dacot. Fridrik dühöngő levelekben követelte hajdani titkárától Carvajal visszahívását, mert a spanyol bíboros Bécsben is, Budán is képviselte a pápát. De azokat a leveleket, amelyeket Fridrik a táncestélyeken mulató és szépasszonyokkal foglalkozó trieszti püspökhöz intézett, egy átszellemült, minden világi érdeken, gyönyörűségen és szövevényen felülemelkedett pápa kapta meg. Pius nem hívta vissza Carvajalt. Diplomatikusan úgy intézkedett, hogy a bécsi és budai nunciatúrát kettéválasztotta. Bécsbe elküldött egy új embert. Bessarion bíborost, fortélyos híru és igen ügyes görögöt, Budán azonban megtartotta Carvajalt. Fridriket pedig kinevezte a megindítandó keresztes hadjárat fővezérévé, hogy becsvágyát a magyar tróntól a török ellen terelje. Alapjában véve minden maradt a régiben. A pápa semmi mást nem akart, mint Európát megszervezni az egyház elöntésével fenyegető török ellen. Mátyás hajlandó volt ebből a feladatból a legnagyobb teher részét elvállalni, de uralmának biztonságát kérte cserébe: a pápával igyekezett nyomni a páratlanul szívós Fridriket. Fridrik viszont nem gondolt a tö-

rökkel. Az egyház sorsa nem nagyon izgatta, országa és a török között ott tudta az életök védelmére kényszerített magyarokat, tehát attól sem tartott, hogy a török valaha is az ő határait fenyegeti. Minden pápai közbenjárásra hímező-hámozó válaszokat adott és csökönyösen vonakodott Mátyással meg-egyezni. A háttérben állott Girzsik, mindig meg-csíphetetlenül, mint az ángolna, mindenkivel titkos szövetségben mindenki ellen, s várta a zsákmányát leső kígyó türelmével, mikor ugorhatik egy újabb ugrást vakmerő nagy álma, a németrómai császárság felé.

A nuncius megjött Trencsén várába. A kandalló mellett találta a királyt, lábánál kedvenc szelindeke hevert. A kutya viharos örömmel üdvözölte a régi barátot, majd hogy le nem döntötte a lábáról. A bíboros alig tudta magáról lesöpörni a vállára ágas-kodó állatot. Aztán maga is letelepedett a tűzhöz.

— Mit olvas, felség?

— Nézze csak, milyen érdekes dolog ez. Egy kassai alattvalóm új hadigépet talált fel. Itt a leírása. ábrák is vannak hozzá. A feltalálónak Pétör a neve, a gépet pethoreálnak nevezték el. A kassai tanácsurakban van érzék az ilyesmi iránt. Nem sajnálták a pénzt, mikor meglátták a Pétör által készített kicsiny mintát. Megcsináltatták nagyban. Azt jelentik nekem, hogy úgy töri a falat, mint a parancsolat. Jó lesz ez nekem.

— A török ellen?

— Nem. Kedves bíbornokom, Giskra ellen. Majd ha megint mehetek ellene. Most Girzsik miatt meg van kötve a kezem. Giskra a császár szolgálatába állott, tehát nyilvános ellenségem. Girzsik azonban kijátssza magát a huszita vallás védelmezőjének és nem engedi, hogy Giskrát bántsam. Nem bántom. Majd ha elvettem a Girzsik lányát, akkor megint bántom. Egy apóssal, remélem, könnyebben boldogulok, mint egy szövetséggel.

— Hallom, a házasság dolga miatt van rám szüksége felségednek. Hol tart eddig a dolog?

— Azonnal elmondok mindent. Majd behivatjuk János püspököt. Nincs még semmi ujság a kapiszt-ránói kanonizálása körül? Legkedvesebb álmom, hogy ő szentté avattassék.

— Öszentsége eddigi válaszán kívül nem tudok újabbat. De nem hiszem, hogy ennek komoly aka-dályja lehessen. Ha visszaköltözöm Rómába, majd alkalmam lesz állandóan mozgatni a dolgot.

A bíbornokot hirtelen heves köhögési roham fogta el. Görcsös, enyhülni nem akaró roham. Egész teste rázkódott belé.

— Tulajdonképpen bánt a lelkiismeret, — mondta a király, — hogy betegen rángatom eminenciádat.

Carvajal csak a fejét rázta köhögés közben. Nagysokára aztán meg tudott szólalni, könnyező szemét törölgetve.

— Nincs miért, felség. Az én kis életem csak egy öreg pap élete. Porszem. Boldogan veszélyeztetem Krisztus országáért. Öszentsége éppen legutóbb írta, hogy ha akarok, menjek haza Rómába, nagy szeretettel vár. Most mehetnék. De még nem megyek. Még végére akarok járni felséged és Fridrik ügyének. Ez a házasság igen bölcös dolog. Minden képességemmel felséged rendelkezésére állok.

Jött Vitéz János. Apróra megtárgyalták az egész-et. Carvajal még egy napot pihent, mielőtt neki-vágott Olmütznek. Kedélyes estebéddel telt az idő, utána egy-két korsó bor mellett Janus Pannonius verses mókái mulattatták a társaságot. Különösen jól mulatott azon a tréfán, amelyet Olaszországban hallott még Pannonius. Leírta három oszlopba egy-más alá az öt magánhangzót: A, E, I, O, U. Aztán megkérdezte, mi ez. Mindenki tudta: Fridrik császár gögös betűjátéka. Austriae est imperare orbi unica. Vagyis: Ausztriáé a feladat, hogy egyedül

uralkodjék a világ felett. Fridrik minden fehéreműjébe ezt az öt betűt hímezte és minden serlegébe ezt ötvöztette.

— Tudjuk ezt, — szólt Mátyás kedvetlenül, — mit akarsz véle?

Pannonius erre kitöltötte a második oszlop betűit: *Austria erit in orbe ultima*. Vagyis: Ausztria lesz a világ utolsója. A tréfa nagyon tetszett mindenkinek, Mátyásnak meg éppen annyira, hogy kihúzta öve mellé tűzött piros erszényét és odavetette Pannoniusnak. Az rögtön megolvasta tartalmát: kilenc arany volt benne. Mire odairta a harmadik oszlophoz: *Amator est Janus opum ubertatis*. Vagyis: Janus kedveli a javak bőségét. Nagyon nevettek ezen mindnyájan, kivált Vitéz János, aki igen büszke volt unokaöccse sikereire.

— De mit írtál volna a harmadik oszlophoz, — kérdezte Carvajal, — ha nem kaptál volna jutalmat a királytól?

— *Auspicium estne indignum opulentis unguenti?*

'Azaz: nem érdemli-e meg ez a jóslat, hogy bőségesen megkenjék? Ennek még nagyobb sikere volt. S ha egyszer az író-önt kezébe kapta Pannonius, száz efféle betű-bűvészet jutott eszébe. Leírta latinul ezt a mondatot: „Körben megyünk éjjel s a tűz elemészt bennünket.“ *In girum imus nocte et consumimur igni*. Ez visszafelé olvasva, ugyanazt a hexametert adta.

— Ez mind semmi, — mondta Pannonius az általános siker közepette, — van nekem egy barátom, Galeotti nevezetű olasz, akivel együtt tanultam szegény boldogult Guarinónál, az aztán utólérhetetlen a tréfában és az adomában. Tavasszal meglátogat, arról értesített, családotul eljön üdvözlésemre Magyarországra. Ha felséged kegyesen megengedné, bemutatnám az udvarnál.

Mátyás kegyesen bólintott és felállott. Azonnal

felpattant valamennyi jelenlevő. A nunciust szobájáig kísérték és jó éjszakát kívántak neki. Mikor ajtaja becsukódott, Mátyás jókedvűen odasúgott a többieknek:

— Még vagy az korszoknak fenekén bor valamelyes. Még leülünk fertály-órácskára. Annyit csácsogánk deákul, hogy ugyan áhitom az magyar szót.

Visszaültek az asztalhoz. Mátyás csak fejével intett Pannoniusnak. Az már értette az intést: jöhet a magyar adomák vastagja.

— Mondám-i az veres barátot meg az gyovónó némbert, felség?

— Nem mondád. Halljuk.

Jöttek a vaskos történetek egymásután. Maga Mátyás is elmondott egyet-kettőt. Hallgatósága jót nevetett rajtok. De nem udvaronci túlzással. Már megtanulták, hogy akit a király rajtakap a hízelgésnek bármilyen formáján, azzal napestig igen ridegen és kiméletlenül érezteti neheztelését. De a tréfákból komoly eszmecsere kerekedett. Pannonius, bármiről volt szó, előbb-utóbb beletévedt kedvenc beszéd tárgyába, az újonnan divatos platonizmusba. Igen jóízűeket tudtak ezen vitatkozni a királlyal. Rendesen úgy belemelegedtek, hogy a szőke pap súlyosan elkezdett köhögni. Mert tüdeje nagyon hitvány volt szegénynek, folyton lázasnak érezte magát.

Igy beszélgettek sokáig, nem egy negyedórát, hanem másfelet is. De kora reggel a király volt az első, aki megkezdte a napot, s ha ő felkelt, nem volt tanácsos lustálkodnia senkinek.

Carvajal útrakelt Olmütz felé, szánkóját fegyveres csapat kísérte a pápa és a magyar király zászlajával. A király Trencsénben vesztegelt, amíg az előkelő követ megtér. Hogy nem minden aggodalom nélkül várja vissza, azt környezete előtt sem titkolta. Az aggodalom nem tartott soká. Carvajal gyorsan végzett. Teljes megállapodást hozott vissza. Böles

dolog volt őt küldeni: a cseh király mindig tudta, hogy kelyhessége szálka a pápa szemében, ajánlatos csínyján bánni a pápai követtel. Cseh urak is jöttek Carvajallal, hogy urok nevében néhány nem jelentős apróságot még megtárgyaljanak. Csak mikor ezeken az apróságokon már a legelső napon símán túlestek, akkor jegyezte meg mellékesen az egyik, hogy az egyességet ők is aláírják, ezzel szemben Girzsik öfelsége azt kéri, hogy a magyar ország-nagyok is szíveskedjenek jótállók gyanánt ellenjegyezni a szerződést.

Mátyás nyelt egyet, de nem ellenkezett. Azonnal Trencsén várába hívatta mindazokat az urakat, akiket akár Budán, akár váraikban el lehetett érni. Ő még nem érezte olyan jól magát, hogy Budára mehetett volna. A trencsényi vár hamarosan csak úgy nyüzsgött a nagyuraktól. Akár fiók-országgyűlést is lehetett volna tartani. Még Szécsi Dénes is eljött, a vén primás, aki gyűlölte ugyan a téli utazást, de azt még jobban gyűlölte, ha valami fontos közjogi ténykedésben más főpap foglalta el a helyét. Eljöttek a veszprémi, váci, zágrábi püspökök, a nádor, az országbíró, a főajtónállók, a főpohárnok, a főlovászmester. Éppen csak Ujlaki hiányzott a nagyurak közül, pedig neki ezúttal külön is családi ügyéről volt szó: sógora is volt Girzsiknek és újabban násza is, mert leánya és az egyik cseh királyfi házasságát már megkötötték. Viszont újszülött fia keresztapjául Mátyás királyt kérte fel.

— Mit tegyünk immár ez számár Ujlakival? — kérdezte Mátyás a váradi püspököt. — Fridrikvel kedvetlenségben vagyon, mastan ide édesgetnünk lehető lenne.

— Bosnya királyság vóna az egyetlen, kivel kecsegtessük, de akkor viszontag Szilágyi uramval bajunk meggyülend.

Szilágyi Mihály, a legfontosabb zászlósúr és nagybátyja, nem jött el a házassági szerződés ünne-

pélyes megkötésére. Erre fontos oka volt: odalent már megindult a török csatározás és ő javában hadakozott. Hogy milyen szerencsével, azt nem lehetett tudni, gyér és ellentétes hírek érkeztek róla.

A megdöbbenő hír éppen akkor érkezett, mikor a szerződést ünnepélyesen aláírták az országnagyok. Szilágyi Mihály török fogságba esett. A hírnök bő és pontos tudósítást hozott. Szilágyi Mihály és Lábatlani Gergely, hogy a török készülődő támadását megelőzzék, átkeltek a Száván és dülva nyomultak hadaikkal előre, mígnem Pozazin falu mellett a török sereg zömére akadtak. Ezt habozás nélkül megtámadták, anélkül, hogy az ellenséges erők felől előbb tájékozódtak volna. Már folyt a csata, mikor kitűnt, hogy legalább tízakkora a sereg, amelyet megtámadtak. A magyar sereg egy része keresztülvágta magát és elmenekült, de kisebbik fele konokul kitartott és vagdalkozott. Szilágyi és Lábatlani is. Ali bég, a török parancsnok, elrendelte, hogy élve kell őket kézrekeríteni. Ez meg is történt. Sereg-részők az utolsó szál emberig elpusztult, őket legyűrték és megkötözték. Még az utolsó pillanatban is vagdalkoztak. Mikor megkötözték őket, rúgtak és haraptak. De hasztalanul. Bilincsben Konstantinápolyba vitték mind a kettőt.

Mátyás azonnal követséget állított össze és lóhalálában menesztette őket török földre: bármily magas váltságdíjat ígérhetnek Szilágyi Mihályért. A cseh egyességre, amelyet már nem érhetett baj, nem figyelt többé. Nagybátyja, ki nem ment a fejéből. Éjszaka felriadt álmából arra, hogy mély gond háborgatja érte. Most jött rá, hogy mennyire szereti.

A cseh urak az ünnepség után elutaztak azzal, hogy a menyasszonyt, aki Prágában ünnepélyes formák között elhagyja kelyhes hitét és mint katolikus szűz, felveszi a Katalin nevet, május elsejére Trencsénbe hozzák. De Mátyás, most már elég erőt

érezvén az utazásra, nem tudott tovább Trencsénben maradni. Nagybátyjának sorsa annyira aggasztotta, hogy féltő szeretetének ekkora mértékén maga esodálkozott legjobban. Elhatározta, hogy fel fogja lármázni a pápát és mind a keresztény fejedelmeket. Hiszen Szilágyi Mihály az ő védelmökben jutott az ellenség kezére.

De későn volt már. Eppen mikor az ország-nagyok díszes kíséretével együtt megérkezett az ősz óta nem látott Budára, és viszontlátta édesanyját, jött a híradás a foglyul esett magyar vezérek sorsáról. Lábatlani Gergelyt a szultán ajándékuul adta egy török főúrnak, hogy az magyar fogságban sínylő egyetlen fiát kiválthassa vele. De Szilágyi Mihályt a szultán parancsára kivégezték. Konstantinápoly főterén levágták a fejét.

Mátyás végighallgatta a híradást, édesanyja jelenlétében. Egyszerű fejbólintással eresztette el a hírnököket. Keményen tartotta magát, arcát megmerevítette. Anyja előtt, akinek arca olyan maradt, mint a kő, restellte volna ellágyulását. Azonnal hívatta Rozgonyi Sebestyént. Ez pompásan bevált, mint politikai ágens. Néhány társával együtt évi négyezer aranyat kapott, abból titkos irodát tartott, amelynek egyetlen feladata az volt, hogy elvonja Fridrik császártól azokat, akik Mátyás ellen magyar királlyá választották volt a császárt. A titkos iroda pompásan működött, bármely cselszövő kis olasz udvar megírgyelhette volna eszközeit, amelyekből éppen csak az orgyilkosság hiányzott, mert Mátyás ezt szigorúan megtiltotta. De a hamisított levelekkel, vesztegető pénzekkel, ügyesen terjesztett mendemondákkal, személyes tárgyalásokkal már annyira vitték, hogy nemcsak az elpártolt Kanizsaiak állottak vissza Mátyás oldalára, hanem még a Szentgyörgyi grófok is Fridrik ellen fordultak. A császár mellett már nem maradt jelentős magyar egy sem. Ujlaki is összezőrdült vele. Mindez

egy pillanat alatt végigcikázott a király fején, mikor nagybátyja borzasztó sorsának hírét meghallotta.

— Parancsolj szógádval, felséges király, — jelentkezett Rozgonyi.

— Tüstint készülj útra, Sebestyén. Ujlaki uramhoz mész. Megkénárod az bosnya királlysággal, ha hozzánk áll. Egyik lábod itt, másik ott. Mit állsz, mit nézöl?

— De hát Szilágyi uram, felség?

— Szilágyi Mihálynak fejit vötték Bizánc piacán. Imádj érötte. Menj.

Rozgonyi megdöbbenve távozott. A király anyjához fordult:

— Hónap megkereséndöm asszonyanyámat, hogy az házasság dolgáruul szóljunk. Mastan, úgy alitom, asszonyanyam is templomba kívánkozik szegény Mihály bátyámnak miatta, nem tartóztatom. Magam is visszavonulni kívánok félórára.

Hunyadiné némán csókra nyujtotta kezét. Arca merev maradt és kemény, de keze erősen reszketett. Szó nélkül ment el fiától. Mátyás pedig kiadta a parancsot, hogy egy félóráig egyedül akar maradni. Bezárkózott legbelső szobájába, leült a medvebőrös kerevetre és maga elé nézett. Olyan különös fájdalmat érzett, mintha fiát vesztette volna el. Maga elé képzelte a szilaj, cigányképű, kajlabajszú embert, szenvedélyes káromkodását, ideges, gyors járását, kackiás gögjét. Maga sem tudta, hogyan: egy rég elmosódott gyermekkori emlék bukkant most fel benne. Valaha, vajdahunyadi kisfiú korában egyszer táncolni látta két nagybátyját, Szilágyi Mihályt és Szilágyi Lászlót. Mindaketten olyan tökéletes mozgással, a kecses fürgeség és a férfias méltóság olyan kifejezhetetlenül magyar tehetségével táncoltak, hogy a kép mélyen lelkébe vésődött, ott eltemetődött s ime, most a fájdalom földrengése felszínre vetette, mint ahogy összeomlott házak romjai között egyszerre csak felbukkan a pincében elásott és

elfelejtett kincs. Az emlék most olyan erősen élővé lett, hogy még a székely csürdögölő-tánc rikoltó sípjainak dallama is eszébe jutott. Önkéntelenül dúdolni kezdte, két arcán két könny indult lefelé. Aztán sírva leborult a kerevetre. Sztrasznic óta most sirt először.

A félóra leteltével kopogtattak az ajtaján, ahogy elrendelte volt. Összeszedte magát, arcát megtörölgette és ment vissza fogadószobájába. Megkérdezte, kik várják odakünn. A várakozók közt volt Carvajal is, azt kérette legelsőnek.

— Öszentsége nevében jöttem felségednek legmélységesebb részvételemet kifejezni a nagy hős halála alkalmából.

— Hálásan köszönjük a részvétet és kérjük eminenciádat, hogy királyi hálánkat a pápai trón zsámolya elé helyezni szíveskedjék.

Tulajdonképpen sokkal jobb barátok voltak a magyar király és Carvajal szentangyali bíbornok, mint amit ezek az előírás szerint való merev mondatok kifejeztek. De diplomaták voltak mindketten, mesterségök hatalmának avatott ismerői, akik tudták, hogy az ő szakmájokban a forma a lényegtől elválaszthatatlan.

— Szolgáljon felséged vigasztalására, hogy a hős mindnyájunk nagy feladatának teljesítése közben vérzett el, és borzasztó halála plántáljon méltó és szent bosszúvágyat felséged lelkébe, hogy kellő erővel védelmezhesse Jézus veszélyeztetett egyházát.

— Lelkesedésünk a szent ügyért nem hiányzik. Kérjük eminenciádat, vesse latba hathatós befolyását, hogy azok az ellenséges állásfoglalások, melyek küzdelmünkben gátolnak, végre ne állják útját a szent ügynek.

— Öszentsége nevében s az ő határozott utasítására mindent el fogok követni.

Ezzel túlestek a hivatalos állásuk szabta mondatokon. Most már emberi barátokká válhattak.

— Nagyon lesujtotta felségedet ez a szörnyű hír?

— Most már összeszedtem magam, de néhány perce még nagyon odavoltam. Lássá, lássa, kedves barátom, hiába mentette meg nálam szegény nagybátyám életét.

— Bár most igazán megtehettem volna. Én őt emberileg is nagyon kedveltem. Érdekes, különös, félelmes és mégis szeretereméltó ember volt. Vajjon tévedek-e, felség, ha azt hiszem, hogy ő példaképe volt erényeivel is, hibáival is annak a magyar fajnak, melyet annyira megszerettem?

— Nem téved eminenciád. De ehhez hozzá kell tennem valamit. Ha egészen kimerítő képet akar kapni az én fajtámról, akkor képzeletében kettőnket állítson egymás mellé, boldogult nagybátyámat és engem. Mi körülbelül a magyarságnak azt a két típusát képviseljük, amely ötszáz esztendeje mindig szembenállt a mi történelmünkben. Ő visszafelé nézett, én előre nézek. Ő hazaárulásnak tartotta volna megválni a bajszától, én siheder korom óta borotválom az arcomat, mint eminenciád nemzete. Ő barbár volt és Ázsiával büszkélkedett, én modern ember vagyok és Európához óhajtok tartozni. Ő zsarnok volt és saját köznemesi osztályán kívül minden más osztálynak ellensége: a mágnást gyűlölte, a parasztot megvetette. Én is zsarnok vagyok, és az osztályt, amelyből származom, különösen szeretem, de ismerem a mágnások értékeit és a parasztot édes gyermekemnek tekintem. Ő egy embercsoportért élt és halt, a nemességért. Én egy sokkal nagyobb embercsoportért élek és halok: a magyar nemzetért. Isten végzése csodálatos az én családomban. Mert tudja meg eminenciád, hogy az a kétféle lélek, amelyet leírtam, rendszerint együtt van minden magyar

emberben és folyton viaskodik benne. A magyar ember maga a született polgárháború. Kívülről úgy látszik, mintha a magyarok egymással nem tudnának összeférni és egymással civakodnának még akkor is, mikor a fejök felett ég a ház. Pedig önmagával nem tud összeférni a magyar, önmagával civakodik. Azonban a mi családukbán ez a kétféle lélek két külön emberbe született bele. Az én boldogtalan nagybátyám az volt, ami a magyarban Ázsia. Én az vagyok, ami a magyarban Európa. Neki fejét vette az ő Ázsiája, amelytől elszakadtunk. De énnekem Európa nem fogja fejemet venni. Mert Mihály bátyám nem fogta fel a mi nagy királyunk, Szent István, évszázadokra szóló bölcsességét. Vatta vezér, vagy Szilágyi Mihály, az mindegy. De én felfogtam. És azt folytatom, amit István elődöm elkezdett.

Carvajal mélyen gondolkozva figyelte a királyt. Aztán szeretettel mosolyogva szólt:

— Nem láttam soha furcsább fajt, mint a feleségedé. De kedvesebbet sem.

A király fejét rázta.

— Nem, barátom. Én nem akarok a kedves emberek országa lenni. Mi arra nem érünk rá. Mi itt Európában, mikor beállottunk a keresztény világ fajtái közé, igen nehéz hivatalt vállaltunk. A mi dolgunk ezt az egész világot megvédelmezni. Ha pogány magyar létemre hiszem Krisztust, akkor azt is hinnem kell, hogy minket isteni rendelésképpen Krisztus tett erre a helyre. Minket választott ki, mert ilyen önzetlenül és vitézül vérezni, bocsásson meg eminenciád, semmiféle európai fajta nem tud, csak mi. De ehhez Magyarországnak erősnek és jó módúnak kell lennie. Másra nem számíthatunk. Eminenciád Európája csak azzal a kegyvel fizet bennünket zsoldos szolgálatunkért, hogy a keresztény államokhoz szabad tartoznunk. De pénzt és vért nem ad. Most még tovább megyek. Ha hiszem, hogy erre a helyre Krisztus állított minket, akkor hinnem

kell, hogy engem is Krisztus rendelt ide királlyá. Hogy én itt király vagyok, az olyan csoda, mint a biblia akármelyik csodája. Mit gondol eminenciád, mit felelt volna a nagyapám annak, aki azt mondta volna neki, hogy az unokája király lesz Magyarországon? A szeme közé nevetett volna. És ime, itt állok. Azt mondom eminenciádnak, hogy nem az a gyűlöletes Habsburg az Isten kegyelméből való uralkodó, hanem én.

— Ennyire hisz magában felséged?

— Én úgy hiszek magamban, mint ahogy a valóságát hiszi az ember.

Carvajal elgondolkozott, maga elé nézett, majd a fiatal királyra pillantott.

— Én is hiszek felségedben. Kívánja, hogy megáldjam mindazt, amit ma mondott nekem?

Mátyás válaszul féltérdre ereszkedett. A pápai nuncius keresztet vetett fejére és megáldotta. Aztán elment. A király fogadta a következő jelentkezőt. Csakhamar a folyó ügyek részleteibe mélyedt és dolgozott késő estig.

Azokban a hetekben, amelyek menyasszonya érkezéig múltak, olyan esemény következett, hogy ettől a Katalinná változott Csunka fogadtatásának egész tervét megváltoztatta. Eredetileg személyesen akart Trencsénbe menni, hogy a menyasszonyt ezen a kitűzött helyen maga vegye át. Most azonban lemondott erről. Olyan fontos látogatója jött Budára, akit nem akart egyedül hagyni. Ez nem volt más, mint Albert főherceg, a Fridrik testvéröccse.

Úgy kezdődött az egész, hogy egy márciusi napon követség állított be Budára. Albert főherceg küldte őket a magyar királyhoz. Azzal kezdték, hogy az ő urok, Felső-Ausztria hercege, nem szeretné, ha Mátyás király ellenséget látna benne. Ő egyáltalában nem ért egyet császári testvérbátyjának Magyarországra vonatkozó külpolitikájával, sőt azt határozottan elítéli. Ennélfogva, miután a király

közeli lakodalmának tervéről értesült, szeretné barátságának azzal is nyilvános tanujelét adni, hogy a lakodalmi ünnepségen, amennyiben a király szívesen látja, megjelenik. A virágos mondatok mögött elég észrevehetően a Fridrik elleni fegyveres szövetség gondolata rejtőzött. Mátyás azt válaszolta, hogy ilyen előkelő vendég jelenléte különös boldogságára szolgálna, de meg különben is számos olyan dolog van, amelyben célszerű lenne nézeteiket kicserélni, különösen éppen Fridrik császár Magyarországra vonatkozó jogtalan és végzetes külpolitikája. Ezért ünnepélyesen meghívja lakodalmára a főherceget.

A menyasszonyért díszes főuri küldöttség ment Trencsénbe, s ugyanekkor a király Albert főherceget fogadta Budán, nem kevésbé díszes kísérettel. Ügyszólván latra megmérte a két királyi tény külsőségeit, ugyanannyi tisztességet akarván tanusítani Girzsik leánya mellett, mint Albert főherceg császári bátyja ellen. Személyes jelenléte mindenestre Albert főhercegnek jutott, kinyilvánítván ezzel egyrészt Fridriknek, hogy mennyire megbecsüli a császár ellenségeit, másrészt Girzsiknek, hogy a leányt ugyan elveszi, de résen van és ha fegyvere akad a Fridrik és Girzsik titkos szövetsége ellen, azt nem restelli kézbe fogni.

A főherceg nem nagy politikusnak mutatkozott, inkább veszekedő örökösnek. Hazájában Tékozló Albertnek nevezték, s ahhoz az életmódhoz, amely ezt a nevet ragasztotta rá, kevés volt neki az örökrész. Szenvedélyes haraggal becsmérelte testvérbátyját, órákra volt szüksége, míg a Habsburg-osztály bonnyolult részleteit és a három fivér hagyatéki marakodásának eddigi történetét el tudta magyarázni. Fridrik kapzsi és lovagiatlan praktikái ebben a kitergetett családi viszályban nem lepték meg Mátyást, legfeljebb apró részleteket tudott meg, amelyek a császár úgysis ismert kicsinyességét, pénzéhségét, alattomoságát és szavának teljes megbízha-

tatlanságát jellemezték. Viszont a főhercegről, akitől eddig édes-keveset tudott, a tárgyalások folyamán igen gyenge jellemképet kellett formálnia magában. S ha feltette önmagának a kérdést, vajjon egy vadidegen előtt képes volna-e rokonsága bármely tagjáról ilyen gyalázkodó hangon nyilatkozni, lenézéssel utasította el magától a gondolatot. De azért a haragos főherceg iránt rendkívüli szívélyességet tanusított, aprólékos haditervet dolgozott ki vele, a fegyveres szerződést is pontosan letárgyalták és aláírták. Mire az immár katolikus Katalinná lett Csunka megérkezett Budára, ők már elvégezték, hogy Albert sereggel fogja megtámadni bátyját, Mátyás pedig ugyanakkor más oldalról támadja meg. A szerződésről nem tudott más senki, csak Vitéz János. Még az okiratok szövegét sem kancellistával iratták. Mert, hogy szövetkeznek, azt ugyan nem lehetett titkolni; a főherceg budai látogatásáról a vak is láthatta, hogy mi van mögötte. De a rajtaütésszerűnek tervezett háborúról nem volt szabad tudnia senkinek. Főként Carvajalnak nem, aki élesen figyelve járt-kelt, gyanakodott, firtatott, kérdezgetett. A szentszéknek nagyon a szíven feküdt, hogy Fridrik és Mátyás békéljenek meg végre. Ha Carvajal megtudja, hogy a keresztény fejedelmek két legfontosabbja egymás ellen készül fecsérelni pénzét, véréit és zsoldosait, kétségbeesve vetette volna magát közbe. Ez pedig sem Mátyásnak, sem Albertnak nem lett volna ínyére. Mindaketten úgy látták, hogy Fridriket most alaposan sarokba fogják szorítani.

Csunka a budai udvartartás legékesebb, legaranyozottabb hintaján érkezett Trencsénről Budára. Jöttét nagy parádéval ünnepelte a főváros. A házakat fellobogózták, az utcákon tengernyi sokaság várta a közelgő menetet. Még két embert el is tapostak a kíváncsiak, mert mindenki látni akarta az ablakon kitekintő jövendő királynét. Akiknek sikerült

a hintó közelébe jutniok, azok egy piszeorrú, zsemlyeszóke, tizennégyesztendős leány kíváncsi arcát látták kibáméskodni. Mellette leendő anyósa ült, aki a város határában elfoglalta a cseh udvarhölgyek eddigi helyét. Mátyás megölelte és jobbról-balról arcon csókolta mátkáját. A sokaság egetverő éljénezésben tört ki. Az ajándékokat kieserölték, de nem nagyon nagy érdeklődéssel, mert ezeknek pontos felsorolását az anyagiakban szőrészálhasogató Girzsik kívánságára már előzőleg levélben intézték. A díszes felvonulásban Mátyás Albert herceg társaságában lovagolt és igyekezett nagyon nyájas és nagyon leereszkedő magatartást tanúsítani, hogy akik Fridrik császárnak erről az ünnepségről leírást küldenek, azoknak módjukban legyen tomboló haragot okozni a császárnak.

Az esküvőt azonnal megtartották. A király maga dolgozta ki az ünnepség műsorának részleteit. Akarata az volt, hogy maga a házasságkötési szertartás ne kapjon túlságos nagy pompát. Amíg felesége vállát meg nem érintheti Szent István koronája, az ő felfogása szerint minden közjogi szertartás csak ideiglenes lehet. Ezért nem nagy ceremóniával zajlott le a házasságkötés. A fiatal párt Szécsi Dénes adta össze. A király eleinte megpróbálkozott néhány diplomáciai fogással, hogy az öreg főpapot erről a díszes szereplésről lemondassa, mert ő Carvajallal szeretne volna a szertartást megoldani. De a primás már az első kísérletre olyan ideges és izgatott lett, hogy a díszes szerepet meg kellett neki hagyni. S a királyt az esztergomi főpap adta össze a cseh királyleánnyal, nehézkesen, érthetetlenül motyogva áldásához a latin igéket.

Volt lovagi torna is. Mátyás maga is szerepelt a tornán. Országá első bajvívójának számított és nem alaptalanul. Lovastudományát már Európaszerte elismerték, s ha valakinek lovaglását nagyon meg akarták dícsérni, Nápolyban és Boroszlóban

egyaránt azt mondták rá: úgy üli a lovat, mint a magyar király. A lándzsával boszorkányosan tudott bánni. Alattvalói között nem volt senki, aki mérközhetett volna vele. Azért, ha valami jeles külföldi tornavívónak meghallotta hírét, azonnal igyekezett meghívni Budára. Eddig még legyőzte valamennyit, de most már kevés öröme tellett ezekben a győzelmekben, mert észre kellett vennie, hogy ellenfelei nem harcoltak ellene komolyan. Védekeztek ugyan tessék-lássék, hogy viselkedésük lakájszerű hízelgésnek ne tűnjék fel, de végül mégis csak meggyőzték magokat. Így volt most is. Két német tornavívó jött az ünnepélyre, egy roppant magas termetű és vékony szász fiatalember, továbbá egy bikaerejű, zömök brandenburgi. Viadal előtt a király magánkihallgatáson fogadta őket és nyíltan megfenyegette mindakettőt, hogy amennyiben szándékosan rosszul fognak védekezni, szigorúan megbünteti őket. Azok élénken fogadkoztak, hogy teljes erejükből küzdeni fognak. Mikor azonban a király összekerült velük a porondon, azt csinálták, amit az eddigiék. Először a szász került sorra. Ez még igyekezett a külszínt megóvni és jó darabig tartotta magát, s csak hosszú tusa után engedte magát kivetni a nyeregből. De nyilvánvalóan engedte. Rábizonyítani nem lehetett ugyan, de minden szakember láthatta, hogy a szász rosszhiszeműen fordult a király lándzsája alá. A brandenburgi még csunyábban csinálta. Az első összecsapásnál elengedte magát és hanyatfordult. Nem is tudott felkelni, mert vállperece eltörött. Mátyás szikrázott a haragtól, mikor odalépett az udvari páholy pereméhez, hogy Csunka, azaz Katalin királyné fejére tegye a cseh és magyar színű szalagokkal ékes tölgykoszorút.

— Ebattna némötjei, — mondta haragosan.

— Nye rozumim, — felelt ijedten Katalin, mert azt hitte, hogy a király reá haragszik.

De anyósa odafordult hozzá és latinul meg-

nyugtatta. A király a nézőtömeg dörgő tapsai közepe-  
pette ment az öltözőbe. A tapsokért még külön is  
haragudott. El volt rontva a napja.

Hogy feleségével beszélgessen, ahhoz a sok ün-  
nepség és ceremónia miatt csak másnap jutott  
hozzá. Ekkor került sor arra, hogy ünnepélyesen  
beiktassák hivatalukba a királyné saját külön  
udvartartásának főembereit. Mert a királyné is ka-  
pott külön udvarmestert, főlovászmestert, főajtón-  
állót, kincstári igazgatót, mindenféle előkelőséget.  
Ezeknek beiktatása váratlanul gyorsan folyt le s az  
ünnepségek következő pontjáig, a kocsiversenyig,  
véletlen negyedórája maradt a királynak és király-  
nének is.

— Egyedül kívánunk lönni, — szolt a király.

Az udvaroncok, kamarások, apródok azonnal  
mélyen meghajoltak és távoztak. Ők a királyné ki-  
jelölt lakosztályának egy vadonatújonnan berende-  
zett, fényes fogadószobájában maradtak, amelynek  
drága üvegablakain át a Gellérthegy csalitos szik-  
láira lehetett látni. A királyné kíváncsian kibámult  
az ablakon. Ezalatt Mátyás szemügyre vette fele-  
ségét. Az nagyot nőtt mióta utóljára látta Prágá-  
ban. Mária magasabb volt, mint férje. Nyilván  
anyja nagycsontú, erős szervezetét örökölte. Ez  
kissé kedvetlenül hatott a királyra. Visszaemléke-  
zett arra, hogy milyen komikusnak találta annak-  
idején egymás mellett a pókhasú, alacsony Girzsi-  
ket és nagy debella feleségét. Hogy ők is ilyenfajta  
pár lesznek, ez kellemetlenül nyilallott szívébe. De  
igyekezett feleségéhez nyájas lenni. Csehül szólott  
hozzá.

— Nos Katalin kedvesem, meg vagy eddig új  
hazáddal elégedve?

A királyné visszafordult az ablaktól.

— Igen, itt minden olyan szép. De miért nem  
szólítasz Csunkának? Azt a nevet, hogy Katalin, ki  
nem állhatom.

— Sajnos, kedvesem, ezt meg kell szoknod. Mi katolikus ország vagyunk. Te katolikus királyné vagy. Ha Csunka maradsz, ennek olyan színe volna, mintha ragaszkodnál a kelyhes hithez. Arra pedig a te magyar alattvalóid nagyon haragszanak.

— Miért haragszanak? Apám is kelyhes.

— Az. De Giskra is kelyhes. És Giskra emberei sanyargatják, rabolják és kínozzák a te országod lakosait.

— A cseheket?

— Dehogy a cseheket. A te országod lakosait, kedvesem, tehát a magyarokat. Egyszerűen szépen meg fogjuk szokni, hogy Katalin leszel.

A királyné nem felelt semmit. Nyilván otthon megmagyarázták neki, hogy férjének engedelmeskedni tartózik. Hallgatott. De durcásan hallgatott. Aztán mégis csak kitört belőle valami, amit minden jel szerint már régen latolgatott magában.

— És itt rosszak az ételek.

— Micsoda, — nevetett Mátyás, — rossz a konyha? Angyalom, azt kapsz enni, amit akarsz. Külön cseh szakácsról is gondoskodtam neked. Mit akarsz ma enni?

A királyné szeme mohón felcsillant. Kéjesen nyelt egyet.

— Füstölt oldalast akarok káposztával és gombóccal. És sok cukorsüteményt. Sokat. Hogy annyit ehessenek, amennyit akarok. Eddig sohasem ehettem annyit, amennyit szerettem volna. Még az úton is kínoztak az udvarhölgyek, hogy elrontom a gyomromat. Nem bánom, inkább rontsam el. De ha királyné vagyok, akkor egyszer életemben ehessenek cukorsüteményt, amennyi belémfér.

— Ehetel. Azt sem bánom, ha beteg leszel. Majd meggyógyulsz. Most mesélj a családozdról. Hogy vagytok otthon? Mit csinál Viktória? És Hinkó? És a kis Mila és a többiek?

A királyné hirtelen elkomolyodott. Arcán felhő futott keresztül. Az óvatos aggodalom fellege.

— Köszönöm kedves kérdésedet, mind megvan-  
nak és téged tiszteltetnek. De mást nem tudok.

Világosan látszott, hogy mivel eresztették útnak a tizennégyéves leánykát: semmit az otthoni dolgokról ne fecseljen. Mátyás egyszerre megsajnáta a nagy darab gyereket, akit ilyen egyedül vetett idegenbe a királyleányok sorsa. Megveregette a vállát.

— Jól van, nem is faggatlak.

Veregető tenyere kemény csontokat érzett. A nyurga, növésnek indult kamaszleány abban a korban volt, mikor az ilyen gyermekben minden csupa szeglet és csont. Melle olyan lapos volt, mint a deszka. Keze-lába feltűnően nagy és csontos. A nőből még nem volt semmi a magyar királynében.

Ennyi volt a házastársak első beszélgetése. Ekkor belépett Hunyadiné a cseh udvarhölgyekkel.

— Leányom, — mondta menyének, — öltözködnöd kell. Hölgyeid várnak.

Katalin királyné engedelmesen fordult hölgyei felé. Férjétől mély udvari bókkal búcsúzott el és indult. Mátyás és az anya bíráló szemmel néztek utána.

— Jó szélös medencéji vagyon, — mondta Hunyadiné, — egészségös magzatot szürend.

— Én is nézém, — bölintott Mátyás, — derék személy lészen belüle. Tenyerös-talpas.

— Mikort lészen az elhálás, hogyan egygyözél vélek?

— Két esztendőre mastanho. Hatvanhárom májusra. Ha addigra anyányi. Hanem hallja-i, aszszonyanyám, nem tunna-i csinálni valamit, hogy csinosabb légyön szegény?

Hunyadiné hangosan elnevette magát.

— Jaj, édös fiam, Matykó, király vagy. Az jobbágy ölelheti az csinost, kit kinéz magának. Az király csak ölelje az csunyát.

Mátyás is nevetett. Fejét csóválta.

— No magyarok. Miattatok még eztöt is.

### III.

Carvajal késő éjszaka kihallgatást kért. A pápa követétől ezt nem lehetett megtagadni.

— Felsőg, sajnálom, hogy felkölttettem.

— Még nem aludtam. Ovidiust olvastam. Igen keservesen írt, mikor Tomiban volt száműzetésben. Engem azonban nem tud megghatni. Én az uralkodó pártján vagyok és nem a fecsegő udvaroncok pártján. Mi a baj, eminenciás uram. Ég a ház?

— Igen, felsőg, ég a ház. Igaz, hogy holnap se reg indul Fridrik ellen és a vezérletet magára a nádorra bízta felsőged?

— Hiába tagadnám, ha tudja. Igen.

— Ezt érdemlem felsőgedtől? Így kell ezt nekem megtudni?

— Kedves barátom, szívességet akartam tenni. A nuncius helyzete könnyebb, ha már nem tehet semmit.

— De a pápa, felsőg! Mit fog szólni, ha megtudja, hogy két keresztény fejedelem háborúját nem akadályoztam meg olyan időben, mikor a török egymásután törli el a föld színéről a még megmaradt kisázsiai keresztény államokat? A ciprusi királynőnek vége. A trapezunti királynak vége. A török rettenetesen erősödik, és itt a keresztény fejedelmek egymás torkának esnek. Felsőged igen nagy szomorúságot készül okozni a szentatyának.

— Nem, én nagy örömet készülök neki okozni. Megverem Fridriket. Ezzel ő még elég erős marad a török ellen, de én sokkal erősebb leszek. Végre

megmenthetjük Európát. Egy közömbös Fridrik és egy sakkban tartott Mátyás nem menthetik meg. De egy felszabadult, hatalmas Mátyás és egy józan-ságra térített Fridrik megmenthetik.

— Felségeddel nehéz vitatkozni.

— Mindenkiel nehéz vitatkozni, akinek igaza van.

— Akkor nem vitatkozom. Kérem. Az én kedvemért. Ne induljon holnap a nádor.

Mátyás komolyan ingatta a fejét. De Carvajal ezúttal nem hagyta magát. Vitatkoztak hajnali két óráig. Akkor a király beadta a derekát. Megállapodtak abban, hogy Győrnél a pápa össze fogja hozni az ellenséges felek követeit és mindenáron ki fogja belőlük szorítani a békét. A nádor másnap nem indult Ausztria ellen. Mátyás előre megmondta a nunciussnak, hogy ezt csak személyes szívesség gyanánt teszi, teljes tudatában annak, hogy hiába teszi és csak időt fecsérel.

Carvajal maga ment Győrbe tárgyalni. Onnan megtörtén és kiábrándulva tért vissza.

— Felségednek igaza volt. Én belefáradtam ebbe a meddő kínlódásba. Megyek vissza Rómába. Öszentsége ott több hasznomat fogja venni. És mivel most már szabadon beszélhetek, megmondhatom felségednek, hogy Fridrik császárnál utálatosabb embert még nem ismertem. Öszentségének ezt az álláspontomat részletesen ki fogom fejteni. Bocsánatot kérek, hogy eddig késleltettem a nádort, aki remélem, holnap indul.

— Már elindult. Alvezérei Palóczi Péter és Rozgonyi Rajnáld. Lachsenburgnál fog egyesülni az Albert főherceg seregeivel. A főherceg eddig győzemesen haladt előre. Úgy el fogjuk verni a császárt, mint a kétfenekű dobot. Szívből sajnálom, hogy megszűnt az a kor, mikor a seregek helyett a két vezér bajt vívott egymással. Kimondhatatlan gyönyörűségemre szolgálna, ha a császárt fejbe üthet-

ném, saját királyi kezemmel. De ez csak afféle álomkép. Olyan gyáva, hogy nem állana ki velem.

— Kívánom, hogy felséged nagy győzelmek hírét kapja itthon Budán.

— A győzelmi híreket nem itt fogom kapni. A magam részéről megyek Giskra ellen. Giskra ugyanis, mint hallom, Grácban járt, ott elismerte Fridriket magyar királynak és felesküdött neki. Ezért indulok a felvidékre.

Király és nuncius igen melegen búcsúztak. Megölelték és megcsókolták egymást. Kitűnően tudtak együtt dolgozni, immár három esztendeje. Mégsem mentek közös céljukban semmire. Olyanok voltak, mint az égő házat oltó ember, akit az orra körül fenyegető darázs nem hagy dolgozni. S nem lehet elhajtani a darazsat, akármit csinálnak vele.

A király egy rekkenő hőségű júliusi napon átment Ulrik gróf hajdani traktusába, amelyet most a királynénak rendeztek be. A királynét nem nagyon felséges foglalatosságban találta: Ófelsége egy fehér-kölyökmacskát, amelyet a váradi püspöktől kapott ajándékba, babaruhákba öltöztetett. A szőnyegen ült, mellette két komorna. Igen jól mulattak a cicával. Mátyás sisakosan, vértesen, ahogy volt, odaült közéjük. Pár percig részt vett a játékban, aztán fel-tápaszkodott nagy csörgés közepette.

— Isten veled, Katalin, megyek a háborúba.

— Igazán? Isten veled, Mátyás. Fogsz nekem levelet írni? És hozol valamit?

— Hozok. Írok. De közben úgyis együtt nyaralunk. Viszontlátásra.

Csókot intett vaskesztyűs kezével a királynénak, akit minden héten kétszer egy negyedórára meglátogatott, mert még csak nem is étkeztek együtt. Mikor az ajtóból visszanézett, Katalin már megint a kis macskával játszott.

Hatvanba vitte első útja, ott vette az előre küldött felföldi hadak első híreit. Aztán áttette a

főhadiszállást Szikszóra. Ahogy emberei odafent előrenyomultak, úgy haladt ő is feljebb és feljebb a szűk létszámú udvartartással. Augusztusban lehozatta Katalint a diósgyőri várba, megkérvén Hunyadinét, hogy az illendőség kedvéért kísérje le menyét. Fényesen berendezett, nyári tartózkodásra szánt várkastély volt a diósgyőri, még Zsigmond hozatta rendbe a cillii Borbála számára. De ahol valaha a feslett Borbála királyné turbékolt a híresnevezetes német lovagrendi gavallérral, ott most egy gyermekkirályné kergette a karikát a kerti utakon. Anyósa tejivásra fogta, hadd fejlődjék, hadd teljék. Két év alatt anyaságra alkalmas nővé kell serdülnie. Úsznia is kellett a tóban, amely jókora lovaglásnyira esett a vártól. A király erősen dolgozott, naphosszat alig látta feleségét. De most mindig együtt étkeztek. És ilyenkor figyelmet szánt arra is, hogy a leányfeleség lassan bontakozó jellemét megfigyelje. Úgy találta, hogy annak belseje még gyerekesebb, mint a külseje. Érzelmes volt, hiszékeny, könnyen sírva fakadó és gyorsan békülő. Apja agyafurtságából nem volt benne semmi. De nem volt ostoba gyerek sem. Hétköznapi, apró dolgokhoz megvolt a gyakorlati esze. Gabriele da Verona, a Hunyadiné gyóntatója, aki velök nyaralt, elkezdte olaszul tanítani és úgy vélekedett, hogy a királynénak igen megbízható, csendes, de szívós értelme van. Igen fontos jellemvonása, hogy nem hatalomvágyó. Igen alkalmas hitves lesz, és mivel jól épített, erős, egészséges szervezetnek látszik, bizonyára számos királyi gyermeket fog adni az országnak.

Mátyás mindezt meglelégedéssel tudomásul vette, cserkészni járt a rengetegbe, idomított vadász-sólymaival foglalkozott és intézte a folyóügyeket, de közben a nap minden pillanatában várta a haretéri híreket északról is, nyugatról is. Egyelőre csak apró sikereket jelentettek neki, de annál fontosabb hírt kapott, ahonnan nem várta, délről: Ta-

más király meghalt. Ez új lehetőségeket nyitott előtte. Mert mindeddig hiába ígérgette a bosnyák királyságot Ujlakinak, Ujlaki azt válaszolhatta, hogy az a trón még nem üres. Tamás király megszegte ugyan a hűbérura, Magyarország iránt való köteles hűséget, de mégis szívósan kapaszkodott trónjába, egyik oldalon a törökkel paktálván, másik oldalon a pápához folyamodván. Pius pápa kényes helyzetben volt, mert Mátyás ellen sem akart véteni, másrészt nehezen tagadhatta meg jóindulatát a Tamás feleségétől, aki Paleolog-leány volt, a tragikus végű bizánci dinasztia sarja. Így a Tamás uralma, fiának szerbiai igénye és ez az egész kérdés, a levegőben lógott. Most azonban, hogy a bosnyák király behunyta a szemét, Mátyás egyszerre szabad kezet kapott, a Tamás fia iránt, akit Tomásevics István néven emlegettek, nem érezte magát kötelezve. A halálhír vétele után azonnal meghagyta Rozgonyi Sebestyénék titkos irodájának, hogy tüstént lépjenek megint érintkezésbe Ujlakival, a király hiú komájával.

Rozgonyiék munkába léptek és meglepő hírt hoztak válaszul: Ujlaki mereven elutasította azt a gondolatot, hogy mint a magyar király hűbérese a bosnyák trónra üljön. S valami olyast felelt homályosan, hogy majd megkapja ő azt a bosnyák koronát úgyis, ha akarja.

Mátyás csodálkozva tünődött: kitől gondolja Ujlaki megkapni azt a koronát? Csak olyanvalakitől, aki Magyarországon uralkodik. Fridriket nem érthette ezalatt, hiszen Fridrikkel összeveszett. Ki az hát, aki szemet vetett Magyarország birtokára?

De hoztak Rozgonyiék más híreket is. Titkos ügynökeik azt jelentették Prágából, hogy Girzsik hosszasan tárgyalt a két Marótival, Ujlaki vejeivel. Ugyancsak jelentették, hogy egy fiatal szerzetes, aki valamelyik prágai kocsában felöntött a garatra, eldicsekedett vele, milyen nagy úrtól hozott

ő levelet milyen nagy úrhoz: Bánfi Páltól magához a cseh királyhoz. Mindezek az értesülések olyan feladat elé állították Mátyást, mintha behunyott szemmel a saktábla elé állították volna, hogy egy-két figura helyét ujjaival kitapogatván, az egész hadállást találja ki. S akárhogy tünődött, olyan eredmény sült ki abból, amelyet egyelőre képtelen volt elhinni.

A diósgyőri nyaralás véget ért, a gyermekkirályné visszatért játékbábuival és tollas lapdáival Budára, Hunyadiné hazament gyóntatójával Óbudára, Mátyás pedig áttette a főhadiszállást Egerbe. Odajött Vitéz János is, aki a nyári hetek szabadságát öccsével, Pannonius Jánossal, Váradon töltötte. Egy szeptemberi napon Egerben kapta a király azt a hírt, amely meghökkentő következtetéseit most már a valósággal egyezőknek bizonyította: Girzsik le akarja őt taszítani a magyar trónról.

A hír azt jelentette, hogy a Fridrik elleni háború, mielőtt még voltaképpen megkezdődött volna, hirtelen megállott. Fridrik császár és Albert főherceg között hirtelen felbukkant egy békeközvetítő: a cseh király. Girzsik váratlanul megjelent a főhercegnél és erőszakos, fenyegető fellépéssel megfélemlítette. A politikai dolgokban ügyetlen, természetében önállótlan és gerinctelen főherceg úgy megijedt, hogy szó nélkül aláírta, amit Girzsik diktált neki: fegyverszünetet kötött bátyjával, még pedig a szövegezés szerint szövetséges társa, Mátyás király nevében is. A fegyverszünetet olyan helyzetben kötötték, amely Fridrik számára a végveszedelmet jelentette. Katonája alig volt, magyar hívei majdnem mind elhagyták, az osztrák lakosság ki nem állhatta s egyik oldalról öccse, másik oldalról Mátyás jól felszerelt, erős seregei fenyegették. Uralmának bukása és Mátyás óriás győzelme kétségtelennek látszott. S ekkor pogyebírádi Girzsik egyetlen tárgyalás ördögi ügyességével megmentette a császár uralmát

és semmivé tette Mátyás életbevágó diadalát. Most már el kellett hinni a hihetetlen: Girzsik le akarja tolni a magyar trónról saját leányát, hogy maga ül-hessen oda.

Mátyás riadót fuvatott. Dúló haragot érzett magában. Semmi annyira nem tudta kihozni sodrából, mint ha személyét semmibe sem vették. Itt pedig ez történt. Négyezer lovasa és ezerkétszáz gyalogja ott vesztegelt osztrák földön az ország első zászlósurának vezérlete alatt s ezt a szép, erős sereget Girzsik az ő háta mögött tétlenségre kárhoztatta. Az ő nevében, az ő ügyében, az ő fegyverei felől úgy kötöttek egyességet, hogy még csak forma szerint sem kérdezték meg. Mintha csapásra emelt kardos kezének csuklóját hátulról orvul elkapta volna valaki. Hetek óta a támadó fejedelem lelkiállapotában leste a híreket, s most az érkező hír arról értesítette, hogy ingyen izgatta magát heteken keresztül. A beléje szorított támadó indulat mindenáron élni akart. Nem volt más módja erre, mint személyesen menni a Giskra rablói ellen.

Még aznap indult. Másnap Gyöngyösön hált meg. Onnan írt csak Girzsiknek, mert haragos hevét egy napig szándékosan hülni hagyta. Le s fel járt szállásán és diktált Bodó Miklósnak, a kancellistának. Csendesen, meggondoltan kezdte, de csakhamar kiabálva diktált, mintha szemtől-szembe magára a cseh királyra, apósára, kiáltozna.

...Hogy számunkra milyen megállapodás köttetett, nem tudjuk. Tudjuk azonban, hogy emlékezetünk szerint békekötésre, vagy fegyverszüneti megállapodásra sem embereinknek, kiket a fentemlített főherceg segítségére küldöt-tünk volt, sem senki másnak megbízást mind a mai napig nem adtunk. Növeli csodálkozásunkat, hogy embereink mindeddig sem seregeink felosztatásáról, sem a császárral történt kötés-

ről hírt nem adtak. Ezért tartunk tőle, hogy ez a kötés is olyan, amelyet a császár régebben is mindig kívánt, valahányszor szembeszállott a felséges László fejedelemnek, elődünknek, jogos igényeivel. Testvérséged előtt nem ismeretlen, hogy a császár boldog emlékezetű atyánkat hányszor csalta meg várakozásaiban, mi pedig, bár ő jogtalanzkodott velünk, hányszor kerestük vele a megbékélést hol Testvérséged, hol mások közvetítése útján. Mindezt Testvérséged igen jól tudja. De soha mást nem tudtunk elérni nála, csak egyet: mihelyt meghallotta, hogy igazságunk kivívására intézkedéseket tettünk és terveket készítettünk, ő, a maga szokott fogásaival az összejátszás fegyveréhez nyúlt és törekvéseinket megghiúsította. Úgy hisszük, most is ez történt. De akármi történt, azt nekünk tudnunk kell. Kérjük tehát Testvérségedet, szíveskedjék bennünket szabatosan és biztosan felvilágosítani, mi minden történt a császár és a főherceg között, akár végleges határozatként, akár nem, továbbá, hogy a császárnak mi az iránya és szándéka velünk való dolgaiban. Kérjük ezt, hogy a kapott felvilágosítások után végre részletesebben és tisztábban válaszolhassunk Testvérségednek, nehogy aztán akár a császárnak, akár tanácsadóinak fogásai és halogatásai folytán ártalmat szenvedjünk. Jó egészséget kívánunk Testvérségednek.

Mátyás elolvasta a levelet. Nem javított rajta semmit. Ebből Girzsik érteni fog mindent. A császár összejátszására és a tanácsadók fogásaira vonatkozó célzásokat aligha fogja félreérteni.

— Írjad oda nevedöt, én nem írom, — mondta lenézően.

Bodó Miklós odaírta a dátumot: „Datum in Gynges, 14. die mensis Septembris a. D. 1461. A

király úr parancsára Bodó Miklós vezető kancellárius.“

A levél elment azonnal, a király pedig másnap indult Litva felé. Azt ostromolták Giskra ellen küldött hadai. Szeretett volna verekedni, de úgy járt, mint már járt egyszer: unalmas váracska-ostromok folytak itt, apró vakondtúrások állták seregének útját, néha húsz-harminc főnyi védő-őrséggel mindössze. Nyílt, szép csatára itt nem került a sor. Mátyás csak fogát csikorgathatta tehetetlen verekedő kedvében. S ezt a kedvet új hírek csak tüzelték egyre. Megtudta végre elég pontosan, mit forgat a fejében Girzsik. Ujlaki, a Marótiak és a Bánfiak cserben hagyván Fridriket, a cseh királyt keresték fel és megállapodtak vele, hogy segítenek megszerezni a magyar koronát Viktorin herceg számára. Akárki jó nekik, csak a gyűlölt Hunyadi-sarjadéktól szabaduljanak. Girzsik két kézzel kapott az ajánlaton. Ez beleillett semmi határt nem ismerő terveibe. Németrómai császár akart lenni, de úgy, hogy eddig független területekkel bővítse az óriás hűbéres birodalmat. Például Magyarországgal, amely céljai közt csak másodrendű szerepet játszott. Az igazi nagy cél Fridrik koronája volt. Azé a Fridriké, akit egyelőre segített a túlságosan megnövekvő Mátyás ellen, de csak azért, hogy aztán adandó alkalmalmmal félrelökje.

A király és jobbkeze, Vitéz János, hosszú órákat töltöttek négyszemközt. Hogy mit beszéltek egymással, azt kettejükön kívül teremtett léleknek nem kellett tudnia. És eljött egy éjszaka, mikor már teljesen tisztázva feküdtek előttük Girzsik kétszínű tervének minden adatai. Tanácskoztak, beszélgettek, hangosan gondolkoztak, de koronként hosszú szüneteket tartottak. Mindketten érezték a hangulatnak azt a kényszeredett feszültségét, amellyel ki nem mondott, de mindenáron hangot kívánó dolgok ülnek

meg a levegőt. De a király végre kimondta a nagy szót:

— János, — mondta könnyedén, — hallj szót. Szövetközjünk császárral. Girszik uramat nyomjuk sarokba.

Azt várta, hogy Vitéz János elképpelve felugrik. De az nem ugrott fel. Bólintott.

— Napok óta fogva ez jár eszömbé. Csak szólnom nem kívántok. Féltém felségedtül.

— Én kedig túled féltém. No, kiböktük. Gyerünk. Hát hogyan épíjjük ez dógot.

Hajnalig tanakodtak négyszemközt. És másnap a kancellisták majd hogy meg nem dermedtek az ámulattól. Ami levelet kaptak írni, az homlokegyenest ellenkezett a tegnapi levelekkel. Mintha csak a napnyugat egy éjszaka alatt napkeletté, s a jobb oldal baloldallá változott volna. De még csak kérdezni sem mertek semmit. Csak csodálkoztak.

A király verekedhetnékje elmúlt. Még arra sem vetett különösebb ügyet, hogy az Ausztriából visszatért Giskra maga vette kezébe a felföldi várak dolgát és csakhamar erőhatalommal elfoglalta Késmárkot. Mátyás elmosolyodott a vész hírre. A hirnök, aki a jelentést hozta, azt hitte, hogy álmodik.

Mátyás mosolygott, mert magában már látta azt a pillanatot, mikor Giskra, mint Fridrik hű szövetségese egy szép napon azon fogja magát észrevenni, hogy tudtán kívül Mátyás szövetségesevé változott. És akkor a szép késmárki vár falait nem kell rongálni a kassai pethoreállal. Giskra Mátyást fogja szolgálni és szépen átadja Késmárkot is, a többi várat is, véges végig a Felvidéken. S a cseh rablók is azon vesznek észre magokat, hogy magyar zsoldosokká lettek.

Szent István koronája pedig hazakerül. Haza kell kerülnie, mert addig maga a pápa sem alhatik nyugodtan, míg Hunyadi János fiát azzal a koronával meg nem koronázzák.

## IV.

Az új nunciushoz Geronimo Landi volt a neve, egyházi rang gyanánt Kréta szigetének érsekségét viselte. A pápa Ausztria, Magyarország és Csehország területére küldte követnek, miután Bessariont, a fortélyos görögöt, visszahívta Bécsből. Carvajal pedig odahagyta Budát. Őszentsége jobban szerette, ha ennek a három országnak nunciatúrája egy kézen van, mert a pápai követ dolga éppen az volt, hogy a három fejedelem között egyengesse az egyetértést, s ha végre egyiknek sincs baja a másikkal, akkor végre készüljön fel az évek óta ígérkező keresztes hadjárat.

Landi új seprőként jól igyekezett seperni, folytonos utazásokkal törte magát. Hol Budáról Bécsbe utazott, hol Prágából Budára. Allandóan kétségbeesett hangulatban. Úgy jött el hazulról, mint aki nagy műveltségével, fényes értelmével és az egyház magasztos tekintélyével majd rendbehozza ennek a három civakodó fejedelemnek, az egyház vásott fiainak dolgát. És mikor a három udvarnál szét nézett és a három uralkodó álláspontját meghallgatta, elhülve kellett látnia, hogy ennek a három embernek eszével és szívósságával megmérkőzni az ő képességeit meghaladó feladat. De aligha is akadhatott ember Európában, aki elbánhatott volna velük. Érvekkel ezeknél nem lehetett boldogulni, minden évrre három erősebbet tudott felelni akár melyik. Legfeljebb könyörögni lehetett, vagy végső esetben egyházi átokkal fenyegetődni. Egyelőre a könyörgésnél tartott.

Most éppen boldogan lihegve rontott be Budára. Egyenesen Grácból érkezett. Sürgős kihallgatást kért.

— Felség, fogadja őszentsége szerencsekívánatait. Hogy ez a béke megkötetett, az az egész keresztény világnak lidércnyomás alól való felszabadulását jelenti.

— Nem értem. Milyen békéről beszél eminenciád?

A nuncius elámult.

— Arról a békéről, amelyet most kötött felséged nevében a váradi püspök Fridrik császárral.

— Micsoda? János püspök békéket köt az én nevében felhatalmazás nélkül és még csak nem is jelenti? Azt hallottam, hogy mint magánember elutazott Grácba, de azóta nem láttam. Grácból visszajövet egyenest az egyházmegyéjébe ment. Folyton építkezik Váradon. Én hónapok óta nem beszéltem vele. De csak kerüljön a szemem elé. Mit hallott eminenciád, miféle békét kötöttem én?

— Bocsánat, felség, igazán zavarban vagyok. El nem képzeltem, hogy felséged erről nem tud. János püspök letárgyalta a békeokmányt. Sőt a császár jó sokáig társalgott velem azon való örömről, hogy a cseh királyt alattomos aknamunkán kapta rajta. Éppen Vitéz János világosította fel Girzsik felháborító tervei felől. A császár most nagyon örvend, hogy felségeddel rendbejött. De öröme, mondhatom, nem nagyobb az egyház boldogságánál.

— Sajnálom, de megeshetik, hogy az egyház korán örül. Erről a békeszerződésről én semmit sem tudok. János püspök nekem nagyon hűséges és derék szolgám, bizonyára jót akart. De jó szándéka nem menti azt, hogy felhatalmazás nélkül ilyen fontos dolgokba ment bele. Remélem, hogy mindezt jelenteni fogja nekem, s akkor majd a megállapodást is megismerem. De azt már előre mondhatom, hogy nem járulhatok hozzá.

— De miért, felség, ha előnyös?

— Azért, mert nekem van egy szövetségesem, Albert főherceg. Az ő tudta nélkül én nem tárgyalhatok a közös ellenséggel. Ámbár ő ugyanezt megtette az én tudtom nélkül.

— Egyszóval mi a szándéka felségednek?

— Mindenekelőtt meghallgatom János püspököt.

S ha igaz, hogy béketervet készített, akkor azt a békét a magyar országgyűlés színe elé bocsátom. Döntsön a nemzet. Ha az országgyűlés a békét megszavazza, én fejet hajtok. Előbb azonban János püspök meg fogja tőlem kapni a magáét.

A nuncius elszontyolodva búcsúzott a királytól, hogy ezt a nem várt fordulatot jelentse Rómába. Miután a kész béke hírért már nagy diadallal jelentette haza Grácból.

János püspök nemsokára csakugyan megérkezett Budára. Ment egyenesen rég nem látott urának színe elé. Az ajtó becsukódott mögötte. A király ragyogó arccal sietett feléje.

— Halljad királyi haragunkat, János püspök! Valami békéköt szörzél hátunk mögött, hallom. Disznó dolog ez, te.

És vidáman rátekintve hű tanácsosára, ravaszul behúnyta a félszemét. Mire a püspök is behúnyta félszemét, mondván:

— Grácia szeginy nyakamnak, felség. Vétösse fejem, érdemlöm. Csak én ott ne legyek.

Aztán nekiültek sugárzó arccal a hosszú mondókának. Mert a püspök, ahogy előre megállapodtak, nem küldött levelet Budára. A levél más kézre kerülhet. Az pedig nem lett volna hasznos. Hogy az egész gráci út a püspök egyéni vállalkozása királyának tudta nélkül, ahhoz mindvégig ragaszkodni kellett. A püspök elmondta most részletesen az egész utat. Hogyan jelent meg Grácban a saját szakállára, hogyan keltette fel a császár figyelmét ottléte iránt, hogyan csinálta ki, hogy ne jelentkezzenek, hanem meghívassék kihallgatásra, hogyan nyitotta fel a császár szemét a Girszik praktikai dolgában, hogyan használta fel a nuncius sürgető békítési szándékait, hogyan vetette fel egy megbékülés lehetőségét, hogyan vállalta Mátyás utólagos jóváhagyásának megszerzését s végül milyen feltételeket tudott kialakítani. A feltételek szerint Fridrik nyolevanezer arany vált-

ságdíj fejében visszaadja a koronát, visszaadja Sopront, Mátyást fiául fogadja, viszont Mátyás bele nyugszik, hogy Fridrik használni fogja a magyar királyi címet, sőt, ha a magyar király fiörökös nélkül halna el Fridrik előtt, a trónt a császár öröklí. És azt is megígéri Mátyás, hogy ha netalán özvegyen maradna, Fridrik hozzájárulása nélkül nem fog házasodni.

— Hát idehaza mi új vagyon?

— Giskra.

— Miénk?

— Miénk.

— Halljam, felség, halljam.

Mátyás elmondta, hogy pár nappal előbb kötötte meg az egyességet Giskrával. Az kap negyven ezer aranyat, de visszaadja a kezén lévő összes földi várakat, zsoldosait pedig magyar szolgálatba engedi. Az alvezérekkel a zsold dolgában még külön meg kell egyezni.

— Tudod-i, mit nevetök, János? Hogy imé melly bővön szórjuk az marhát mend ketten. Te nyócvan ezöret, én negyvenezöret aranyba. Mennyi az kincsünk az tárban, eltaláld.

— Nem tudom, felség.

— Egy fabatka nem sok, János, de nincsen anynyi is.

A püspök füttyentett.

— Immár mit tészünk mastan?

— Adót kérünk az országtul, János. Adót. Ne ingasd fejedöt. Ha az szent koronáért köll, ingit is oda adándja az magyar, tudom istenöm. De es még más közlendő is vagyon. Az Szentgyörgyi grófok. Minap adék nékiek Vácott amnesztiát. S meg Ujlaki. Még csak nem is bosnya király. Mert Tamásfia István pápa mián tartanunk kölletik. Hanem tót bánságot kap. Mikint az karikacsapás, úgy megyen mend dógunk. Szinte immár sokallom. Hogy az napot nyugtával dícsirjük, böles szólat.

Valóban gondolkozni kellett rajta, honnan jöhet baj az utolsó pillanatban. A hosszú tanakodások alatt kiépített terv remekül sikerült. Soká tartott, de megérte a türelmet és fáradságot. Girzsik el volt vágva minden fontos összeköttetésétől, Fridrik hajlandó volt kiadni a koronát. Mindez egy félesztendei kitartó diplomáciai munka árán. S a jövődő kék egén sehol semmi felleg nem mutatkozott. Nyugodtan lehetett számolni vele, hogy Szent István koronája még ebben az esztendőben Mátyás fejére kerül.

Az országgyűlés, mihelyt megmutatkozott a lehetőség, hogy az ország a koronát haza kapja, szinte felmagasztosult az áldozatkészségben. Mátyásnak igaza lett. Jól ismerte azt a mély áhítatot, amellyel fajtája a magyar állami lét s a rendi nemzet titokzatos szimbolumát érzései legmélyében melengette. A rendek Janus Pannoniust jelölték ki szónokul a Fridrik-béke fölötti vitában, s a Vitéz János nagy lendülettel induló öccse, aki a király bőséges kegyelméből most kapta meg a pécsi püspökséget, olyan szónoklatot vágott ki, hogy a rendek egymás után álltak fel önkéntes adót ajánlani. Még a szót sem kerülgették, pedig máskor legalább arra vigyáztak, hogy ha fizetni muszáj, legalább ne adónak nevezék. A fiatal bosnyák király, aki maga is megjelent az országgyűlésen, egymaga egész kis vagyont ajánlott fel. A nemzet kiküldöttei megszavazták a békét, megszavazták a koronáért hozandó áldozatot, a Giskrának szükséges pénzt, mindent. Valósággal lesték királyuk kívánságait. Úgy el voltak ragadtatva munkájától, hogy a csillagot is lehozták volna neki az égről. De Mátyás maga ugyanígy kereste alattvalói kedvét. Ünnepelesen kinyilatkoztatta és nem először, hogy soha többé nemesektől semmiféle címen adót szedni nem fog. Nagyobb nyomaték kedvéért okiratot állított ki, amelyben a zászlósurak szavatos-ságot vállaltak a királyi ígéretért. Magyarország boldog ujjongással várta a koronázást.

Volt a békefeltételek között egy-kettő, amelyet még részletesebben meg kellett tárgyalni Fridrikkel. A császár mohó érdeklődéssel várta a budai országgyűlés végzéseit. Félt Girzsiktól, azonfelül meg roppant éhes volt a nyolevanezer aranyra. Mihelyt híret vette, hogy a rendek megszavazták a békét, félreérthetetlenül kinyilatkoztatta, hogy azonnal hajlandó a kötést véglegessé tenni és a pénz ellenében kiadja a koronát. De ezzel még várni kellett a még tisztázatlan egy-két részlet miatt.

Vitéz János tehát visszament a részleteket meg tárgyalni Grácba. A király pedig kezdett most már a törökre gondolni. Mindenekelőtt a diplomáciai előkészítést akarta végrehajtani. A bosnyák királlyal úgy egyezett, hogy Bosznia árulását a pápa kedvéért elfelejtvén, a királyt meghagyja trónján, de Bosznia köteles felmondani a török barátságot és a Száva mentén minden várba magyar őrséget engedni. Délnyugatra így fedte magát. Most Délkelet következett. Ott a vajda trónján az a Vlád ült, akinek hihetetlen kegyetlenségeiről évek óta a legborzasztóbb történeteket lehetett hallani. De viszont keményen fogta országa gyeploít és hajlandó volt Magyarország hűbéri felsőbbségét elismerni, ha segítséget kap a török ellen, valamint a trónkövetelő Radul ellen. Mivel elég fontosnak mutatkozott, hogy Erdély a török támadás ellen egy közbülső állam megbízható barátsága által fedve legyen, Mátyás elhatározta, hogy személyesen tesz igazságot ezen a tájon.

Augusztus járta már, mikor elindult Budáról. Először Szegeden állapodott meg, aztán egyenest Erdélynek fordult. Útközben szorgalmas diplomáciai levelezést folytatott a pápával, nemkülönben Velencével. Egy idő óta a doge, Cristoforo Moro, állandó követet tartott Budán egy Tommasini nevű velencei diplomata személyében, akinek az volt a feladata, hogy a magyar királyt minden erővel úszítsa a tö-

rök ellen, amely már a köztársaság levantei birtokait fenyegette. Mátyást ez a Tommasini nagyon érdekelte, mert színes és érdekes dolgokat tudott beszélni az olasz udvarokról. A Sforzák milánói udvaráról beszélt, a költőkről, piktorokról és szobrászokról. Firenzéről beszélt, a gyönyörű épületekről, a szokásokról, a muzsikáról, az előkelő hölgyek klasszikus műveltségéről. És Ferrante király nápolyi udvarát írta le, amely Európa legpazarabb udvarának számított: a vadászatokat, a kivilágított gályák tengeri ünnepeit, a valószínűtlenül tékozló felvonulásokat és lakomákat. Az érdekes Tommasini is elkísérte útjára Mátyást és mivel a doge éppen vissza akarta hívni Velencébe a követet, a király külön levélben kérte, hogy Tommasinit nem szívesen engedné haza, hagyják még itt neki.

Így érkeztek tehát, mulatságos és érdekes udvaroncok mindennapi társaságában Tordára. Ide rendelte Giskra alvezéreit, hogy a cseh zsoldosok régóta húzódó ügyét végre letárgyalja. Komorovszki, Bartos és Korbel, így hívták az alvezéreket. Elég volt rájuk nézni, hogy mesterségüket megállapítsa az ember. Torzonborz vadalakok voltak, elszántak és zsoldért mindenre készek, se hitők, se hazájok és Giskra megbékélése óta urok sem. Mátyás nem is minden számítás nélkül hagyta ilyen sokáig várni őket. Az alkü könnyen ment, nagyon ki voltak már éhezve és le voltak rongyolva, zsoldosaik jó része el is széledt már, ha megmaradt embereiket összeszedték, éppen hogy egy gyalogdandár kitellett belőlük. Azonnal foglalót kaptak a megállapodásra, miután felesküdték és azonnal le is itták magokat. Ezzel a nagy részegséggel ülték meg a Giskra-paradicsom hosszú éveig tartott garázdálkodásainak torát. A felvidék most már a nyugalmas magyar világ békéjét élte. Apró falusi templomokban a papok kiprédikálták a nép hálóját a király iránt, aki véget vetett a nemzedékeken át kínzó zsebrák-világnak.

Az őszi hetek azzal teltek el, hogy a király megvizsgálta a két vetélkedő vajda dolgát. Eleinte azt hitte, hogy röviden fog végezni, megerősíti a kegyetlen Vládót és a török által odaplántált Radult elkergeti. De ahogy hozzányúlt a kérdéshez, rögtön látta, hogy nem dönthet azonnal. Vlád ellen rengeteg volt a panasz. Baromi kegyetlenségei, amelyeket a nép kiszínezett mende-mondáinak lehetett tartani, igazaknak bizonyultak. Kitünt, hogy az Erdély szélein élő székelyek egy percig sincsenek biztonságban tőle, minduntalan be-bement Erdélybe, dúl, gyujtogat, rabol, s a foglyokat nagy gyönyörűséggel húzatja karóba. Másrészt Radul vajdáról, a trónkövetelőről, kitünt, hogy népszerű, jóval biztató, derék ember, akit eddig a török segített ugyan, de hajlandó beállani a török ellen magyar hűbéresnek. Mátyás számtalan bojárt kihallgatott, hetekig folytatta a vizsgálatot s végül a két ellenfelet egy novemberi napon Brassóba rendelte, hogy ítéletet hirdessen. Az ítélet éppen az ellenkezője volt annak a szándéknak, amellyel Erdélybe jött. Vajdának Radult jelentette ki, a meglepetéstől elámult Vládót pedig kegyetlenségeiért megfosztotta rangjától és tíz évi várfogságra ítélte. Ott nyomban letartóztatták és még aznap vitték Nándorfehérvárra.

Mindezek alatt hiába várta hazulról annak a hírét, hogy a békeszerződést részleteiben is megkötötték. Mikor visszafelé indult, már beköszöntött a december. Hatalmas erdélyi hóban vonult hosszú menetével Medgyesről Kőrösbánya felé, mikor az úton levelet kézbesítettek neki. Ez meglepő dolgokról tudósította. Bécs lakossága, amely már régtől fogva Albert főherceg pártjára hajlott, most nyíltan fellázadt, sőt fegyvert fogott a császár ellen. Fridriket éppen Bécsben érte a zendülés. Eltorlaszolta magát a Burgban és kénytelen volt saját fővárosában saját alattvalóinak ostromát elszenvedni. S ekkor az ügyes Girzsik sietett kihasználni a különös helyzetet: se-

reggel sietett Bécs alá, az ostromlott császárt felmentette és megszabadította. Sőt tovább ment: azonnal megszervezte Albert és a császár között a személyes találkozást és kibékítette őket. A császár Viktorin királyfit birodalmi hercegi rangra emelte, Girzsik feleségét arany koronával ajándékozta meg és okiratot adott a cseh királynak, hogy Miksa főhercegnek, a kis trónörökösnek, Girzsik lesz a gyámja, ha a császár idő előtt halna el.

Ebből Mátyás már nem jót sejtett. Girzsik nyilván elaltatta ügyes fellépésével a császár bizalmatlanságát és Fridriket alighanem megint befolyása alá kerítette. Akkor pedig a császár megint halogatni fogja a békeszerződést. És akármit határoz a magyar országgyűlés a még elintézetlenül maradt részletek dolgában, Fridrik majd ezer kifogást talál, hogy a magyar rendek által is szentesített megállapodást végleges kézjeggyével lássa el.

Ketközött sietséggel igyekezett Budára, hogy pontosabban lásson. Itt Vitéz János az értesülések bő anyagával várta. És kitűnt, hogy a Fridrik alattomoságára és hálátlanságára még építeni is lehet. Girzsik az ő trónját és létét mentette meg, s ő nem győzött elég hálásnak mutatkozni. Szemtől-szemben. De természete nem ismerte a bizalmat. Girzsik iránt már felkeltették gyanakvását, s ez a gyanakvás egy cseppet sem szűnt meg. A hozzá intézett határozott kérdésre a császár határozottan válaszolt: a békekötést és szövetséget Mátyással változatlanul állja és várja a magyar országgyűlés döntését a még függőben maradt részletekre vonatkozólag, amelyeket Vitézzel már letárgyalt. Főként pedig várja a nyolevanezer aranyat. A végleges békét most már a pápa maga is erősen kezdte szorgalmazni. Külön pápai követet küldött, Lüdesheim Rudolf wormsi dékán személyében, akinek az volt a megbízatása, hogy minden tárgyalásnál, amelyet Fridrik és Mátyás

megbizottai folytatnak, legyen jelen, az ellentéteket elsimítsa, a tanácskozásokat sürgesse és általában egyik félnek se hagyjon addig nyugságot, míg a szerződést végre-valahára meg nem kötötték. Mert kezd a világ szégyene lenni és kezdi a szentszéket nevetséges színben keverni, hogy már évek óta készül a keresztes háború, de eddig egyetlen zsoldos lóra nem ült a nagy garral hirdetett keresztes hadakból. Híre járta, hogy a szultán udvarában nincs hálásabb tréfálkozási tárgy, mint a pápa keresztes hadjáratát említeni.

Ebből a nevetséges színből Mátyás óhatatlanul magára is érzett tapadni valamit. Évtizedek óta az ő családja volt a török ellen való védekezésnek természetes vezére. Öt esztendeje ült már a magyar trónon és öt esztendeje vett részt az általános halogatásban maga is. Személyes mentsége volt bőven. De akár a maga hibájából, akár hibáján kívül történt, mégis úgy állott a dolog, hogy a török hatalom öt esztendőt tolthetett serény készülődésben anélkül, hogy ebben jelentősen megzavarták volna. Mohamed szultán nem töltötte tétlenül ezt az öt évet. Azokat az ázsiai keresztény birodalmacskákat, amelyek a hajdani keresztes hadjáratok nyomán születtek, egymásután söpörte el a föld színéről. Tüzérségét fejlesztette, hajóhadát lázasan gyarapította. S mindez legelsősorban Európa kapuját érdekelhette, Magyarországot. A távoli Burgundia, vagy a szász hercegség számára a kérdés összesen a keresztény önérzet kérdése volt. A pápa által összehívott gyűléseken ezek a távoli államok rendszerint főpapi küldöttekkel vettek részt, a főpapok lelkesen hangoztatták hazájok hűségét az egyedül üdvözítő egyházhoz, aztán hazatértek, otthon szép jelentést írtak, a fejedelem pedig, a burgundi herceg éppen úgy, mint a szász herceg, azt mondotta, hogy: majd Magyarország. Magyarország azonban nem nézhetett várakozóan senkire. Sajat húsáról és véréből volt szó.

Mátyás jól érezte, hogy mialatt a Fridrikkel való civakodásban telnek az évek, saját hazája ellen hagyja erősödni a veszedelmet. De lelkiismerete azonnal Fridrikre tolt a felelősséget. Ez a kapzsi ember volt a közvetlenebbik veszedelem, előbb ellene kellett megvédelmezni az országot. S ha minderről mélyen elgondolkozott magányos óráin, vele született gyűlölete még erősebbre lángolt a mérges pókként leselkedő Habsburg iránt, akivel a külpolitika kanyargós zsákutcáit járva, most éppen szövetkezni készült.

Egyetlen élőlény volt a világon, aki előtt lelkiismeretét kinyitotta. Édesanyja. Azzal gyakran üldögélt együtt az óbudai kúria kandallója előtt, csendes kettesben. Mikor sok gondja közepette kisietett hozzá, még itt is vesződés várt. Szilágyi özvegyéről volt szó. Ez az asszony, Bátori Istvánnak, a néhai országbírónak leánya, sohasem melegedett össze igazában a Hunyadi-családdal. Már Hunyadi János életében is mellőzöttnek érezte férjét, aki csak második hős lehetett a világhírű törökverő árnyékában. S azoknak a becsvágyó asszonyoknak módján, akik hatalmi kérdésekben még férjüknél is kevésbé tudnak felejtetni és megbocsátani, Margit asszony hevesen gyűlölte Mátyást és anyját akkor is, mikor Szilágyi Mihály megbékült velök. Férje halála után nyíltan a Hunyadi-ház ellenségeihez szegődött és feleségül ment Bánfi Pálhoz, azok egyikéhez, akik Garával és Ujlakival Fridriket Mátyás ellen magyar királlyá választották, majd pedig Viktorinból akartak magyar királyt csinálni. Ebből az örökösödési perek egész halmaza keletkezett, mert Bánfi Pálné szenvedélyesen ragadott meg minden alkalmat, hogy első férje hagyatékával kapcsolatban mennél több borsot törjön volt sógorasszonyának, a nála mindig gazdagabb, mindig híresebb, mindig tiszteltebb Hunyadinénak orra alá.

— Restellem, fiam, hogy nyaggatlak véle, de

tudnom hadd, mit végzél az budai káptalanval Margit dógárul.

— Bajt tött, asszonyanyám. Negyedik februárig köllött vóna az írást beadnia. Múlasztotta.

— Czoborra bizám, udvarmesterömré. Valami kötés nélkül nem mozoghat, úgymond.

— Haladékot kére. Rendöltem haladékot huszonhetedik márciusig. Addig az kötés ellőkerüjjön, Czobornak megmondja. Különben Bánfinénak ítílek igazat asszonyanyám ellen.

— Noha, hogy igaza nincsen, jól tudod?

— Bizony. Ha ki más lönne, nem mondom. De ippeg Bánfiék lássák, hogy az országnak böcsületös királya vagyon. Én még ennenmagamot is fejevételre ítílném, ha méltója vónék, meghiggye. Ma éjjel töprengtem ezen.

— Nono. Mit vétöttél?

— Számoltattam magamot, vajjon híven sáfarkodtam-i az magyaroknak sorsukval. Török szultánt gondolom. Öt évi, hogy rája nem möntem Fridrik miá. Igazban jártam, vagy se, errül faggatám magamat. Mert nézje: ha itthol hagyok csapot-papot s mék az kontyosra, Fridrik hátom mögött esinossan rája ül az trónomra, míg én gyözök. De hátha így köllött vóna? Az szentírásban nincs megírva, hogy Mátyásnak örökül az trónon köll ülnie. Az magyarság fontos, nem Mátyás. Igen ám, úgy mondok magamba, de szabad-i Fridriket az magyar trónra erisztenöm? Nem szabad. Árpádoknak országjokat némöt provinciákval tönné egyellővé. Magyarnak miként maga az élet, az szabadság annyi. Atyámuram elmémbe vésé eztet. Akar az török görbe kardtul halunk, akar az Habsburgoknak zsarnoksága épít némötté bennünköt, egy kutya. Vagyis, hogy nem egy kutya. Mert kardtul halni dücső dísz, magyarságunkot adóba elfizetni gyalázat. Hát így osztán ezt ítílem magamrul: jól va-

gyon Mátyás, nem vétköztél, felmentlek. Minck utánna elaluvék.

— Úgy mondád ezt, Matykó, mintha az lelköm könyv lönne s abbul hangassan ólvastad vóna. Girszik felül mi tudatik?

— Semmi. Hoppon marada. Mikort szólott aszszonyanyám Katalinval?

— Tennap. Jó, hogy mondod. Katalin sírt. Szót tött valakirül. Poroszlainérul.

Mátyás azonnal elpirult. Mert Poroszlainé az egész udvar tudtával a király kedvese volt. Kassán akadt útjába egy feltűnően csinos barna leány, valami adószedő árvája. Kedvesévé tette, magával hozta Budára és itt névleg férjhez adta egy Poroszlai nevű alabárdoshoz. Ott élt a palotában a csinos Ancsa, mindenki jól tudta, hogy mi a szerepe. Senki nem akadt fenn rajta, a dolog nem volt rikító, Ancsa nem evett az udvarral, holott a nagy ebédlőben, ahol ősi szokás szerint az egész udvartartás együtt étkezett, külön asztaloknál külön csoportokká alakulva, neki is jutott volna hely feltűnés nélkül. De a természeténél fogva szemérmes király úgy rendelte, hogy Ancsa keveset mutatkozzék az udvar előtt. Hónapok óta tartott ez már így, az udvari pletyka is rég napirendre tért fölötte. Hogy most éppen Katalin kezd róla beszélni, az éppen úgy fülíg elpirította a királyt, mint ahogy meglepte.

— Katalin? Poroszlainérul? Mit monda rulla?

— Hogy én járjak közbe. Avégtül járjak közbe, hogy az „személyt“, úgymond, az odvartul eltávoz-tassuk. Tudod, fiam, észben sem vöttük, s ez Katalin gyerekbül nő lött.

— Ne mondja. Immár megnézöm, ha megintelen találom.

S mikor hazaért a várba, kíváncsian átlátogattott a Katalin palotaszárnyába. Máskor is megszokta látogatni, hetenként kétszer-háromszor, de mindig csak pár percre udvarias kötelességből, kér-

dezett tőle egyet-mást, a válaszra nem is igen figyelt, már búcsúzott is. Most megnézte.

A királyné a kis sarokteremben üldögélt egyedül. Itt szeretett legjobban tartózkodni és többnyire egymagában. Kézimunkázott: gyöngyököt fűzött egy aranszálás csipkefőkötőre. Ahogy ránézett a belépő királyra, annak pillantásában azonnal megérezte valamit. Olyan piros lett, mint a pipacs.

— Jó estét, lelköm, — köszönt a király magyarul.

Már magyarul beszéltek. Katalin két esztendeje élt már Budán, elég jól ropogtatta a magyar szót. Tótosan ejtette, ami külön kedvességet adott neki.

— Jó estét, kedves uram, — felelt Katalin.

Eddig közömbösen szokta tartani arcát a könnyed csók számára. Most zavartan elhúzódott.

— Mit csinálsz? Főkötőt?

— Azt. Gyöngyöst.

Katalin mélyen lehajtotta fejét, hogy pirosága és zavara fel ne tűnjék. Mátyás vizsga szemmel végigmérte termetét. Csontos és szögletes volt az most is, de nem a gyermek, hanem a fiatal szűz módján. Világoskék, arannyal áttört brokátruhájának közvetlenül a kebel alatt volt az öve, onnan bő és nehéz redőkben omlott alá s a termetet láthatatlanná tette. De az öv felett a keblek gyengéd vonala mintegy szándékos figyelemkeltéssel mutatkozott meg. Mátyás meglepetve kérdezte önmagától: mikor történt ez a változás a gyermekkel, hogy ő nem vette észre?

— Nézz rám, — mondta a leányfeleségnek furcsa, vakmerő hangon, amelyben forróság bújkált.

— Nem, — suttogta szégyenlősen Katalin és még mélyebben a főkötő fölé hajtott.

Mátyás odanyúlt a Katalin álla alá és a fejét maga felé akarta fordítani: Katalin ellenkezett. Ő csak azért is erőltette. Megfogta a leány két vállát és felállásra készítette. Akkor erőhatalommal

maga felé fordította a fejét. Katalin behúnyta a szemét és két tenyerét a Mátyás mellének feszítette.

— Nem, nem, — mondta ijedten.

De ő a nehéz testgyakorláshoz szokott vasizmaival könnyedén győzte le az ifjú karok ellenállását. Megfogta a Katalin fejét és száját rányomta a leány szájára. Egy pillanatig érezte az érintetlen, gyakorlatlan ajkak szűzi ijedelmét. Aztán Katalin erős rántással elszakította magát. Rögtön sírva fakadt.

— Engedj. Nem szeretlek. Gyűlöllek.

És sírva kiszaladt. Mátyás felhevülten, mosolyogva nézett utána. Semmi kétség: Katalin beleszeretett anélkül, hogy ő észrevette volna. Féltékenységében sír. Ahogy kifutott, lebbenő ruhái egészséges, széles csípőket árultak el. S a király tűnődni kezdett. Hány éves is Katalin? Tizenhét.

Visszaindult saját lakosztályába. Útközben számot vetett legközelebbi dolgainak rendjével. Március második felében Tolnavárra kell mennie, akkorra tűzte ki oda az országgyűlést. Az előreláthatólag három hétig el fog húzódni, mert a katonai javaslatok körül élénknek ígérkezik a vita. Tehát április közepe táján tér vissza Budára. Május folyamán már indulni akar Nándorfehérvárra, hogy a török elleni mozgást végre-valahára elindítsa. Marad közben körülbelül egy hónap szabad ideje. Az éppen jó lesz.

Mikor dolgozószobájába ért, hivatta az udvarbíró, Bessenyei Bertalant.

— Ide figyelj, Bertalan, mit végezék. Abba vótunk, ügyi, hogy első májusra tőszjük az innepségös elhálást.

— Első májust mondtunk, felség.

— Hát megváltozik. Hamarábbra. Tizenötödik áprilusra, Az bútorokat, holmit, miegymást eligazfj-

játok, míg én odalöszök az országgyűlésen. Asszony-  
anyám kezdre járand. Mehetsz.

És ettől a naptól kezdve mindennap megláto-  
gatta Katalint. Udvarolt neki, ahogy fiatal leányok-  
nak szokás. Virágot vitt, apró ajándékokat eszelt  
ki. Poroszlainéről nem beszélt vele, ez túlságosan ké-  
nyes beszédtárgy lett volna. A kérdést Hunyadiné  
intézte el: tudtára adta Katalinnak, hogy Mátyás  
valahol Dunántúl falusi házat ajándékoz a „személy-  
nek,” a házat most igazítják, Poroszlainé rövidesen  
odaköltözik. Aznap, mikor anyósa ezt közölte a  
királynéval, Mátyás nem ment át hozzá. De mikor  
másnap meglátogatta, Katalin már nem védekezett  
a csók ellen. S mikor a király búcsúzni ment át  
hozzá, hogy a tolnavári országgyűlésre utazzék, már  
percekig és forrón csókolódtak, a lakodalmat türel-  
metlenül váró jegyesek módjára.

Az országgyűlés a király minden óhajtását tel-  
jesítette. Eddig az volt a törvény, hogy minden húsz  
jobbágytelek után a birtokos egy fegyverest tarto-  
zott kiállítani. A rendek a huszat leszállították tízre.  
Sőt az erdélyi rendek még a király óhajtásán is túl-  
tettek. Szentgyörgyi Zsigmond gróf, aki Mátyás  
pártjára térvén, nemrég kapott amnesztiát, most  
meg akarta értékét mutatni és megbízást kért a ki-  
rálytól, hogy az országgyűlés előtt Erdélyben han-  
gulatot csináljon a birtokosok között. Ezt olyan jól  
csinálta, hogy az erdélyi rendek még a tíz telken-  
kénti fegyveresnél is többet ajánlottak fel: Erdélyre  
nézve kimondották, hogy a telkek számára való te-  
kintet nélkül a jobbágyságnak csak egy ötöde ma-  
radjon otthon a vármegye védelmére, a többi álljon  
fegyverbe. A főpapok és főnemesek a magok részé-  
ről tizenkétezer embert ajánlottak meg, többet, mint  
eddig bármikor. A király maga ötezer gyalogost és  
kétezer lovast tudott kiállítani, beleértve azokat a  
kitűnően iskolázott zsoldosokat, akiket Giskrától vett  
át. A magyar hadsereg ilyen módon egyszerre több

lett, mint eddigi létszámának kétszerese. Igaz, hogy viszont nem volt köteles, csak megszabott ideig, fegyverben maradni.

A Fridrikkel még pótlóan letárgyalt pontokat is megvitatta a tolnai országgyűlés. Jóváhagytak mindent. Most már végre számolni lehetett vele, hogy a korona csakhamar hazakerül. A király, mint egy kétszeresére nőtt hadsereg vezére, s mint a közeli koronázás jelöltje tért haza Budára.

Itt a palotát már átalakítva találta. Katalin maga vezette végig a most már közös királyi szállás termein. S mikor a közös hálósobába értek, ahol hatalmas mennyezet alatt állott a hollós címerű két nyoszolya egymás mellett, Katalin a férje mellére rejtette szégyenkező arcát.

Aznap ideiglenes fekvőhelyeken aludtak még mindaketten. Másnap reggel megkezdődtek a lakodalmi ünnepek. A főszékesegyházban nagymisét tartottak, ezt Szécsi Dénes celebrálta valamennyi püspök segédletével. A fiatal házaspárhoz Vitéz János klasszikus szépségű orációt intézett. Délelőtt lovagjátékok voltak a Zsigmond-piacon, délben nagy udvari ebéd, délután kocsiverseny, ünnepi fogadások, a rendek hódolata, este pazar lakoma. Katalin hatszor váltott díszöltözetet és este már alig állt a lábán. Az estebéd után táncmulatság kezdődött. Ezt a királyi pár nyitotta meg egyetlen fordulóval. Aztán Mátyás letette táncosnőjét, titkos jellel megszorította a kezét és intett Hunyadinénak. A fiatal királyné a párok forgatagában eltűnt, anyósa vele együtt.

Mátyás még beszélgetett néhány zászlósúrral és a pápai követtel. Igen feszesen érezte magát, szemérmességét kínosan érintette az a gondolat, hogy mikor most elhagyja a termet, mindenki utána fog bámulni és mindenki sikamlós megjegyzéseket fog suttozni. Egy pillanatra lovagias érzése is felháborodott, kínos volt arra gondolnia, hogy felesége most

mindenkí megjegyzéseinek ki van szolgáltatva. Ekkor Janus Pannonius lépett hozzá.

— Felsőgös uram, alázatval instálloim vélem jönnie. Főbenjáró dologrul vagyon szó.

Kíváncsian követte a fiatal pécsi püspököt. Ahogy a nagy teremből kiértek, Pannonius befordult egy oldalfolyosóra, ott már nem járt senki.

— Ejszen jól töttem, hogy kihozám felségödet. Grácia szeginy fejemnek, de nem akarok semmit is.

Mátyás kezét nyujtott Pannoniusnak.

— Eszöd helyin vagyon.

És már sietett is a folyosón az új lakosztály felé. A közös hálósobán innen volt az ő öltözösobája, a másik oldalon túlnan a Kataliné. Odalépett ahhoz az ajtóhoz, amely az ő öltözéjéből a hálóba vezetett. Hallgatódzött. Mély csend. Katalin nyilván már lefeküdt.

Mialatt vetközött, ezúttal inasi segítség nélkül, és felöltötte török selyemből való hálóköntösét, lábát pedig arannyal préselt szattyánpapucsba dugta, azon gondolkozott, hogy milyen érzés lehet szerelmesnek lenni. Ezt az érzést csak emlegetni hallotta eddig, maga még nem érezte soha. És feleségére gondolt, aki az ajtón túl most szerelmesen várja élete legnagyobb pillanatát. Egyszerre mély emberi részvétet érzett az idegen leány iránt. Meg kellett magában vallania, hogy ehhez az emberi lényhez semmi, de semmi köze nincsen. Könnyedén felsóhajtott. Maga elé nézett. Nem tudta, hogy mit vár. Aztán vállat vont és csendesen megnyitotta az ajtót.

Homályos mécszláng világított csak a hálósobában. Maga elé tartott kézzel ment az ágyak irányába, óvatosan lépkedvén a szokatlan helyen, hogy bele ne boltolják valamibe. Katalin ott feküdt a maga ágyában, alvást színlelve, vagy csak éppen behúnyva szemét, a nyakáig húzott takaró alatt. Alakjának rajzát homályosan sejteni lehetett.

Ekkor a maga ágyának vánkosán valami cédu-

lát pillantott meg. Felvette. Latin disztihon volt rajta. A homályban csak nehezen tudta kibetűzni:

Harci időn hódolsz Vénusznak. Hős, igazad van:  
Ő megszerzi neked kedvese, Mars, kegyeit.

Pannonius írása volt. A király elmosolyodott. Ennek a kedves fickónak mindig van valami figyelmes ötlete. A papírt félretette az ágy mellett álló zsámolyra. Aztán Katalinra pillantott. Az remegve és gyorsan lélegzett, szinte hallani lehetett riadt szívdobogását. És szemét még mindig erősen lecsukva tartotta.

Jóval később, hajnalban, Katalin asszony szorosán hozzábújva férje melléhez, szerelmes, rebegő hangon ezt kérdezte:

— Most mondd meg, mire gondolsz.  
— Semmire, csacsi. Rád gondolok.

Ez nem volt igaz. A király ebben a pillanatban a Fridrikkel letárgyalt békeszerződés azon pontjára gondolt, hogy „ha Mátyás magyar király Fridrik császár előtt és fiörökös nélkül halna el, a magyar trón a császárt illeti“. És Girzsikre gondolt, aki szintén sóvárog a magyar trón után. De hiába Fridrik és hiába Girzsik, ő nem fog előbb meghalni és nem marad fiörökös nélkül. A Girzsik leánya fogja neki szülni ezt a fiörököst Fridrik ellen.

— Imádlak, — suttogta a boldog Katalin.

## V.

Egy éjszaka arra rezzent fel a király, hogy szavakat hall. Felült ágyában és mint szokta, abban a pillanatban már teljesen éber is volt. Pillantása a szomszéd ágyban alvó feleségére esett. Az éjjeli ámpolna gyér világánál figyelte. Katalin beszélt álmában:

— Má matka... Maminka má drahá...

Anyját szólította a tizenhét éves királyné és álmában peregtek szeméből a könnyek. Aztán megcsendesedett és némán szunnyadt tovább. Mátyás másnap nem kérdezte feleségét, hogy mit álmodott az éjjel. De mikor elbúcsúzott tőle, ez a panaszos hang jutott eszébe, ez a könnyes honvágy, amely igen mélyen bujkálhatott a Katalin lelkében. Vajjon az ő felesége ez, vagy a Girzsik lánya? Melyik inkább? S azt kellett válaszolnia magának, hogy az a fiatal lény, aki most ott élt mellette kéznyújtásnyi távolságban, messzebb van tőle, mint a végtelen távol csillagok.

Battára ment, majd Futtakra. A tánc megkezdődött. A török megmozdult odalent és Boszniára támadt. A szultán nyilván feltette magában, hogy megbünteti a bosnyák királyt, aki cserbenhagyta őt és elismerte a magyar király fenhatóságát. És hogy szabad kézzel dolgozhassék Boszniában, a magyar sereget magyar területen igyekezett foglalkoztatni. Nevezetes hadvezére, Ali bég, betört a Szerémségbe. Ott a király unokatestvére védte a határokat, Hunyadi Klára egyik fia, Dengelegi Pongrácz János. A másik unokatestvér, Dengelegi Pongrácz András, az erdélyi széleken állott őrt, mert a török ott is támadhatott.

A főhadiszállásra, ahol Mátyás az asztalra tergetett térképek mellől el sem mozdult, csak mindennapos testgyakorlásának óráira, sűrűn jöttek a hírek, levelek, tudósítások, kémjelentések. A török már felnyomult egészen Temesvárig, a szultán pedig főhadával javában szorongatta Boszniát. A bosnyák király a klucsi várba vonult, odagyűjtötte azt a rengeteg arany és ezüst kincset, amelyet az Osztoja-dinasztia eddig összeharácsolt. A kémek jelentése szerint ez a roppant marha sok millió arany forintot megért. És Mátyás, mint a toporzékoló harei paripa, most már száguldott volna a verekedés melegébe, ha ugyanekkor olyan hírt nem

kap kettőt is, amely éppen ellenkező irányba indította: dél helyett északra, haza Budára. Az egyik hír arról értesítette anyja levelében, hogy Katalin másállapotban van. A másik hír pedig úgy szólt, hogy Fridrikkel kész a megegyezés legutolsó részlete is. A király jöjjön Budára, írja alá a kötést és intézkedjék a küldöttség felől, amely elmenjen a császárhoz a szent koronáért.

Mátyás felment Budára. Katalint rossz állapotban találta, a fiatal asszony reggeltől estig sírt, émelygett, elviselhetetlen rosszulétről panaszkodott, boldog férje kedveskedéseit eltaszította magától.

— Szedd össze magadot, angyalom, — mondta Mátyás türelmesen, — ez állapotval mindig így vagyon.

— Nem, nem, — zokogott Katalin, — én meg fogok halni. Érzöm, hogy meg fogok halni.

Ezt nem lehetett kiverni a fejéből. Folyton hajtogatta, mint az eszelős, hogy ő meg fog halni. Mátyás gyengéden vigasztalta és csitította. És külön megkérte anyját, hogy türelemmel viselje gondját a fiatal asszonynak. De csak udvariasságból tette. Felesége sírása inkább örömet keltett benne. Naponta hosszasan imádkozott, szokása szerint, főleg Kapisztránhoz könyörögve, hogy Isten fiút adjon neki. A második, harmadik gyerek lehet leány, az már hagyján. De az első fiú legyen.

A szerződést aláírta. Hosszasan tanácskozott Vitézzel, hogy kik menjenek a szent koronáért. És megérkezése másnapján magához kérette Ujlaki Miklóst. Azt az Ujlakit, aki tagja volt a két Hunyadi-fiút halálra ítélő bíróságnak. Aki Hunyadi Lászlót ki is végeztette. Aki tüntetően nem vette tudomásul Hunyadi Mátyás királlyá választatását. Aki Fridriket Mátyás ellen magyar királlyá választotta és meg is koronázta. Aki keresztapja lett a császár fiának, Maximilián főhercegnek. Aki

aztán összezördülvén komájával, elment sógorához, a cseh királyhoz, és annak fiát igyekezett a magyar trónra segíteni. Most végre beadta a derekát. Ott állt királya és másik komája előtt.

— Miklós bátyám, — mondta a király, — nagy szükségöm vagyon kigyelmödre. Aldozatot tönnie kérném.

— Mi vóna az?

— Császárhoz magyar küldöttség megyen az szent koronáért. Illendő lönne, hogy méltó úr vezesse azt. Én még nádort is keveslöm. Miklós bácsi kéne.

— Hm. Osztán kik mönnek?

— Kalocsai érsek, váradi pispék, Palóczi országbíró, Szapolyai Imre. Élökre kéne Miklós bácsi.

Ujlaki habozott. Igen kényes volt neki azért a koronáért menni Mátyás számára, amellyel ő koronázta meg a császárt Mátyás ellen. De a feladat díszének nem tudott ellenállni. Szabódott még egy kissé, aztán felcsapott. Mátyás kétezer díszruhás, fegyveres lovast rendelt a küldöttségnek kíséretül. Pedig odalent minden egyes fegyveresre égető szüksége volt. Sem Velence, sem egyéb olasz államok, se senki nem küldött segítséget. Magyarország megint magára maradt a török ellen.

A küldöttség elment a koronáért, Mátyás pedig sebbel-lobbal búcsúzott Katalintól. Még az úton is fülébe csengett az asszony csökönyös, panaszos jajveszékélése:

— Meg fogok halni. Érzöm, hogy meghalok.

De a király megkeményítette magát. Az már a világ rendje, hogy az asszonyok ilyenkor nyafogjanak. Annál nagyobb lesz majd az öröme, ha keblén táplálja a gögicsélő kis magyar herceget. Akkorra már őt is magyar királynévá koronázta az öreg Szécsi Dénes.

Futtakon véres hírek várták. A szultán elfoglalta Boszniát. Megvette Klucs várát is. Azt a nagy-

vezir ostromolta meg. A várat védő bosnyák királynak esküvel fogadta, hogy megkíméli életét, ha feladja a várat. Erről okiratot is küldött neki. István tehát átadta a várat. A nagyvezir bevonult és a királyt azonnal elfogatván, haditörvényszék elé állította. Ott egy török hadbíró, Ali Besztámi sejk, hosszú jogi fejtegetésben kimutatta, hogy a hitetlen félnek tett eskü egy igazhitűt nem kötelezhet. Példákra hivatkozott a történelemből és felhozta IV. Eugén pápa döntését, aki felmentette Ulászló királyt a törököknek tett esküje alól, minek következtében Ulászló Várnánál el is esett. A bosnyák királyt kivégezték. Ő a nagyvezir okiratát a kivégzésre is magával vitte, s miután lenyakazták, a fejletlen király keze még mindig szorongatta az írásban adott esküt. Országának kincsei is török kézre jutottak. Szakértők a szultán zsákmányát húsz millió aranyra becsülik.

— Gyerünk! — kiáltotta Mátyás az asztalra ütve.

Ez azt jelentette, hogy személy szerint akar a tűzbe menni. Egyik vezére, Szokoli, megpróbálta lebeszélni, de azonnal elhallgatott, mert a király akkorát kiáltott rá, mint az oroszlán.

Ali béget, aki már Temesvárig nyomult volt előre, a Pongráczok elkeseredett verekedésekkel visszaszorították a Szávához. Ott állott meg a török vezér a Száva partján, a bosnyák-magyar határfolyónál, hogy a magyar sereget visszatartsa, s az alatt a török főerő teljes munkát végezhesen az elfoglalt Boszniában.

Mátyás odavágtatott a Szávához. Forró augusztus volt, perzselő kánikula. Hadai éjszakai menetelés után pitymallatkor állapodtak meg, mert a martalécsapatok már nyargaltak vissza a foglyul ejtett török előörsökkel. Ott volt az Ali bég serege. Nem tagadhatta, hogy szíve hangosabban dobog a szokottnál. Élete első nyílt csatája előtt állott. Hu-

szonhároméves korában. Bátyja ebben a korban már sebhelyes, hadviselt öreg katona volt. Apja is. És ő csak tornajátékokon jeleskedett eddig. Hívei ugyan telekürtölték az országot, mikor felment a Giskra-váraeskák ellen Gömörbe, Szepesbe, hogy „király első hadi tötte“. De nem volt abban semmi hadi tett, hogy alulról leste a falnak támasztott létrákat s a levegőben röppenő tüzesóvákat, sem abban, hogy hanyatthomlok vágatott száz ember élén, mikor a közelben elhúzó rablócsapatot jelentettek, amelyet végül sem tudott utólni. Most azonban itt állt előtte a dombos, rekettyés térség, igazi harc-tér, igazi ütközet helye, s amott a messzeségben igazi ellenség tábora, amely szemközt áll és életre-halálra fog verekedni.

Látványként is új volt számára az egész. Ahogy lóháton bejárta a sürgő-forgó tábort, érdeklődve gyönyörködött a készülődő emberekben. Saját királyi zsoldosai voltak itt, azok a felvidéki tótok, akiket Giskrától vett át. Tovább magyar legénység csoportjait látta. Sok-sok ezer ember, mind nyüzsgő izgalomban. Egyik helyt hatalmas ökörcombot forgattak a frissiben rakott tűz felett, másutt boroshordókat gurítottak, amott már javában ittak a legények és torkuk szakadtából énekeltek, csak a király közeledtére hagyták abba, hogy biztató intésre megint rázendítsenek. Itt sikoltott a köszörűkő, amelyen pengét élesítettek, amott olajos kőporral tisztogatta mellvértjét egy altiszt. Jókedvű volt mindenki és izgatott, trombitajelek vegyültek a sokaság zsivajával és szarvasmarhák bögését lehetett hallani.

Ahogy feljebb ment a nap az égen, a zsivaj szünni kezdett. A várakozás feszültsége ráült a lár-mára. Mátyás a királyi sátorban tanácskozott a tisztekkel. Nagy, gyalult deszkalapot tettek az asztalra s azon szénszállal kirajzolták a vidék térképét. Aztán színes fakockákkal kirakták a hadállást. Az el-

fogott őrsök és a kémek révén már tudták Ali bég táborának fekvését. Mátyás minden erejét megie-szítette, hogy megőrizze királyi nyugalmát, de csak arra maradt idegereje, hogy külsejére nyugalmat parancsoljon, a tologatott színes kockák feletti vi-tát már csak nézte figyelmet színlelő arccal, követni azonban nem tudta. Mikor a többiek indultak, ő is indult. Becsavarta arcát patyolatba, hogy csak szo-mének maradt hely, orra és szája nyílásának, külön-ben egész feje pólyát hordott. Ugy tette fel a sisa-kot. Köröskörül hasonló vászonarcok néztek rá a sisakok alól. Ezt már régen megtanulta. A pólya télen a hideg ellen, nyáron pedig az áttüzesedett acélsisak heve ellen védte a fejet.

Lova elindult alatta. Lassú ügetésben ment egy homokdomb irányába, amelyet mutattak neki. A térség kitért. Felfejlődött a hadirend. Jobbra-balra, amerre szem ellátott, rengeteg katona üge-tett, vezényszavak harsogtak, kürtjelek recsegték. Egy kar mellette előre nyúlt és a távolba mutatott. Ott már meg lehetett látni szabad szemmel a felfej-lődő törököt. Mintegy nagyszabású testgyakorlási játéknak látszott az egész, a két sereg a legszebb egyetértésben gyülekezett, vonult, sorakozott itt is, ott is. És ha valami torokszorító izgalom nem ural-kodott volna rajta, még akár unalmat is érezhetett volna, olyan hosszadalmas volt a zárt lovassorok jövése-menése, igazodása, a tömör csapattestek kö-zött ide-oda vágató altisztek örökös kiabálása, akik mintha valami lovasjáték rendezésében fáradoz-tak volna.

A király elől csakhamar elfedte az ellenséges sereg távoli meg-megvillanó arcvonalát egy elébe sorakozó lovascsapat. Ez idegessé tette. Az élen sze-retett volna lenni. De most inkább engedelmeske-dett, semmint parancsolt. És erőszakot téve gyötrő türelmetlenségén, csak bámulta az előtte állókat. Ha pedig hátra nézett, sűrű rendekben álló gyalo-

gosokat látott. Most már csendnek lehetett mondani a kora reggeli zenebonához képest, amit hallott: lódobogást, kürtjeleket, távoli meghatározhatatlan és kivehetetlen zajokat.

— Mi lészen már, — kérdezte végül türelmetlenül, — soha sem kezdjük?

— Javában folyik immár — felelt mellette egy derűs hang, az egyik Szokolié, aki nem tágított mellőle.

Semmit sem lehetett látni. És ami még különösebb volt, hallani is alig. De mégis: egészen messziről valami olyan lárma jött, mint utcai tüntetés, vagy kortesrivalgás. Mátyás most már tudta, mi az: a magyar hadak Jézus ordítása rohamközben. A lárma a távoli jobbszél felől érkezett ide, a könnyű nyári szellő olykor erősített, majd megint gyengített rajta egy leheletnyit. Ők a balszél mögött állottak. A lovak türelmetlenül dobogtak, a mocsaras vidék sok szúnyogja és göbolye bántotta lábukat.

Egyszerre közvetlen közelből recsent fel a kürtszó. Azok a lovasok, akik a király csapata előtt állottak, egyszerre földrengésszerű Jézus-ordításban törtek ki. Süvítve röppentek a nehéz kardok a levegőbe, a kopjaszárok előre billentek a balmarkokban, mintha valami eleven nádast föld felé hajbókoltattott volna a vihar. Dobogva rúgtattak előre. A kilátás tisztult. A király előtt kitárult a messzi arcvonal képe. Jobbról már a gyalogosok rohantak oda, ahol a nehéz lovasság támadása megingatta a törököt. Balról most ért oda a lökés. Középen még állott a tömör török lovasság. Mintha kígyózott volna az a vonal, egyes részei lélegzetszerűen visszahúzódtak, majd megint előre lökődtek. S ekkor éles, zizegő hang suhant el a levegőben, közvetlenül a király mellett.

— Ziuijj...

Odakapta a fejét. Tudta, hogy mi ez. Nyílvessző. Nem ide szánták, de erre tévedt. Most azonban nem

ért rá a nyilvesszőről gondolkodni. Feszülten figyelte az ütközet menetét. Nagyon kellett figyelnie, mert az ábra, amelyen kétféle lovasság és kétféle gyalogság mozgott ide-oda, a folyamatos arcvonallal ellentétére is bonyolult sakkfeladványnak tetszett. Most már visszanyerte nyugalmát, mint alaptermészete szerint mindig a döntő pillanatban. A nyeregben előrehajolva, feszülten figyelt. A sátorban látott színes fakockák feladványa élő lett elméjében. Kirántotta kardját és azzal hátraintett, hogy most kell vigyázni. S mialatt feje mozgásával követte a vonal távoli mozgását, egyszerre elkiáltotta magát:

— Rajta!

Pontosan ugyanebben a pillanatban kiáltotta a rajtát a mellette álló alvezér, a régi tapasztalt harcos Szokoli is. Trombita szólt. A kopják előre csapódtak, a kardok égnek emelkedtek. A lovak szinte hasmánt úsztak a levegőben a szilaj lendülettől. Az az arcvonallrész, amelyet kicéloztak rohamuk számára, rohamosan nőtt és közeledett. Mátyás azon vette magát észre, hogy torkaszakadtából kiabálja a Jézust maga is. Sisakját erős ütés érte, amelytől feje hátrabicsaklott. Török gerely. De már rettentő csattanással és robajjal beleszaladt a rohanó fal az álló falba. Lovasok fordultak fel, csetlés-botlás, orditozás következett. És most a kard kezdett dolgozni. Mátyás villogó figyelemmel leste a gomolygást és kardja a remek vívó ösztönösségével felelt minden csapásra. Vagdalkozott, mintha versenyen dolgoznék. A kézitusa azonnal gyöngült is már, a fal összeomlott előtte és rendetlenül botladozva hátrált. Egy pillanatnyi szünetet felhasználva, felállt a kengyelben. Azonnal látta, mit kell tennie. Ordított egyet:

— Kerítsd balra!

A zászlótartó hármat lengetett a nagy piros zászlóval. A magyar lovasság villámsebesen balra

fordult, hogy egy fedetlen török seregrészt oldalba kapjon.

— Allah, Allah! — üvöltötték a törökök.

Mellén erős ütés érte. De mint a rugó lendült vissza előre, nem volt ez más, mint amit ezerszer csinált a lovagi tornán. Az ellenséges lándzsa megreccsent. Hangos csattanások hallatszottak az Allahkiáltások, a vért-csörömpölés, a dobogás és a lovak horkolása zsvivájában. A bekerített török rész elveszett: mézszárosmunka volt a magyaroké. Sikoltozások, hörgések, töröknyelvű jajveszékélés. És egyszerre eltisztult előlük minden, amit vágni lehetett volna, a török vonal teljes egészében felborult, az ellenség hanyatt-homlok menekült. Nem messze feltűnt a Száva víze az üldözők előtt. A folyó tele volt török sajkákkal. Akiket meg nem öltek, azok a vízen igyekeztek menekülni, de háromannyian rohantak egy sajkába, mint ahány férőhely volt rajta. Látni lehetett, ahogy egyik sajka a másik után borult fel. Némelyiken a bent ülők karddal csapkodták a kapaszkodó vízbe hullottak görcsös kezeit.

A király megállt pihenni és körülnézett. A harc elült, igen messze még lehetett egy-egy összekeveredett, dulakodó csoportot látni, vagy menekvő seregrészeket s utánok az üldözők hajszáját. Szokoli nyargalva közeledett, a kantárt eleresztette és kardja véres pengéjét nyargaltában törölte végig a lótakaró szélével.

— Megbírtunk velök, felség.

— Férfimunka vót, — felelt boldogan, lelken-dezve Mátyás.

A magyar zsoldosok már elesetteket vetkőztettek, egy helyen a foglyokat terelték egybe, másutt a gazdátlan lovakat gyűjtötték vezetéken. Lófarakas harci jelvényeket, török fegyvereket dobáltak halomra. A haldoklók vadul ordítottak kínjokban, mígnem valamelyik arra haladó zsoldos beléjük neu

mártotta fegyverét, akkor bugyborékolva elhallgattak.

— Ha úk győznek, csúnya lött vóna, — mondta Szokoli.

A király meglepetve pillantott rá. Hogy az ütközetet el is lehet veszteni, arra egy pillanatig sem gondolt. Mindvégig úgy képzelte, hogy támad és győz. Mint ahogy történt is. Most utólag hökkent meg attól, hogy az egész másképpen is történhetett volna. Innen is, onnan is nyargalva érkeztek hozzá a tisztek. Volt, aki vérzett. Volt, akinek segíteni kellett, hogy leszálljon lováról és megvizsgálja magát.

— Mire jó az vereködés, felségös uram, — mondta egy őszbecsavarodó, marcona hadnagy, — egész iccaka kénozott egy odvas fogam, imé mastan kipöktem, háláistennek.

Közben folyton szólt a gyülekező kürtjel. Lásan verődtek össze az emberek. Az altisztek mindenkit számba vettek, számlálták a veszteséget. És még mindig jöttek nyargalvást azok, akik üldözés közben távolabbra kalandoztak. Ez jó sokáig tartott. A király leszállt a lóról, letette sisakját és kioldozta fejét a pólyából. Az teljesen átnedvesedett a verejtéktől a pokoli hőségben. Török nyergekből csináltak ülőhelyeket. Megbeszélték a helyzetet. Kitént, hogy a győzelem kétségtelen, de nem döntő. Ali bégnek sikerült egy jókora seregrészt töretlenül megmentenie, azok a dombsoron túl össze fognak verődni. A török parancs erre nézve el is hangzott, a foglyok egybehangzóan vallották. Résen kell lenni, a nap még nem nyugodott le.

Miután a kellő felderítésről gondoskodtak, visszavonultak a táborba. A zsákmány őrzésére őrséget hagytak. A legénység pihenőt kapott, de készenlétben. Nemsokára már jöttek a hírszerzők: Ali bég javában gyűjti serege maradékát. Sok embere van még. Támadásra van kilátás.

Mátyás azonnal döntött: nem szabad megvárni,

mig rendbejönnek, támadni kell őket azonnal. A riadók rögtön megszólaltak. Sokan meg sem mosakodhattak a vértől, sokan alig értek rá seböket bekötözni faggyú és trágya keverékével. Felsorakoztak megint és megindultak. A domblánc magassáig óvatos lassúsággal, hogy szemügyre vehessék a tulsó hajlás völgyében nyüzsgőket. Akkor gyorsan kiosztották a szerepeket, a király diktált. És megint elhangzott a rajta.

A király most már úgy nyargalt előre, mintha soha életében egyebet nem csinált volna, mint ütközetet. Erős nyilzápor fogadta őket, Mátyás mellvértjén is koppant kettő, azokat túlmagasra célozták. De sokat jól lőttek ki, néhány ló összerogyott. A többi átnyargalt fölöttük. Ez a harc még hevesebb volt, mint az első. Tovább is tartott a kevert zürzavarban, de teljesebb eredménnyel is járt. A török sereg ott veszett. Ali bég még elérte dereglyéit és át tudott menekülni a Száva tulsó partjára. Több embere a magyar nyilaktól már a dereglyéről fordult a vízbe. De őt nem tudták lelőni. Alkonyatra az egész munka be volt fejezve. A magyar sereg fényesen győzött: csak a gázlót kellett megkeresni, Bosznia felé nyitva állott az út.

Csak pár óra pihenőt engedett a király. Ahogy letette fejét, azonnal elaludt és mikor fegyvernöke felköltötte, az volt az érzése, hogy csak öt perce aludt el. Kevéssel éjfél után felszedelődzködtek és indultak. Másnap már szerb oldalon üldözték a Macedónia felé menekülő törököt. Sőt mikor a bennszülöttektől jelentést kaptak, hogy a szultán főserege tizenötezer keresztény foglyot hurcol haza Konstantinápolyba, erőltetett meneteléssel utólérték ezt a fősereget. Ez volt Mátyás harmadik ütközete, amelyben baleset is érte: verekedés alatt kimarjult a lába a kengyelben. Saját maga rántotta helyre a kirándult bokát, azután visszanyargalt a kézitúsába, egyéb baja nem lett. A tizenötezer szerbet minden-

esetre megszabadította. De azok csak életöket és magokkal hurcolt ingóikat kapták vissza. Mátyás keresztül-kasul járta egész Szerbiát és egyetlen kunyhót, egyetlen tábla vetést nem hagyott felgyujtatlanul. Ezt a hadviselési fogást apjától tanulta. Hunyadi János olykor magyarázni szokta volt fiainak, hogy kell lehetetlenné tenni, hogy az ellenség valamely haditerületre visszatérjen: nem szabad neki falvakat, élelmet, nyugalmat hátrahagyni.

Most Bosznia visszafoglalására került volna a sor, de Mátyásnak éppen úgy nem volt ágyúja, mint ahogy Ali bég is ágyúk nélkül szállt vele szembe. A törökök a mezei sereggel kivonultak ugyan Boszniából is, de az ország valamennyi várát megrakták török őrséggel, s a főváros, Jajca alatt, még külön haderőt is hagytak. A király tehát, miután az augusztus hónapot Szerbia felperzselésével töltötte, szeptemberre visszafordult és Nándorfehérvárt megjárván, Péterváradra vette be magát. Ott készítette elő a bosnyák várak ostromát, ágyúkat hozatott rendbe, golyókat öntetett és elegendő löport csináltatott.

Az ostrom előtt azonban nem állhatta meg, hogy haza ne szaladjon Budára, ha mindjárt csak egy-két napra is. Péterváradon ugyanis magyar urak várták, ugyanazok, akiket a koronáért küldött. Még a megjuhászodott Ujlaki is eljött, hogy személyesen tegyen jelentést a nagy esetről. Vagyis részleteiről. Mert hogy a korona megjött, már Futtakon tudta a király.

— Meghoztam az koronádot, király, — mondta igen fontos arccal, — beste császár nehezen adta, de kiszorítám belüle.

— Köszönöm, Miklós bácsi. Hálából ippeg megtan készülődök Bosnyaországot megvönnöm ki-gyelmodnek.

— Az derék dolog lészen. Csak osztán mendnél hamarabb.

Vitéz János aztán külön jelentette a dolgot. Nem egészen úgy esett, ahogy Ujlaki előadta. Ujlaki és a császár alig beszéltek egymással. Sőt igen mulatságos volt szemlélni őket, ahogy minduntalan fejüket forgatták, hogy zavart pillantásuk véletlenül ne találkozzék. A tárgyalást Vitéz folytatta le. A végleges megállapodás úgy szól, hogy Fraknó a Fridriké marad, de halála után a magyarok negyvenezer aranyért visszaválthatják, Fridrik viselheti elvben a magyar királyi címet, Fridrik és Mátyás egymást ezentúl apának és fiúnak szólítják, a két ország örök és felbonthatatlan szövetséget köt akárki ellen, Fridrik visszaadja Sopront és nemcsak visszaadja a szent koronát, hanem arra vonatkozó minden igényéről lemond, Mátyás gyermektelen halála esetén a magyar trónt Fridrik, vagy Miksa főherceg örökli, minden eddigi félreértést, ami V. László halála óta támadt köztük, ünnepélyesen elfelejtenek, végül ezt a kötést a magyar rendek és a pápa is kötelesek megerősíteni. Ezt az okiratot Fridrik aláírta. De ekkor jöttek a bonyodalmak. A magyar követek egész útjukon folyton azzal a mendemondával találkoztak, hogy az agyafúrt Fridrik nem az igazi koronát akarja nekik kiadni, hanem annak csalódásig hüen megcsináltatott utánzatát. Ők bizony megijedtek, mert Fridrikről ennél különb csínyeket is fel lehetett tenni. Wiener-Neustadtba csak Vitéz maga ment át, aminek külön története volt: Fridrik megijedt a kétezer fegyverestől és úgy intézkedett, hogy a követség tagjai a kísérettel maradjanak csak szépen Sopronban, ő megelégszik, ha Vitéz János egyedül jó át hozzá kétszáz emberrel. Egyszóval Vitéz ott volt Wiener-Neustadtban, át is vehette most már a koronát, de félt átvenni, mert még sohasem látta és tartott tőle, hogy csakugyan utánzatot kap. Eszébe jutott, hogy

Palóczinak, az országbírónak, esztergomi érsek volt valaha a bátyja, a koronát ott őrizték Esztergomban, Palóczy kell, hogy többször látta legyen. Addig tehát nem nyugodott, míg Palóczit is át nem eresztette a király Sopronból. Az országbíró azonnal megfordította a koronát és megnézte a hátán levő nagy zafírt. Azon ott kellett lennie egy alig látható repedésnek. A repedést nagy megkönnyebbulésükre meg is találták. De ekkor Fridrik kezdett bizalmatlankodni. Nem hitte el, hogy a küldöttségnél együtt van a pénz. Átküldte tehát Sopronba két osztrák hívét, Baumkircher és Grofnitzer nevűeket, nézzék meg saját szemökkel a nyolcvanezer aranyat valamilyen ürügy alatt. Az osztrákok megnézték a pénzt, az megvolt. Most megint újabb nehézség következett. A császár azt követelte, hogy a magyarok előbb hozzák át hozzá a pénzt, fizessék le, ő majd kiadja a koronát. A magyarok viszont azt követelték, hogy a császár adja ki a koronát, ők majd csak azután fizetnek. Végre is abban egyeztek meg, hogy Wiener-Neustadt kapujában egyszerre jelennek meg pénzzel és koronával, ott aztán kicserélik hozom-viszem módjára. Így is lett. Július huszonegyedikén délután hat órakor a magyarok kezében volt a korona. Másnap lovas futárok vitték szét a hírt Magyarország minden városába. Mindenekelőtt kitették a koronát Sopronban három napi közszemlére. Rengeteg nép tódult oda megnézni a huszonegy esztendei számkivetés után hazakerült szent ereklyét. Akkor aztán a kétezer ember kíséretével ünnepélyes menetben hazavitték Budára. Most ott van a királyi várpalotában.

— Királynérul mit tudsz?

— Könnyebben vagyon úfelsége.

— Köll lássam, — mondta Mátyás, — királynét is, koronát is. Utána bosnya fődet az kontyostul visszavöszöm.

Rendelkezett, hogy mire Budáról visszatér Pé-

terváradra, mindjárt indulni lehessen Jajca ellen. Aztán felment Budára. A nép, amely érkezésekor felismerte, ujjongva éljenezte. A korona hazaszerzése és a szávai győzelmek éljenei voltak ezek.

Katalin most már nem sirt és nem panaszkodott. Csendesesen viselte állapotát, napokon át nem szólt senkihez. Halálfélelmét nem emlegette. Mikor férje megérkezett, mutatott valami halvány örömet, de aztán, mint valami barlangba, visszavonult szótlanóságába és emberkerülésébe. Ahhoz sem volt különösebb kedve, hogy a koronát megnézzze. Már látta, mikor hozták, akkor is csak immel-ámmal érdeklődött. De férje kedvéért megint elment a kincses kamarába, ahol a korona ideiglenesen lakott.

Boltozatos alagsorban volt ez a kincses kamara, a lépcsőt, amely folyosójára vezetett, éjjel-nappal alabárdosok őrizték. Hármas lakat zárta a nehéz tölgyajtót, a börtönszerű folyosón még egy vasajtó nyílt ugyancsak hármas lakattal, a vasajtó mögött álltak a kincsek. A király Katalinnal, az udvarbíróval és egy nádorsági tisztviselővel ment le, két fáklyás ember kísérte őket. Ahogy a fáklyák bevilágítottak a tágas terembe, vasládákat lehetett látni csupán, amelyek az arany evőkészleteket, a Hunyadi-család mesés hírű ékszereit, vert ezüstből való asztali szobrokat, kálváriákat, feszületeket, ékkövel kirakott díszkardokat, gyémántos forgókat, mentecsatokat rejtették. Minderre most nem volt kíváncsi a király. Csak a koronát akarta látni. Kecselábú nagy asztal állott a terem közepén, arra emelték fel a kis vasládát. Lakatait kinyitották. A tisztviselő bele akart nyúlni, de a király kézmozdulata megállította. Maga akarta kivenni.

— Idébb az fáklyákat.

Benyúlt két tenyérrel és kiemelte a bíborbáronnyal bélelt ládából a szent tárgyat. Bessenyei, az udvarbíró udvariasan megigazította Katalin nyusztprémes mentéjét.

— Híves vagyon itt, felség, meg ne fázzék.

A mondat elejét hangosan mondta, de a végén egyszerre elhalkult a hangja, mint ahogy a templomi beszélgető hirtelen elhallgat úrfelmutatáskor. Mátyás maga előtt tartotta a koronát, amelynek ékkövei színesen tündöklöttek a fáklyafényben. Mély csend volt, csak a fáklyák sercegetek.

— Hazajöttél, — mondta Mátyás a koronának.

Lelkét mély áhítat fogta el, vágyat érzett, hogy szabadon eressze könnyeit, letérdeljen és a csodálatos aranytárgyat, amelynek tetején ott állott egyenesen a pogány magyaroktól magokra vállalt kereszt, magasra emelje, mint valami névtelen szertartás papja. De erőt vett magán és csak tartotta jó darabig, mígnem az aranyfüggők, mint picci ingák meg nem állottak. Akkor lassan fejére tette.

— Nem köll bélelni, — mondta, — ippeg koponyámra szabták.

El is eresztette most már, a korona szilárdan nyugodott a fején, nem billent. Katalinhoz fordult:

— Valaha majdan magzatod fejire helyhezik.

Katalin halványan mosolygott, nem felelt. Nem is nézte koronás férjét, valahova ismeretlen meszeségbe nézett. Mátyás levette fejéről a koronát, még egyszer maga elé tartotta és kissé mozgatta a fáklyafényben, hogy az arany és az ékkövek játékában gyönyörködjék. Hirtelen bátyjára gondolt. Lászlóra. Rögtön utána pedig Fridrikre. Fridrik fején ott volt ez a korona. Dúló harag lobbant fel benne, olyasféle, mint a férjben, akinek felesége elpanaszolja, hogy bántalmazták. És megint tisztán világosodott elő benne a megismerés, hogy ezzel az egy emberrel ő sohasem jöhet rendbe az életben. Még Ujlakival is rendbejöhett, aki őt halálra ítélte és bátyját kivégeztette. Fridrikkel soha. Ez valami ősi indulat, amely kezdettől fogva volt és mindig lesz.

A koronát visszazárták ládájába. Mátyás ezzel

el is végezte, amiért most Budára jött. Még anyját látogatta meg Óbudán, aztán sok apró ügyet intézett, a palota egyik szárnyát ismét új tervek szerint alakíttatta át, a jelentések egész sorát hallgatta meg. Főként a Bécsből érkezett hírek érdekelték. Fridrik és Albert tovább marakodtak. Albert volt egyelőre a sikeresebb, Bécs városát erősen tartotta, felfedezett egy összeesküvést is, amely őt el akarta fogni és élve vagy halva bátyjának kiadni. Az összeesküvéket rettenetesen büntette meg: egy részöket lenyakasztatta, másokat arra ítélte, hogy elevenen széttépessenek. Egyik szerencsétlen még élt, mikor karjait és combjait már kiszakították. A vasfogó alatt kiforduló beleit nézte és hangosan imádkozott.

Késő éjszakáig tartott, mire kihallgatásaival elkészült. Katalin már mélyen aludt, s ő nem akarta felköltetni. Kora reggel sem költötte fel, mikor indult. Pár sornyi gyengéd levelet hagyott neki.

Péteváradon indulásra készen várta a Boszniát megveendő sereg. A kiszemelt vezér, Szapolyai Imre, részletes jelentést tett az eddig beérkezett kémjelentésekről, a létszámról, a bosnyák lakosság hangulatáról. Aztán Giovanni Aymo, a velencei köztársaság követe jelentkezett nála a velencei magyar szövetség már sokat tárgyalt tervével. A szövetséget megkötötték. Aztán a nádorral kellett megtárgyalni az ünnepélyes koronázás részleteit és határnapját. Úgy határoztak, hogy a husvétii ünnepek alatt lesz a koronázás. Akkor már túl lesznek a remélhetőleg győzelmes boszniai hadjáraton, a királyné is megszülte gyermekét, s ha fiú lesz, a koronázáson az újszülött trónörökös is részt vehet. Esténként vidám társaság lakomázott együtt. Ujlaki csupa méz volt, már látta fején a bosnyák koronát. A kalocsai érsek, Vitéz János, a nádor, az országbíró, Szapolyai ettek a királlyal, és megérkezett Pannonius is a király külön parancsára, hogy

tréfában, mókás vitákban, adomákban se legyen hiány.

Egy októberi napon valamennyien felkerekedtek, mind elkísérték a királyt a bosnyák hadjáratra. A sereg átkelt a Száván, aztán rálépett arra a római műútra, amelyet a hajdani impérium Gradiskától Banjalukáig épített ki. Pannonius, a klasszikus tudományok nagy ismerője, igen érdekes régészeti előadásokat tartott menetelés közben. Míg Jajcaig nem értek, nem is volt ez hadjárat, hanem diadalmi felvonulás. A keresztény lakosság mind odacsődült a fenyvesek mélyéről, a szirtek közül az országútra, hogy lelkesen tüntessenek a felszabadító mellett. Naponta kétszer-háromszor meg kellett állaniok, hogy a papjaik által vezetett parasztok hódolatát fogadják s átvegyék a kenyeret és sót. De jöttek előkelőbb küldöttségek is, többek között egy napon maga Kozacsics Laczko, a hercegovinai fejedelem, csatlakozott jókora sereggel a király haderejéhez. Magával hozta siheder fiát is, akinek a hercegovinai trónutódlást akarta biztosítani. Az országút mentén ütött sátorban csinálták meg az ünnepélyes egyességet, amely szerint Hercegovina a magyar szent korona területének vallja magát örök időkre és a Kozacsics-dinasztia, mint a magyar király hűbérése, örök időkre megerősítetik a tartomány uralmában. Az okmányt aláírták, s a magyar sereg megnőtt a hercegőc harcosokkal, csupa szálas óriással, akik handsárt hordottak övökben és az íjjat bámulatos ügyességgel kezelték, azonkívül megbecsülhetetlen hasznót hoztak, mint a görbe ország sajátságainak, szokásainak, éghajlatának ismerősei.

Zuhogó esőben értek Jajca alá. Óvatos távolban állottak meg, az erőd alatti fővárost tekintélyes sereg védelmezte. Szapolyai, akire a király a parancsnokságot bízta, úgy határozott, hogy nem késlekedik sokat, a szirttövi nyílt várost azonnal megtámadja, az erőd ostroma úgysis nehéznek és hossza-

dalmasnak ígérkezett. De magának az alsó városnak megvétele sem volt gyerekjáték. Aligha akadt még hely Európában, amelyet a természet ennyire védett minden támadás ellen. A Verbász nevű smaragdzöld folyó, amely meredeken lezuhanó sziklafalak között sietett le fehér habjaival, s a beléje ömlő Pliva természetes vizesárkai mögött meredt égnek a piramisalakú bérc, három oldalát mintha legyalulták volna. Negyedik oldalának természetes védelme a Borek nevű sziklás hegy volt. A Borek alján szűk ösvényen lehetett csak a váralját megközelíteni. Emberileg elképzelhetetlen volt, hogy erőszakkal odajusson valaki, a közeledőket ijjal, kopjával, karddal egyenként le lehetett szedni.

Szapolyai azonban kifogyhatatlan volt ötletekben. Messzire felkerült a Pliva partján s ott egész seregével átgázolt. Aztán szekereket rakatott meg földdel és tornyozott, vizes fenyőlombbal, azokat tolatta előre a szűk sziklatorkon. A furesa ostromszekereket a védők nem tudták felgyujtani és nyilakat is hiába lőtték beléjük. Ilyen mozgó paizsok oltalma alatt haladtak nyomról-nyomra az ostromlók, mígnem rajta üthettek a katlanszerű kis városon. Heves harc fejlődött ki itten. A királyt semmi módon nem lehetett visszatartani, ő is belelovagolt a dulakodásba. Gyalogszerrel folyt a verekedés, ember ember ellen vagdalkozott. Itt történt, hogy a király egyszerre két törökkel vívott, vad gyönyöre tellett benne, hogy tökéletes tudását életre-halálra érvényesítheti. Azok nem férhettek testéhez s ő már mindakettőt megsebezte. Ekkor egyszerre mindakét ellenfél arcán hirtelen kaján örömet látott megvillanni s tudta, hogy most a háta mögött támad rá valaki. Nem fordult meg, várta a csapást, amely esetleg megöli. S ekkor közvetlenül a füle mellett, de úgy, hogy zizzenő szelét is megérezte, nyílvessző villámlott el. S már futottak oda magyar vitézek, hogy leüssék a két ellenfelet. A király hátra fordul-

hatott. Közvetlen mögötte egy alak rángatódzott a földön, irtózatosan felordítva. Egyik szeméből kiállt a nyílveendő vége. Marka még szorította a széles bárdot, amelynek csapását a mesteri nyíllövés az utolsó pillanatban hiúsította meg.

Aki a nyilat kilötte, már szaladva közeledett is. A két vívó törököt mások ledöfték.

— Hajszálon múlt, felség, fene az pogányába!

— Hogy hívnak?

— Gerendi Están az én nevem, felségöd szolgáltyára.

— Hová való vagy?

— Szatmári fi vagyok, uram, telkes jobbágy.

— Mátul nemes ember. Jelöntséd magadot az sátorban. Hajrá, tovább.

Futottak a többiek után, a jajcai házak magas lánggal égtek. Az utcákon még folyt a tusakodás, de nemsokára vége lett. A kis fehér házak lakói is a védősereg ellen fordultak, asszonyokat lehetett látni, akik kettesével ugrottak rá egy-egy törökre és ha fegyverök nem volt, torkát harapták, mint a vadmacska. Estére a hegyaljai város a magyaroké volt, a védők egy része elbujdosott a fenyvek közé, de sokkal többet megöltek, vagy megfogtak. A király, sátrába térvén, arra gondolt, hogy igen közel járt a halálhoz. S ha az a nyílveendő nem jó, januárra csecsemő-uralkodója születik Magyarországnak, aki apját sohasem ismerte, mint V. László, akit Méhbenhagyottnak nevezett a nép. De csak vállat vont a gondolatra, rendületlenül hitt végzetében, küldetésében, sérthetetlenségében. Gerendi István szép címerrel kapott nemességet: címerében nyílveendő döfte keresztül a félholdat.

A sereg most már a vár alatt helyezkedett el. Felvonultatták az ágyúikat, a tüzelés megindult. Igen magasan, fent a bércfokon állott a bevehetetlen hírű citadella, maga is egész várost ölelvén falai közé. Mesélték a hercegöcök, hogy Hervoja bán olasz

építészekkel csodálatos épületeket emeltetett az erődben. Most Harám bég tanyázott odafenn, erős védősereggel és válogatott foglyokkal, olyan bosnyák előkelőségekkel, akik váltságdíj reményében nagy vagyont jelentettek. A magyar ágyúk jól dolgoztak. Maga Mátyás is megpróbálta egyik-másik csövet az alápeckelt cövekekkel célzásra beigazítani s aztán kezelni a kékes lángú kanócot.

Az ilyen ostrom főként türelmet kívánt. Csak lesni kellett, mint a macska az egérlyuk előtt, hogy mikor kénytelen végül is elébújni, aki odafent fészkel. Felmentő sereget Harám bég nem remélhetett, messzi földön a lakosság az ostromlókkal tartott és hordta nekik az élelmet, az ő készletét odafenn pedig éppen a foglyok apasztották. Az ostromlók tehát szorgalmasan küldözték a vastekéket a fellegvár omladozni készülő falaiba és vártak. Napok teltek, hetek teltek. Leesett az első hó, a király néha vadászatot rendelt a hegyekben, mindennap szemlét tartott az ágyúknál és egyébként éppen úgy megtartotta a kancellária óráit, mintha az országos ügyeket otthon, Budán végezné.

Egyhangúan folyt az ostrom, mikor megérkezett a pápa felhívása. Kiáltvány volt ez, amelyet a szent-anya az egész világ kereszténységéhez intézett és szövegét elküldötte a Jajca alatt táborozó magyar királynak is.

— Utolsó kísérletet kívánunk most tenni, — írta Pius pápa, — és elhatároztuk, hogy személyesen indulunk meg a török ellen egész tengeri erőnkkel. Velünk lesz Fülöp burgundi fejedelem, csatlakoznak hozzánk olasz fejedelmek is, a velencei köztársaság is, és a háborúban oly kemény, a török feletti diadalokhoz annyira hozzászokott magyarok. Mi ugyan reszketeg kezünkbe kardot nem foghatunk, mert kezünket gyengeségünk miatt már a nép megáldására is

alig tudjuk felemelni. De értünk az imádkozáshoz és az ütközetek alatt áhítatos fohászt emelünk majd egy hajó orrán vagy egy magas dombtetőről a Mindenhatóhoz, hogy a hű harcosok ennek láttán felbuzduljanak. A sereg előtt a kereszténység szentelt zászlai fognak lobogni s ott vitetjük majd több más szent ereklyékkel Szent János testét. Melyik keresztény fejedelem, melyik igazhitű bajnok maradhat el itt? Azért emlékeztetünk minden rendű és rangú keresztény hívőt az elkerülhetetlen ítéletnapra és a remélt lelki üdvösségre és mindenkit ezenel felszólítunk, sőt kényszerítünk, hogy ebben a hadjáratban, amely Anconából fog megindulni, vagy személyesen vegyen részt, vagy állítson helyettest, vagy áldozza fel vagyona egy részét.

Mátyás és Vitéz mély megindultsággal olvasták a szent agg levelét. Az ő lelkiismeretök most már rendben volt. De milyen arccal olvassa ezt Fridrik? Meg az a temérdek német fejedelem, aki eddig fülebotját sem mozdította? És a lengyel király? És Girzsik? És a francia király?

— Miótátul magyar história vagyon, — mondta Mátyás a gyertyalángba nézve, — mük minden másokat segéltünk, mejjünköt tartottuk fedezők, de bennünköt soha nem segéle senki. Igyen vót öröktül, igyen lészön örökkül. Ez vagyon írva felőlünk az csillagokban. Az magyar dógának az ő sommája ez: magad vagy, magyar, csorgasd véredöt, miként Jézus csorgatta.

— Igy vagyon, — bólíntott Vitéz János, — Isten rendölte. Apokaliptikus dolog ez, felségöd meg-higgye. Az ó-testámentomban vala Istennek egy választott népi, az zsidó. De az új-testámentomban is vagyon egy: az magyar. Gyönyörö felmagasztaltatás, hogy magyarnak születünk.

— Legnagyobb dolog, ki ez világon löhet: magyarrrá születni.

— Vagyon nagyobb még egy, — mosolygott a püspök, — magyar király lönni.

— Iza hároman is vagyunk, — vált egyszerre fanyarrá Mátyás.

— Hároman?

— Annyon. Ferrante nápolyi király hordja az címet, mert apját apám megkénálá az koronával. S Fridrik, Fridrik!

Ez volt minden beszélgetés vége. Fridrik. Aki ülve kapzsiságának és szívósságának sarkában, várta, míg minden belekerül pókhálójába. Most testvéreivel való hagyatéki háborúja egy csapásra eldőlt: Albert főherceg meghalt. Mondták, hogy mértéktelen evése-ivása miatt ütötte meg a guta, de rebesgették azt is, hogy Fridrik megétette. Biztosat nem lehetett tudni. Csak az volt biztos, hogy a császár életben maradt öccse, Zsigmond főherceg, igen lágy és élhetetlen ember. Most már egész Ausztria a Fridriké. De a török ellen nem állít egy árva zsoldost sem. Majd a magyarok.

December közepén Harám bég látta, hogy ellenállása reménytelen. Egy szép napon követet küldött az ostromlók táborába. Világlátott török ember volt ez, aki jól beszélt latinul. A király elé vezették, s ő keleti szertartás szerint üdvözölte az uralkodót. Majd elmondta a rábízott szónoklatot sok virágos sallanggal. A lényeg az volt benne, hogy Harám bég hajlandó feladni a várat, ha biztosítékot kap, hogy őrségével szabadon elvonulhat és keresztény foglyait magával viheti Konstantinápolyba. A király kurtán felelt neki:

— Mondd meg uradnak, hogy egyetlenegy keresztény embert sem engedek elhurcolni. Én nem falakért, hanem emberekért vagyok itt. Elmehetsz.

Még egy-két követséggel megpróbálkozott Harám bég. Aztán megadta magát. Csak a maga és

őrsége életét kérte. Erről írást csináltak. A végleges megállapodást Mátyás három napig késleltette, hogy Jajca meghódolása december huszonötödikére essék. Így akarta karácsonyt ünnepelni. A szent ünnep reggelén megnyíltak odafenn a vár kapui és mindenekelőtt a keresztény foglyok jöttek le. Egyenesen a tábori miséhez vezényelték őket, amelyet hatalmas máglyarakás mellett a fenyőből épített oltárnál Janus Pannonius celebrált. Az előre megállapított rend szerint délben vonult le a bég mintegy ezer emberével. Az ostromlók nézőközönséggé válván, szemlélték elvonulásukat. De már kora délután jelentették a királynak, hogy egy török alvezér visszatért az elvonulók közül és kihallgatást szeretne kapni. Mátyás azonnal maga elé eresztette és tolmácsot hozatott. Szikár, fekete szakállú, villogó szemű ember volt a török. Elmondta, amit akart. A tolmács csodálkozva foglalta össze mondkáját:

— Felségöd seregibe kévanna szógálni négyszáz katonával. Akár tüstint esket tősz az koránra.

— Hogy miért, kérdjed.

Azok pár szót váltottak törökül.

— Nem kedvelik az szultánt, úgymond, mert embertelen urok nékiek. Felségöd, hogy az legemberségösebb király vóna, azt hallották.

— Felfogadom őket. Szóljanak Szapolyaival.

Este már fent lakomáztak a várban. Megtekintették a híres építkezést. A király egyes részleteket azonnal lerajzoltatott, hogy azokat Budán megcsináltassa. Aztán rövid pihenő után egész seregével tovább indult. Jajcával az ország kulcsa került kezére. Boszniát most már a magáénak mondhatta. Szapolyai részletesen kidolgozott terve alapján hatoltak előre. Komoly ellenállást nem találtak sehol. Az apró várak egymásután hódoltak meg, a védők csak meztelen életöket kérték, sőt nem egy helyen már csak kiürített erődítéseket találtak. Január

közepére már egész Boszniából nem maradt más török kézen, mint a felső Bosznavölgy és egy kis terület az alsó Drinánál. De tovább már nem lehetett menni. Igen kemény volt a tél, a legénység hónapokon át erőltetett munkát végzett, aztán meg olyasféle hírek jöttek hazulról, hogy Csehországban válságos a belpolitikai helyzet, Girzsik ellen lázadás tört ki. Tanácsos volt, hogy Mátyás otthon tartózkodjék.

Hazafelé menet egy éjszakát a szlavóniai Dombrovárban töltött. Itt időt szakított magának, hogy megírja a pápához már rég halogatott levelét. Hosszú levél volt, elmondta benne az egész boszniai hadjárat győzelmes történetét. Aztán így folytatta, nem egészen magától, mert a levelet megbeszélte volt Pannonius Jánossal, a remek latin stilisztával:

— Azt a szándékomat mindenestre tudja meg Szentséged, hogy a katolikus vallásnak és a hívők védelmének minden tehetséggel szolgálatára állok, kivált ha lehetőségem és szabadságom megvan hozzá és akadályaim nincsenek. Ha azonban amazok hiányzanak, emezek pedig fennforognak, kénytelen vagyok a hit védelmére szánt erőimet másra használni. És ünnepélyesen kijelentem a mai napon Szentségednek...

Futár levelet hozott Budáról. Megismerte anyja írását. A levelet letette az asztalra, aztán tovább diktált, mert a lendület magával ragadta:

... hogy ha jogtalanságoktól ingereltetve, kénytelen lennék a hitetlenek ellen kivont kardomat a hűtlen hívők és birodalmam bántalmazói ellen fordítani, akkor ez igazságos és fájdalmas haragomban történik. Ne vegye rossz néven Szentséged és ne az én rovásomra írja, ha a hazámat fenyegető veszedelmek miatt nem állha-

tok a köznek engedelmes rendelkezésére. De talán Szentséged tekintélyének közbelépte elegendő lesz majd visszaadni cselekvési képességemet, hogy amit elkezdtem, befejezhessem, az akadályokat eltegyem láb alól és ne sodortassam kedvem ellen való irányba. Hódolatom és a hit ügye egyaránt megérdemlik, hogy Szentséged mindezt fontolóra vegye. Isten óvja Szentségedet az ő szentegyháza kormányzásának javára. Dátum.

Igen meg volt elégedve azzal, amit diktált. Bizonytalan jelekből sejteni lehetett, hogy Fridrik már megint forral valamit. A pápa bizonyosan éberségre fogja inteni a nunciust.

Most végre megnézhetette, mi hír Budáról. Felbontotta anyja levelét. És amikor átfutotta, remegő kézzel ejtette az asztalra. Anyja arról értesítette, hogy Katalin a szülésben meghalt. És meghalt a csecsemő is. Fiú lett volna.

## VI.

A székesfehérvári nagytemplomban folyt le a koronázás, ott, ahol ősidők óta koronázták a magyar királyokat. A kórus az Árpádok korából való hagyományos énekeket énekelt. Az orgona ünnepélyesen zúgott. Mátyás díszes baldachin alatt ült az oltár evangéliumi oldalán. Fekete páncélt hordott sisak nélkül. A koronázásra szánt ékköves díszruháját nem vette fel, jelezni akarta, hogy gyászolja feleségét. A templom hajóját színültig megtöltötték a rendek. Külön ékes padot állítottak a külföldi hatalmak képviselőinek, a nunciusnak, a velencei, a cseh, a francia követnek és más előkelőségeknek. Szorongó meghatottság fogta el a lelkeket: az utolsó Árpád halála óta most először várta a szent korona, hogy a

nemzet véréből való sarjadéknak fejére tegyék. Magyarország nemzeti királyt koronázott.

Az orgona elhallgatott, Szácsi Dénes töpörödött, hajlott vállú kis alakja az oltár előtt a király felé fordult. Fogatlan szájának erőtlen szavait alig lehetett hallani. Rövid latin beszédet mondott az agg. Az igazság és törvény megtartására intette a királyt, erőre és mégis szelídségre.

Mátyás felállott trónszékéről és csörgő, erős léptekkel felment az oltárhoz. Rátette kezét a evangéliumra. A fiatal pécsi püspök olvasta az eskümin-tát. A király megesküdött, hogy az aranybullában megörökített magyar alkotmányt sértetlenül meg fogja tartani, a törvényeket maga is tiszteli és másokkal is tisztelteti, a karok és rendek szabadságait bárki ellen megvédelmezi.

Az eskü után megint felbúgott az orgona. A zászlósúrak egymásután adták át a primásnak az ősi tárgyakat, aki ügyetlenül, nehézkesen ékesítette fel velök a királyt. Vállára adta István király palástját, kezébe adta a jogart és az országalmát s maga övezte nagynehezen a király páncélos derekára a kardot. Aztán remegő ujját a szentelt olajba mártva, keresztet írt vele a király homlokára. Közben latin ígéket mormolt és keservesen sírva fakadt. Nagyon öreg volt már és azon való meghiúsultságában sírt, hogy Isten megengedte immár a negyedik királyt koronázni. Albertet is ő koronázta valaha, Ulászlót is, s a csecsemő V. Lászlót is.

A nádor fellépett az oltár első lépcsőfokára. Szemközt fordult a hajó közönségével. Hangosan kiáltotta az előírt háromszoros kérdést s a magyar nemzet urai ropogva, viharos sortűz gyanánt háromszor kiáltották rá a választ.

— Akarjátok-e Hunyadi Mátyást királytoknak?

— Akarjuk!

— Akarjátok-e Hunyadi Mátyást királytoknak?

— Akarjuk!

- Akarjátok-e Hunyadi Mátyást királytoknak?  
— Akarjuk!!!

A primás reszkető kézzel odanyult a bársonyvánkoson elébe tartott koronához. Félősen fogta meg, jobbról-balról az országbíró és Ujlaki tartották tenyereiket, hogy azonnal segítsenek, ha kezdené elejteni. A király térdelt. A korona minden baj nélkül a fejére került. Az orgona, mintha a hangoknak zsilipjök szakadt volna fel, harsogó erővel zendült meg, a templom ablakai megreszkettek a fergeteges éljéntől. Mátyás felállott és kifelé fordult. Első pillantása anyjának szólt, aki ott ült külön karosszékben az első sor szélén. Sok férfi sírt a rendek közül, de ő nem sírt. Csak a szeme csillogott büszkén mozdatlan arcában.

A király visszaült a trónszékbe. Aranysarkantyús lovagok járultak eléje, ő sorra megérintette vállokat a szent király kardjával. Aztán felállott és koronával a fején, palástosan megindult. A jogart és az országalmát elvették tőle. A nádor vezetésével a zászlósurak követték. A templom előtt színezüsttel szerszámozott paripa várta, oldalt a kíséret paripái. Lóra ültek mind és az utcákon szorongó tenger nép éljenző vihara közepette átlovagoltak a városon. Kimentek a koronázási dombhoz. A lengő zászlók között a király fellovagolt a dombra és mint elődei, a Bélák, Endrék és Lászlók, egyet-egyet vágott a világ négy tája felé. Északon kezdte, ez Girzsiknek szólt. Keletre és délre vágott, ez a töröknek szólt. Aztán nyugatra vágott olyat, mintha egyetlen suhintással fejét akarná venni valakinek. Ez Fridriknek szólt. A végeláthatatlan tömeg tengerként zúgta az éljént.

A koronázási ünnepség után lovagi torna következett. Hosszú tanakodás folyt előbb, hogy a király ezúttal részt vegyen-e a tornán vagy sem. Kényes volt a kérdés, alig három hónapja halt meg a ki-

rályné, Zsigmond-templombeli sírján, ahová temették, még friss volt a betűk vésése. De a népre is kellett gondolni, amely egy emberöltő óta nem látott koronázást, amely a mesék himével vette körül a nemzeti király alakját, imádta és nótákba foglalta. A nép éhes volt rá, hogy a koronás királyt, Hunyadi fiát, az ország első vitézét, győzni lássa a tornán. Mátyásnak kötelessége volt országában a legvitézebbnek, legerősebbnek, legjobb lovasnak lenni. Alakja külön életet élt népe képzeletében s neki igazodnia kellett ehhez a képzelethez. Ha most nem állt volna ki a tornán, olyan apa lett volna, aki a legszebb ünnepnapon okoz csalódást gyermekeinek.

Mihelyt elszánta magát, hogy kiáll, már választott is ellenfelet. Jó ideje nagy híre járt már egy cseh zsoldosvezérnek, bizonyos Svehla nevezetűnek. Messze földön legyőzhetetlen tornavívónak emlegették. Ez volt az egyetlen, aki Mátyás bajnoki hírét kétségessé tette. Kiadta tehát a rendeletet, hogy kerítsék neki elő ezt a Svehlát. Már nem egyszer találkozott vele. Azokkal a zsoldosokkal szolgált ez a Svehla, akiket a Giskrával kötött egyesség után átvett a maga szolgálatába. Egyszer látta mérkőzni is a táborban. Számot vetve a maga képességeivel, bízott hozzá, hogy legyőzi. Vitéz Jánosnak ez a dolog nem tetszett. Ő úgy vélte, hogy az ördög nem alszik, az ilyen mérkőzésekben nemcsak a tudásnak, hanem a vakszerencsének is szerepe van, s ha a király alul marad, annak kiszámíthatatlanul káros hatása lehet a babonás nép körében országszerte. De Mátyás nem hallgatott rá. Korlátlanul hitt magában, s azt vetette ellene tanácsosának, hogy viszont a győzelem kiszámíthatatlan hasznára lesz ugyancsak országszerte, sőt Európaszerte a királyi tekintélynek. Csak attól tartott, hogy Svehla szándékosan neki adja majd a győzelmet, hogy kedvébe hizelegje magát. De megnyugodott, mikor hírül hozták neki, hogy a cseh kapitány egy városvégi korcsmában

boros fővel erősen fogadkozott: úgy kiveti nyergéből a királyt, hogy lepedőben fogják elvinni.

Mátyás parancsára aranypálcás mérkőzést rendeztek. A szabályokat kivételképpen úgy változtatták meg, hogy a selejtező viadalokban a király nem vesz részt, csak azzal mérkőzik majd, aki a vesztesek kiesése után első marad a porondon. De, hogy Svehla, aki ennek az elsőségnek biztos helyezettje volt, fáradságot ne hozhasson érvül, neki is csak egy viadalt kellett lovagolnia. Magyar rendszerű játékban állapodtak meg. Kicsiny lovakkal, a kapaszkodásra alkalmatlan rövid nyereggel és egészen kurta kelevézzel.

A selejtező mérkőzéseket a király a díszpáholyból nézte végig, ahol a zászlósarak és feleségeik társaságában foglalt helyet. A nádorné előtt, ott volt a babérággal körülfont nagydíj, a vertaranyból való pálea, olasz ötvös műve. Hat pár vonult fel egymásután és elég gyorsan végeztek egymással. Még két mérkőzéssel egy erdőhegyi fiatal magyar lovas maradt az utolsó győztes. Ez lett a Svehla ellenfele. Most már kezdett feszülni a várakozás. A király erősen figyelt, a szakértő szemével igyekezett kilesni Svehla modorát és esetleg megtámadható gyengéjét. És alig pár perce folyt Erdőhegyi és Svehla diadala, már látta, mit fog csinálni. A cseh kitünő lovas volt, de egy hajszállal mégis gyengébb lovas, mint ő. Ha sikerül Svehlát olyan lovaglási feladat elé állítani, amelyhez az nem elég gyors és biztos, nyert ügye van.

A deszkapadokon üldögélő sokaság valósággal tombolt az izgalomtól. A viadal minden moccanását olyan kiáltásokkal kísérték, mintha a fájdalmas feljajdulás, vagy a biztató szó egy torokból jött volna. Aki nem értett hozzá, annak a két forgolódó, ideoda dőlingélő lovas hajbókolása akár unalmasnak is tetszhetett, de a nép jól ismerte a játék minden csínyját-bínyját és olykor egy-egy mozdulat avatott

finomságának láttán elragadtatva ordított fel. A magyar lovagot unszoló kiáltásokkal biztatták, s ha a cseh hibázott, elítélő zúgás kerekedett az egész piacon. De a Svehla fölénye látnivaló volt. Az alkalmas pillanatban villámgyorsan dőött. Ellenfele lezuhant.

— Hogyan lészünk, uram király? — kérdezte aggodalmasan az országbíró.

— Meggyőzőm az csehet, — felelt felállva Mátyás, — térgye munkája hitvány. S balra nem jól ereszi az kantárt.

Már ment is lefelé az öltözőkhöz. Sorsot húzott a lóra. Tornapáncélt öltött. Gyakorló mozdulatokat végzett, leguggolt, derekát jobbra-balra csavarta. A kelevézt sokáig fogdosta, hogy jól a markához álljon. Aztán nyeregbe segítették. Máris úgy érezte, hogy teste megnövekedett a paripával, amely az ő testével egy lett. Aki őt le akarta taszítani, annak egy egységes testet kellett ketté tépnie. Volt valami misztikus az ember és az állat Ázsiából hozott ősi egybetartozásában.

A kürtjelre kurta ügetésben futottak egymásnak. Először csak táncoltatták a lovakat, körben forogtak egymást lesve, mint a verekedő kakasok szokták. Akkor Svehla villámgyorsan oldalt fordult és a ló nyaka mellett dőött. Már fel is dördült a viharos örömjaj: a király magának az elsikló mozdulatnak lendületével dőött vissza és talált. A cseh megingott, de nyergében maradt. Azonban, amit a riadozó tömeg nem hallhatott, fogát kezdte csikorgatni felindulásában és haragos szavakat harapott el. Mátyásban nagyot villant az öröm. Aki elveszti idegei nyugalmát, az elveszett ellenfél. Országos politikában is, tornavívásban is. Ő nyugodt volt és egész létezése odagyúlt a szemébe, annyira figyelt. A lovak tipegve táncoltak, a nép tombolt.

— Mast, király, mast!

— Előzjed, előzjed!

— Jaj!

Svehla nyögött dühében és folyton fogát csikor-gatta. Bizonyára nagy pénzben fogadott a győze-lemre. Meg aztán országokra szóló dicső tornász-híre forgott kockán, mindeddig veretlen tekintélye. Ellen-felének hideg, gépies, tökéletes munkája és bőszi-tó nyugalma szikrázó dühvel töltötte el. Mátyás látta, hogy a döntő perc érkezett. Eddig takarékoskodott izomerejével. Most oly pokoli gyorsasággal rajzolta ki a hirtelen kínálkozó tervet és egyszersmind haj-totta végre, hogy ezt a tervet elmondani száz annyi időbe került volna. Villámgyors térdszorítás, lehel-letszerű árnyalatra kiszámított kantárrántás s oldal-ról éles szögben teljes erejű dőfés a test, a vért, a ló súlyának minden lendületével. Svehla a földön he-vert égnek álló kelevézzel, sodronyos féllába a ken-gyelben. Örjögően boldog lárma, kúrtharsogás. A rend felbomlott, a korlátok recsegve hasadtak, a sokaság beömlött a porondra. Fürge fegyveres szol-gák rohantak, hogy az imádat rohama ellen fedezzék a királyt. De csak nehezen fedezhették. A tornáért és királyért egyaránt rajongó nép hevesen tola-kodva igyekezett hozzáférközni, letérdeltek mellette, kezét próbálták csókolni, hízelgő, becézgető kifejezésekkel árasztották el.

— Világnak gyönyörüségi, te!

— Éljen Matykó! Éljen az magyaroknak ál-dások!

Alig tudott a főpáholy elé elvergődni, hogy a méltóságos és testes nádornétól átvegye az arany-pálcát. Volt már kincstárában nem egy. Olyan is, amelyet még királysága előtt érdemelt. Anyja is ott ült a páholyban. Mikor kezet csókolott neki, felvihar-zott az éljenzés megint.

Azután ünnepi kihallgatásokat rendelt a cere-mónia. Főpapok és zászlósarak egymásután jelen-tek meg előtte, csak egy-egy mondatnyira, jelképes hódolásra. Vitéz János, a meghitt tanácsadó, jutal-

mat is kapott, mint aki legtöbbet búzgólkodott a korona hazaszerzése körül, a király örökös bihari főispánnak nevezte ki, s hogy a dísz nagyobb legyen, a bihari főispánságot örök időkre a mindenkori váradi püspöknek adta. Másik kedvence, Janus Pannonius, szintén jövedelmező kitüntetést kapott. Dombó Pál, a főlovászmester, Dombó-vár ura, sem ment el üres kézzel. Az urak után testületek, klastromok, céhek vezetői tisztelegtek. Jöttek a budai zsidók. Szónokuk utalt arra, hogy hat hónappal előbb kiűzték a zsidókat egész Ausztriából, sokan Budára menekültek és bizakodva tekintenek a kiváltságokat megtartó király emberséges kormányzására. A székelyek küldöttségét Ujlaki vezette a király elé, bejelentvén, hogy ősi szokás szerint minden székelytelek egy ökröt ajándékoz a koronás királynak, a billogokat már rá is sütötték az állatokra. Ebből csodálkozva értette meg a király, hogy mit jelent az „ökörsütés“ ősi kifejezése. Ő mindedig azt hitte, hogy nagy ünnepeken ökröt sütnek a népnek a mezőn, s ezt nevezik ökörsütésnek. Számos hagyományos szokás bukkant fel ezen a napon az ősi multból, legtöbbjét a király maga sem ismerte, s bár őt koronázták, nem kevésbé érdeklődő közönség volt maga is. És minden színes apróság a tősgyökeres nemzeti mult ízét éreztette vele. Soha még úgy, mint ezen a napon, nem érezte, hogy magyar.

Végül elmúlt a koronázási lakoma is, amelyen a hagyományok szerint a zászlósarak szolgálták ki, ez egyszer szószerint teljesítve jelképes rangjaik szolgálatát: a főajtónálló állt őrt a terem ajtajánál nehéz díszruhában, a főasztalnok tette elébe az ételt, a főpohárnok töltötte meg poharát. Ő egyedül ült emelt asztalnál, koronával a fején. A nemzet képviselői köröskörül pompás asztaloknál. Több száz személyre színezüsttel terítettek, a királynak színarannyal.

Másnap az egész udvar visszautazott Budára. Ott még három napig tartó ünnepek rendjét kapta a vendégsereg. Bajnoki torna volt megint, kocsiverseny, lófuttatás, vadászat. A nép cirkuszi játékokat kapott. Biztonságosan elkerített helyre vad szelindekek közé két oroszánt eresztettek s a sokaság izgulva szemlélte, hogy számos eb halála után a szelindekek végül is hogyan marcangolják széjjel az afrikai dúvadakat.

Mindebből már keveset látott a király. Sok dolga volt. Sietnie kellett megint a török ellen, hogy Bosznia visszavételét teljesen befejezze s addig még főbenjáró ügyek vártak elintézésre. A koronázás után negyednapra országgyűlést tartott, amelyen törvénybe foglalták az új, némely részleteiben módosított, alkotmányt. Mindenekelőtt törvényben mondták ki a koronaórság intézményének megszervezését. Aztán pontosabban körülírták a királyi jogkört, az igazságszolgáltatás és pénzverés dolgában különösen. A király nem sokat ügyelt ezekre a javaslatokra. Ideiglenesnek tekintett mindent, ami az igazságügyekre és a pénzügyekre vonatkozott. Régóta latolgatott már sok mindenféle tervet a fejében, némely részét illetőleg az alapelvvel már tisztába jött, de a részleteket még nem gondolta végig, más dolgokban egy-két részletre volt még csak terve, de alapépítménye hiányzott. Ha majd szomszédai titkos fenekedésétől nem kell tartani s a töröktől is egy kis nyugsága lesz, sok mindent akkorra halasztott.

Fridrik állítólagos új mesterkedései nem jelentek. A császár nyugodtan viselkedett. Mátyás az országgyűléssel most már, mint koronás király külön is szentesíttette a Fridrikkel kötött szövetséget. De Girzsikről hirtelen furcsa dolog pattant ki.

Már koronázás alkalmával egy különös ember jelent meg előtte kihallgatáson. Antoin Marini nevű francia. Homályos multú, kalandos hírű politikai ügynök volt ez, külsejére nézve túlságosan elegáns,

túlságosan biztos fellépésű, sima és hajlékony. Szabályosan igazolta magát, mint a cseh király követe. Nem volt cseh és nem volt egyházi személy, ez egyaránt különössé tette követi minőségét. A koronázás után hosszabb magánkihallgatásra jelentkezett. Addigra igyekezett róla értesülést beszerezni, amit lehetett, de csak annyit tudtak meg, hogy bizalmas kiküldetéssel már régóta járja Girzsik nevében az európai udvarokat. Mátyás tehát óvatos tartózkodással fogadta.

Marini hízelgő megjegyzésekkel kezdte és bizonyos világfi-társalgás hangját ütötte meg. Ez Mátyásnak sehogysem volt ínyére. Már nagyon jól megtanulta, hogy kell visszaterelni a hivatlan bizalmaskodást a kellő távolságba.

— Mindezt halasszuk tétlenebb időkre, — vágott közbe, — szeretnék a lényegről beszélni.

Marini nem jött zavarba, nem is sértődött meg. Elkezdte fejtegetéseit. Az ő ura, a cseh király öfelsége, kelyhes vallású ugyan, de a katolikus fejedelmekkel egyforma kereszténynek érzi magát. Ismeri kötelességét a keresztény világgal szemben, azért tervet dolgozott ki egy európai törökellenes koalíció megszervezésére.

— Mely államokra gondol öfelsége?

— Franciaország, Lengyelország, Csehország, Magyarország és a velencei köztársaság lennének a koalíció tagjai.

— Ugy. A németrómai császárság és a pápai állam nem?

Marini hosszú magyarázattal felelt a kérdésre. Olyan magyarázattal, amely száz kifogást hozott fel. Az élesesű király már kezdte szimatolni, miről van szó. A követ fürgén más mederbe tért. Azt magyarázta, hogy a francia király öfelségének meghatalmazásából is módjában van közléseket tenni: Lajos öfelsége hön óhajtana a magyar királlyal szövetségre lépni, mert bölcsességének sok hasznát vehetné. Pél-

dául abban is szeretné tanácsait, hogy mikor és hogyan hívjon össze zsinatot, amely az egyház megújódásra szoruló dolgait szellőztetné. Sőt, nagyon szeretne a magyar királlyal rokoni viszonyba lépni. Akadna a francia királyi ház rokonai között nem egy arra alkalmas hercegnő.

Bár a követ lélegzetvételén látszott, hogy volna még jócskán fejtegetnivalója, Mátyás kurtán-furcsán felállott.

— Köszönöm fejtegetéseidet, uram, — mondta hűvösen, — válaszomat idején meg fogod tudni.

Azonnal hívatta Vitézt. Mind a ketten azonnal meglátták a simán előadott, tetszetős fejtegetések közt bujkáló lényegét. Girzsik érzi, hogy a pápai hatalommal függő ügyét már nem tudja húzni-halasztani. A pápaság annakidején csak olyan fogadalm ellenében ismerte el cseh királyi rangját, hogy Girzsik a kelyhes országot átviszi a katolikus táborba. Ezt képtelen megcsinálni, bizonyára nem is akarja. Kisütötte tehát, hogy szövetszik Franciaországgal, amelynek nemzeti hagyománya a saját belterjes egyházpolitika. A magyar király, aki a főpapi székek betöltésénél ősi joggal rendelkezik, tehát a pápától eléggé független, nem rossz jelölt harmadik társnak ebbe a szövetségbe. Velence féltékeny a pápasághoz hű apró ország államokra. S ha a lengyel királyt is sikerül valahogyan megnyerni, akkor egy francia zsinat felboríthatja a pápa keresztény uralmát. Ezzel a németrómai császárság ott marad Európa közepén elszigetelve, mint egymással ellenkező belső erőinek martaléka. Fridrik megbuktatható. És majd Girzsik ül oda, akinek legkisebb gondja is nagyobb, mint a katolicizmus és a török veszedelem.

A dologra még hosszú órák mérlegelő tanácskozásain visszatértek, míg végre megállapodtak a válaszban. Közben igen sok apró diplomáciai részlet megvilágosodott előttük, amelyet eddig nem tudtak

kellőképpen megmagyarázni. Ez a Marini végigjárta az udvarokat és mindenütt, mint a magyar király apósának bizalmasa jelentkezett, sejteni engedvén, hogy após és vő már tisztázták egymással az alapelveket. Girzsik valóban ügyesen dolgozott. Szinte rajtakaphatatlanul. De Budán most embeireire talált. Mátyás és Vitéz, miután a hűledező nunciust is belevonták a tanácskozásokba, megállapodtak a válaszban. Először is a magyar király rendkívül csodálkozik, hogy volt apósa nem a terv megszületésekor elsőnek, hanem másokkal való tárgyalások után utolsónak tiszteli meg őt bizalmával. Ami a dolog érdemét illeti, a magyar király helytelennek tartja a francia zsinat eszméjét, mert a zsinatokat a pápának kell összehívnia, aki Jézus kétségbevonhatatlan helytartója. A francia király szövetségi hajlandósága a magyar királyt igen megtiszteli, s örömmel fog tárgyalásokba bocsátkozni, de ilyen ügyekben megvannak a maga tanácsosai és nem kíván idegen hatalmak tanácsosainak tanácsával élni. A koalíció dolgában is meg kell kérdeznie saját tanácsosait, de főként szövetségeseit: a pápát és a császárt. A felvetett házassági tervekről azonban ily kevés idővel hitvese halála után nem volna ildomos tárgyalnia.

— Színnem elejbe ne jöjjön, magad szólj véle.

Marini nem került többé a király elé. Vitéz Jánostól kapta meg a választ. Tárgyalgatott még a koronázásra küldött külön velencei követtel, Justinianival és Velence állandó budai követével, Aymo lovaggal is. Aztán a koalíció gondolatának romjával elutazott Prágába. Ott útja eredményével aligha keltett nagy örömet, pedig Girzsiknek nagy szüksége lett volna jó hírekre. A cseh király igen csehül állott otthon is. Túlságos pénzvágya éppen most sodorta belső bajokba, mikor diplomáciája kifelé ilyen nyaktörő kötéláncokat végzett. Ugyanis az elmúlt télen megint felütötte fejét Csehországban a pestis. A jár-

vány a főurak közül is számos áldozatot szedett. Számos nagyvagyonnak maradtak kiskorú főúri örökösei. Dúsgazdag árvák gyámjának lenni nem rossz dolog. Ezekért a gyámi tisztekért sok előkelő úr versengett, de Girzsik valamennyit megtartotta magának. Ezzel a legbefolyásosabb cseh urakat magára haragította. Sternberg Zdenkó volt köztük a leghangosabb, s ez nem volt kicsinylendő dolog, mert Zdenkó úr vezette Csehországban a pápahú katolikus kisebbséget. Az ő haragja akkor, mikor a cseh király és a pápa vallási ellentéte kezdett kenyértörésig jutni, súlyos következményekkel járhatott. Ha Mátyás csatlakozik a koalíció tervéhez, ez az erőviszonyokat azonnal másként csoportosította volna. Azonban Katalin meghalt és Girzsik kétszínűségének, suba alatti aknamunkájának emlékei annál jobban éltek. Minden jel azt mutatta, hogy Girzsiknek nehéz ideje következik.

A koronázás után mindössze egy hónapot tölthetett otthon Mátyás, indulnia kellett Bosznia ellen. Ez alatt a hónap alatt rengeteg munkát végzett, hat éves királykodása óta a legtöbbet.

Hogy a korona megérintette a fejét, az szemmel látható változást idézett elő gondolatainak irányában, biztonságában, s amit eddig csak titkon mert latolgatni magában, azt most hatalmas tervek elszántságával gondolta végig. Szinte hinnie kellett a korona bűvös erejében. Hat esztendeig bátortalan ábránd volt, messziről felsejlő álmok északi fénye, ami a koronázás után olyan világos és határozott valóságú törekvéssé lett benne, mint a nap. Hat esztendő alatt kitanulta a gyakorlatban mindazt, amit hazájának sorsáról és rendeltetéséről apja vésett lelkébe a vajdahunyadi gyermekévek alatt. Látta a magyar fajt vérezni és roskadozni tragikus földrajzi helyén, két egymásra rontó hatalmas világ ütközőpontjában, mindenkitől magára hagyatva. Látta, hogy fajtája, mikor a Kelet ellen meztelen karddal

hadakozik a nyitott kapuban, pillanatnyi szünet nélkül kénytelen hátrafelé figyelni, hogy a várkapuban mögötte álló Nyugat hátulról le ne dőfje. Mesebeli lovagot képzelt maga elé, aki védi a keresztény óriást a pogány óriás ellen, hozzá képest mindakettő hegymagasságú. S akit véd, az éppen olyan ellensége, mint akit támad. Előbb-utóbb menthetetlenül el kell vesznie, ha nem segít valahogy ezen a borzasztó hadi álláson. És segítség csak egy van: biztonságot szerezni magának abban a várban, amelyet véd, hogy védhesse. Akárhogy forgatta, mérlegelte, morzsolgatta magában azokat a gondolatokat, amelyek a gondjára bízott nemzet jövődjének gondja váltott ki belőle, mindig ugyanahoz az eredményhez érkezett: császárrá kell lennie. Egy olyan német-római császárság, amelynek Magyarország az uralkodó magva, a világ nyugalalmát és boldogságát jelenthetné. Egy kézben lennének a keresztény Európa összes erőforrásai, s aki azokkal rendelkezik, az egyszeriben lesöpörheti Nyugat testéről a támadó Keletet. S a magyar nemzetség, Vitéz János szerint Istennek új-testamentombeli választott népe, dicsőségesen és boldogan intézné a világ sorát, trónján a Hunyadi-családfa egymásután következő magyar királyaival, századokon keresztül, időtlen-időig.

Hallatlan tervét először a két pappal közölte a király, két benső tanácsosával, a váradi püspökkel és a pécsi püspökkel. János és Janus voltak bizalmas gondolataihoz legközelebb. Mindaketten ugyanerre az eredményre jutottak már magoktól is. Régóta apróra megrágták meghitt beszélgetéseikben az ország minden dolgát, agyuk malma régóta az eseményeknek és tanulságoknak ugyanazt a búzáját őrölte, természetes volt, hogy az őrletből ugyanazt a kenyeret sütötték. És most az a különös dolog következett be, hogy mikor együttes munkájoknak az égisz alatt világkeretei között a legjobban egyetértettek, akkor következett be gondolataik között az első szakadás is.

Az első elhatározó lépés a nagy terv megoldása felé csak a király házassága lehetett. Mátyás úgy vélte, hogy valamelyik német hercegnőt kell kiválasztania. Olyat, akivel együtt járhat a németrómai birodalom valamelyik szavazójogának öröksége. Mert csak bent kell lenni egyszer a választófejedelmek kollégiumában, akkor aztán, ha császárválasztásra kerül a sor, mindjárt magánál a forrásnál lehet tartózkodni. Már jelentkezett is egy kis német dinasztia, Hohenzollern nevezetű. Két Hohenzollern-fivér együtt bírta Brandenburgot, az idősebb, Fridrik, mint választófejedelem, a fiatalabbik, Albrecht, mint örgróf. Ez a fiatalabbik bizonyos mértékben közel állott a magyarokhoz. Fiatalságát Zsigmond király udvaránál töltötte Budán, igen kitűnő lovagnak, nagyműveltségű és bölc embernek ismerték. Rengeteg gyereke volt, nem sokkal kevesebb húznál s a lányokat nem kis gondjába került elhelyezgetni. Legkisebb leánya, Barbara, éppen most született. Alig terjedt el az ifjú magyar királyné halálhíre, Albrecht, vagy inkább Achilles, ahogy vitézsége miatt Európaszerte nevezték, rögtön levelet írt Mátyásnak és megkínálta valamelyik leányának kezével. „Ha nem ragaszkodik ahhoz, hogy a menyasszony nagyon gazdag legyen.“ Még legkedvesebb gyermekét, Ursulát, is hajlandó volt neki adni, pedig azt már elígérte a Girzsik egyik fiának. Erre az ajánlatra ráduplicált testvérbátyja, a választófejedelem. Annak is volt leánya, az is írt Mátyásnak. De mind a két eshetőségnél is nagyobb jelentőségű volt, hogy el lehetett jegyeznie a szász választófejedelem leányát. A szász választófejedelem Margit főhercegnőt, a császár nővérét, vette feleségül. És a császárnak volt ugyan fia, a kis Miksa főherceg, de az emberek halandók lévén, sosem lehetett tudni, mit rejt méhében a jövő. A császárt tudni örök-hagyó nagybátyjául, nem lehetett közömbös gondolat annak, aki császár akart lenni.

Vitéz János mindezeket a jelölteken hevesen ellenezte s vele együtt Pannonius is. Sőt, mikor a király házassága felől folytatott tanácskozásokba — a titkos nagy terv kitergetése nélkül — a zászlós-urakat is egyenként bevonták, azok hasonlóképpen lázadoztak bármelyik német hercegnő ellen. Éppen annak a magyar világszemléletnek alapján, amely Mátyást királlyá tette.

— Töszöm azt, — érvelt izgatottan a nádor, — felségöd itt hagyándja ez világot gyermektelen. Miként az sisera-had, úgy jönnek ránk az némöt fráj pereputtya kapzsi örökösül. Isten se menti az hűbér- gyalázattul Magyarországunkot.

— S hát kit hozna az odvarhoz az ilyen, — haragudott az országbíró, — csupádon csupa némötöt. Hogy elárasztjanak, hogy mendnyájunkot kitúrjanak. Mint vót Gertrud királynékor, az históriából tudatik.

Hiába érvelt a király, hogy íme szegény Katalin sem árasztotta el csehekkal az udvart. És gyermektelen halála esetén úgysis jönné a császár a szövetségi kötést érvényesíteni és ráülni a magyar trónra. Az urakat nem lehetett meggyőzni. Valami rettegő gyűlölet élt bennök minden iránt, ami német. Hallani sem akartak német rokonságról. Elég volt csak kiejteni előttök azt a szót, hogy „némét“, már elvesztették tárgyilagosságukat és szikrázni kezdett a szemök. Minden mást jobbnak tartottak. Még rangonaluli házasságot is, csak német ne legyen. De nem is kellett rangon alul házasodni, bőven lehetett válogatni egyéb fejedelmi szüzek között. A zászlósurak egy része a lengyel rokonosodás mellett kardoskodott: Kázmér király családjában kell menyasszonyt keresni és Girzsiket így közrefogni. Mások úgy vélték, hogy célszerűbb volna valamelyik olasz udvarnál szétnézni. Ott van Francesco Sforza milánói herceg, aki Hunyadi Jánosnak személyes barátja volt, annak van egy Ippolita leánya. Vagy ott

van Ferrante nápolyi király, annak van egy Beatrix leánya. Akárkit, csak német ne legyen.

A vitatkozók nem tudták meggyőzni egymást. Mátyás, ha egyedül maradt gondolataival, soká eltűnődött híveinek ezen a konok felfogásán. Ugy találta, hogy magyarjai túlságosan magyarok és kevésbé európaiak. Ő maga olvasottabb és műveltebb volt, mint — a két papot kivéve — akármelyik. Amit hallott más udvarok életéről, költészetéről, képekről, szobrokról, emelkedett és finom beszélgetésekről, az őt rendkívül érdekelte. Ezeket nem. Sokja írni-olvasni sem tudott. S ha szórakozást kerestek, citerás és sípos cigányok mellett, az eszméletlenségig lerészegedtek. Hogy az ország határain túl a nagyvilágban mi folyik, a tudományoknak, művészeteknek milyen bámulatos csodái születnek, hogyan élnek a különféle nációk, azt nem tudták és nem is akarták tudni. Ő lelke egyik felével szívből szerette őket, bölényszerű erejüket, egyenes és darabos férfiaságukat, izes és zamatos beszédök medve-nyerességét, fajtájok felett való egetverő gögjüket. De lelke másik felével kifelé sajgott a tatár elmaradottságnak ebből a tespedt, néma mozdulatlanságából. Vágyott a betóduló külföldi levegőre, amelytől ezek irtóztak. Faját remek fajnak ismerte és erősen hitte, hogy ha ennek a fajnak tehetségeit csiholni kezdi, az szebb szikrákat röppent, mint akármely más náció. Ott állt eleven példaként éppen ez a két pap előtte, akik most először nem tudták őt megérteni. Csak tanulniok kellett és Vitéz János egynémely beszédeit a klasszikus latin szónoklás iskolakönyve gyanánt használták más, nagy országokban, Janus Pannonius pedig fiatal fővel Európa egyik legismertebb költője lett. Két ember, akinek csak ki kellett mozdulnia innen. Mi lenne, ha száz és ezer fiatal magyart rá lehetne szoktatni a betűre?

Itt megint összeért és találkozott királynak és két tanácsadójának hite. Mátyás elhatározta, hogy

egyetemet fog alapítani. Az országnak volt már valaha egyeteme. Száz évvel azelőtt alapította Nagy Lajos Pécs városában. Nevelt is az sok tudós embert, de a horvát lázadáskor a várossal együtt elpusztult. Az alapítás százéves fordulójára akart most újat teremteni a király. Utasította kancelláriáját, hogy erről tervezetet készítsenek neki. Kifejtette embe-reinek, hogy mi mindent vár ettől az egyetemtől: az innen kikerülő magyar tudósok majd elszóródnak Európa egyéb egyetemeire tanítani, s valamennyi a maga katedráján a magyarság becsülésére fogja tanítani az új nemzedéket. Többet fog érni egy-egy ilyen professzor, mint tíz diplomata. És még hozzá nem fog semmibe kerülni, míg köve-tekert tartani szerfelett drága mulatság.

De Janus Pannonius, tanuló korában a világ-hírű Guarino jobbkeze, a tudományok szervezeté-nek szakembere, fejét rázta:

— Szép vóna, felség, ha lehető vóna. De az valóság nem ez. Egyetemnek építési felségöd jogá-ban áll, de hogy végzöttjei bárhol oktathassanak, pátenst kölletik hozzá.

— S azt ki adja?

— Kettő adhatja. Vagy pápa, vagy császár.

— Pápa, — szólt Mátyás habozás nélkül, — csakis pápa. Elmész a szentatyához, az pátenst hazahozod, ennyi.

A házasság dolgát nem feszegette tovább. Az időre bízta. Nem is nagyon volt érkezése sokat ta-nácskozni most már, serege készen állott. És me-gint csak az övé. Ő ott állott a helyén, de más nem. Az a különös fordulat következett be, hogy ezúttal még maga a pápa is elkésett. Az a nagy hajóhad, amelyet télen megígért a keresztény világnak, sehogysem akart elindulni. S most nagyot fordul-tak a dolgok: a pápa helyett a magyar király lett sürgetője, noszogatója a hadjáratnak. Ő írta egyik levelet a másik után Rómába, szemrehányóan un-

szólva a pápát a pápa védelmére. A szentatya restelkedve mentegetődött. De a sürgetés használt valamit: a keresztény hajóhad a nyár végén nagynehezen összejött Anconában. Ugyanakkor, mikor Mátyás már Futtakon táborozott és előkészítette Bosznia végleges visszafoglalását.

Ide, Futtakra, jött a hír a pápa haláláról. Az öreg fejedelem már lázas volt, mikor öt bibornoka kíséretében megindult Rómából. Mire Anconába ért, már a végét járta. Még megérte azt a tudósítást, hogy a doge hajóhada elindult Velencéből. Nagybaldogasszony előestéjén meghalt. Hagyatékában negyvennyolcezer aranyat találtak. Ezt a pénzt a biborosok azonnal elküldötték Mátyásnak, mint a nagy küzdelem egyetlen megbízható harcosának.

És íme, a nagy harcos, aki úgy állt Európa előtt, mint áldozataival, élete kockáztatásával és győzelmeivel a szemrehányás élő szobra, most egyszerre lezuhant a tehetetlenség szégyenébe és fájdalmába.

Mohamed szultán saját személyében termett Jajca ellen. Híres tüzéréjét teljes erővel felvonultatta. A falakat teljesen tönkretette, a védők ellen már elrendelte az általános rohamot, már egy hajszálon függött a fontos vár sorsa, mikor a szultánnak jelentették, hogy Mátyás kétnapi járőföldre van Jajcától. A török seregen kerge rémület vett erőt, Mátyás puszta nevének hallatára felbomlott az ostrom. A szultán nem bírta fegyelmezni embereit. Kénytelen volt a már kétségtelenül megvívott várat odahagyni, ostromgépeit, ágyúit, poggyászát részint behengergette a vízbe, részint martalékul engedte és lóhalálban elvonult. Üldözni nem lehetett, mert a török elpusztított mindent s az üldözőket nem lehetett volna élelmezni. Mátyás tehát három részre osztotta seregét. A kalocsai érseket a Szávához küldte, hogy az összeköttetésül szolgáljon az anyaországhoz, Szapolyai Imrét elküldte egy Szrebernik nevű fontos vár megvívására, maga pedig Zvornik

várát zárta körül, mert ezt, mint a Szerbiába vezető hadiút kulcsát, birtokba akarta venni.

Itt történt a baj. A seregnek nem volt elegendő éleleme. Az időjárás súlyosan megpróbálta a katonaságot. Mátyás tüntetően a közlegények közé járt enni: lássák azok, hogy királyuk is velök nélkülöz, maga sem eszik egyebet, mint ők. De a török sereg fegyelmetlenségének miazmái a levegőn keresztül megfertőzték a magyart. Szapolyai még el tudta foglalni Szreberniket és csatlakozott a fősereghez, de egy nyílvesző kilőtte félszemét. Nem tudni, hogyan, az a babona terjedt el a táborban, hogy ez rossz jel. A zsolddal fizetett katonákat még csak tartani lehetett valahogy, de a telekkatonaság egy szép napon se szó, se beszéd, oszlani kezdett. Reggelenként hült helye volt hol ennek, hol annak a zászlóaljnak. Mátyás maga szemtanuja volt egy seregrész ilyen felkerekedésének. Lovagolni járt a rengetegben, hogy izgalmát hütögesse. Mikor az országútra fordult visszajövet, nagy csapat bandukoló gyalogossal találkozott.

— Hová möntök, hé? — kiáltott rájuk.

A gyaloglók nem álltak meg, bölcs nyugalommal tisztelegtek a királynak s gázoltak a magas hóban tovább. Egy altiszt visszaszólt:

— Hazafelé ügyeközünk, uram király. Az köteles üdö letölt.

Azzal folytatták útjokat. Mátyás nagy lélegzetet vett, hogy rájuk ordítson. De meggondolta. Kényszeríteni nem lehetett őket, szolgálatak törvényt szabta ideje csakugyan letelt, április vége óta voltak fegyverben. Ugy tudták a törvényt, mint ő maga. Ha nem jobban. S tudta, hogy ezek inkább felnégyeltetik magokat, semhogy visszaforduljanak, ha egyszer nekiindultak. Csak nézett utánok tehetetlenül. S mikor a hajlásban, a fenyvek tövében az utolsó cammogó is eltűnt, a tábor felé fordította lovát. Kísérői nem merészeltek szólni hozzá.

A táborban egyenesen a beteg Szapolyai sátrát kereste fel. A kilőtt szeme sebével vesződő vezért sírva találta. Dühében sírt Szapolyai. Az imént tiszti küldöttség járt nála. Közölték vele, hogy miután megbízható hírek szerint a szultán összeszedte magát és jóval nagyobb erővel közeledik, ők reménytelennek látják a hadjárat további folytatását és idejük letelvén, az engedelmességet megtagadják.

— Mit válaszoltál nékik?

— Pusztá öklömvél képibe vágtam egynek. De csak konok szerrel megmaradának szavok mellett. Én, míg az világ, nem vezetek több hadat, felség, az Szent Szíz éngöm úgy segítjen.

Mátyás felsóhajtott.

— Borzasztó az magyar, ha mihez joga vagyon. Az juss! Az! Egész világ szakadjon öszve, de jussát ű nem hagyja.

Felállott. Kihúzta magát.

— No, ez is másként lézön.

— S hogyan vajjon? — kérdezte kiábrándultan a bekötött fejű vezér.

— Allandó seregöt építek. Ki éjen-napon, tűzben-fagyban, folyton-folyvást hogy szógájjon, köteles lézön. Így nem dógozhatok. Megúntam. Megállj, bides magyar, ráncba szedlek. Hogy az keserves...

A király igen cifrát és hosszút káromkodott. Úgy szidta fajtáját, mint a bokrot. Aztán lecsillapodván, a beteg vállára tette kezét.

— Ne katonáskodjál, Imre, ha nem akaródzik. Küdlek Szepesbe. Jutalmod is el nem marad, Szepes örökös grófjának töszlek. De én iza katonáskodok továbbá. Ennen katonaságom kiütte kezembül az kardot. Jól vagyon. Kezdöm elülről. De az magyart megfogom tarkójánál. Nem fog pisszenni is. Mastan táborszödést fúvatok.

## VII.

A bíborosok, akik pápaválasztásra gyűltek egybe, már eleve megszorították a választandó pápa hatalmát. Kimondották, hogy akárki lesz az új pápa, az nem emelheti többre a bíborosok számát, mint huszonnégy, a szent kollégiumba legfeljebb egy rokonát hozhatja be, és főként: teljes erővel köteles folytatni a harcot a török ellen. Ezek után megválasztották pápául a néhai IV. Eugén pápa nővérének fiát, Pietro Barbo velencei származású főpapot, aki a világ első trónját elfoglalván, a II. Pál pápa nevet vette fel. Mátyás igen melegen üdvözölte, követet küldött hozzá, írt neki. A pápa hasonló nyájassággal válaszolt. Feszületet küldött neki ajándéku, amelybe Krisztus keresztjének egy szilánkját foglaltatta az ötvössel. Összeköttetésök igen szívesnek indult.

Pár hét múlva meghalt az öreg Szécsi Dénes. Mátyás azonnal kinevezte esztergomi érsekké Vitéz Jánost. A főpapi állások térképén ez a mozdulat a többieket is mind megmozdította. A váradi püspökséget egy német pap kapta meg, bizonyos Beckensloer János, aki egész fiatalon került Boroszlóból Magyarországra, felvitte a pécsi prépostságig és feltűnt éles eszével. A pécsi prépostság Handó Györgynek jutott, aki számos diplomáciai küldetésben kitüntette magát. A zágrábi püspökség hosszú évek óta húzódo ügyében is rendet kellett csinálni. Más egyházi stalumokról is volt szó. Mátyás, mint apostoli király, még a nunciust sem vonta be tanácskozásaiba. Minden helyre azt tette, akit jónak látott. Az új pápának ez szemet szúrt. Sehogy sem volt kedvére, hogy valahol világi hatalom neveztesse ki püspököt, az ő megkérdezése nélkül. Erőteljesen megtámadta a magyar király előjogát. De Mátyás ugyanilyen erőteljesen helyt állott. A pápa rövid küzdelem után megadta magát. A magyar egyházfejedelmek kinevezésének

teljes joga a magyar államfőé maradt. A pápáé maradt viszont az a jog, hogy a magyar főpapok közül annak adja a bíborosi kalapot, akinek akarja. És Mátyás illendő hangú levélben kérte a szentatyát, hogy adja az elholt Dénes érsek bíborosi rangját a kalocsai érseknek. Nem Vitéz Jánosnak. Vitéz elégedjék meg a primási ranggal, a kalocsai érsek vigasztalódjék a bíborral.

A pápa igyekezett most már, elvesztvén az egyházpolitikai csatát, mindenben Mátyás kedvére tenni. Olyan szüksége volt a magyar királyra, mint egy falat kenyérre. Most már nemcsak a török ellen. Girzsik ellen is. Még a boldogult Pius pápa idején történt, hogy a szentszék megelégette a cseh király dolgait. Látván, hogy Girzsiknek eszeágában sincs a huszitákat visszavinni a pápisták közé, sőt alattomban a szentszék ellen irányuló koalíciót szervez és a francia királyt ellenzéki zsinat összehívására uszítja, Pius pápa kevéssel halála előtt szigorúan Rómába idézte. Girzsik nem ment Rómába. Próbált tovább diplomatizálni. Igyekezett kisütni valamit, hogy Mátyás segítségével időt nyerjen.

A cseh katolikusok egyik egyházi főembere az olműtzi püspök volt, Boskovicz Protáz. Fiatal pap volt ez, Janus Pannonius tanuló társa Guarino mester híres iskolájában. Pannonius aztán, mikor mindaketten hazakerültek hazáikba, módját ejtette, hogy cseh jóbarátját megismertesse és összebarátkoztassa nagybátyjával. Azok csakugyan nagyon megkedvelték egymást. És most ők ketten tárgyalták a Girzsik és pápa ügyét királyaik megbízásából. De Girzsik számára ebben a tárgyalásban nem volt köszönet. Protáz püspök a pápával érzett, János érsek Mátyással érzett. Lanyhán tárgyalgattak, hadd teljék az idő. Az idő telt is, mígnem Pál pápa megúnta a huzavonát. Bullát adott ki. A bulla a cseh királyt az egész világ előtt eretneknek és az egyház ellenségének nyilvánította. A bulla mellett levelet

intézett a keresztény fejedelmekhez és felszólította őket, hogy a szentszék ez ítéletének segítsenek, ha kell, fegyverrel is érvényt szerezni.

Mátyás ezt a levelet táborban kapta. Olyan táborban, amelyet állandó hadserege ütött a Dráva partján. Nagy elhatározását megvalósította: megszervezte a szünetlenül fegyverben álló sereget. Ilyen hadereje semmiféle európai fejedelemnek nem volt. Kiki összetoborozta zsoldosait, vagy fegyverbe állította alattvalóit a törvény erejével, mikor éppen verekedni kellett, de kurta hadjáratok után szélnek eresztette. Az esztendő minden napján fizetni a fegyveresek teméntelen zsoldját, ezt senkisémm győzte pénzzel. Mátyás kimondta, hogy ő győzni fogja. Az állandó haderő egyelőre nem volt nagy, de bármikor rendelkezhetett vele. Az esztendő akármelyik napjának akármelyik pillanatában adódhatott a szüksége fegyveres fellépésének, ő akár egy órán belül indulhatott seregével. A kezdő magocskát, amelyet később nagy hadierővé szándékozott fejleszteni, a Giskraféle cseh zsoldosokból szervezte meg. Mintakatonaságot csinált belőlük. Böven ellátta őket fegyverrel és egyenruhával. Fekete színű posztót választott az egyenruhákhoz. S a fekete sereget, ahogy a nép azonnal elnevezte, állandó munkában tartotta. Reggeltől estig vezényszavakat gyakoroltak a katonák, rendszeresen tanulták a fegyverforgatást, irgalmatlanul kemény fegyelem alatt állottak.

Királyi vezérök most levelet kapott a pápától, hogy szükség esetén fogjon fegyvert Girzsik ellen. Azonnal válaszolt:

— Szentséged megbíz levelében, hogy a törvényes cseh király ellen támogassam a szentszéki eljárást, és szerezzek érvényt ennek az eljárásnak birodalmam területén is. Én magamat országommal együtt már felajánlottam egyszer, szent atyám, a római szentegyháznak és Szent-

ségednek. Semmi olyan nehezet, semmi olyan veszedelmet nem parancsolhat nekem Isten földi helytartója, tehát Isten maga, aminek vállalását ne tartanám kegyes és üdvös dolognak, amibe félelem nélkül bele ne kezdenék, kivált, mikor a katolikus hit megszilárdításáról és a hitetlenek ármányának megdöntéséről van szó. Ősi szövetségünk is sarkal, amelyet az idők szüksége fűz most szorosabbra s amelynek, hiszem és tudom, könnyen fogok az apostoli szék tekintélyével elegendet tenni. Senkinek ereje engem a legkevésbé sem tarthat vissza. A cseheknél sokkal súlyosabb ellenséggel szembeszálltam én már Szentségednek és elődeinek felszólítására. Egyszóval akár a csehről, akár a törökről van szó, íme, Mátyás és országa, amennyire erőiktől telik, mindenekfölött hívek maradnak a szentszékhez és örökké hívek is fognak maradni.

A levél elment és rendkívüli bonyodalmakat támasztott. A szentszék eleinte kapva kapott rajta, de aztán észretért: mit akar fizetségül ez a király, hogy ilyen gyors és gyanus készséggel ajánlja segítségét? A magyar urak pedig, mikor királyuk állásfoglalása tudomásukra jutott, eddig nem tapasztalt hangossággal mondtak ellent. Vitéz kivételével, valamennyi. Nem akadt közjogi méltóság alig egy is, aki megdöbbenve ne tiltakozott volna az ellen, hogy Magyarország ebbe a vallási kérdésbe fegyverrel ártsa bele magát.

Rövid, de annál hevesebb harc keletkezett a király és a zászlósurak között. A király egyiknek sem kötötte orrára, hogy azonnal üstökön ragadván a váratlanul felmerült alkalmat, cseh király kíván lenni, s hogy mint cseh király majd választófejedelemi helyet kíván a németrómai császárság kollégiumában. Ezt csak Vitéz és Pannonius tudták, ők pedig helyeselték. A zászlósurak nem látták azt a messzi pontot,

ahová a király az ő fejök fölött tekintett. Ők csak azt látták, hogy mikor az ország hadereje alig elegendő a török ellen, akkor a király s éppen a Hunyadi fia, kész ezt a haderőt elpocsékolni arra, hogy baráti szolgálatot tegyen a pápának. Olyan ügyben, amelyhez a magyarságnak alapjában véve semmi köze. Ha a cseh király eretnek akar lenni, az az ő dolga. S ha a pápa nem szereti az eretnekeket, az a pápa dolga. Hogyan gondolhat arra a király, hogy idegenek viszályára odaadja a nemzet életének megvédésére szükséges pénzt és véráldozatot?

Jó hazafiak voltak ezek, tisztességes emberek, szerették országukat és fajtájokat. Most riadtan látták, hogy a király, akinek hétesztendei országlása csupa okosság volt, erély és körültekintés, egyszerre ilyen végzetes hibára ragadtatta magát. Levélben fordultak hozzá, vagy éppen személyesen kerekedtek útnak, hogy a táborban felkeressék. Mátyás eleinte türelmesen válaszolgatott nekik. De mikor szép szóval nem ment semmire, felhorkant benne az erőnek s a hatalomnak az az ösztöne, amely minden indulatnál erősebb volt nála, s amely, ha ellenállásra talált, kíméletlenné változott. Az érvelők, óva intők és történelmi ünnepélyességgel tiltakozók majdnem mind meghunyászkodtak, mikor csodálkozva látták, hogy a király elhatározása nem valamely elhamarkodott fejedelmi szeszély, hanem vashól való álláspont. Sejtették, hogy ez az oroszlánsörényű nagy koponya, amely a konok vastag nyak s a nagy lélegzetre alkalmas katlanszerű mellkas felett ült, előttük ismeretlen távoli terveket latolgat. Megelégedtek azzal, hogy kiöntötték aggodalmaikat és vállat vonva, fejet hajtottak. Volt azonban két ember, akivel nem bírt. Egyik Turóczi Benedek volt, tavaly óta főajtónállója, másik saját unokafivére, Dengelegi Pongrácz János, Ujlaki címzetes rangja mellett a valóságos erdélyi vajda.

Turóczi Benedeket elég mélyen eresztette bizal-

mába. Őt használta arra, hogy mindenki előtt titkol-  
tan elküldje háztűznézőbe, Milánóba. A főajtonálló  
elhíresztelte, hogy valami belső fájdalmai vannak, s  
ezektől annyira szenved, hogy fel kell keresnie egy  
bizonyos Griffi nevű orvost Milánóban. Útra kelt,  
meg is érkezett, de nem az orvost, hanem magát  
Sforza herceget kereste fel és felvetette a házasság  
tervét. A fejedelem hajlandó volt tárgyalni, bár leá-  
nya, a tizenkilencéves Ippolita, már jegyben járt Al-  
fonz calabriai herceggel. De ezt az eljegyzést még fel  
lehetett bontani. Turóczi Benedek a hercegnő híver  
sikerült olajfestésű arcmásával tért vissza Budára.  
Vele jött az orvos is, hogy a főajtonálló belső fájdal-  
mait személyesen kezelje, valójában tárgyalni jött a  
királyhoz, lévén a milánói fejedelem udvari orvosa.  
Ezt a házassági tervet, bármilyen bizalmasan próbál-  
ták letárgyalni, a mindig pompásan értesült Velence  
megtudta, még mielőtt Turóczi Milánóba érkezett  
volna. És mivel a doge igen kényelmetlennek találta,  
hogy Milánó és Magyarország harapófogójába kerül-  
jön, azonnal megindította az ügyes cselszövények  
hadjárátát. Mátyás nemsokára kénytelen volt kitö-  
rölni számos eljegyzési lehetőségei közül a milánói  
udvart. De hiába lett a milánói út eredménytelen,  
Turóczinak fejébe szállt a király bizalma. Olyan em-  
ber hangján vitatta meg a cseh-római kérdést a ki-  
rályal, akinek több szabad, mint másnak. Kihallga-  
tása után kérkedve beszélt a király környezetének,  
hogy alaposan megmondta a magáét. És személye ki-  
vételes fontosságának büszke tudatában indult haza  
a táborból. De a király hírnöke gyorsabban járt nála.  
Mire hazaért, már várta a királyi kancellária érte-  
sítése, mely szerint a főajtonállómester teendőitől a  
király felmentette.

A rokon, Dengelegi Pongrácz János, még kemé-  
nyebben lépett fel. Vitája a királlyal hangos szóvál-  
tásig tüzesedett. A fiatal vajda végül ezt kiáltotta a  
királynak egy rendreutasító megjegyzésére:

— Szállj le az lóru, király. Ki benned Hunyadi-vér, szint annyi bennem is vagyon.

— Fiágon?

— Ha leányágon is. De ne akarjál mendnyájonknál magyarabb lönni s okosb. Müköt sem az gólya kötött.

A király legyúrte haragját. Aki ott állt előtte, mégis csak a Hunyadi Klára fia volt.

— Nézzed, Jankó. Nem embervel szólasz, vödd eszödben, hanem az szent koronával magával. Atyádfiával talán szólhatol nyers szerint. De az korona előtt süvegöd lekapjad.

— Nem úgy vagyon. Nemes ember vagyok, az korona testinek tagja. Nem egyedül vagy az korona. Korona ketten együtt vagyunk. Király s nemzet. Nemhogy jogos, de köteles vagyok visszahúznom mentédöt, mikor szamárságot csinálendő vónál. Intlek, király, én intlek, az nemzet, hogy ez Girzsik-dógot hadd az nyavalyába, mert gödörbe taszítol bennünköt. Ha nem hagyod, az Hunyadi-névnek árulója vagy. Én mondom, erdélyi vajda.

Mátyás elsápadt. Szája vékonyra szorult össze. Egy új Szilágyi Mihály állott előtte. Előre hajlott, orrlyukai szélesre tágultak.

— Erdélyi vajda? Csak vótál, János. Hónap kapod írásban. Mastan szödhetöd sátorfádat.

Dengelegi Pongrácz János felkapta a fejét. Még akart valamit mondani. De lenyelte. Sarkon fordult és köszönés nélkül elment. A király azonnal Vitéz Jánost kérte. Közölte vele, hogy a rokont letette a vajdaságról. És hogy most már általános takarítást fog csinálni a méltóságokban. Aki okoskodik, mehet. A fontos helyeken olyanok üljenek, akikre nehéz munkájú időkben számítani lehet. Végigvették az összes méltóságokat, végigvették mindazokat, akik méltóságokra vágnak és megbízhatók. S ettől kezdve egyik meglepő királyi rendelet a másik után robantott bele a zászlósurak táborába. A főajtónálló

méltóságot ketten kapták. Lamberger Frigyes volt az egyik, a másik a Túsz-fivérek egyike. Ezek a Túszok zsidó származásúak voltak, de már keresztény hitbe születtek és hívőbbek voltak a hívónél. Túsz Osvát egyházi pályára ment és furfangos elméje folytán komoly jelöltje lehetett valamely megüresedő püspöki állásnak. Túsz János most lett főajtónálló. Az erdélyi vajdaságot három részre osztotta a király és három olyan embernek adta, akik választásakor heves ellenségei voltak és részt vettek Fridrik koronázásában, de most már őt szolgálták: gróf Szentgyörgyi Jánosnak, gróf Szentgyörgyi Zsigmondnak és Elderbach Bertótnak. Szapolyai Imrét, akit csak nemrég tett örökös szepesi gróffá, elcsapta báni állásáról és ide is Túsz Jánost nevezte ki. Szokoli Pétert elcsapta a macsói bánaságról, helyébe Ujlaki egyik vejét tette. Pongrácz Jánostól a szörényi bánaságot is elvette, odaadta a Mutnoki-fivéreknek. Bátori Lászlót, a Szilágyi-rokont, és Perényi Istvánt kitessékelte az asztalnokmesteri állásból, Perényi Istvánnak még jószágait is elkoboztatta. Hédervári Miklóst rakta helyökbe. A másik Pongrácz-fiú is kicseppent a főpohárnokságból, azt Bánfi Miklós kapta. Egyszerre vadonatúj társaság vette körül a királyt, kétféle emberekből álló. Egyik részök megtért ellenség volt, másik részök csupa új név, újonnan feltörekedett ember, az ország új korszakának teremtvénye, a királynak életre-halálra híve. S a király most már oly erősnek tudta magát, hogy az elcsapottak duzzogásával sem törődött. Régebben ezt a nagy tisztogatást nem merészelte volna egyszerre végrehajtani. Ha ekkora csoport tekintélyes főúr ellene fordul, állása bizonyára megingott volna. De most már fején volt a korona, most már futhattak az elcsapottak, akihez akartak. Döntő hatalomra támaszkodott ellenök: a népre. Szerte az országban úgy imádták, ahogy európai fejedelmet egyet sem.

— Tudod-i, miért szeretnek éngöm az apró magyarok? — mondta egyszer Pannoniusnak.

— Miért, felség?

— Mert az ő eszökvel gondókozik. Ha maga az legalja magyar nép mind száz meg százezrestül egyetlen hangon megszólalhatna, azt mondaná, kit én mondok. Az népnél nincs bölesebb, Pannonius, eztöt megtanuld. S én az népnek trombitája vagyok. Kit ű érez, de mondani nem tud, általam mondja.

— Az cseh dógokban is vajjon?

— Várjad végit. Abban is.

Girzsik igen alázatosan felelt a pápa ítéletére. Azt kérte, hogy három bíborosból álló választott bíróság előtt igazolhassa a katolikus egyház érdekében tett eddigi lépéseit. És megmozgatott mindenkit, akit lehetett. A brandenburgi örgróftól, a bajor fejedelemtől, sőt a császártól is ki tudott csikarni egy-egy levelet, amelyet az ő érdekében írtak a pápához. De Pál pápa, miután most már döntésének fegyveres erejét is tudta Mátyásban, még erőteljesebb lett: óriási meglepetést keltő bullát adott ki. Ebben a cseh király alattvalóit feloldozza a hűség alól, őt nem ismeri el többé cseh királynak, és bűnösöknek nyilvánítja mindazokat a fejedelmeket, akik Girzsikkal még szövetségben merészelnének maradni. Ez Mátyás diplomáciája volt: a pápával tiltatta el magát Girzsik barátságától, amely ha valóságban nem is, papiron még megvolt.

Úgyes, messzire átgondolt lépéseit a körülmények összejátszása is segítette. Mintha minden fordulatot arra rendelték volna a csillagok, hogy ő léptenként közelebb kerüljön a cseh koronához.

Nyáron még nagy tornajátékokat tartott Székesfehérvárott. Svehlát megint odahozatta. Ezúttal nem állott ki vele, az államügyek túlságosan igénybe vették, nem volt ideje az ilyen mérkőzések előtt szükséges, órákon át tartó edzéshez és gyakorláshoz mindennap. Az aranypálea a Svehláé lett.

A cseh zsoldos vezérnek fejébe szállt a dicsőség, alvezérei még táplálták és bujtogatták is hiúságát. Ezért nem sokkal a tornajátékok után odaállt a király elé és zsoldemelést követelt. Túlságosan híresnek tartotta magát ahhoz, hogy a szerződésben kikötött zsoldért szolgáljon. Nyegle volt és italos. A király keményen összeteremtette. Másnap hült helye volt. Svehla és emberei hiányoztak a fekete seregből. Nemsokára hír érkezett róla: a bratrik-hoz csatlakozott.

Ezek az új bratrik is gazdátlan cseh zsoldosok voltak, ugyanolyanok, mint régebben a Giskra emberei. Eredetileg jókora sereget alkottak, még a boldogult Albert főherceg toborozta volt őket a császár ellen. Mikor a főherceg meghalt, Girzsiknél kínálkoztak, a ki mindjárt meg is fogadta és a katolikus Boroszló ellen küldte őket. De mióta a dolog a pápával elmérgesedett, Girzsik nem mert fegyvereseket tartani a pápahű Boroszló ellen és az egész zsoldoshadat szélnek eresztette. Ezek együtt maradtak és mintegy hétezer főre szaporodva mindenféle szegénylegényekkel, országúti csavargókkal, erdei rablókkal, önállósították magokat, és egy morva várban tanyázva, onnan harácsoló hadjáratokat hajtottak végre. Nagyszabású üzletök rövidesen annyira kifejlődött, hogy már magyar földön is elfoglaltak magoknak egy erődöt, Kosztolány várát. Ezt jól megerősítették és innen kezdték sarcolni a felvidéket. A lakosság, amely hosszú éveken át nyögte volt Giskrát, most új rablókat kapott a nyakába. Az egész felföldön elkeseredett harag élt a lakosságban, de a földművesnép tehetetlen volt a jól fegyverzett, szabályos sereggént fellépő rablók ellen, akik irgalmatlanul öldököltek és fosztogattak. Elbizakodottságukban már Nagyszombat várát is el akarták foglalni s már ostrom alá is vették. Hogy nem böldogultak vele azonnal, azt csak egy Podmaniczki Balázs nevű embernek lehetett tulaj-

donítani. Ez a Podmaniczki Balázs magyar ember volt, de eredetileg a zsoldosok közt harcolt. Részt vett a csatározásokban a császár ellen is, Boroszló ellen is. Mikor azonban a bratrik a magyar földre vetették magokat, megszólalt benne a becsület és otthagya őket. Sőt maga sietett Nagyszombatnak tudtul adni a rablók közeledését és sebbel-lobbal segített a várbelieknek felkészülni az ostromra.

Ezekhez a bratrikhoz csatlakozott Svehla. Rövidesen már öldöste a magyar lakosságot és gyújtogatta a falvakat.

Mátyás kénytelen volt otthagyni a déli határokat. Nagyobb baj ounan nem fenyegetett, beköszöntött a tél és a kémek jelentése szerint a török nem készülődött támadásra. Ezért gyorsan elintézte a Budára küldött országgyűlést és indult a felvidékre. Vezérnek Magyar Balázst vitte magával. Azonkívül annyi sereget vitt, amennyit csak összehozhatott, mert az volt a gyanúja, hogy a bratrik mögött titokban a Girzsik keze mozog és egyszer csak szemközt találja magát az egész cseh haderővel.

A bratriknak szorult a kapcája, mert ugyanakkor, mikor Mátyás elindult ellenök Budáról, Bécsből is sereg kelt útra, hogy megfékezze őket. Ausztria területén is garázdálkodtak, s ezért egy Pottendorf nevű osztrák vezér hatszáz lovassal elindult Kosztolány felé, de értesülvén Mátyás vonulásáról, mindjárt oda csatlakozott a magyar királyhoz.

A sereg odaérkezett Kosztolány alá. Akkorra már a bratrik sietve odahagyták a hiába vívott Nagyszombatot és mind bezárkóztak a Kosztolányi várba. Svehla volt a parancsnok. A király tábort üttetett és azonnal fehér lobogós követet küldött a várba. Azt üzenté Svehlának, hogy ha azonnal leteszi a fegyvert, megkegyelmez neki, de ha meg-

kísérti az ellenállást, felakasztatja. A követ azzal jött vissza, hogy Svehla kinevette. A vár olyan erős és a bratrik olyan pompás katonák, hogy Kosztolányt a király soha ez életben nem fogja elfoglalni. Várja az első rohamot. Ez nem olyan tornaívás-féle játék, hanem komoly munka, most mutassa meg a király, hogy mit tud.

De hiába várta Svehla az első rohamot, a tábor esendesen tanyázott a vár alatt. A király elhatározta, hogy dédelgetett fekete seregének egyetlen emberét sem áldozza fel, ha nem muszáj. Körülvette Kosztolányt, gondosan elzárta a legapróbb erdei ösvényeket is és várt. Csendes, nyugalmas élet következett a táborra, csak a király sátrában folyt serény irodai munka naphosszat, egymást érték a levelet vivő és levelet hozó hírnökök. Nemcsak Kosztolányt vette körül a király vasból való kiéheztető gyűrűje. A királyi sátorban sokkal nagyobb gyűrű készült, amely lassan, szívósan kovácsolódott a bukásra ítélt Girzsik körül.

A várban nem sok lehetett már az élelmiszer. Sokan is fogyasztották, mert az egész felvidékről mind ide szaladtak össze a bratrik. A tábor viszont duskált a jóban. Soknapi járóföldről jöttek az emberek a rablók vesztét várni. Nem jöttek üres kézzel, ki búzát, ki malacot, ki egyebet hozott a katonáknak. Szinte mindennap akadt egy-egy küldöttség is, amely rimánkodni jött a királyhoz. Mátyás úgy rendelkezett, hogy ezeket várakoztatás nélkül elébe kell engedni. Az egyszerű emberek remegve léptek a pazar sátorba, letérdeltek a fényességes király előtt, kezét csókolták és úgy könyörögtek neki, hogy ettől a borzasztó sáskajárástól szabaddítsa meg őket. Ő hosszan elbeszélgetett velök, kikérdezte bajaikat, tréfálkozott, vállokat veregette, s mikor elmentek, azonnal jegyzeteket diktált valamely kancellistának. Hatalmas ilyen jegyzetgyűjteménye volt már, mind tanulmányozni való anyag

a majd egyszer nyélbe ütendő pénzügyi és igazságügyi törvényjavaslathoz.

Sokan visszamentek falvaikba, de sokan ott maradtak mint dühös vadászkutyák, várván az ürgelyük kinyiltát, hátha nekik is jut egy-két martalóc, akin bosszújukat kitölthetnék. Nemzedékek elkeseredése forrongott itt a vár alatt. Az a fogalom, hogy „cseh rabló“, a fogcsikorgatásra indította ezeket a névtelen szántóvetőket, akiknek minden esztendei munkáját emberemlékezet óta cseh rablók vették el. Az egész felföldön nem akadt család, amelynek valakijét cseh rablók meg ne gyilkolták volna.

A vár elesége csakugyan hamarosan elfogyott. Svehla az ostrommal szembenézett volna, erre a télen kiéheztetésre nem számított. Végül is kétségbeesett lépésre szánta el magát. Egy délelőtt a vár déli kapuján egyszerre nagy robajjal kiütöttek a cseh védők. A magyar sereg azonnal talpon volt, hogy megverekedjék. De gyorsan kitűnt, hogy a kitörő csapat nem volt több háromszáz embernél és nem akart egyebet, mint az ostromlók egész figyelmét magára vonni. Ezalatt Svehla a vár északi oldalán, ahol nem volt kapu, külön e célra épített hidat eresztett a bástyáról az árokra és azon át menekülni igyekezett emberekkel, lovakkal együtt. Már jó mesze járt, mire a magyarok a cselt észrevették. Mátyás azonnal könnyű lovasságot küldött utánok. A csehek jórésze gyalogos volt, s a lovasság kiéhezett állatai alig tudtak már vánszorogni. Jó másfél óra múlva már jöttek vissza az üldözők és hozták vissza a foglyokat, szám szerint kétszázötvenet, köztük magát Svehlát. A többit agyonverték az erdőn, nem is annyira a fegyveresek, mint a bosszúálló nép, amely azért sereglett ide, hogy ezt az órát megélje.

A foglyokat a király elé vezették. Szörnyű látványt nyújtottak csontig lesoványodva, véresen,

fonnyadt arcukon a halálfélelem sápadtságával. A foglyok sora előtt ott állott maga Svehla. Ő is úgy leromlott a hosszú éhezéstől, hogy mikor az erdőn egy favágó elfogta, már alig tudta magát tartani menekülő lova nyakában. Mellette egy papi személy állott, lázas tekintetű, fekete szakállú, kicsiny férfi. S másik oldalán egy tizennégyéves formájú, fátűnő szépségű fiú. A király lóháton ment oda a foglyokhoz.

— Kik ezek? — kérdezte Svehlát csehül.

— Ez az én huszita vallásom papja, — felelt furcsa selypítéssel Svehla, mert két első foga születése óta hiányzott, — ez a fiú pedig... apródom.

— Azzal bizonyára tisztában vagy, Svehla, hogy felkötöttelek.

— Nem reméltem egyebet. De volna felségedhez egy utolsó kérésem. Adjon kegyelmet ennek a gyerekeknek.

Svehla a szépséges fiúcskához fordult és így szólt hozzá:

— Kérjél kegyelmet a király úrtól, drága csillagom, könyörögjél hozzá.

A fiú sírva fakadt, de sírásában is lányosan pipeskedve, csipőjét csavargatva szólott:

— Kegyelmezz meg nekem, király úr, te olyan nagy és szép ember vagy...

A király megrázkódott az undortól.

— Vigyétek valamennyit. Azt a tacsokót is kössetek fel. Amoda a dombra mindet, hogy a nép lássa őket.

A bitófákon egész éjszaka dolgoztak. Fáklyák világánál ácsolták a sebtiben ledöntött erdei fák-ból. Éjszaka beásták őket a várral szemközti domb tetőre. Sűrű erdő lett a sok bitófából, középütt magasra emelkedett ki ebből az erdőből az, amelyet Svehlának szántak. Pitymallatkor mind a kétszázötven foglyot felkötötték, Svehla mellé kétoldalt az apródot s a papot. A király még aludt. De mikor

reggel felkelt, odalovagolt a dombhoz. Tetemes sokaság állott köröskörül. A domb derekán katonák tartották vissza a feltörekvőket. Régi karvallottak ugyanis oda akartak tolaodni a dombtetei hullia-erdőhöz, hogy közvetlen közélről dédelgessék ki-elégülő bosszúérzetöket, de a katonák lándzsája út-jokat állotta. Így csak lenről nézték azt a nem mindennapi látványt, amint a januári fagyos szél ütemes ringással lóbált kétszázötven merevvé fa-gyott hullát.

Egy öregember, akinek jobbkeze könyökből hiányzott, Mátyás felé mutatta karja csonkját és így kiáltott:

— Egytől-egyig köttesjed fel, király, ha ki cseh vagy az világon!

Valaki más nagyot rikkantott a csődületben:

— Halál az csehökre!

Az egész tömeg szenvedélyes tüntetéssel ismételte a kiáltást. Majd a cseh-akasztó királyt kezdték éljenezni. Ő köszöntést intett nekik és ellovagolt. Azon gondolkozott, hogy a nép nem is bölcis olykor. Most is a cseh rablókat általánosító haragjában egybe veszi az egész cseh nemzettel. Ez nagy tévedés. De olyan tévedés, amely a király mal-mára hajtja a vizet. És szerette volna idehozni az el-esapott zászlósurakat, hogy a népre mutasson előt-tök: ez a nép, s ennek közvéleménye fontos neki, az uraké nem.

Tábori ebédnél már másfelé jártak gondolatai.

— Kár ez Svehláért, — mondotta, — tornavívót jobbat nem esmértem.

— De felségöd meggyőzte, — sietett valaki meg-jegyezni.

— Meg, — bólintott a király, — s mely szerencse, hogy meg. Mert ha meg nem győzhettem volna az tornán, mastan halállal, kit kedig érdemölt, büntet-nöm nem illett volna.

## VIII.

A király és Pannonius állandó vitában állottak a csillagnézés miatt, ebben sehogysem tudtak meg egyezni. A király hitt a csillagjóslásban, Pannonius nem hitt.

Mátyás természetesnek és világosnak tartotta, hogy a csillagok hatalma végzetszerűen meghatározza az ember minden lépését. Ha belemelegedett a vitába a pécsi püspökkel, ki is fejtette életről, emberről, sorsról kialakult felfogását. A világ minden jelensége összefügg egymással, mondotta. Minden csak úgy történik, ahogy történhetik, s hogy egy adott pillanathoz tíz esztendőre mi lesz a világ állapota, annak okozó elemei az adott pillanatban adva vannak. Aki a világ minden jelenségét fel tudná írni egy nagy táblára, az ki is számíthatná belőlök, mi lesz tíz év múlva. Csak az a baj, hogy akkora tábla nincs. Mert a világ folyását kialakító elemek közé be kellene venni azt a madarat, amely ráröppen egy svájci hegyre és megindít egy csipetnyi havat, ebből lavina lesz, ebből falvak romlása, odavész valamely zsoldoskapitány családja, ettől a bánattól a kapitány rosszul verekszik, elveszti a döntő ütközetet, más örökli a választófejedelemséget s a világtörténelem a kismadár miatt megváltozik. De bele kellene venni azt a macedóniai vakondot is, amely halmot túr a gyalogösvényen, abban megbotlik egy macedón paraszt, feltápáskodásával időt veszít, ennél fogva éppen találkozik egy lovas hírvivővel, azt útbaigazíthatja, a hírnök kerülőút helyett sokkal rövidebb hegyi csapásra tér, gyorsabban eléri Skander bég seregét, a bég gyorsabban rajta tud ütni a török előőrsökön, megállítja a szultán felvonulását, ezzel a magyar belpolitika időhalasztást nyer, országos döntések történnek, a világtörténelem a vakond miatt megváltozik. Minden összefügg mindennel, minden

előre el van végezve. De valamennyi összefüggést tisztán és világosan és egyszerre csak az Isten látja, ezért mondjuk őt mindentudónak. S hozzá képest az ember igen nyomorúságos kis pondró, sorsát a bolygók milliószotha nagyobb ereje igazítja. Mert, hogy a csillagok hatnak az emberre és más apró lényecskékre, az teljességgel belátható. Hiszen az a katángkóró, amely a domb keleti oldalán terem, dúsabb és erősebb, mint a nyugati oldalon teremt. Miért volna ez másképpen az embernél? Az évezredek tudomány már eljutott annyira, hogy vékony hasadákon be tud leselkedni a nagy műhelybe, ki tudja számítani csillagászattal, hogy mely bolygók milyen pillanatban kire, hogyan hatnak varázslatos erejükkel. Az asztrológiában tehát hinni kell. S ha egyik-másik horoszkóp téved, az nem a tudomány, hanem a nem eléggé avatott tudás hibáját mutatja.

Pannonius tagadta az előre elhatározottságot. Ez szerinte ellenkezett az egyházatyák tanításaival. Hiszen, ha előre meg van írva, ki hogyan fogja leélni életét, akkor az is már eleve elrendeltetett, hogy üdvözülni fog-e vagy sem, ez esetben pedig nem érdemes büntetést kerülnünk s a jótetre törekednünk. Ami pedig a csillagokat illeti, honnan tudja vajjon a Mars, hogy őt mi itt a földön Marsnak neveztük el s ő hadierényeket köteles sugározni a jegyében születettre? A horoszkópok alaptalansága onnan is látszik, hogy az asztrológia szerint az ugyanazon pillanatban született emberek sorsa egyforma kellene, hogy legyen. Ha feltesszük, hogy gazdag, kapzsi és hatalomvágyó szülőknek, másfelől egy szegénysorsú, alázatos hajlamú jobbágy-házaspárnak egyazon pillanatban születik egy-egy gyermeke, vajjon feltehető, hogy sorsuk azonos lesz és sem a szülőktől örökölt kétféle hajlam, sem a vagyoni különbség nem teszi életpályájukat különbözővé?

Nem tudták meggyőzni egymást. Egyiknek érvére a másiknak azonnal volt ellenérve.

— Ciceró ellensége vót az csillagjósolásnak, —  
vágta ki Pannonius a maga nagy tekintélyét.

— Süsd meg Cicerót, — válaszolta a király, —  
Cézár neköm több. Ki ugyan hitte és gyakorolta.

Így vitatkoztak a magyar Cézár és magyar Ciceró. Kiki hitte tovább a maga álláspontját. A király állandó csillagászokat tartott, akik azzal foglalkoztak, hogy édes-keveset figyelték a mennyboltot, de annál több ábrát rajzoltak szobájok négy fala közt: egymást keresztező négyzeteket, amelyeknek szelvényeiben a káldeus bölcsesség titokzatosságával díszlettek a zodiákusz különös jegyei. A négyzet rajza alatt bonyolult számítások mutatták a sárkány fejét és farkát, vagyis a bolygópályáknak az ekliptikára vonatkoztatott csomópontjait, a „szerencse régióját“, vagyis a holdpálya síkjának távolságát a naptól, az uralkodó planétát s a többi fontos adatot. Majd a szöveg következett, mely szerint az ég tizenkét házának metszetei pontosan megmondották, mi várható sorrend szerint az élet, a vagyon, a testvérek, a rokonok, a szolgák, a házasság, a halál, a vallás, az életpálya, a barátság és az ellenségek dolgában. A királyt ezek a horoszkópok nagyon szórakoztatták. Lassanként úgy hozzájok szokott, hogy most már minden fontosabb lépés előtt horoszkópot rendelt a két udvari csillagásztól. Pannonius pedig egyre jobban haragudott a horoszkópokra. Sőt elkövetkezett egy horoszkóp, amely miatt sötéten meggyűlölte a csillagászokat.

A horoszkóp az egyetemre vonatkozott. Pannonius már megjárta Rómát, hogy Magyarország számára kieszközölje a pápától az egyetemi pátenst. Ciceróhoz méltó gyönyörű szónoklatot tartott a pápa színe előtt, aki, bár nem volt olyan ragyogó humanista, mint elődje, igyekezett klasszikus latinsággal válaszolni. A bullát a magyar egyetem felállításáról ki is adta. Mátyás tehát meghagyta Vitéz Jánosnak, hogy dolgozza ki a felállítandó egyetem

szervezetének tervét. Meg kellett határozni az egyetem helyét is. Pannonius, a pécsi püspök, természetesen Pécs mellett kardoskodott, már csak azért is, mert ott állott valaha az első magyar főiskola, a dicső emlékű Nagy Lajos azóta elpusztult alapítása. Mátyás azonban kijelentette, hogy e tekintetben meg akarja kérdezni a csillagokat. Megcsináltatta az egyetem horoszkópját. A horoszkópból az jött ki, hogy az egyetemnek Pozsonyban kell megszületnie. Pontosan Pozsonyban és sehol másutt. Pannonius szerette volna megfojtani a két jámbor csillagászt, akik kúpsüvegökkel, zodiákusz-jegyekkel kivarrott fekete ruhájokban most már állandóan kísérték a királyt udvartól táborba, táborból országgyűlésre. Azt persze nem tudta Pannonius, hogy a király néha csalt: ezúttal is előre közölte a csillagászokkal, hogy a tudományt ugyan nem óhajtja befolyásolni, de ha a horoszkóp történetesen Pozsonyt ajánlaná, az neki nagy öröme szolgálna. S csodák csodája: a csillagászok hosszú árkusokra terjedő számításaiból éppen Pozsony jött ki. Ennek azért örvendett különösképpen a király, mert a Fridrik határához közeleső Pozsonyt minden módon lekötelezni, hűségében megerősíteni igyekezett s erős magyar várost szándékozott belőle nevelni, amelyet nemcsak jól rakott falak védjenek, hanem hírnév és vagyonos polgárság is. Pannoniusnak bele kellett nyugodnia, hogy az egyetemet nem az ő Pécsre kapja. Vitéz János pedig naponta elvett az államügyektől egy-két órát, hogy tudósokkal levelezzen, külföldi egyetemek szervezetének leírását mintául megszerezze és mennél nevesebb európai hírességeket édesgessen az egyetem megnyitandó katedráira.

Erre sok pénz kellett. Mindenre sok pénz kellett. A közel jövőre esedékes cseh háborúra éppen soggal rendkívüli források kellettek. És most jött el az ideje annak, hogy a király nagy tervei közül az

ország pénzügyi átszervezése megérett a megvalósításra. Már évek óta dolgozott rajta, kihallgatván mindenkit, akinek pénzdolgokhoz bármi köze volt. Megtanulta a leckét, mint ahogy valaha megtanult görögül. Most megtanulta országa pénzügyi szervezetét. A tárnokmestert éppen úgy kikérdezte, mint táborozásai közben holmi kis vidéki adószedőket. Megtanulta az arany ötvözésének rendszerét, az európai államok különböző forintjainak belső értékkülönbségét, a váltópénz gyakorlati használatának szempontjait, vámokat, sójövendelmek kezelését, az adók történelmi fejlődését, mindazt, amit a pénzről csak meg lehetett tanulnia. Éles esze a tanulmányt érdekesnek, sőt olykor valósággal izgalmasnak találta. S aztán a rengeteg adat és tételes ismeret halmazából, száz és száz megkérdezett ember véletlen ötleteiből felépítette az új rendszert, amelyet a régi helyébe szándékozott tenni.

A rendek, akik hagyományos ünnepélyességgel és országigazító fontosságuk tudatában sereglettek Budára az országutak feneketlen márciusi sártengerén keresztül, nem is sejtették, milyen meghökentő javaslatokat fog elébök rakni a király. Számítottak rá, hogy mint mindig, Mátyás most is pénzt fog kérni tőlük. Mint mindig, most is megfogadja szentül, hogy ez az utolsó eset. S ők, mint mindig, némi morgás és huzavona után meg fogják szavazni a pénzt, mert ez a fortélyos ember mindig le tudja venni őket a lábukról. De amit most tanácskozás végett elébük adott a kormányzat, annak fele sem volt tréfa. Mátyás egyszerűen el óhajtotta söpörni a föld színéről mindazt, ami egy fél évezred alatt ősi hagyományként kialakult, hogy merőben újat és kipróbálatlant rakjon helyébe. A javaslat első cikke valósággal megdöbbenően hangzott: „Az adózás eddigi rendszere, a kamaranyereség és az úgynevezett királybér, megszűnik és eltörltetik. Helyébe kincstári adó nevezete alatt új adó-

rendszer állítatik. Eltöröltetik a harmincad is, helyébe koronavám néven új kereskedelmi adó lép életbe.“

— Kicsoda ez Hampó? — kérdezte mindenki riadtan egymástól, mingyárt az országgyűlés első napján.

Mert senki sem ismerte az országban a föld alól hirtelenül előtermett Hampót, akit a pénzügyi javaslatok egyik pontja az új kereskedelmi adók főigazgatójául rendelt. Ott járkált a rendek közt, hóna alatt nagy, pecsétes irattekercsekkel, nem beszélt senkivel az ismeretlen új ember. Szikár, magas, német arcvonású, komor kifejezésű ember volt, erősen rövidlátó, orra súrolta a papirost, ha írásai között belenézett valamibe vaksi tekintetével. Az udvarhoz közelállók aztán megmondták, amit tudtak róla, s az országgyűlés vidéki rendei most már értesülve bámúlták az idegent. Kítűnt, hogy némelyek szerint zsidó származás, mások szerint sváb eredetű elszegényedett nemes ember, igazi neve Johann Ernest. A Hampó név, nem tudni hogyan, már itt Budán ragadt rája. Eredetileg a királyi várpalota őrségében szolgált, mint katona, de terjedelmes emlékiratot juttatott a királyi kancelláriához arról, hogy hogyan lehetne az ország jövedelmeit a kereskedelmi forgalom helyes megadóztatásával jóval magasabbra emelni. A memorandumot maga a király olvasta el és szerzőjét azonnal maga elé rendelte. Azóta pénzügyekben rengeteget tárgyalt ezzel a svábbal, akinek üzleti esze, mint hírlik, nemhogy tíz zsidóéval, hanem tíz görögével felér.

Az országgyűlés soká elhúzódott. A rendeket az új javaslatok valósággal fejbeütötték. A falusi nemes urak jórésze nem tudta a bonyolult új rendszert áttekinteni, a többség szerette volna az egész dolgot a következő országgyűlésre halasztani, hogy addig a javaslatokat tanulmányozni lehessen és alaposan

meggondolni, hogy a birtokos nemes embernek az új rendszerből mi előnye és mi hátránya származik. De a király keményen kijelentette, hogy halasztásról szó sem lehet. Akinek nincs elég esze hozzá, hogy hozzászóljon az ország dolgához, az hallgasson és bízza a vitát az okosabbakra. Volt is vita bőven. Évtizedek óta ennyit nem vitatkoztak a rendek. Az már az elején mingyárt meglátszott, hogy ez a Hampó mit akart a harmincadok eltörlésével s a helyökbe tett „vectigal coronae“ rendszerével. Az utóbbi királyok alatt hol ez a város, hol az a céh, hol ez, hol az kapott felmentést a harmincadfizetés alól. Végül már a harmincadkötelesek közül többnek volt felmentési szabadalma, mint ahány fizetett. Például egész Erdély egyáltalán nem fizetett. De az új adó alól még nem volt felmentése senkinek.

Úgy lett most is, mint mindig: a javaslatok keresztülmentek. A rendek megszavazták azt az új világot, amelynek pénzügyi fíntáit csak homályosan sejtették. Ha akadt köztük egy-két üzleti érzékkel megáldott falusi úr és elkezdte egyik-másik szakaszt piszkálni, azt még aznap munkába vette a nevezetes Hampó. És ha valaki nagyon okvetetlenkedett, az másnap meghívást kapott a király elé. Az aztán vagy csendesen hallgatta a vitát, vagy éppenséggel felszólalt az új adórendszer mellett. Komoly ellenzéki hang nem is hallatszott. Március huszonötödikén már ki is hirdették a törvényeket. A király boldog volt és hosszú listákon számolgatta Hampóval, mennyi pénzre lehet számítani.

— János érsek, — mondta Vitéznek, — egyetemünk pénzi megvagyon. Mikint állsz dógodval?

— Készen vagyok, felség.

A primás beszámolt az egyetem dolgainak eddigi állásával. A helyiség Pozsonyban már megvolt. Azt a szép palotát szemelték ki egyetemnek, amelyet közönségesen Ventur-háznak ismert a pozsonyi lakosság. Ennek egyik felét a magtalanul elhalt Gmaitel-

család után a király örökölte s mindjárt kijelölte az egyetem céljaira. De Vitéz tervei olyan terjedelmessé nőttek, hogy a termék száma nem lehetett elegendő. Saját zsebébe nyúlt tehát s a palota másik felét Jörger Lénárt uramtól megvette hatszáz aranyon. Szomszédos volt az épülettel a pozsonyi prépostságnak egy telke, amely felől a király rendelkezett. Azt is hozzávették a palotához. Az épület belsejét már javában alakították és tatarozták, könyvtárt, tanári szobákat, csillagvizsgálót, tantermeket jelöltek ki. Vitéz kiteregette az egyes emeletek alaprajzait és részletesen elmagyarázta a beosztást a királynak. Aztán beszámolt az egyetem szervezetéről. Az egész intézmény élén áll az egyetem főkancellárja, aki a vezetésben a király és a pápa hatalmát képviseli.

— Ki lészön ez? — kérdezte a király.

— Vagy én, — felelte röviden Vitéz, — vagy kit nálam felségöd tunna jobbat.

— Jól vagyon, — nevetett Mátyás, — jobbat nem tudhatok. No mondjad.

A főkancellár az autonóm egyetem legfőbb bírói hatalma, aki ítélkezik nemcsak a diákok, hanem a tanárok ügyeiben is. De mivel az egyetem élére olyan ember is kell, aki állandóan ott lakik és az ügyek vitelét napról-napra közvetlenül a kezében tartja, az egyetemnek alkancellárja is lesz.

— S ez ki?

— Schönberg prépostot ajállok.

A király élénken helyeselt. Schönberg osztrák ember volt, aki korán egyházi szolgálatba lépett és fiatal pap korában V. László udvarához került, mint kancellista. Ulrik gróf igen megkedvelte és a pozsonyi prépostságot adatta neki. Mátyásnak szemet szúrt, mikor trónralépett, hogy egy magyar egyházi méltóságot ez az osztrák Habsburg-kegyenc visel, ezért kapva-kapott azon a törvényen, amelyet első országgyűlése hozott: hogy magyar egyházi méltó-

ságokat külföldiek nem kaphatnak. Mindjárt utasította a pozsonyi tanácsot, hogy Schönberg helyébe Büky István győri kanonokot iktassák be prépostnak. De Szécsi Dénes közbelépett. A törvényt különben sem lehetett a már kinevezettekre alkalmazni, az csak a jövőre vonatkozó tilalmat jelentett. Mátyás kénytelen-kelletlen helyén hagyta Schönberget. Később személyesen is megismerkedett vele és rájött, hogy nagyon derék ember, elsőrangúan képzett jogtudós és ügyes tollú író. Kezdte diplomáciai megbízatásokra használni. Igen hasznosnak bizonyult, de magatartásában mindig volt valami néma szemrehányás a király ellen, aki őt méltatlanul meg akarta alázni. Most itt volt a teljes elégtétel alkalma.

— Kitűnő ajálat. Nagy eszöd van, János. No továbbá. Kik az professzorok?

Vitéz mindenekelőtt kifejtette, hogy Pannoniusnak igen nagy érdemei vannak az egyetem körül, mert kivívta Rómában, hogy a magyar egyetem teljes jogú egyetem legyen. Ez nem kis dolog, Nagy Lajosnak annakidején nem sikerült. A száz év előtti pápa, V. Orbán, az akkori pécsi egyetemnek kimondottan megtiltotta, hogy hittudományi kart szervezen. Orvostudományi kart is kevés egyetemnek szabad tartania. A pozsonyinak mindent szabad. Ez lesz Európa egyik legrangosabb egyeteme. Tanulmányi rendszerében a bolognai egyetem rendszeréhez fog igazodni, tehát a jogtudományok fogják főjellegét megadni. Ez legjobban meg is felel a magyar tanulók szellemének. Kánonjog és római jog lesznek a főtárgyak. Egyetemi fokozat egyetlen egy lesz, mint Bolognában. Az angol, francia és német egyetemek három fokot adnak: bakkalaureátust, licenciátust és doktorátust. De Bologna csak egyet ad közbeeső fokok nélkül, doktorátust. Így lesz Pozsonyban is.

— Jó ez vajjon, — kérdezte a király, — nem esökkentendi az egyetem tekintetét s tisztösségit?

— Ha az doktorátust nem adandják könnyő szer-  
vel, nem csökkentendi. Bolognáét sem károsította.  
S ha az deákoknak előhaladásokat komplikálандjuk,  
előztebb Béccsé s Krakková mönnek, hunnet ippen  
hogy haza édesödjönek, célunk.

— Okos. Továbbá.

A jogtudományok mellett azonban meglesz a böl-  
csészeti, hittudományi és orvosi kar is. Az orvosi  
karra szükség van, noha a király az orvostudományt  
babonás kuruzslásnak tartja. De kell, mert amelyik  
ifjú orvos akar lenni, az csak maradjasson itthon s  
ne költse külföldön a pénzét. Az orvostudományt  
egy Péter nevű szerzetes fogja tanítani, aki a maga  
szakmájában igen jó hírnévnek örvend. A hittudo-  
mányi karra sikerült megnyerni Koch Lőrincet, aki  
már megállapodott ugyan a bécsi egyetemmel, de  
majd valahogy ki lehet egyezni a bécsiekkel. Koch  
maga Pozsonyba szeretne jönni, mert inkább tanít a  
hazájában. Ugyanis a szepesvármegyei Krompachon  
született földhözragadt cipszer szülőktől és nagy te-  
hetségével odáig vitte, hogy íme, harminckétéves ko-  
rára már több egyetem verseng érette. A jogi fakul-  
tásra sikerült megnyerni Giovanni Gatti domonkos  
atyát, aki Firenzében és Ferrarában is tanított már,  
most Bolognában ad elő.

— Miért cseréli Pozsonyon Bolognát?

— Pénzért, felség.

De a legérdekesebb emberei a bölcsészetiiek  
lesznek az új egyetemnek. Egyik a híres Regiomon-  
tanus, a kőnigsbergi nagy csillagász, a bécsi egye-  
tem bölcsészeti magistere, világhírű tudós. A má-  
sik a boszorkányos tudású asztrológus, a lengyel  
Ilkusz Márton, akinél jobb horoszkópokat senki sem  
tud állítani Európában.

— Micsoda, micsoda, — szakította félbe Mátyás  
az előterjesztést, — megálljunk csak. Hun vötte ez  
tudóst, látnom köll.

— Látandja felségöd, ha alázatos hívásomnak

eleget tönni méltóztatnál. Ez professzorok nálam sereglenek egybe Esztergomban, ottan tartandjuk az innepi Veni sancte-misét, s onnén vonulnak az professzorok Pozsonnyá, hol is az tanács nagy tisztósséggel fogadja ökö. Regiomontanus s Ilkusz imár Esztergomban vagynak. Házamnál múlatnak. Regiomontanus igen nagy mívet dolgozik nálam. Mend az égi testöknek pályafutásokat, kerengésöket s elhajlásokat különb-különb tabulákban szerkeszti. Illy munka ez világon még nincs. Első lészön. Ha ki csillagászkodni óhajt az jövendő évszázadokon, ez könyv annak bibliája maradand. Csudálatos ottan ülnöm csillagnézőmben mellettök s hallanom társalgásokat. Regiomontanus csinálja, Ilkusz segéli iparát. Hódolatval invitálom, felség, nézjön el hajlékomba s vélek esmerkedjék, mert bizony mondom, meg nem bánja.

A király nem nagyon kérette magát. Nagyon kíváncsivá tette a két tudós. A nagy csillagász is, a híres horoszkóp-szerkesztő is. Egyik legközelebbi szabad napján kiment a primáshoz, különben is szeretett Esztergomba menni. A primás igen szép helyen lakott, abban az ősi királyi palotában, amelyet még Szent István emelt a Duna fölé kiülő hegyfokra. Soká volt az Árpádoké ez a szép erődített kastély. A hagyományok szerint ez a ház volt állandó otthona III. Bélának, a görög udvarnál nevelkedett Árpádfinak. Mikor Vitéz Esztergomba került, düledező és nagyon elhanyagolt állapotban találta. Pallérszenvedélyével mingyárt rendbe hozatta. Divatos olasz ízlés szerint való ajtóföket faragtatott, a termeket tarka virágmintákkal festette, a király hajdani dolgozószobájának talaját felemeltette s az ablakokat nem éppen szerencsés módon magasabbra igazította. Nagyon büszke volt szép otthonára, minden szobában megállott vendégeivel, hogy hosszas magyarázattal szolgáljon. Megmutatta a házi kápolnát, mellette azt a kis már-

ványfülkét, amely nem volt több egyetlen ülőhelynél s ahonnan Béla király láthatatlanul hallgathatta a mindennapi misét, kivezette vendégeit az erkélyre, ahonnan elragadó kilátás nyílt az alatt hömpölygő Dunára, majd megint visszakerültek a házba és a könyvtárt nézték.

A könyv állandó beszélgetési tárgya volt királynak és érseknek, versenyt gyűjtöttek a könyveket mind a ketten. Itt most egyik kötetet a másik után szedték elő, bírálgatták a miniátor munkáját, újjaik közt tapintották a pergamentet. Aztán a modern találmányról beszélgettek, a német mód szerint való könyvnyomtatásról. Nem volt ez kedves egyiköknek sem. De különböző módon voltak ellenségei a találmánynak. Vitéz János elvben haragudott a nyomtatásra. Veszedelmesnek tartotta, hogy a könyv könnyen hozzáférhető lesz. A műveletlen ember fejét megkeveri az olvasmány, úgy vélte, és például előrelátható, hogy ha a bibliát mindenki olvashatja, az a különböző eretek szekták százait fogja okozni, mert minden taeskö hivatottnak fogja magát érezni, hogy a Szentírás ígéit magyarázgassa és értelmezgesse. A király másképpen gondolkozott: ő a könyvek olcsó terjedését hasznosnak tartotta, mert az igazságok mindig viták által tisztázódtak, s ha általános dolog lesz könyveket olvasni, ez a magyar nép olyan tehetségeit fogja napfényre hozni, amelyek eddig elkallódtak. De a könyvnyomtatást művészietlennek és finomtalannak tartotta. A gyönyörűen írott és festett kódex meg a nyomtatott könyv között ugyanaz a különbség, mondta, mint a márványszobor és a téglaközt. A könyv arisztokratikus szépsége meg fog szűnni, a gyönyörű, ritka könyvtárak helyét olyan könyvtárak foglalják majd el, amelyeket bárki beszerezhet.

Később a primás üzent a tudósokért, hogy a király látni óhajtja őket. Bevonulnak nagy ünnepé-

lyességgel mind a hárman, mert most már Gatti, a kánonjogász domonkosrendi is megérkezett Esztergomba.

Három teljesen különböző ember volt a három tudós. A világhírű Regiomontanus félszeg, hallgató és szerény viselkedést tanusított, szinte bocsánatot látszott kérni jelenlétéért. Ha a király szólt hozzá, mindig megrezzent, zavartan mosolygott és akadozva válaszolt. Ilkusz, a lengyel csillagász, elfogulatlan, közvetlen, csevegő természetű pap volt, vagy hevesen lelkesedett, vagy haragosan gyalázta, amiről szó volt, de elég volt egyetlen ellenvetést hallania, azonnal mérsékelte véleményét. Gatti azonban minden módon a tudomány méltóságára vigyázott, lassan tagolta mondatait, mintha soha nem hallott szentenciákat most eresztene világgá. Ha valaki közbeszólt, mikor ő beszélt, arcán türelmetlen ború futott keresztül. És ha valaki ellentmondó megjegyzést kockáztatott meg, bölcs és bánatos mosoly jelent meg ábrázatán, amely mintha a megbocsátás jóságát akarta volna kifejezni.

A király roppantul élvezte a társalgást. Eleven eszmecsere folyt, egyik tárgyról a másikra ugrottak. A tudósok eleinte úgy kezelték a fejedelmet, mint ahogyan előkelő laikusokkal általában beszélni szoktak: óvatos tartózkodással, a tárgyak felszínén átsikolva. De csakhamar látták, hogy éleseszű és igen művelt emberrel van dolguk, aki egyre másra sorokba szorította őket furcsa kérdéseivel.

Az egyre elevenebbé váló társalgást a vacsoraszatlnál folytatták. Pénteki nap lévén, halat és szárcsát készített a primás messze földön híres szakácsa. A vendégek elészedték késeiket és jó étvággyal döftek ki a lakoma egy-egy gusztusos falatját a közös tálból, balkézben a kenyeret alája tartva, hogy a sáfányos lét el ne csepegtessék nagyon az asztalon. Gatti, aki olasz udvaroknál is megfordult már és számos herceget sorolt fel kedves barátja és jóaka-

rója gyanánt, előadást tartott az újdivatú evésről: a finom udvaroknál lábra kapott az a szokás, hogy a vendéglátó ház maga adott kést az ételekhez, sőt villát is tettek az asztalra, olyan szerszámot, mint a szénarakó villa, de persze egészen kicsinyt, az ujjak közé vehetőt. Azonkívül külön tányért adtak, kiki arra vette ki a közös tálból a falatot és onnan ette késsel és villával. Sokan már bámulatos ügyességre tettek szert a késsel-villával való furcsa étkezésben, amelyet különösen a hölgyek szerettek, mert ujjukat így nem festette meg az erős sáfránylé és drága ruháikon néha már egyetlen pecsét sem esett.

— Erre a mi királyunknak nincs szüksége, — mondta a primás, — nézzetek oda most is, az ujján nyoma sincs az ételnek. Én bezzeg könyökig sáfrányos szoktam lenni és minden ruhám teljesded tele van pecséttel. Folyton bámulom a királyt, hogyan képes ily ügyesen enni.

Mátyás mosolyogva ütötte bele ujjá hegyét a rózsaillesztos kézmosó vízbe, amelyet az inas tartott eléje. Hogy igen szépen tudott enni és általában kényes és finnyás testi tisztasága hiú pontja volt hétköznapi életének. Szerette, ha erről a tulajdonságáról beszélnek és közben kigúnyolta magát, hogy milyen hiú.

— Most ne rólam beszéljünk, — mondta jólesően, — ez a nap a tudós uraké. Szeretnék mennél többet kérdezni ebben a ritka társaságban, hogy mennél többet tanuljak.

— Boldogan válaszolok minden kérdésre, felség, — szólt azonnal a büszke tudományú Gatti, — értve természetesen a hittudományi kérdéseket. Mert más tudományokban, alázattal megvallom, akadhat kérdés, amelyre nem tudok megfelelni.

— S a hittudományokban nem akadhat? — kérdezte kissé ingerkedve a király.

— Nem, — válaszolt gögösen magasra vonva szemöldökét és szája sarkait leszegve a tudós, — a

hittudományok terén aligha lehet tőlem kérdezni valamit, amit ne tudnék, ezt merem állítani.

— Úgy. Hát akkor hallgass ide, tisztelendő tudós. Nagyon különösnek találom, hogy Jézus a biblia előadása szerint igazságtalannak látszik.

— Milyennek?

— Igazságtalannak. Nem jutalmazott érdem szerint.

— Jézus? — kérdezte ámulva a kánonjog bölcse.

— Úgy van. Nézd csak. Ha nekem két barátom volna mellettem a harcban, az egyik mindjárt a viadal elején megfutamodnék, a másik azonban keményen kitartana mellettem, ugyebár, akkor lennék igazságos, ha a szökevényt gyalázattal halmoznam el, de jutalmaznam azt, aki hű maradt. Magyarázd meg tehát nekem, hogyan lehet az, hogy Jézus azt a Pétert, aki őt elhagyta és megtagadta, a legfőbb egyházi méltósággal ruházta fel, míg viszont Jánost, aki leghívebben ragaszkodott hozzá, kitüntetés nélkül hagyta. Hiszen ezzel a biblia arra biztat bennünket, hogy ne maradjunk hívek Jézushoz, hanem tagadjuk meg. Ezt a biblia aligha akarja. Tessék, magyarázd ezt meg nekem, mert a kérdés nyugtalanít.

Giovanni Gatti, a nagy tudós, időt akarván nyerni, elismételte az egész teológiai feladványt, úgy, ahogy a király feladta. Aztán mélyen gondolkozó arcot vágott, a mennyezetre nézett és kisujjával megvakarta a szája sarkát.

— Válaszom az, — felelte vontatottan, — hogy ezt a kérdést az egyházatyák egyike sem vetette fel, pedig aligha lehetséges, hogy akkora lángelméknek a kérdés fel ne ötlött volna. Ez nyilván mutatja, hogy a kérdés meghaladta értelmöket, mert vannak isteni titkok, amelyeket fürkészni nem szabad. A feltett kérdés is ezek közé tartozik.

Mátyás a fejét csóválta. Szemében agyafúrt mosoly rejlett.

— Ez a kérdés meghaladja az emberi értelmet?

Nem hiszem. Ha te nem tudod megfejteni, még attól megfejtheti más.

— Bocsánat, felség, — szólt nekipirulva és kissé ingerült hangon Gatti, — én az egész teológiai irodalmat úgy ismerem, mint Európában senki. Elismert dolog, hogy az egyházatyák ismeretében a legelső szaktekintély vagyok. Ha én azt mondom, hogy ennek a kérdésnek nincs megoldása, akkor nincs.

— Nézd, tudós uram, én alig olvastam teológiai könyvet. Suhanc koromban lettem király, addig elmulasztottam, azóta nem érek rá. De ezt a kérdést még én is meg tudom oldani, olyan könnyű.

— Arra kíváncsi vagyok.

— Kíváncsiságotat ki fogom elégíteni. Akár két magyarázattal is. Az első tőlem való. Az én nézetem szerint Jézus megvárhatta a hűtelen Pétertől, hogy miután önmagán tapasztalta az emberi gyarlóságot s a kísértések hatalmát, a bűnösöknek szívből meg tud majd bocsátani és a bűnbánókat az egyház keblére tudja ölelni. Ellenben, ha a vétektelen Jánost teszi helytartójává, attól tarthatott volna, hogy János mindenkitől megköveteli a maga hűségét és szilárdságát s a bűnbánókat kérlelhetetlenül, bocsánat nélkül elúzi magától. Ez az én magyarázatom. Kicsit hosszú. Tudok még egyet, amely rövidebb.

Most Vitézhez fordult:

— János érsek, megvan könyvtáradban Szent Jeromosnak az a munkája, amelyet Jovinianus ellen írt? Légy szíves, keresd ki és hozd ide.

Az érsek azonnal felkelt boros kupája mellől. Míg odajárt, Gatti sápadtan meredt maga elé. Kezdett rémleni előtte, hogy valamit mégis elfelejtett. A másik két tudós kárörvendően nézte. Ilkusz meg is rúgta az asztal alatt Regiomontanust, aki azonban a nagy tudósok együgyűségével nem értette ezt.

— Miért rúgysz? — kérdezte Ilkuzt csodálkozva.

— Én? Dehogy rúglak, — felelte az elárult Ilkusz haragosan.

Gatti száját harapdálta az idegességtől. Kis vártatva visszajött az érsek és átnyujtotta a könyvet a királynak. Az kissé keresgélt benne, aztán egy oldalnál megállapodott.

— Nem emlékszel erre, tudós uram? Jeromos itt azt mondja, hogy Jézus túlfiatalnak vélte Jánost, azért volt kénytelen mellőzni. A nagy egyházatya magyarázata sem rossz, de én a magamét jobbnak tartom. Jeromos talán engem is túlfiatalnak tartott volna. Most azonban későre jár az idő, s én még vissza akarok térni Budára.

Felállott, felpattantak azonnal a többiek is. Nagy élénkséggel kezdtek búcsúzni. Regiomontanus szegletes zavarban, Ilkusz szélesen hódoló, bőbeszédű nyájassággal, Gatti némán és sértett méltósággal. A tudósok eltávoztak, a király még beszélgetett kissé az érsekkel, míg odakint befogtak az udvari hintóba.

— Az két tudós ugyan kedves férfiú, de amaz Gatti nagyképű számár. Mit kívánsz, János? Orcádon látom, hogy kívánságod vagyon.

Az érseknek csakugyan volt kívánsága, mint mindig, ha a királyt igen jókedvűnek tudta. És mint mindig, most is volt valakije, akinek dónációt kért.

— Jól vagyon, — felelte a király, hónap úgysis dónálok. Az Gosztoniaknak Árpádoktól való gosztoni s kövesszarvi nemességököt kívánom megerősíteni címerlevélvel.

— Kikbül az pécsi örkanonok vagyon, Tamás?

— Úgy. S még attyafiai, Miklós, Gáspár, Orbán. Esmég Harsányi Mihály nevezetű jó magyaromat is nemességgel jutalmazom. Addsa az írást, egy füst alatt mehet. Hát az még micsoda kezödbe?

— Ilkusznak s Regiomontusnak ajándoka, csak röstellék odaadni személyök szerint. Rám bízák. Kérésömre kiszámították országgyűlésünknek horoszkópját. Tudom, örvend ezön felségöd.

Mátyás kíváncsian átfutotta az érdekes írást.

A horoszkóp elég homályos volt, alig lehetett igazodni belőle. Valami olyasfélét jósolt, hogy a királynak vére fog hullani, de vére hullásáért felmagasztaltatik.

— Az felmagasztaltatást elhiszöm, — mondta mosolyogva a király, — vérömnek hullását nem.

Aztán hintájába szállt. Ott azonnal elaludt, mert megvolt az a képessége, hogy bármilyen testi kényelmetlenség közepette, még lóháton is azonnal el tudott aludni, ha akart. Hajnaltájban ébredt arra, hogy otthon van Budán.

## IX.

Girzsik nem hagyta magát egykönnyen. Mint a sarokba szorított dúvad, elszántan harapott jobbra-balra. Nem múlt el hét, hogy valamilyen Magyarország-ellenes tünet mögött az ő ügyes fenekedését meg ne lehetett volna sejteni.

Mikor Kosztolány elesett és Svehlát kétszázötven társával együtt felköttette a király, az új cseh rablóknak csak egy része vészett el. Másik részök otthon volt abban a bizonyos Zvetlo nevű morva várban. Magyar foglyokat is tartottak ott és rengeteg magyar földről rablott holmit. Mátyás most követelni kezdte a rablott javakat is, a fogoly magyarokat is. És mialatt levelezgetett, szép lassan furcsa dolog derült ki: ezt a Zvetlo várat Girzsik egy embere engedte át a rablóknak, színleg adásvétel formájában, de valójában ingyért. Bizonyítani nem lehetett, de elég nyilvánvalóan állott a király előtt, hogy a rablókat Girzsik úszította Magyarország nyugtalanítására.

Viktorin herceg, a hajdani Vicek, már nagy közjogi állást viselt apja országában, ő volt Morvaország kapitánya. Mivel a rablók vára morva földön feküdt, Mátyás Viktorinnal került levelezésbe.

A formákat mindaketten megtartották, pontosan megadták egymás címeit és körmönfont kifejezésekben táncoltak a valóság körül. A valóság az volt, hogy a papíron szövetséges Girzsik minden módon uszított Mátyás ellen, ahol lehetett, s a papíron szövetséges Mátyás vállalta a pápa előtt, hogy az egyház nevében majd ha kell, fegyverrel támad Girzszikre. A levelezők úgy tettek, mintha egymás indultairól mitsem tudnának. Pedig mindent tudtak. Sőt mindegyik tudta, hogy a másik tudja, hogy ő tudja. Mindazonáltal fenntartották a testvéri viszony külszínét a volt sógorok, sőt mikor Girzsik maga is beleszólt a levelezésbe, még mindig eljátszogattak mondataikban az apa és fiú mondva csinált viszonyával.

De az érintkezés hangja így is élesedett. Nem Mátyás vesztette el idegeit, hanem Girzsik. Egy igen hosszú levél vége felé úgy belelovalta saját magát a bosszankodásba, hogy ez jött ki belőle:

— Ha most kölcsönös levelezgetéssel számon akarjuk kérni, melyikünk beszélt nyájasabban és őszintébben, és tettek vagy szavak melyike volt nyersebb, akkor vigyázni kell, nehogy a te fiatal vérmességed lángja belekapjon a mi komolyságunkba...

Mátyás semmit sem hagyott felelet nélkül. Árkusokra terjedő válaszában Girzsik minden mondatára megtette észrevételeit. Erre a mondatra is:

— Testvérséged levelének azt a helyét, amelyben félsz, hogy fiatal vérmességed lángja belekap Testvérséged komolyságába, illendőbb lett volna kihagyni. Mert ha a királyi állás komolyságáról van szó, azt a mi fiatalságunkban sem szabad lenézni. Ha már az életkorok komolyságáról beszélünk, akárki láthatja, hogy mi joggal kijöhettünk volna a sodrunkból. De úgy ítéltük, hogy megőrizzük nyugalmlunkat.

A király igazat mondott: nyugalmát megőrizte. Pedig szapora alkalmai adódtak, hogy elveszítse. Egyszerre három irányból vette a híreket, hogy Girzsik teljes erővel és igen ügyesen dolgozik ellene: Erdélyből, Lengyelországból és Moldvából.

Erdély felől egyelőre bizonytalan hírek érkeztek, amelyek mindössze arról értesítették, hogy az új erdélyi vajdák titkos prágai követeket fogadnak, s magok is titkos megbízottakat küldenek Prágába. Majdnem hihetetlennek tetszett, hogy ezek, miután oly testtel-lélekkel Mátyás mellé állottak és részök volt minden királyi kitüntetésben és megbecsülésben, most titokban Girzsikkal szűrjék össze a levelet. Mit adhatott Girzsik nekik, akik Mátyástól mindent megkaptak? Az egész lehetett üres mende-monda is.

De Lengyelországban már komolyabbnak látszott a dolog. Kázmér király, aki mint V. László sógora annakidején bejelentette a magyar koronára való igényét Mátyás ellen, erről az igényről hivatalosan sohasem mondott le. Most hirtelen elővette. Girzsik addig mesterkedett, míg Kázmérral elhitette, hogy közös erővel tönkre tudják tenni Mátyást. Fő, hogy körülvegyék, elszigeteljék, aztán rágyujtsák a házat. A körülvevés egyik legfontosabb eszköze a lengyel királytól hűbéresen függő Moldva.

És csakugyan, Moldvában mozgolódást lehetett észlelni. A vajda, Bogdanovics István, már nyílt kijelentéseket tett, hogy a Mátyás országlása Erdélyben nem soká fog tartani. Néhány darab határmenti erdélyi földre fegyveres hatalommal már be is plántálta magát. S ugyanekkor még erősebb formában jött a hír, hogy az erdélyi vajdák, a Szentgyörgyiek és Elderbach, a király ellen fordultak, sőt Kolozsvárt megjelent Szapolyai Imre és nyíltan lázít Mátyás ellen. Az is kiderült, hogy Girzsik mivel bírta árulásra őket. Megígérte gróf Szentgyörgyi Jánosnak, hogy ha lengyel és moldvai segítséggel megdöntik a magyar uralmat, ő lesz Erdélyben a ki-

rály. Szentgyörgyi gróf, aki igen korlátolt ember volt és régi családjának előkelőségére fölötté büszke, bekapta a csalétket. Olyan mohón viselkedett, hogy máris János királynak nevezte magát.

Mátyás most már nem várt tovább. Vitéz Jánossal és más urakkal nekivágott Erdélynek. A fekete sereg követte. Útközben már megtudta, hogy éppen ideje volt elindulni: éppen felkerekedése napján az erdélyi urak gyűlést tartottak Kolozsvárt és ott ünnepelesen megesküdtek Mátyás uralma ellen. „Azon elnyomatás miatt, — mondta a határozat, — amelynek mi is és Magyarország összes lakosai ki vannak téve, továbbá ama kényelmetlen és szégyenletes állapot miatt, hogy a régi, szent királyoktól nyert adómentességeink felfüggesztettek, elhatároztuk, hogy Erdélyország kiváltságait és mentességeit mindenkivel szemben, bármilyen nyelvű, rangú vagy állású ember legyen, megvédelmezzük, épségben tartjuk és óvjuk, s a régi boldog állapotokat helyreállítjuk“. Megválasztották vezéreiket is: a két Szapolyait, a két Szentgyörgyit és Elderbachot. S elkezdtek sereget gyűjteni. Szentgyörgyi János, akitől elsőrangú katonavoltát nem lehetett megtagadni, Kolozsvár alatt gyülekeztette a sereget.

Ennek nem volt fele sem tréfa: ötvenezer ember gyűlt már össze a király ellen. De még nem alakultak szabályos sereggé, alakatlan, vezetetlen, fegyveres tömeg volt ez még csak s nem sereg. Mátyás egy percet sem habozott, ahogy Kolozsvár alá ért, azonnal megtámadta őket. Különös ütközet volt: a cseh trónra törő magyar király cseh zsoldosaival rontott a cseh királytól felbujtatott magyarokra.

Maga is ott nyargalt rohamozó lovasai között, maga is vagdalkozott. Kevés ütközete volt ilyen rövid. Egy-kettőre szétverte a sokalta nagyobb sereget. Halott nem is esett nagyon sok. A vészes hírű fekete sereg támadására a gyámoltalan, rendetlen nagy tömeg azonnal megadta magát. Szentgyörgyi

gróf, a Girzsik által beugratott „János király“, a vitéznek és ügyesnek ismert vezér, nem gondolt sem ellenállásra, sem menekülésre. Egész vezérkarával a király elé ment. Valamennyien letérdeltek. A vajda térdenállva mondott néhány szónyi beszédet, de sírva fakadt és abbahagyta.

— Majd meglátandom, mit tégyek, — felelte a király.

Megvasaltatta őket és bevonult Kolozsvár városába. A szász módi szerint épült házak sorai között komoran lovagolt be a tizenkétezer ember élén, akik tönkrevették az ötvenezret. A nagy piacra vitette a foglyokat. Ott tartott törvényt a Szent Mihály-templom tövében. Kísérete élén megállott lóháton és a lázadó vajdát maga elé vezettette.

— Vidd rongyos életödet, János király, — mondta neki, — ti többi is vigyétek bűrötöket. Ha ki bűnbánatval elejbém jöve, megbocsátok annak. De az makacsok iszonyú halált halandnak, hirdetöm.

Szülőházában szállott meg, az az ő birtoka volt most is. Egészen homályos emlékek raja surrant lelkébe, mikor az egyemeletes, zsindelyes tetejű ház boltíves kapuja előtt leszállt a lóról s odavetve fegyvernökének a kantárt, belépett a kapu alá. Igen korán került el innen, alig emlékezett erre a kapualjra is. Csak olyan bizonytalanul elvesző képeket látott emlékezésében, amelyeket homályos vonalak rajzoltak a homály alapjára. Anyja arcát látta, maga fölé hajlani. Lászlóra emlékezett, ahogy a gyerekszobában toporzékolva sír valamiért.

De megrázta magát. Most nem ért rá gyermekkori emlékekre. Azonnal munkához látott. Vitéz Jánost és Hampót, kancellistát, maga mellé szólította. Egyik rendelet lázas gyorsasággal ment ki a másik után. A vajdákat egytől egyig megfosztotta hivataluktól. A városi tanácsot kötelezte, hogy a zendülésben részt vett polgárokat fogdostassa

össze és neki szolgáltassa ki. Lovasfutárokat küldött Szebenbe, Tordára, Désre és más városokba: mindenütt induljon meg a szigorú vizsgálat. Rendeletet diktált, hogy az egész erdélyi nemesség megsegényítéseül a megölt erdélyi nemes vérdíja kétszáz aranyról leszállítatik hatvanhatra. Rendeletet diktált, hogy a zendülők összesen négyszázezer arany pénzbüntetést tartoznak összeadni, nemesek, polgárok, céhek, egymás között hajtsák be, ahogy tudják. Rendeletet diktált a hadbírótság összeállításáról, amely azonnal üljön össze, ítéljen rövid úton az elfogottak felett és ne ismerjen irgalmat, az ítéleteket ő maga akarja látni és ellenjegyezni. Még aznap éjjel megkezdte munkáját a kolozsvári hóhér. Két embert, akik szökni akartak, de foglyul estek, felnégyelt. Másnap négy embert kerékbe törték. Zsuki Mihályt, a zendülés egyik főkortesét, nyársba húzták. Vörösmarti Geréb Pétert, Szeben város bíróját, tüzes fogókkal darabokra szaggatták. Egész sereg nemes embert a király megfosztott nemességétől, ezek visszahullottak a jobbágyi sorba. Vitézék már megjegyzéseket tettek, hogy a büntetések sora túlkegyetlen.

— Nem bánom, — mondta a király, — megmondtam volt, hogy szörnyő leszön az ítélet. De még szörnyőbb, ha sokat csácsogtok.

Nem mondta, de nagyon fájt neki, hogy éppen szűkebb hazája, Erdély, zendült ellene. És hogy az ősi Kolozsvár, szülővárosa járt a zendülés elején. Ő valami külön erdélyi hazafiságot hordott magában. Gyermekéveiből székely mesék zümmögő versei maradtak fülében örök életére, a fenyves sziklák közt kanyargó patakok, a nemes urak lábasházai, a medvebőrrel házaló havasiak, a dombtetők fatemplomai külön világot alkottak lelkében, az igazi haza világát, amelyet csak gyermekkora emlékeivel tudott volna kiszakítani magából. Ha vitte valamire tüneményes pályáján, azt Erdély külön örömének és sikerének is

tartotta, és úgy hitte, hogy gyermekkorának földje vele örül, hogy Kolozsvár és Szeben és Beszterce és Gyulafehérvár és Kolos és Dés és Torda és a többi városok magokban mindig azt mondogatják: „Ejszen talpraesött legény ez mi Mátyásunk!” Most sajnó és haragos fájdalommal töltötte el a csalódás. Különösen Kolozsvár fájt neki. Ennek a fájdalomnak haragját töltötte ki a bünösökön s hirtelen a Szilágyi-vér szilaj indulatát ismerte fel magában, mikor könnyörtelenül vágott az asztalra: olyan példát kell mutatni, hogy nemcsak Erdélynek, de a magyar korona minden más földjének is örökre elmenjen a kedve az ilyen lázadó kalandoktól.

A csalódás égető érzésére mégis adtak valamelyes enyhülést a hűség itt-ott felbukkant bizonyosságai. Míg Szeben és Beszterce szászai teljes erővel csatlakoztak a zendüléshez, Brassó szászai hívek maradtak. Volt egy papjuk, akire nagyon hallgattak, az a szószékről folyton a hűségeskü szentségét prédikálta nekik. De még meglepőbb volt, hogy a vajdaságról lecsapott unokatestvér, Dengelegi Pongrácz János, hű maradt hozzá. Holott azt lehetett volna feltenni, hogy ez lesz a legelső, aki a zendüléshez csatlakozik. Hiszen királya megszegyenítette és megalázta. Hogy mégis visszavonult a bosszú alkalmától, ez Mátyást meginđította és tiszteletre gerjesztette. Sürgősen magához hívatta a rokont Kolozsvárra.

— Köszönni akarom, János, — mondta neki mikor az korántsem barátságos arccal belépett hozzá, — hogy hív maradtál. Soha ezt felednöm nem szabad, jól tudom.

Az unokatestvér a szeme közé nézett.

— Hív nem hozzád maradék, hanemha az Koronához. Ne köszönd.

— Jól vagyon, haragos János, így is jól vagyon. Az Korona visszatösz vajdául. Nem én, az Korona. No?

Kinyújtotta kezét. Pongrácz János habozott, de

aztán ő is kinyújtotta kezét. S miközben paroláztak, elmosolyodtak mindaketten.

— Társodul másik vajdának Csupor Miklóst szánom. Az dógokat tüstint kézben fogjuk. Sietök.

— Hová sietöl, király?

— Moldvai vajdára. Ollyat csapok fejire, hogy Kázmér s Girszik királyok jajdulnak bele. Vélem jössz te is.

Előbb még országgyűlést tartott Tordán, külön erdélyi országgyűlést. Száz meg száz esztendeje nem esett már, hogy a király személy szerint tartott volna erdélyi országgyűlést. Az új vajdákat ünnepélyesen beiktatta a király és több lázadónak, akik tanácsosabbnak látták elébújni s bocsánatot kérni, megkegyelmezett. De az új adók sérthetetlenségét keményen kimondatta az erdélyi rendekkel. Nem merészelt morogni senki. A régi szép adómentes világnak vége volt, a szászok teljes mentessége, amelyet oly büszkén és féltékenyen óvogattak eddig, nem volt többé sehol. A rendek között Janus Pannonius több példányban leírt új költeményét osztogatta, amelyet még a király indulásakor írt a lázadók ellen:

Hét várnak bűnös, lelketlen földje, uradnak

Ellene mért emeled esküszegő nyakadat?

Gondold meg: fiad ő, ha uradnak lenni feleáted.

Mint rossz szolgáló, jó anya légy legalább.

Kincseddal henegepsz? Ami kincs, az nem maradandó.

Vagy sok népeddel? Harc elemésztheti mind,

Lelkedet áruló izgatja s fűti kevélyre.

Ó, ti világtalanok, vak vezetőt követők!

Bármily harcedzett, elszánt és bármi hatalmas,

Bárhogy védi ügyét, veszte bizony bizonyos,

Vesznie kell! Igaz és jogos Isten trónol az égben,

Harcot nem segít ő, csak ha a harc jogos ügy.

Jóslat volt, amelyet most beválta után olvastattak a legyőzött országgal. De volt egy másik költeménye is a pécsi püspöknek, amelyet már itt írt Erdélyben. Ez így szólott:

Míg a királyi hadat követem, ne nevezetek engem  
 Gyávának, kérlek, hadviselő nagyurak.  
 Hogyha kivont karddal nem rontok harcba vitézül,  
 Hogyha a várfalakon küzdeni senkise lát  
 S tétlen nézőként bámúlok a más veszedelmét,  
 Nem féltékenységből, más okokon teszem ezt:  
 Férfi-dicsőség lesz a tiétek, melyben a küzdés  
 Könnyűvé leszen és nagyszerűvé a halál,  
 S hogyha a harc mezején valahogy meghalna a költő,  
 Szent múltásokat senkise zengje utóbb!

Ez a poéma jóízű mosolyra indította a királyt. Gyakran hasonlította Pannoniust a klasszikus Horatiushoz, aki azt énekelte ugyan, hogy a hazáért édes és dicső dolog meghalni, de amikor személy szerint ütközetbe került, úgy elszaladt onnan, mint a nyúl. Pannonius semmit sem értett a fegyverforgatáshoz, a lovat is elég gyatrán ülte. Viszont a hadjáratban mindenáron részt akart venni, mert roppantúl szerette az utazást, az idegen tájakat, az érdekes eseményeket. Azonban a fegyveresek sorába állani húzódozott. Ez állandó alkalma volt a mulatságra az udvarnak, mert valóban furcsának tetszett, hogy akad olyan főpap, s épen fiatal, akinek nincs kedve csatázni. Pannonius körömszakadtig védelmezte álláspontját: a költő fölötte áll a közönséges harcok mértékének, a költőnek kötelessége életét óvni, hogy legyen, aki a nagy tetteket megőrizze ékes rigmusokban a történelemnek. Arra, hogy tüdeje beteg, restellt hivatkozni.

— Jól vagyon, — mondta a király, — hímes tojásúl bánandok vélöd. Majd gondunk leszön, hogy zengendőt kapjál tollad alá, de nagyot. Hanem osztán a poéma gyönyörően szóljon!

S megindult a király, hogy Moldvát megbüntesse. Vele ment a nádor, a két új erdélyi vajda, Bátori István, Bánfi Miklós és sokan mások. Két vonalban vonult a sereg, egyik az ojtozi, másik a gimesi szorosnak. Bogdanovics fejedelem mind a két hegyszorost rengeteg levágott fatörzsszel zárta el. De

a király nem sokat vesződött az elhordatással, egyszerűen felgyújtotta a torlaszokat.

Vad és gyönyörű látvány volt a hatalmas tűz. Október vége felé járt, a hó még nem esett le. Az erdő idei harasztja úgy fogta a lángot, mint az olaj. A sereg az országút mentén vesztegelt, míg a szoros torlaszai elégték, s az alig elhamvadt zsarátnokon keresztül utat lehetett vágni. Az első lovak térdig gázoltak a nyirkos pernyében, jobbról és balról már távol recsegett és lángolt az erdőtűz. Hogy valahogyan majd elaludjék, rá lehetett bízni az őszi esőre s a közeledő havazásra. De olyan korom szállt napokig a levegőben, hogy lovak és lovasok orrlukái folyton megfeketedtek.

Az egész utat tűz kísérte, a király egymásután gyújtatta fel a moldvai városokat. A moldvai fejedelem már összefúvatta hadait és nem messze járt előtte, de folyton visszavonult és nem mert ütközetbe bocsátkozni. Már a második városnál, az égő Románvásárnál, megjelentek követei a király előtt és békét ajánlottak. De a tárgyalás rögtön megmutatta, hogy az ajánlat nem őszinte és csak időnyerésre való. Mátyás vonult tovább. Ellenállás nélkül jutott Moldvabányáig. Úgy határozott, hogy ezt nem gyújtja fel, hanem itt megtelepszik s innen fogja irányítani további műveleteit.

Ekkor már december közepe volt, a havasok felől dühöngő hóviharak jöttek. A magyar sereg bevette magát a város faházaiba, amelyekből vagy a hózivataros erdőkbe menekült a reszkető lakosság, vagy pincékben, padlásokban rejtőzködött. 'A felderítésekre küldött őrsök azzal tértek vissza, hogy a környéken minden csendes. A király együtt étkezett egy gazdag bojár elhagyott házának tágas ebédlőjében az urakkal. Még soká beszélgettek vacsora után, főként Fridrik gyászát tárgyalták, mert híre jött, hogy felesége, Eleonóra császárné, meghalt. Mindenki sajnálta, mert igen kedves, finom és

jóságos lény hírében állott. Harminchárom éves volt mindössze, neveletlen kicsinyeket hagyott maga után. Az urak soká latolgatták, vajjon megházasodik-e újra Fridrik, s kit fog elvenni. Végig-sorolták az európai hercegkisasszonyokat, mindazokat, akik Mátyás listáján is szerepeltek. De aztán a király másfelé terelte a társalgást. Saját házasságának kilátásait, az egyes menyasszonyjelöltek előnyeit és hátrányait, az eddigi, ötfelé is folytatott tárgyalások eredményeit nem szerette sok ember előtt tárgyalni. Az asztal nemsokára felbomlott, s a király lefeküdt. Azonnal el is aludt.

Éjfél tájban hirtelen erős világosságra riadt fel. Az ablakokon tűzvész fénye tündökölt befelé a hasadékokon által. Egy pillanat alatt magára kapkodta holmiját s már mások is hanyatthomlok futkostak a házban, akiket a tűz szintén felébresztett. Kint már harsogott a riadó. Perceken belül már a havas utcán volt a király, mellette Pongrácz János és Bánfi Miklós. A házak havas teteje tündökölve ragyogta a tűz visszaverődő pirosát. Látni lehetett, hogy a várost több ponton is rájuk gyújtották. Magyar lovasok nyargaltak el mellettök. Egyik, aki nem ismert rájuk, odakiáltott:

— A piacra, hé! Ne tátsátok szájatokat!

Toronyiránt kezdtek nyargalni, mert a várost nem ismerték. De a görög hitű templom tornya a tűz világításában idelátszott. Mind a hárman kardot rántottak, mögöttük fegyvernökeik. Egy utca-keresztezésnél már gyalogos sokaságba rohantak, azok fejszés, darócos, báránysüveges moldvai harcosok voltak. A nyargaló csapat meglepte őket, de egyikök hirtelen sujtani akart a fejszével. A király gyorsan féloldalt hajolt a nyeregben és odavágott. Az oláh elejtette a fejszét, felordított és elnyúlt a földön, ordítását elfojtotta a szájába ömlő vér. Ők akkor már messze jártak. S már be is fordultak a főtérre, ahol rohanvást gyülekezett a magyar sereg

minden oldalról. Egyes utcaszegleteken már dühös verekedés folyt, a moldvaiak már támadtak.

Itt elég sötét volt még, mert a tüzek a város-vegeken lángoltak s csak a feltörő tornyot világították meg. Zűrzavaros kiabálás hallatszott mindenféle nyelven. A fekete sereg zsoldosai csehül kiáltották és keresték egymást, magyarul kiáltoztak a tiszték és oláhul az ellenség. A helyzet rövidesen úgy alakult ki, hogy a magyar sereg zöme tömött csoportként foglalta el a piacot és minden oldal felé védekezett. Koronként egy-egy kisebb magyar csapat odaverekedte magát a mellékutcákon keresztül. Egyszerre hirtelen kitisztult az ég és teljes fényével elétűnt a telihold. Az új világítás hevesebbre lendítette a verekedést. A király a tömör csoport egyik szélén dolgozott, mint a motolla. Lová egy helyben állott, annak nyergéből csapta el egymásután a feléje döfött gerelyek nyeleit, s utána rögtön a támadók fejére sujtott. Kisvártatva a ló összerogyott alatta, dárdát kapott a hasába. Bánfi Miklós már gyalogszerrel verekedett. Rettenetes üvöltözés és ordítozás hallatszott mindenfelől. Különösen itt a király körül volt nagy kiáltozás. Felismerték. Egyszerre ennek az oldálnak minden ereje idetolult. A király feszülten figyelt és dolgozott. Háta fedve volt, ott magyarok állottak. De észrevette, hogy a szekercés és dárdás moldvaiak a háta mögé igyekeznek furakodni.

— Jobbra, Bertót, jobbra! — kiáltott Drágúra, az udvarnagra, aki másik oldalán verekedett.

De az udvarnagy ugyanekkor elhanyatlott. Csak feljajdult és még egyet hörgött a földön. A király rálépett az elesett ember testére, hogy hátrálni tudjon. De már mögéje férköztek. Erős ütést érzett hátában. Hanyatesett. Esése eltörte a dárdát, melyet hátába döftek. Érezte, hogy a dárdahegy beletörik a hátába. Egyszerre három moldvai ugrott feléje, hogy megöljék. Az egyik azonban nyilvesszőt

kapott és elesett, a másik kettőt Bánfi Miklós, mint a villám egy-egy remek vágással leterítette. Mind a kettő rázuhant a királyra. Ó rettenetes erőfeszítéssel letaszigálta magáról a két fájdalmasan ordító sebesültet. Megtörölte arcát, amelyet egyiknek vére elöntött. Mialatt körülötte csörömpölve, zuhanva, nyögve, csattogva folyt a harc, ő próbált feltápáskodni. Sebe cudarul fájt. Hátranyult, hogy megtapintsa a hátába tört dárdahegyet, de nem találta. Csak érezte, hogy lueskos a vértől. Sikerült térdre emelkednie. Megkereste kardját. Talpra állott, az egyik sebesültet, aki már felegyenesedett, azonnal levágta. De ekkor koponyáján érte rettentő ütés. Csak azt érezte még, hogy zuhan. Elvesztette eszméletét.

Ismeretlen háznál tért magához. Késő délelőtt volt. Mellén vastag kötést érzett, mozdulata erős fájdalmat okozott a hátában. Pongrácz János ült az ágy mellett, az ágy lábánál fegyveres szolgája állott. Fel akart ülni, de nem bírt. Pannonius ekkor lépett a szobába.

— Maradj, király, — szólt a vajda, — jobb, ha vesztegsz.

— Anyjok teremtésit, — szólt ő dühösen, — meggyőztek?

Elmondtak neki mindent. A csata négy óra hosszat tartott. De nemcsak a piacon, hanem mint utóbb kiderült, a város majd minden utcáján. A lakosság egyetértett az erdőben elrejtőzött Bogdanovics-sereggel. Hogy ki győzött, nehéz lett volna megmondani. A moldvaiak hajnalban visszavonultak az erdőbe. A halottakat most számlálják. Eddig háromezer magyar és négyezer oláh hullát számláltak össze. Az oláhok közt igen sok lengyelt is találtak, bizonyosságát annak, hogy Kázmér keze benne volt az egészben. Elesett Drágfi Bertót udvarnagy, András Boldizsár, a székely ezredeskapitány, aligha éri meg a holnapot. A magyarok sok zászlója

került ellenséges kézre, de legalább annyi moldvai zászló van magyar kézen. Szörnyű csata volt, egy-hamar egyik fél sem ereszkedhetik újabb ütközetbe.

A király fejéhez nyúlt. Szekerceütést kapott a sisakján, attól bódult el. Koponyája megdagadt egy helyen, nagyobb baja nem lett. De a dárdahegy a hátában maradt. Tapasztalt öreg katonák megnézték és egyformán úgy ítélték, hogy nem szabad kihúzni. Benne kell hagyni a sebben, az majd idővel kilöki magától.

Két nap múlva a király lovon ült. Kínzó fájdalom égette sebeit közvetlenül gerince mellett, de a testi szenvedés iránt kevés érzéke volt. Gyerekkora óta edzett teste lenézte a fájdalmat. Ugy határozott, hogy erősen megfogyatkozott seregével nem folytatja a hadjáratot, a zsákmányolt zászlókat felküldi Budára valamelyik templomba és ragaszkozik ahhoz, hogy győzött. Pannonius még az úton elkészült a költeménnyel, s újévi üdvözlét gyanánt kedveskedett vele a királynak:

Két győzelmet nyert Mátyás immár, nem is egyet.

Egy kéz nyert diadalt két veszedelme felett.

Erdély győzését követé Moldvának eleste.

Nem fufang, kardvas vett e vidéken erőt.

Két ország térdelt le tehát kétféle erőnek:

Itt a vitézség győz, ott az okos, hideg ész.

Pallas fegyverrel küzdött Erdélyben, emitt meg

Bellonának eszén megcsalatott a gonosz.

Mit kívánhatnánk újévkor mást a hazának:

Ily sikerek sorait hozza az év minekünk.

Mátyás Brassóba vonult, hogy a hű várost jelenlétével megjutalmazza. Nemcsak jelenlétével, hanem a kitüntetések és kiváltságok egész sorával. Szülőföldjének árulása felett érzett fájdalmas haragja már elpárolgott. Természete szerint is, okosságból is mindig kész volt a bocsánatra. Most már megbocsátott Kolozsvárnak is. Sőt ha már megbocsátott, nagylelkű akart lenni: Kolozsvárnak is

kiváltságokat adott. S mikor hazafelé tartott végre Budára, útközben fogadta a lázongó szepesi grófot, Szapolyait. Annak is megbocsátott. Bár jól tudta, hogy Szapolyai hűségfogadalma megint homokra épül. Szapolyai az adóügyi javaslatok előtt a harmincadokat kezelte, s azok nagyon szépen tejeltek neki. Most a harmincadok nem voltak sehol, helyökbe az új adók léptek, azokat pedig a király új pénzügyi kedvence, Hampó, kezelte. Aztán volt még egy fájó pont köztük. Szapolyai számat tartott sógora, Pelsőczy Pál, hagyatékára. Már meg is terhelte kölcsönnel. De igénye jogtalan volt, s a király ellene döntött. Mindez ott maradt a Szapolyai lelke fenekén két örök ürmecsepp gyanánt. És hiába fogadkozott most könnyekkel a szemében, hogy első gazdája, a szentemlékü Hunyadi János, fiát soha többé elhagyni nem fogja, Mátyás jobban ismerte őt, mint ő sajátmagát.

— Rájövék az életnek ugyan nagy bölcsességre, Janus, — mondta a költőpüspöknek az úton.

— S mi az, felség?

— Nem fontos, hogy bennünköt szeressön akárki is. Fontos, hogy mi tudjunk érzeni szeretetöt. Én immár ott tartok, hogy ha ki hűtelen hozzám, egykedvűen vöszöm. De magyarjaimot édös fiaimúl szeretöm. S én hűtelen soha, soha nem leéndök.

Budán igen nagy ujságok várták. A pápa külön követe. Lorenzo Roverella ferrarai püspök, nem kisebb ügyben varakozott rá, mint hogy most már a cseh királyt haladéktalanul támadja meg. Viszont Fridrik követe, Pottendorf, ugyanaz, aki Svehlát segített neki megfogni, a császár szövetségét jött kínálni Girzsik ellen. Mert mióta Mátyás megjárta Erdélyt és Moldvát, a Girzsik által támasztott zavarok miatt, azóta idehaza főbenjáró dolgok történtek.

Fridrik sem maradt tétlen arra a fordulatra, hogy a pápa a cseh királyt eretneknek nyilvání-

totta. Azzal a felfogással lépett ki a világ elé, hogy a cseh királyságnak hűbérura a németrómai császár, ha tehát a cseh király alkalmatlanná válik állására, a cseh korona magától értetődően a császár rendelkezésére áll. Vagyis Fridrik kijelentette, hogy az ő felfogása szerint a pápa ítélete következtében Csehország most már az övé. Ezt közölte Girzsikkel is. Girzsik természetesen nem volt hajlandó ezt a felfogást a magáévá tenni és vita és alku helyett megtámadta Ausztriát. Viktorin betört osztrák területre, s mikor Mátyás hazaérkezett Budára, javában állott a cseh-osztrák háború. A katonailag tehetetlen Fridrik megszeppent erre a cseh válaszra és Mátyáshoz fordult szövetségért. Vagyis Mátyástól kért segítséget ahhoz, hogy a cseh koronát fejére tehesse. Attól a Mátyástól, aki ezt a koronát már a maga fején látta. Nem is minden jogos remény nélkül. A ferrarai püspök közölte vele a pápának azt az üzenetét, hogy ha fegyverrel leveri a kelyhes uralkodót, a pápa őt fogja Csehország, Morvaország és Szilézia királyának tekinteni. Ez azt jelentette, hogy szavazata lesz a választófejedelmek kollégiájában. A római királyi cím már nem látszott valószínűtlennek. S a távol jövőben már kibontakozott a nagy gondolat lehetősége: a magyar császár.

Esztergomban, a primás Dunára tekintő palotájának dolgozószobájában ketten fogalmazták a levelet Viktorin hercegnek, a király és az érsek.

— Viktorin münsterbergi hercegnek, Glac grófjának és Morvaország főkapitányának üdvözet. Úgy látjuk, hogy megutáltad a nyugalom tanácsait és nem tűrheted a szomszédakkal való egyetértést, mert mindenáron azon igyekszel, hogy ha nincs ellenséged, csinálj magadnak. Azt hittük eddig, hogy a kölcsönös szövetezések megkötnek s te józan ésszel azon vagy, hogy inkább a belső harcokat elnyomd, sem-

hogy külső harcokat kelts, hiszen részedről célszerűnek, sőt szükségesnek ítéltük olyan idők eljövételét, mikor vágyod a békességet, megelégedted a folytonos zűrzavarokat, s mikor helyénvaló lesz indulataidat megszelidíteni és háborúskodásra hajlamos természetedet csendesebb viselkedéshez szoktatni. Most azonban nyilvánvaló jelenségekből megértettük, hogy te a mi illetén felfogásunktól egyenesen irtózol. Látjuk, hogy szüleid és egyes fajtestvéreid módján sem mire sem törekszel jobban, mint hogy háborúból háborút szerezve, csóvát vess a békés szomszédokra s a tüzet ellenséges fáklyákkal tovább élesszed. Ehhez még hallatlan jogtalanságok járnak. Isten és ember a tudója, hogy Csehországtól és Morvaországtól, régebben is, de még inkább nemrég, mikor főbenjáró dolgok miatt birodalmunktól hosszabb ideig távol voltunk, a kölcsönös szövetségek ellenére is, amelyeket bizony szebb reményekkel kötöttünk volt, mi mindent kellett elviselnünk. Tetőzték ezt az országunkba plántált alantas rablások. S megmondjuk, hogy legújabban mi nyugtalanít bennünket: láttuk másolatait azoknak a leveleknek, amelyekben felséges atyánkurunknak, a római császárnak, valamint az osztrák és stiriai uraknak, barátainknak és szövetségeseinknek háborút izentél...

A levélben aztán kifejtették, hogy Fridrikkel hamarabb volt szövetségben Mátyás, mint Csehországgal. Ezt könnyű volt állítani, mert itt tíz éve mindenki mindenkivel annyi szövetséget, pótló megállapodást és megerősítést kötött, hogy ezek időrendjével tetszés szerint lehetett játszani. Az előbb kötött szövetség kötelez, Mátyás tehát bejelenti, hogy Csehországgal hadiállapotban van. A levelet így fejezték be:

— Ámbár erre a hadizenetre voltaképpen nincs is szükség, hiszen te előbb már hadat izentél barátainknak és szövetségeseinknek, jól tudván, hogy mi kötelesek vagyunk az ő segítségükre sietni. Meg aztán azáltal, hogy bennünket és alattvalóinkat szüntelen támadásokkal ingereltél, nyilvánvalóan te fogtál előbb fegyvert mi ellenünk. Azt is kijelentjük, hogy a katolikus egyházfejedelem iránt is kötelességgel tartozunk s a szentszék külön megbízatásának kell eleget tennünk, s országaidnak igazhitű lakosait a te hitetlen erőszakosságaid ellen hívó módon fegyverrel fogjuk megvédeni. Mindezek felelősségét sem te, sem akárki más ránk nem háríthatja, mert ennek a háborúnak okát mások is, magatok is senkiben nem kereshetitek inkább, mint tenmagatokban.

Elment a hadüzenet, a kocka el volt vetve. Indulni kellett volt apósa ellen. Pedig kellemes lett volna Budán maradni. Nagyon szerette az érdekes és kedélyes vacsorákat. A zászlósúrak között mindig megjelent valamelyik pozsonyi tudós, valamelyik külföldi követ. A palota nagy éttermében a király asztalánál soká folyt a beszélgetés minden este, ezek voltak a király pihenő és szórakozó órái. Egy idő óta egy különösen mulatságos ember vidámitotta a királyi asztalt. A Pannonius egyik olasz barátja volt ez, Marzio Galeotto nevű költő és asztrológus. Már volt egyszer régebben Magyarországon a Pannonius látogatására. Akkor, házasodni vágyó, javakorbeli özvegyember lévén, ki is nézett magának valakit, egy Szapári-leányt, s azt feleségül is vette. Első házasságából több gyermeke származott, s így népes családdal járta a világot, hol a padovai egyetemen tartott latinnyelvű előadásokat, maga ugyanakkor az orvosi kar hallgatója lévén, hol Bolognában folytatott heves vitát az ottani

tudósokkal, hol pedig utazgatott különböző országokban. Megjárta Spanyolországot, Franciaországot, Angliát és kifogyhatatlan volt színes élményeinek előadásában. Nagyhasú, kedélyes ember volt, akinél mindig készen állott a tréfa, vidám kacagását az élet semmiféle gondja nem vehette el. Senki úgy a királyt megnevettetni nem tudta, mint ez a bohókás, nagyokat evő és nagyokat ivó umbriai. Amellett okos ember is volt, akivel érdekesen lehetett vitatkozni. Ha a király eltölthetett egy órát a Vitéz János, a Pannonius és a Galeotto társaságában, úgy érezte magát, mintha elméje langyos fürdőben üdült volna.

De más érdekességeket is nyújtott Buda. Egy idő óta a király minden héten egyszer meglátogatta a város legérdekesebb lakóját, a szultán öccsét. A török herceg, Mohammed szultán testvéröccse, tartván a családjában nem ritka orgyilkosságoktól, Konstantinápolyból a pápához menekült egész udvartartásával. A pápa unta foglalkozni vele és elküldte menekültnek Budára. Mátyás tüntető nyájassággal fogadta a rokont, másodízű unokatestvérét, életfogytig szállást és illő ellátást is ajánlott neki Budán. A szultánfi be is rendezkedett, elhelyezte háremének láthatatlan hölgyeit a kis palotában, amelyet a királytól kapott, és napjait olvasgatással, sétával töltötte. Gyakran kapott meghívást a király asztalához, ahol kellemes társalgónak bizonyult. Sorsával meg volt elégedve, a hatalomvágy hiányzott belőle. Előkelő török úrnak tetszett, akinek nincs más szenvedélye, mint a könyv. Rendkívüli műveltségű embernek lehetett mondani, nyolc nyelvet beszélt, főként persze keletieket. De latinul és olaszul is tudott. Testvérbátyja, a szultán, is nyolc nyelvet beszélt. A szultánról különben nem szívesen beszélt a herceg. Legfeljebb a király előtt tett olykor egy-egy megjegyzést, azt is csak akkor, ha kettesben beszél-

gettek. Érdekes volt, hogy régóta Budára menekült rokonaival kerülte az érintkezést. Mert lakott itt már egy szultánvérű család. Ennek a most idemenekült hercegnek ugyanígy menekült Budára a nagybátyja, mégpedig vakon, mert az előző szultán, miután két fivérét kivégeztette, ennek az egynek megvakításával megelégedett. A vak herceg odaát telepedett meg a pesti oldalon. Két fia, Daud-Cselebi és Orkán hercegek, törökök maradtak, de leánya megkeresztelkedett és előbb egy Török Pál, majd másodsor egy Liptai Nagy János nevű emberhez ment feleségül. Tehát a vak hercegnek és feleségének elholta után ittmaradt és felnövekedett utódok első unokatestvérei voltak Mohammed most idemenekült fivérének, s valamenyien másodízű unokatestvérei a királynak. De a régebbi menekültek nem is találkoztak a királlyal. Kispolgári sorban éldegéltek, már beleolvadtak a magyar lakosságba. Az új herceg nem tartotta velök az összeköttetést. Örült, ha saját háza népén kívül nem látott törököt. Mátyást annál inkább szerette látni, sőt kiment Óbudára is, hogy meglátogassa Hunyadinét, akit kedves nénjének szólított és nyájasan eltársalgott vele arról, hogy mennyit hallott gyermekkorában Hunyadi Jánosról.

Mindez érdekes volt, szórakoztató és vonzó. De a sereg gyülekezett. Zsoldosaival és a banderistákkal tizenhatezer ember. Ezekhez még felfogadott Brankovics Vuk vezetésével ezer szerbet, mert keményen akart hadakozni, a szerbek pedig nevezetesen voltak vitézségökről és balkáni kegyetlenségökről. Volt ötven ágyúja várakat lövetni és volt kétezer szekere.

A királlyal együtt vonult hadba a nádor, a nunciusz, az esztergomi érsek, a kalocsai érsek, a pécsi püspök, az egri püspök, a két Szentgyörgyi gróf, a két Szapolyai gróf, Csupor Miklós erdélyi vajda, Bánfi Miklós, Podmaniczky László, osztrák részről

Grafeneck Ulrik és a cseh katolikusok részéről Stenberg Zdenkó. S egy áprilisi napon a király, miután Ilkusz horoszkópjai nagyszerű reményeket mutattak, elindult Budáról, hogy volt apósától elvegye országát és koronáját.

## X.

A sereg alvezérei közt volt egy érdekes ember, a máramarosi főispán. Kinizsi Pálnak hívták. Magyar Balázs fedezte fel, az ő egyik biharmegyei falujában volt molnár az apja, elszegényedett nemes ember. A molnár fia messzeföldön nevezetes lett ropant testi erejéről. Magyar Balázs is hallott róla és olyan kíváncsi lett rá, hogy külön elutazott abba a kis faluba meglátni a Herkulest. Bekopogtatott a malomba és kért egy korty vizet. A molnár fia malomköre tette a kancsót és úgy nyújtotta a földesúrnak, aki elálmélkodott ekkora erő láttán és azonnal magával vitte a fiatal legényt, hogy katonát csináljon belőle. Kinizsi Pál boldogan állott zsoldos katonának, és rövidesen kitünt, hogy nemcsak hihetetlenül erős, hanem okos is. Rövidesen tisztté verekedte magát, s Magyar Balázs annyira megszerette, hogy leányát, Benignát, hozzáadta feleségül, azonkívül kijárta a királynál, hogy veje valami méltó állást kapjon. Így lett Kinizsi Pál máramarosi főispán, még mielőtt a király ismerte volna.

De most megismerte. Még Budán, indulás előtt, ipa odahozta elébe a fiatal óriást. Ölnyi magas ember volt, amilyen Szent László lehetett. Termetében az volt a különös, hogy aránytalanul kicsiny volt a feje. Még a sűrű szakáll sem tudta nagyobbá mutatni. Viszont két tenyere ijesztő nagy volt, ökle felért más ember fejével. Még különösebbnek tetszett, hogy azon a kis fejen mily viharosan erős hang tud

kijönni. Ha el lehetett volna képzelni egy Gellért-hegy nagyságú orgonát, annak lehetett volna ekkora hangja. Az sem volt közönséges dolog, hogy ügyesség dolgában jobbkeze és balkeze közt nem tudott különbséget. Nem suta volt: a balkezes embernek a jobbkeze ügyetlen. De neki mindegy volt, akár melyik. Betűt vetni ugyan egyikkel sem tudott a máramarosi főispán, de a kardot jobbal, ballal egyképpen forgatta. És ez a szörnyű erejű, viharhangú fiatalember, aki a harcban rettenetes öldöklést tudott véghezvinni, itthon a legszelidebb, gyermekeken érzelmes, jóságos embernek bizonyult. Kackiás kis felesége, a csinos Benigna, aki alig ért a hóna aláig, úgy bánt vele, mintha libapásztor-leányka vezetett volna kötőféken valami félelmetes nagy bikát. A táborban mindenki ingerkedett vele, s ő békeséges mosollyal tűrte a tréfákat. Ha felszólították, hogy mutassa nagy erejét, készségesen szolgált mutatvánnyal: kezével letört egy darabot a kőasztalból, két ujjával kettéhajtotta a rézpénzt, nyakába vett egy vértess lovat és járt vele. Mindenki azt csinált vele, amit akart, pénzét kölcsönkérték, soha meg nem adták. S ő csak mosolygott mindezen nagy gyermek gyanánt, bizonyos szégyenkezéssel, mintha restellné behemót természetét és hihetetlen testi erejét. De vármegyéje dolgaiban, mint hírlét, nem ismerte a tréfát. Az ügyekről természetes, értelmes ítélete volt, s rendelkezéseinek nem mert ellene szegülni senki. A harcban pedig nemcsak nyers erővel győzte, hanem körültekintő volt, tervek gyors kigondolója és gyors végrehajtója. Apósa azt tartotta róla, hogy ő lesz a jövő nagy hadvezér.

Egyelőre meg kellett elégednie alvezéri ranggal. A fekete sereg felett zsoldosvezér parancsnokolt. Hag Ferenc nevű. Cseh eredet, aki valamikor Svehla alatt harcolt és a kosztolányi ostromnál csak szökéssel került el az akasztófát, de utóbb jelentkezett kegyelemre Mátyásnál. A király felfogadta. S most

ez a cseh vezér vitte a csehekből álló zsoldos sereget Csehország ellen.

Negyednapra már morva földön táboroztak. A Thája folyó melletti Laa városka közelében vertek tábort. S a másik oldalról ugyanekkor jött oda Girzsik. Felállt a folyó másik partján és első dolga az volt, hogy szokott harcmodora szerint szekerekkel bástyázza körül magát. Mátyás földsáncokat ásatott. S a háborút mindjárt megkezdték úgy, hogy a fő-tábor mindkét oldalon mozdulatlan maradt, de apró csapatok mindkét oldalról ki-kitörtek, gázlót kerestek és összeverekedtek. Így ment ez hosszú ideig, télen farkasszemet nézett a két ellenfél. A döntő, nagy ütközetet egyformán halogatta mind a kettő. Mátyás a maga részéről még várt is valamit. A lengyel király válaszát.

Ugyanis Boskovics Protáz, Pannonius hajdani tanuló társa, most olműtzi püspök, igen érdekes tervvel ment Kázmér királyhoz. A lengyel fejedelem még mindig fenntartotta elvi igényeit néhai sógora V. László országaira, Magyarországra is, Csehországra is. A pápa őt is felhívta, hogy a vallás védelmében fegyverrel fenyítse meg Girzsiket. De Kázmér igen sokat adott a királyi rang méltóságára és abba sehogysem akart belemenni, hogy európai királyt a pápa egyszerűen megfoszthasson trónjától. Ha ez gyakorlattá válik, akkor Girzsik után más következhetik. Ő nem akarta Girzsiket megtámadni. Girzsik halálára spekulált. A cseh király nem volt nagyon egészséges ember, epebaj kínozta és minduntalan sárgaságba esett. Halálát emberi számítás szerint ki lehetett várni. S Kázmér úgy gondolta, hogy akkor majd ráér fellépni igényeivel és vagy személyesen ráülni a cseh trónra, vagy valamelyik fiát megkoronáztatni. Elhatározta tehát, hogy semleges marad. A két hadakozó ellenfél most egyaránt ki akarta ráncigálni a semlegességből Lengyelországot. Girzsik is, Mátyás is, Pro-

táz püspök azzal az ajánlattal ment Krakkóba, hogy Kázmér király jegyezze el két lányát: Hedviget Mátyás királlyal, a kisebbiket pedig Miksa osztrák trónörökössel. S ugyanekkor vegyék szerződésbe, hogy a cseh igények mindörökre azokat a gyermekeket fogják illetni, akik ebből a két házasságból származnak. Ezt a tervet maga Protáz eszelte ki, miután Bécsben is, Budán is megfordult. A tervhez hozzájárult Fridrik is, Mátyás is. És Mátyás itt várta a püspök visszatértét a Thája-parti táborban.

Protáz püspök nem járta meg Krakkót eredménnyel. Sőt, a semlegességnél is rosszabb választ hozott. Kázmér egyáltalán nem volt hajlandó a cseh kérdésről tárgyalni, de annál hevesebben és haragosabban tárgyalni kívánt azokról a károkról, amelyeket Mátyás okozott neki, mikor hűbéresének, a moldvai vajdának, országába tört, annak városait felégette. Ezekért kártérítést követelt.

Mátyás vállat vont. Jól van, megpróbálja egyedül. Tovább ült a Thája partján és leste a másik tábort, mint ahogy az leste őt. Az idő apró csatározásokkal telt el, esténként vagy hazatért hűsz ember a portyázó kirándulás után, vagy csak tizenöt tért haza belőle. A sereg maga állandóan fegyvergyakorlatokat tartott és vezényszavakat gyakorolt.

Egy könnyű lovas csapatot maga Mátyás vezetett egyszer ilyen fegyvergyakorlati kirándulásra. Jó messze ellovagoltak a földhányások közül. Gyönyörű kora tavaszi idő volt, a folyóparti füzek tele voltak barkával, a serkedő gyepen kiütközött a gólyahír és a levegőben pillangókat lehetett látni. Egyszer csak meglepetve megállottak: a folyócska tulsó partján a dombhajlás mögül ügető sereg törtetett elő. Azok is rögtön megállottak. Ugyanerre a helyre jöttek gyakorlatozni ők is. Nem volt más közöttük, csak a keskeny Thája. Ez a furcsa találkozás úgy meglepte azokat is, ezeket is, hogy tanácstala-

nul és mozdulatlanul állottak jó darabig. Eszökbe sem jutott harcolni. Pedig a gerelyhajítás könnyűszerrel átért volna a vízen.

Mátyás összehúzta a szemét és merően nézett egy lovasra. Annak takaróján megismerte a Girzsik címerét. Elámult. Még jobban figyelte a lovast. S akkor már az is figyelte őt. Megismerték egymást. Csakugyan maga Girzsik volt odaát emberei között.

— Fujjál tisztelgőt, — szólt rá csehül kürtösére Mátyás.

A trombitaszóra azonnal tisztelgés felelt a másik oldalról is. Mind a két csapat tisztelgett. Mátyás odaszólt embereinek, hogy jól vigyázzanak, aztán odalovagolt a partra, egészen a vízig. Ugyanakkor Girzsik is lejött a másik oldalon a vízig.

— Ave, domine serenissime pater! — szólt át Mátyás, még csak kiáltania sem kellett.

— Ave, domine serenissime fili! — szólt vissza Girzsik.

Nézték egymást szótlánul egy darabig. Akkor Girzsik rákezdte:

— Hát így kell nekünk találkozni? Nem szégyelled magad, hogy minden rosszat reám fogsz és karddal jössz ellenem, mikor én neked nem vétettem semmit?

— Ne fáradj, — mondta Mátyás a helyzet humorán nevetve, — ezeket a dolgokat bőségesen megleveléztük. Most itt tartunk a fegyvereknél. Majd Isten eldönti, hogy kinek lesz igaza. És majd rá fogsz jönni, hogy kár volt áskálódnod ellenem. Nem bírsz te énvelem. De én bírok teveled. Szívből sajnálom, de tönkre foglak tenni.

— Tönkre ám az öregapádat, de nem engem. Korábban kelj fel, ha engem tönkre akarsz tenni. Sirva fogod te még megemlegetni ezt a kirándulásoadat. Nem is értem, miért beszélek veled. Nem kellene veled szóba állanom. Mélyen megsértettél.

— Én? Téged? No ez csinos dolog. Még te panaszkodol. Mint a mesében a farkas.

Igy kiabáltak át egymásnak a vízen. Nem is volt nagy kiáltásra szükség. És közben kíváncsian méregették egymást. Tíz esztendő telt el azóta, hogy Sztrasznicnál elbúcsúztak. Mátyás azóta tizennyolc éves fiúból huszonnyolc éves férfivá érett, Girzsik harminckilenc évesből negyvenkilencé nehezedett.

— Vajjon mit szól most Csunka, — szólta át a vízen Girzsik, — ha lenéz az égből és meglát bennünket itt szembenállni?

— Csak ne emlegesd Csunkát. Nem érdemeltél te olyan lányt, mint ő volt szegény.

Álltak és hallgattak. A fákon madarak csicse-regtek. Katonáik mozdulatlanul ültek a lovakon.

— Nem lehetne ezt valahogy elintézni? — szólta most Girzsik habozva.

Mátyás jódarabig maga is habozott. Aztán vállat vont.

— Rajtam nem múlik. Várom embereidet. Isten veled.

Azonnal sarkantyúba kapta a lovat és indult vissza, táborra felé. Nem tagadhatta maga előtt, hogy ebben a vén rókában mégis érdekli valami. Szándékosan nem nézett vissza, de érezte, hogy Girzsik még ott áll és hosszasan néz utána. Arra nem is gondolt, hogy most egy nyilvessző elzizzenhet a füle mellett. Az egész furcsa, véletlen kis jelenetnek volt valami lovagias íze, valami hallgatóságos szabálytisztelete, mint a lovagi tornáknak.

Girzsik követői még aznap megjelentek a táborban. Mátyás közölte feltételeit. Ezek legelseje az volt, hogy a kelyhes csehek áttérnek a katolikus vallásra. Aztán még hosszú sora következett a különböző kikötéseknek. Másnap megjött a válasz, elment rá a viszonzválasz. Nem tudtak megegyezni. Annál kevésbé, mert Roverella, a nuncius, kézzel-lábbal akadályozta az alkudozást. Ő az eretnek király tel-

jes vereségéhez ragaszkodott. Az alkudozások tehát abbamaradtak s az apró csatározások megint elkezdődtek. Mátyás könnyű lovassága most főként arra vigyázott, hogy szétugrassa és kifossa azokat a meneteket, amelyek az ország belsejéből élelmet és takarmányt szállítottak a cseh tábornak. Ezt olyan ügyesen csinálták, hogy Girzsik kénytelen volt beljebb húzódni az országba serege egy részével s másik részét Viktorinra bízva itthagyni a szekértábor védelme alatt. Mátyás azonnal megtámadta a megfogyatkozott cseheket, de Viktorin bátran és ügyesen védekezett, a támadók súlyos veszteségeket szenvedve vonultak vissza. A király várt néhány napig, s akkor éjszaka óvatosan az egész sereggel átgázolt a Thája egy messzi pontján s reggelre már új tábort ütött Znaimnál a meglepett Viktorin háta mögött. Ez ijedten szedelődzködött, mert látta, hogy ha az anyaországtól elvágni engedi magát, elveszett. Girzsik is sietve közeledett. A magyar sereg gyorsabb volt: megtámadta és megverte Viktorint, aki hajszál hijján foglyul esett és csak nagynehezen tudott bemenekülni Trebitsch várába. Mátyás azonnal ostrom alá fogta. Az ostrom sikerült, Viktorin kirohant a várból, átvágta magát és bemenekült serege egy részével egy nem messzi bencés kolostorba, amelyből a kelyhesek kiűzték volt a szerzeteseket és várat rögtönöztek belőle. Ebben a szűk és mondva csinált erődítésben nagyon megszorult a cseh királyfi. A környék kelyhes lakossága is odamenekült a klastromba, asszonyok és gyerekek is fogyasztották az eleséget, a magyar sereg pedig erős vesztegzárat vont köréjük.

— Minden cseh fej egy arany!

Ezt a parancsot Mátyás doboltatta ki az ostromló táborban. Volt is foganatja. Különösen a szerb lovasok portyáztak el mérföldekre és egymásra hozták a lemetélt cseh fejeket. Volt honnan. A Viktorin felmentésére megjelent a kisebbik cseh

királyfi, Henrik. Az ő portyái igyekeztek a magyarokat zavarni a legeltetésben és az élelem rekvirálásában. Ebből számtalan egyéni csetepaté származott, s a beszállított cseh fejek, ameyeket a tábor közepén egyenként dárdára tűztek, rohamosan gyarapodtak. Végre Viktorin megint kirohant és megint ügyesen átvágta magát. Sikerült Henrik seregével egyesülnie, majd mindaketten egyesültek apjuk seregével. Mátyás erre Brünn ellen indult, a várost azonnal el is foglalta, aztán megkezdte a Spielberg-erőd körülzárását. Girzsik azonnal ott termett, de megint nem tartotta tanácsosnak nyílt ütközetbe ereszkedni, mert erre gyengének érezte magát. S megint megpróbálkozott az alkudozással.

Most már nem is követek útján alkudoztak. Girzsik személyes találkoztót kért, Mátyás ráállott. Kicsérélték a menleveleket és a két tábor között a sík mezőn, ahol erre a célra külön sátrat ütöttek, összejöttek. Mind a két király kíséretével jött a találkára. Nem fogtak kezét, katonásan tisztelegtek egymásnak. Aztán leültek a hosszú asztalhoz, amelynek egyik oldala Magyarországot, másik oldala Csehországot jelentette. Egyik oldal közepén ült Mátyás, mellette jobbról-balról tanácsosai, továbbá Grafeneck és Sternberg Zdenkó. Vele szemközt a közepén ült Girzsik, kétfelől cseh és morva urak. És kezdtek tárgyalni.

Fárasztó, untató szalmacséplés volt ez, a meg egyezés minden reménye nélkül. Mátyás felolvastatta feltételeit, s azokat pontonként tárgyalás alá vették. Egymásután keltek fel az urak, hol egyik, hol másik oldalról, és végevárhatatlan hosszadalmassággal jogi fejtegetésekbe bocsátkoztak. A két király ezalatt lopva tanulmányozta egymást. Most végre közvetlen közelből szemlélhette após a vőt és vő az apóst.

Girzsik nagyon rossz színben volt. Meglátszott rajta, hogy az epebajáról szóló mendemonda nem

mese. Szeme alatt megtáskásodott a bőr, puffedt orcái fölött mély karikák árnyékolták. Koronként göresös vonaglás futott végig ábrázatán. Látszott, hogy fogait keményen összeszorítja a fájdalom miatt.

— Fájdalmaid vannak? — szólt halkán Mátyás.

— Rettenetes epegöresöm van, — felelte felnyögve Girzsik.

A tanácskozásra egyik király sem figyelt. Halkan beszélgetni kezdtek. A cseh zászlós úr, aki éppen szónokolt, elhallgatott, de Mátyás intett neki, hogy csak folytassa. Aztán Girzsikhez fordult:

— Gyakran van göresöd?

— Ez már az ötödik. Csúnya fájdalom. Az öklömbe szeretnék harapni olykor kínomban.

— Igazán sajnállak. De annakidején Prágában még nem emlékszem, hogy bajod lett volna az epéddel.

— Nem. Később jött. A sok bosszúságtól. Az orvosok azt mondják, hogy az epében a harag lakik. Ebben volt részem bőven.

Elhallgatott. A megjegyzésben rejelő szemrehányás ott maradt köztük. A tanácskozás még sokáig folyt minden eredmény nélkül. Végre is szétoszlottak azzal, hogy másnap folytatják, még pedig úgy, hogy elkezdik reggel, együtt ebédelnek, utána tovább tárgyalnak. Mivel a nemzetközi szokások szerint az ebédnél házigazdának lenni azt jelentette, hogy az ebédet adó fél birtokosa a területnek, úgy egyeztek, hogy a hadjárat egyelőre eldöntetlen volta miatt az ebédet közösen adják. Ebből óriási trakta kerekedett, díszesen terített asztal, zenekar, külön dobogó a bohócoknak és dalnokoknak, hogy ezek ebéd alatt mulattassák az urakat. A dalnokokat azonban nem engedték fellépni. Azoknak csak olyan dalaik voltak, magyaroknak is, cseheknek is, amelyek urok hősi tetteit magasztalták s ez egyik részről sem látszott volna tapintatosnak. De a törzsöket

csavargató kígyóemberek, az állathangokat utánzó és kezökön járó bohócok felléptek, mialatt ettek az urak. Bőségesen fogyott a bor, vidámodott a hangulat és Sternberg Zdenkó odaszólt a két királynak:

— Király urak, engedjük a magyar bohócot, meg a cseh bohócot megbirkózni, hadd lássuk, melyik részen van az igazság.

Nagy nevetés keletkezett erre, Mátyás király vígan bólíntotta beleegyezését, a rosszkedvű Girzszik vállat vont. Eléhozták a két bohócot. Borzi volt a neve a Mátyásénak, a cseh bohócé Tuta. A magyar bohóc zömök termetű, közepes erejű fickó volt, a cseh jókora fejjel nagyobb nála. Zdenkó úr jókedvűen rendezte a mérkőzést. Megmagyarázta nekik, hogy most országaik dicsőségéért küzdenek, aztán tapssal összeeresztette őket.

A két bohóc mókásan kezdett birkózni, hogy az urak ne vessenek. A nádor könnyeit törölgette, úgy kacagott. Lassanként belemelegedtek a dulakodásba a bohócok és már nem tréfáltak. A cseh jóval erősebb volt, a magyar jóval ügyesebb. S ahogy az ő birkózásuk komolyodott, éppen úgy csendesedett el az urak nevetése is. Többen már felálltak az asztaltól és odamentek a dobogóhoz, magyarok és csehek egyaránt. Kiki a maga bohócat biztatta. Most már olyan volt a hangulat, mint valami komoly bajvívásnál. Az arcokon a küzdelem feszültsége vonaglott.

— Hohó, — kiáltott az egyik cseh úr, — harapni nem szabad, hé!

Kirántotta kardját és lapjával ráhúzott a magyar bohóc fenekére. De egy magyar úr rákiáltott:

— Hadd békén, uram, hallod-e? Mert aztán a te bohócod fejére sujtok egyet, de abból baj lesz!

Most már nagyon erős volt a feszültség. A bohócok lihegve, nyögve, fogcsikorgatva birkóztak. Az urak már mind ott álltak a dobogó mellett, csak a két király maradt helyén. Háromszor is szólniok

kellett, hogy az urak álljanak félre, mert elveszik a kilátást. A mérkőzést, amely egyre vadabbá és görcsösebbé nőtt, biztató uszítások, kiáltások kísérték. Borzi egyszer csak összeszedte minden erejét és átnyalábolva a nála jóval magasabb Tutát, a levegőbe emelte. Annak kalimpált a lába. Biztos volt, hogy a következő pillanatban végigterül a földön. S ekkor egy cseh úr, nem tudván türtőztetni magát, felugrott a dobogóra és ellökte Borzit. Lezuhant mindkét bohóc egymásba kapaszkodva. Ugyanekkor egy magyar úr tomboló dühvel kardot rántva ugrott a dobogóra a cseh után. Egy pillanat alatt már kardok villantak. A dobogón a két úr már szabályosan vívott. De mások idejekorán rájuk mentek és szétválasztották őket. Mátyás felpattant ülőhelyéből. Hangosan kiáltotta:

— Aki megmoccan, akár magyar, akár cseh, levágom!

Kardját már ő is kihúzta. Csend lett. Az arcok gyűlölködve pillantottak egymásra, a mellek felindultan fujtak. Girzsik rárivallt Sternberg Zdenkóra:

— Ha ezért az ostobaságért most nagyon meg nem lakolsz, azt csak a magyar király jelenlétének köszönheted!

Valaki elkergette a bohócokat. Egymásután halatszott a hüvelybe visszatolt kardok csattanása. Az urak lassanként visszaültek az asztalhoz. De senkisé sem szólt egy szót sem. A zavart és kellemetlen csendet Mátyás törte meg:

— A magyar bohóc győzött, — mondta keményen.

— Győzött, — szólt erre azonnal Girzsik, — nem lehet tagadni. De Sternberg számár. Ilyet még játékból sem szabad csinálni. Országokért ne bohócok verekedjenek, hanem királyok.

— Csak nem akarsz velem megmérkőzni? —

szólt Mátyás olyan tréfával, amelyet komolyan is lehetett venni.

Girzsik ránézett és arcára kiült az ellenséges gyűlölet.

— Nem ijednék meg téled, fiam uram.

— Tessék. Allok elébe. Vívjunk meg.

Halálos csend támadt, az urak még moccanni sem mertek, úgy figyeltek.

— Lehet, — szólt Girzsik sápadtan, — akár most mindjárt, a sátor előtt.

— Csak nem gyalog gondolod? Nem, azt már nem. Gyalog verekedni, az parasztoknak való. Királyok verekedjenek lóháton. Menjünk ki a mezőre lovon, azt igen.

— Mezőre? Én csak korlátok közt vívok.

— Persze, mert nagyon vastag vagy és a nyílt mezőt nem bírod. De én arról nem tehetek. Vívjunk meg a két sereg között a mezőn, ahogy hajdan a vezérek megvívta.

Izgatottan, előrehajolva várta a választ. Ropantul vágyott volna Girzsikkal megverekedni. Girzsik mereven nézett rá és küzdött magában. De aztán leszegte szája sarkát és legyintett:

— Ezek olyan hiábavaló beszédek. Folytassuk a tárgyalást.

Átvonultak a tanácskozó sátorba. De az egyes pontok feletti alkudozás most még kevésbé ment, mint azelőtt. Kedvetlenül, akadozva tárgyaltak, tizszer elismételték ugyanazokat a dolgokat egyik részről s tizszer felelték rá ugyanazokat az érveket másik részről. S végül is Girzsik beletörődött, hogy alkudozással nem tud békét teremteni. Hűvösen és mereven tisztelgett, mikor felkeltek az asztaltól és megállapították, hogy a vita megoldhatatlan.

Mátyás az ostrom további folytatását rábízta Magyar Balázusra és Kinizsi Pálra, maga pedig bevonult Olmützbe. Innen elárasztotta a császárt, a pápát, a német fejedelmeket, Sziléziát és minden el-

képzeltető erőforrást olyan levelekkel, amelyek segítséget követeltek. Négy hónapja állott már hadban és nem birt Girzsikkel. Mind a két fél tudta, hogy életre-halálra megy a játék. Döntő, nagy csatába egyikük sem akart bocsátkozni. Tartottak egymás erejétől. Mátyás nem becsülte le a cseh király jól szervezett, szívós, sokat próbált gyalogságát, Girzsik nem becsülte le a magyar király világszerte híres, mozgékony, vitéz lovasságát. Valami külső erőnek kellett közbeszólnia, hogy az erők túlságosan egyforma mérlege egyik, vagy másik oldalra billenjen. Ezért próbálták mind a ketten kimozdítani semlegességéből a lengyel királyt s ezért kopogtatott Mátyás minden lehető ajtón segítségért, a katolikus egyháznak nem ugyan a török elleni, de nem kevésbé keresztes hadjáratára hivatkozva.

Gondjai voltak, szórakozni akart. Mikor Olmützből rövid hadi kirándulást tett, hogy Hradistye várát körülzárja, írt Pozsonyba, hogy jó székéren és igen gyors lovakon azonnal küldjék hozzá Ilkusz Mártont, az asztrológust és az örökké vidám Galeotót. Jöjjenek a király táborába Hradistye alá. Vagy ha már ott nem találják, majd megtudják, hova kell menniök.

Jöttek is mind a ketten a kitüntető királyi parancsra. Olmützben találták meg a királyt. Nagy volt a viszontlátás öröme. És esténként megint visszatértek a kedélyes, hosszú beszélgetések órái. Vitéz János, Pannonius, Galeotto és Ilkusz minden vacsora után együtt maradtak a királlyal. Volt még egy érdekes csatlakozó: Gabriele da Verona, a Hunyadiné gyóntatója, Kapisztrán hajdani társa, aki a pápa külön meghatalmazásával jött a táborba, hogy a király szövevényes diplomáciai munkájának segítségére legyen. Az is velük töltötte a kedélyes órákat.

— Nagyon kedvelem Gabrielét, — mondta egyszer a király, mikor a páter korábban távozott körülük.

ből, — van benne valami úri és előkelő s ugyanakkor valami megmagyarázhatatlan öserő. Kapisztrán mellett ez nem vevődött észre rajta, annak egyénisége agyonnyomta. De most mind jobban észreveszem.

— Felség, — mosolygott Galeotto, — ez nem megmagyarázhatatlan. Nem ismeri felséged Gabriele származását?

— Nem. Sohasem kérdeztem.

— Gabriele törvénytelen gyermek. Anyja parasztlány volt, apja gróf Rangoni Guido.

— Úgy, — mondta Mátyás meglepetten tünődve, — ez sok mindent megmagyaráz.

És a törvénytelen származásról kezdtek beszélni. Galeotto csodálkozását fejezte ki, hogy Magyarországon milyen különös fontosságot tulajdonítanak a törvényes születésnek. A haladottabb országok rég túl vannak ezen, kivált ha fejedelmek gyermekeiről van szó. Angliában, Franciaországban, Spanyolországban a fejedelmek természetes szülöttei nyilvános rangokat viselnek. Olasz földön senkinek sem jut eszébe csodálkozni azon, hogy a nápolyi király, Ferrante, törvénytelen gyermeke volt az előző királynak, Alfonznak és nem is igen tudni, ki volt az anya.

— Ezt nem is tudtam, — szolt Mátyás, — szóval Beatrix hercegnőről nem tudni, ki volt a nagyanyja.

Ebben a pillanatban a király elfogott egy titkos pillantást. Gabriele intett a szeme alig látható mozdulatával Galeottónak, hogy ezt a beszéd tárgyat ne erőszakolja. És Mátyás tudta, hogy ez mit jelent: ezek mind tudták azt az elég sokszor mesélt dolgot, hogy Hunyadi János állítólag a Zsigmond király természetes fia volt.

— Az erkölcs földrajzi fogalom, — zárta be fejtegetését Galeotto, — ami egyik helyen természetes, az másutt szégyen. Lehet például Lengyelországban szégyen az, ami Skóciában dicsőség. Szerintem az igazi bölcs mindezekben felülemelkedik. Az élet ilyen jelenségeit sem dicsőznek, sem szégyenleteseknek

nem kell tartani, egyszerűen tudomásul kell venni őket.

A király érezte, hogy elpirul. Galeotto véletlenül éppen Lengyelországot bökte ki, melynek királya kitért volt az elől, hogy válaszoljon Protáz püspök házassági ötletére: Mátyás venné el Hedvig lengyel királykisasszonyt. Ez rég fúrta oldalát és égette büszkeségét, bár nem említette senkinek, még Vitéz Jánosnak sem. Most is másra fordította a szót.

— Mi ujság az egyetemen, Ilkusz?

— Nagy a szomorúság, felség. Regiomontanust nem lehet visszatartani. Átmegy tanítani a bécsi egyetemre.

— Igen, ezt már sajnálattal hallottam a primástól. Nagy kár érte. Sohasem fogom elfelejteni, milyen világ nyílt ki előttem, mikor megmagyarázta nekem a napfogyatkozást. Valósággal kedélybeteg voltam addig a napfogyatkozásnak. De mikor olyan világosan és szépen kifejtette előttem, hogy a nap és a hold, mialatt a föld körül forognak, hogyan vetnek árnyékot egymásra, egyszerre az egész mennybolt értelme kitért előttem. És mikor azt a remek találmányát magyarázta el nekem a trigonometriából, amelyet ő tangesnek nevez... Nincs szebb a világon a tudásnál.

Így telt az idő nyájas vitákkal és éjszakába nyúló eszmecsereikkel. Olykor különösen jókedvű volt a hangulat s ilyenkor egészen zabolátlan tréfák járták. Egy este Mátyás elmondta a tudósoknak, hogyan birkóztak a Brünn alatti táborban a bohócok. Galeotto roppantul élvezte a történetet. A nehéz magyar bortól fölötte meg is vidámódott ez este.

— Lettem volna csak ott! Felajánlottam volna, hogy megbirkózom egy cseh tudóssal.

Ebből hangos és vidám vita keletkezett. A király ötven aranyat ígért Galeottónak, ha mindnyájok szemeláttára megbirkózik egy magyar katonával.

Galeotto semmit sem szeretett annyira, mint a pénzt. Ráállott. Beparancsolták az ajtónálló katonát. A követ tudós birokra kelt vele. Rettenő szuszogással erőlködött, hogy az ötven aranyat megszolgálja. A primás úgy nevetett, hogy az asztalra borult. A király hangosan hahotázott. És Galeotto legyőzte a katonát. Az ötven aranyat megkapta. Nem járt rosszul a katona sem, a király annak is vetett két aranyat. Pannonius másnapra verset írt a mulatságos mérközésről.

Az idő mulatságosan múlt, de múlt. A hadban álló királynak nem küldött segítséget senki. Mindenki jól tudta, hogy saját hatalma gyarapodásáért verekszik, az ügy vallási címe mindenkit hidegen hagyott. Mindössze Fridrik küldött valami gyülevész kis sereget, de annak emberanyaga olyan selejtes volt, hogy a csehek azonnal szétverték. Az osztrák zsoldosok nagy piros posztókeresztet hordtak. A kelyhesek mindegyikkel megetették ezt a posztókeresztet, de úgy, hogy a legtöbb megfulladt beléje. Ezen a diestelen segédesapaton kívül mást nem kapott a király. Sőt azt kellett látnia, hogy a lengyel király készül Girzsik javára kilépni a semlegességből. A cseh király nem kis árat fizetett ezért: szerződést adott Kázmérnak arról, hogy lemond a maga családjának trónutódlási jogáról és halála utánra biztosítja a cseh koronát Kázmér legidősebb fiának, Ulászlónak.

Ez a hír részint meghökkentette, részint kitűnő reményekkel töltötte el Mátyást. Ha Girzsik lemondott arról, hogy a trónörökös Viktorin valaha is cseh király lehessen, végső veszedelemben érezheti magát. Akkor tehát minden jól van. Nincs jobb ellenfél, mint a rémült ellenfél. És ha kétsége eddig sem volt, most már bizonyosnak látta, hogy Csehország az övé lesz. Noha még maga a pápa is cserbenhagyta és a tárgyalásokba folyton belebeszélő, örökösen okvetetlenkedő pápai követek diplomáciai

ügyeskedésén kívül semmivel sem segítette. Ezek pedig inkább csak akadályozták munkájában.

Pénzre volt szüksége, megint csak pénzre. Ezért a már meghódított részek helytartójává kinevezte Sternberg Zdenkót és maga Pozsonyba utazott, ahova országgyűlést hívott össze. Ennek lefolyása semmit sem különbözött az eddigiekétől. A király adót kért. A rendek hajlandók voltak pénzt adni, csak ne nevezzék adónak, hanem önként megajánlott segítségnek, azonkívül a király adjon okiratot, hogy ez most már igazán és őszintén visszavonhatatlanul utoljára történik, s az okiratot kezesek gyanánt a zászlósúrak írják alá. A király mindent megígért és megkapta a pénzt. De még azután is ott időzött egy darabig Pozsonyban. Nagy kedve tellett a magyar egyetemi városban. Az egyetemet többször meg is látogatta. Schönberg, az alkancellár, igen méltóságtelesen lépdelt mellette, mert a király kieszközölte a pápánál, hogy az egyetem tekintélye érdekében Schönberg, prépost létére, főpapi jelvényeket viselhessen, tehát a gyűrűt is, egyházi alkalmakkor pedig infulát és pásztorbotot, mintha csak püspök volna. Az egyetemi hallgatók, tizennégyéves kis fickóktól szakállas fiatalemberekig, egyforma fekete tógában nyüzsögtek Pozsony utcáin, s ha megpillantották a király hintáját, megszeppent áhítattal kapták le fejökről a sokszegletű, lapos, fekete diáksapkát. A király nyájasan intett a kezével mind-egyiknek. Gyengéje volt a fiatalság, minden fiúban a maga fiatalságát látta, s mindegyiket a maga fiának látta, mint elégedett apa, aki iskolát adott gyerekeinek, száznak és ezernek, hogy vihessék valamire. A fiúk arcán rajongó imádat sugárzott a király láttára. Az ő királyuk volt ez, még harmincon innen, s már tíz esztendeje király.

Az ifjúság királya főként Fridrikkel foglalkozott még Pozsonyban. A császár külön pótszövetséget kötött vele, mert el akart menni Rómába, s erre

az időre tartományait biztos védelem alatt óhajtotta tudni.

Hogy mit akart a császár Rómában, azt biztosan nem tudta senki. Ő maga azt mondogatta, hogy mikor saját népe Bécsben körülráta, szerencsés menekülése esetére zarándoklási fogadalmat tett, s azt most már annyi halasztás után teljesítenie kell. Bizalmasan azt üzenté Mátyásnak, hogy a pápa útján szeretné összeveszíteni Kázmér királyt és a német lovagrendet, akik nemrégiben kötöttek békét pápai közvetítéssel; így Lengyelországot elfordítaná a cseh ügyektől, hogy Mátyás szabadabb kezet kapjon. A király ezt hitte is, nem is. Magában azt sejtette, hogy Vitéz Jánosnak van igaza, aki szerint a császár Miksa főherceg számára akarja a szentszéknél megvetni a magyar és cseh korona igényeinek alapját. Akármint volt is, a császár és a király megállapodtak, hogy Mátyás minden cseh és morva támadás ellen vállalja Alsó- és Felső-Ausztria védelmét, s ennek fejében joga van a két tartomány egy évi jövedelmét behajtani. Fridrik útrakelt Rómába és gondosossága igen okosnak bizonyult, mert alighogy kitette lábát Bécsből, Baumkircher András, a rebellis osztrák úr, azonnal fegyveres felkelést szított. Mátyás szíve szerint nagyon is együtt érzett ezzel a felkeléssel. De lovagias érzése nem engedte, hogy cserben hagyja a távollévőt, aki megbízott benne. Segített a zendülést elcsitítani. Mire Fridrik visszajött Rómából, a két Ausztriában már nem volt semmi baj. S a cseh és morva harctereken Mátyás otthagytott emberei igen jól dolgoztak: több ütközetbe sikerült belevonniok Girzsik seregeit és mindet megnyerték. Girzsiknek igen rosszul állott a szénája.

Mátyás, amint itthoni dolgait elvégezte, már ment is vissza a hadszíntérre. Kissé bosszantotta, hogy Ilkusz horoszkópjai zagyva és kedvetlen mondatokat tartalmaztak, de ezeket hamar elfelejtette.

Természetével járt, hogy a rossz jóslatokat kinevette, de a jókban vakon hitt. S csakugyan, kevésel visszaérte után Brünn makacsul védekező erődje, Spielberg, elesett. A magyar sereg nagy diadallal és zeneszóval bevonult. Morvaország most már kevés terület híjján Mátyásé lett. Tovább, tovább. Neki-vágott Brünnből a még hátralévő morva részeknek. Egymásután negyven helységet gyujtott fel, vonulásának útját egy égő ország lángja világította. Chrudim volt a legközelebbi vár, amelyet meg akart venni.

Tábort ütött a havas tájon és körülzárta a várat. De Girzsik seregeinek ott kellett ólálkodnia valahol a közelben. A kiküldött felderítők még nem hoztak hírt róla. Egy nap Mátyás maga állott négy-száz cseh katolikus lovas élére, hogy végigtapasztalja a Chrudim és Schomberg között kanyargó országutat. S egy fordulónál hirtelen a Girzsik felvonuló fősergével találta magát szemközt. Azok is nyomban észrevették a közelgő ellenséges csapatot. Mátyás megfordult, visszavonulást kiáltott és nyargalni kezdett. De útját elvágták. Már látta, hogy amonnan is a Girzsik emberei közelednek. Egy szempillantás alatt kellett határoznia. A biztos fog-ság várt reá, ha ugyan nem a halál. Egy kis major állott az országút hajlásánál. Lecsúszott a vágtható paripáról, azt hagyta tovább futni, nehogy a major előtt álló magányos mén elárulja. Három ugrással bent termett a parasztházban. A környék lakossága katolikus volt és Girzsik-ellenes, a majorosban feltehetőleg megbízhatott.

— Ruhát gyorsan! — kiáltott rá a szájtató családra.

A cseh paraszt nem sokat kérdezett. Egymásután adogatta a sebtiben előszedett ruhadarabokat. Mátyás rugdalta magáról a maga holmiját. Lázassiettséggel öltözött fel, mialatt a majoros kikergette a kíváncsi családtagokat.

— Ezt mind használd egészséggel, — mondta ledobált ruhájára és fegyvereire mutatva, — neked adom. Pénzt is találsz benne. Most vezess a házad mögé. Ha elárulsz, gyerekeiddel együtt meghalsz.

A parasztkert sövénye mellett hasoncsúszva ért el egy mellékösvényt. A csata javában folyt az országúton, annak fegyverzaja és ordítása idehalatszott. A kétféle csehek már öldösték egymást. Ő szedte a lábát szaporán. Nagy kerülővel akart elérni saját táborába. Ekkor nyargaló lovasok közeledtét hallotta háta mögött. Jámbor arccal hátránézett és tisztességtudóan az út szélére tért. És taposta tovább serényen a havat.

A lovasok utólérték. Tízen voltak. Kis portya a Girzsik seregéből. Vezetőjük megállt, rákiáltott:

— Megállj, hé. Ki vagy?

Mátyás megállt. Tökéletesen nyugodtnak érezte magát.

— Vencel a nevem, — felelte csehül, — idevaló vagyok Schombergbe.

— Hová mégy és mi járatban?

— Katonákat vezettem, uram. Messzi földről jöttem s az utat kérdezték tőlem a felséges Girzsik úr táborához. Most megyek haza megcsúfolva. Mert pénzt ígértek a vezetésért s végül nem kaptam semmit.

A katona fürkésző nézéssel méregette.

— Nem vagy te kém?

— Dehogy nem, — mosolygott a király, — maga a magyar király vagyok.

— Majd rád húzok egyet, csak szemtelen légy.

Már indultak is tovább, ügetve a havon. Mátyás gyalogszerrel baktatott tovább. Jó három órai gyaloglás után ért vissza táborába. Azonnal annak a csapatnak sorsát kérdezte, amellyel reggel elindult. Azt lekaszabolták. A négyszázból valami hetven tért vissza, a többi vagy ottveszett, vagy elfogták. De a Girzsik seregéről már részletes jelen-

tései voltak a tábornak: tizennyolcezer embere volt a cseh seregnek, háromannyi, mint neki. S ezen a hepehupás vidéken a magyar sereg főereje, a lovaság, alig volt értékesíthető. Mátyás haditanácsa még aznap elhatározta, hogy visszavonul az Érchegység felé.

Rengetegek sziklás, havas útjaira került a sereg, hatalmas erdők szegélyezték útját. Térdig érő hóban gázoltak a lovak, a fákat belombolta a zuzmara. Két napja meneteltek már, egyre beljebb hatolva a rengetegbe. S egyszer csak Mátyás megállott. Azt vette észre, hogy az útmenti havon fűrészporcsomók vannak a fák tövében. Begázolt a fák mögé és meg-hökkenve látta, hogy minden fa meg van fűrészelve. Rosszat sejtett. Azonnal csapatokat rendelt, hogy kutassák ki az utat hátra is, előre is. Azok meg-érkeztéig nem ment tovább. A hírszerzők rossz hírrel jöttek vissza: a sereg mögött már ledöntögették a megfűrészelt fákat, ugyanúgy három órányira lehet már csak előre hatolni, az út ott is el van zárva a ledöntött szálfákkal. Még gyalogos seregnek is nehéz volna mozogni akár előre, akár hátra. Lovas seregnek meg éppen lehetetlen.

— Meg vagyunk fogva, — mondta a király.

Fergetegesre fordult az idő. Hóvihar zúgott keresztül az erdőn, az út eltűnt, hótorlaszok sűrűsödtek. Ló és ember szenvedett a hidegtől. Villimov, a legközelebbi falu, túl volt a ledöntögetett fákon. Mátyás még mindig nem vesztette el a lelkét. Majd lesz, ahogy lesz, csak ebből az egérfogóból kikerüljön. Volt egy-két előkelő cseh foglya, akiket az utóbbi hetekben ejtett s akiket állandóan magával hurcolt. Most érkezett az óra, hogy felhasználja őket. Követekül küldött belőlük kettőt Girzsikhez. Jelentsék a cseh királynak, hogy a magyar király hajlandó békéről tárgyalni. Míg a választ várta, ott kellett kuksolni egész seregével a rengetegben, ordító hóvihar kellős közepén.

A válasz gyorsan jött. Girzsik kapott a békelehetőségen. Még arról is gondoskodott, hogy a szálfá-torlaszokat eltakaríttassa az útból. A találkozó helyét az udvari illemszabályok szigorú megtartásával úgy tűzték ki, hogy az a két király tartózkodási helyét összekötő vonal közepére essék. Ott Auhrow nevű kis falu állott. De még nem is a faluban tárgyaltak, hanem a faluhoz közel egy erdei kunyhóban. Négyszem között. Girzsik kikötötte, hogy tanuk nélkül tárgyaljanak.

Mátyás ott volt a kitűzött időpontban, percre pontosan, Girzsik kissé váratott magára. Az udvari ceremónia nyelvén ez hangsúlyozása volt annak, hogy az ő helyzete erősebb és előnyösebb. Aztán megjött. Egyedül lépett be a kunyhóba. A közelben hatalmas máglyát raktak, körötte telepedett meg a két kíséret.

— Megfogtalak, fiam uram.

— Megfogtál, apám uram. De azért ne bízd el magad. Nem vagy te olyan erős.

— Én? Ne beszélj bolondokat. Teljesen és tökéletesen meggyőztelek. Mi lett volna, ha rádgyujtom az erdőt?

— Talán odapörköltél volna, de dolgoznak ez nem sokat használt volna. Kolowrat elpártolt tőled. Schlick is hozzápártolt. Sőt édes rokonod, Rosenberg János, megint cserben hagyott. A császár ellened van. A pápa ellened van. Az egész magyar nemzet nélkülem is ellened van.

— És te hogyan állasz? Tudod, miért volt Rómában Fridrik? Nem tudod, pedig állandó követed van ott és még külön vigyázni leküldted Gabriele papot. De az én embereim ügyesebbek. Fridrik azért járt lent, hogy átesoportosítsa a birodalmi gyűlés szavazati arányait. A pápa neked ígerte ugyan a cseh koronát, ha engem megverték, de a cseh király választófejedelemi joga Fridrik szerint más dolog. Ő tisztázni akarta a pápával, hogy cseh király

ugyan lehetsz te, de a választójog visszaszáll a németrómai császárra, aki ezt valamelyik osztrák, eddig nem szavazó tartománynak fogja adni. És tudod, mire kell ez neki? Mert németrómai királyt akar választatni. De nem téged akar. Már meg is állapotodott Merész Károlylyal, a burgundival.

— Ez nem igaz, — döbbsent meg Mátyás.

— Látod, nem tudsz semmit. Csak vakon hiszel annak az embernek, akinek még a lehellete is hazugság. Ő nagyon jól tudja, hogy te is császár akarsz lenni, én is. Ne szólj közbe. Ezt mi egymásról nagyon jól tudjuk. A császári ranghoz vezető lépcső a római királyság. Erre a lépcsőre odaállítja a burgundit, hogy se az enyém ne lehessen, se a tiéd. Mi pedig azalatt itt öldössük egymást, hogy ő a markába nevessen.

— Korán nevet a markába. Attól még én császár lehetek.

— Én is. De akármelyikünk nehezebben. Míg, ha eszedre térnél, akármelyikünk könnyebben lehetne.

— Hogyan?

— Úgy, hogy ha itt, ebben a kunyhóban, megállapodnánk, hogy minden módon a cseh királyt segítjük a császári trónra. Ha még én vagyok a cseh király, akkor engem. Ha én már nem élek, akkor téged.

— De hiszen megesküdtél Kázmérnak, hogy a koronádat az ő fiára fogod hagyni.

— Majd megesküszöm neked is. Kázmérral fel tudom bontani a szövetséget. Hosszú és nehéz vitézés volt lemondanom arról, hogy Viktorin legyen az utódom. De ha már lemondtam, inkább te légy, mint Ulászló. Ebben meg lehetne állapodnunk, te kibékítenél engem a pápával, akkor aztán közös erővel nekilátnánk annak a császári koronának. Ha én kapom is, utánam a tiéd. Ráérsz vele, még elég fiatal vagy. S ha császár vagyok, majd módját ta-

láljuk annak, hogy valahol Viktorin is kapjon valami kisebb koronát. Nos? Beszélgethetünk erről a tervről?

— Lehet. Lássuk, hogyan képzeled a részleteket.

Négy óra hosszat tárgyalt a két király a kunyhóban. Fáradtan, de örvendező arc kifejezéssel léptek ki kíséreteikhez. Igen nyájasan búcsúztak el; az urak, csehek és magyarok egyaránt, nem tudtak hova lenni a csodálkozástól. Mátyás nyeregbe szállván, csak annyit közölt a maga embereivel, hogy húsvétig fegyverszünetet kötött, a végleges békeszerződésekre vonatkozó tárgyalásokat Olmützben fogják folytatni a pápai követekkel.

Vitéz Jánosnak azonban elmondott mindent. A primás helyeselt. Annál kevésbé helyeselték a pápai követek. Sietve keresték fel a királyt Olmützben mind a ketten: a boroszlói püspök és Roverella.

— Öszentsége nevében ünnepélyesen tiltakozunk úgy a fegyverszünet, mint a békealkudozások ellen, — mondta Roverella, aki a szót vitte, — sőt felszólítjuk felségedet, hogy mivel hadihelyzete most igen előnyös és seregének birtokában van, szíveskedjék Girzsiket haladéktalanul megtámadni.

— Eszem ágában sincs. Megesküdtem Girzsiknek.

— Ha öszentsége kéri, akkor nincs eskü. Minden eskünek ezen a világon a pápa az ura. Különben is felséged kényszerhelyzetben esküdött. A zsarolással kicsikart eskü sehol sem érvényes. Öszentsége nevében az esküt megsemmisítjük.

— Lehet. De én lelkiismeretem nevében fenntartom. Kérem a nuncius urakat, hogy inkább segítsenek a béketárgyalásokon az egyház érdekeit megvédeni.

— Erről szó sem lehet, — kiáltotta indulatosan a boroszlói püspök. — Felséged így elárulja a szentséket, minket pedig kineveltet az eretnekekkel. A

béketárgyalásokon semmi szín alatt nem fogunk résztvenni.

A király felállott.

— Akkor öszentsége érdekeit magam fogom képviselni. Jó egészséget kívánok a nuncius uraknak.

A főpapok tomboló haraggal távoztak. Csakugyan nem jelentek meg a béketárgyalás kitűzött helyén és kitűzött idejében. Levelet küldtek magok helyett: Rómából érkező újabb utasításig nincs módjukban tárgyalni. Nem maradt más hátra, minthogy a két király megint személyesen találkozzék. Olmütz mellett találkoztak, de most már nem kunyhóban, hanem dísz-sátorban. Girzsik két fiát is magával hozta, Viktorint és Henriket, a hajdani prágai pajtásokat, akik azóta fiatalemberekké pelyhesedtek magok is. Ez már nem béketárgyalás volt, hanem inkább udvari ünnepség. A lényegben nem tudtak egyebet határozni, minthogy a fegyverszünetet továbbra is kitolják, Girzsik gondoskodni fog arról, hogy országának rendei Mátyást trónörökössé válasszák, Mátyás pedig nyomatékosan közbe fogja magát vetni a pápánál, hogy vegye fontolóra azokat a nagy engedményeket, amelyeket a kelyhesek hajlandók a pápai egyház számára biztosítani. Ennek megbeszélésén hamar túlestek, aztán nyájas társalkodás és barátkozás következett. Mátyás gazdag ajándékokat hozott a cseh királynak és fiainak, drága szöveteket, díszes kucsmákat, fegyvereket és lószerszámokat. Mindezeket tüntetve adta át, hadd menjen híre, hadd tudjon meg minderről Fridrik mennél többet.

Még meg is hívta magához, az egész társaságot Olmützbe. Mulassanak vele néhány napig. Girzsik maga nem fogadta el a meghívást, mert dolgai elég sürgősen Prágába szólították, de fiaira nézve elfogadta. Menlevelekről szó sem volt. Viktorin herceg, Henrik herceg, Konrád ölsi herceg, Dabnitz cseh

főudvarmester és még a cseh kíséret néhány ura ünnepélyesen bevonultak Olmützbe a király vendégként. Mátyás fényes módon elszállásolta őket és kiadta a parancsot, hogy amíg a városban tartózkodnak, pazar módon kell látni a vendégeket. Alig, hogy átöltözött szállásán, már jelentkezett nála Roverella.

— Felség, — mondta izgatottan, — igaz, hogy a kelyhes hercegek vendégei a városnak?

— Igaz.

— Felség, ütött a nagy dolgok órája. Lehetséges, hogy felséged ugyanazt forgatja a fejében, amit én. Ha igen, boldogságomra szolgál.

— Tudniillik?

— Tudniillik itt az alkalom, hogy az északi pogányok kígyófejét egyetlen mozdulattal eltiporjuk, aztán menjünk a déli pogány ellen. Nem hall bennünket senki? Felség, még ma fogassa el a Girzsik két fiát és azonnal indítsa őket útnak Róma felé. Két ilyen túszerkeletben nyert ügyünk van és felségedet napokon belül megkoronázzák Szent Vencel koronájával.

Mátyás ránézett a nunciusra.

— Sógoraimat, akik a házamnál vendégeim, elfogassam? A Szentszék bizonyára próbára akarja tenni egyéni tisztességemet. Hát én állom a próbát. Kegyeskedjék Rómába jelenteni, hogy a magyar király hajlandó fegyveres lovagi viadalban Girzsiknek és mindhárom fiának életét elvenni, de hitvány-ságra nem hajlandó.

— Ugy, — felelt sápadtan a nuncius, — de viszont öszentsége kiátkozott ellenségeit vendégül látni asztalánál, erre hajlandó felséged?

— Hogyne. Ezt is kegyeskedjék Rómába jelenteni. S hozzá pótlólag azt is, hogy a szultán testvéröccse állandó vendégem Budán évek óta és királyi palotámnak, úgymint atyámfia, igen szívesen látott látogatója.

A nuncius távozott. Mátyás pedig nagy lakomát rendezett vendégeinek. Másnap ijedt jelentéssel keresték fel az olműzi tanácsurak: Roverella pápai nuncius a szent mise alatt megjelent a székesegyházban, felment a szószékre és Olmütz városát arra az időre, míg az eretnekek a falak közt tartózkodnak, egyházi átok alá vetette. Most tehát Olmützben nem szabad misézni és a szentségeket sem szabad kiszolgáltatni. Aki most Olmützben meghal, elkárhozik, mert nem kaphat utolsó kenetet. Ez rettenetes, mitévő legyen ilyen helyzetben a polgárság?

— A polgárság igyekezzék, — felelte a király, — hogy két napig életben maradjon, tehát kerülni kell az Olmützben olyannyira szokásos kocsmái verekedéseket. Ez ügyre most több időt fordítani nincs módunkban.

A kegyeshitű tanácsurak kétségbeesetten elvontak a király színe elől, ő pedig visszavonult a primással. Nagyon elámult volna akárki, ha hallja bizalmas tanácskozásukat. Mert annak minden mondata azon alapult, hogy Girzsiknek egy szót sem hisznek. Tíz esztendő alatt éppen eléggé kitanulták az öreg róka módszereit. Nyilvánvaló volt most is, hogy mit akar: kétségtelenül elveszett ügyének szerét Mátyással húzatni ki a kátyúból s ha kihúzta, gyorsan ráülve, elhajtatni. Mátyást pedig a kátyúban hagyni. Most már Mátyásnak esze ágában sem volt, hogy tőle várja a cseh trónörökösséget. Annál kevésbbé, mert a cseh rendek, mint ezt igen pontosan tudta, nem trónörökössé, hanem azonnal megkoronázandó királlyá készültek őt választani. A cseh koronát most már nyugodtan fején érezhette. De ezzel magával nem sokat ért volna. Kellett hozzá Fridrik nyilvánvaló egyetértése, kellett hozzá a birodalmi választójog, kellett hozzá a szentszék erőteljes erkölcsi és anyagi támogatása. Az volt most a király és tanácsosa számára adott feladvány, ho-

gyan tudják mindezt a politika művészetével megszerezni a koronához.

A király, mikor vendégei elmentek, összehívta a katolikus rendeket és közölte velök, hogy neki elment a kedve olyanokat támogatni, akik csak védelmeztetik magokat, de semmi áldozatra nem hajlandók. Ennélfogva felszólította őket, hogy béküljenek meg Girzsikkel, természetesen a katolikus vallás mindenképp felett való érdekeit megvédelmezve. Ezzel otthagya a tanácskozást. Tudta jól, hogy a rendek nem békélhetnek meg Girzsikkel, mert az, ha visszakapja hatalmát, egytől-egyig kiirtja őket a föld színéről. És tudta jól, hogy Girzsik sem békélhet meg a katolicizmussal, mert ha eleget tesz az egyház követeléseinek és feladja az úgynevezett kompaktátákat, vagyis a kelyhes vallás gyakorlatának zsinati szabályzatát, akkor a kelyhesek őt söprik el.

Magokra hagyta őket és kivonult Olmützből egy kurta rendcsináló hadjáratra. A vidéken éldegélt néhány nemes úr, aki még most is a régi rablólovagok példáját követvén, abból élt, hogy elfogta és kifosztotta a vára alatt elvonuló kereskedőket, vagy nyáját hajtó parasztokat. Mátyás a morva földet most már a maga birodalmának tekintette. Kétszer megintette ezeket a rabló urakat, hiába. Most dologtalan seregével rájuk ment és végig összefogdosta őket. Ezek katolikusok voltak, s a nunciások kétségbeesetten léptek közbe érdekökben. Mátyás elutasította a közbenjárást. A rablólovagokat felhúzatta az útmenti fákra. A környék szegény lakossága seregestül zarándokolt hozzá. Boldog volt, aki csak sátra vásznát megérinthette.

S ezalatt a megszorult olomützi rendek szüntelen csak tanácskoztak tovább. Más megoldást nem találtak: királlyá választották, hogy a katolikus felfogás szerint üres trónt betöltsék. Mire Mátyás Olmützbe ért vissza, már küldöttség várta. Boldog szónoklat-

tal hozták tudomására, hogy ő a cseh király. És el-  
ámultak, mikor Mátyás a fejét rázta. Rövid beszéd-  
ben értésükre adta, hogy a választást nem fogadja  
el. Mióta hadba ment, csak azt tapasztalta, hogy a  
cseh és morva rendek ölbe tett kézzel nézték éret-  
tök folytatott küzdelmét. Sem pénzt, sem katonát  
nem adtak. Ebből neki elég volt. Semmi kedve  
hozzá, hogy amit ő az egyházért vállalt, azt a  
királyválasztással az ő saját vállalkozásává vará-  
zsolják.

— Higyjük el, — mondta a beszédben, — hogy  
többet fogtok tenni új királytokért, mint amennyit  
magatokért s az egyházért tettetek? Nem hisszük el.  
És nem fecséreljük el egy pusztá címért Magyar-  
országnak minden erejét, csak hogy nektek tétlen  
életet szerezzünk. A pápától sem remélhetnénk se-  
gítséget, hiszen ő joggal mondhatná: „Mátyás most  
már maga a király, ám lássa, hogyan tudja magát  
saját erejéből a trónon tartani.“ Egy nemzet, mely  
csak a templomokban bátor, a csatatéren pedig csak  
a vasárnapi misén járt az esze, vagy éppen ki sem  
mozdul csendes és békés otthonából, legjobban teszi,  
ha engedelmeskedik zsarnokának és alázattal viseli  
megérdemelt elnyomtatását. A választást nem fo-  
gadjuk el, de szívesen segítünk Girzsikkel kibékül-  
nötök. Mondjátok meg küldöiteknek, amit hallot-  
tatok.

Nem volt más hátra, mint megint alkudozni. A  
két király megint személyesen találkozott. De Gir-  
zsik már tudta, hogy rendeinek egy része Mátyást  
királlyá választotta. Erre a ceremóniák nyelvén  
akart felelni: saját sátrába tűzte ki a tanácskozást,  
jeleznén ezzel, hogy itt ő a házigazda. Mátyás azt  
válaszolta a meghívásra, hogy a tanácskozást a  
maga sátrában óhajtja lefolytatni. Az ő álláspontja  
győzött: Girzsik kénytelen volt engedni. Megtörve,  
epegőrcseitől kínozva, odament a Mátyás sátrába,  
Merev udvariassággal köszöntötték egymást taná-

csosaik jelenlétében, négyszemközt nem is beszéltek. Az alkudozás, mint Mátyás előre látta, a vallási kérdéseken megfeneklett. Szétoszlottak eredmény nélkül. Csak a fegyverszünetet hosszabbították meg.

Mint a sok lépéssel előre kiszámított sakkjátszma, úgy folyt le minden. A cseh katolikus rendek nem tudtak megbékélni Girzsikkal, ennél fogva valósággal rimánkodtak Mátyásnak, mondjon igent. Igérték fűt-fát, segítséget, pénzt, katonát a cseh birodalom hátralévő részeinek meghódítására. Aztán a két nuncius járt a nyakára, azok is a pápa nevében unszolták és minden segítséget megígérték, sőt megígérték a legfontosabbat: a pápa választójogú fejedelemnek fogja őt elismerni. S végül jöttek Schulz gróf és a lavanti püspök, magának Fridrik császárnak követei, ezek is kérlelték, hogy fogadja el a cseh koronát, a császár minden módon kötelezi magát, hogy segíteni fogja az ország teljes meghódításában. Mátyás egymásután szedte be a kötelező ígéretek. Aztán végre, mikor mindenki mindenre lekötelezte magát, kimondta az igent. S ime, mintha a föld alól termettek volna, már jelen is voltak Olmützben Csupor Miklós erdélyi vajda és gróf Szentgyörgyi János. És a királynak egyszerre Olmützben volt híres arany és ezüst evőkésztsége négyszáz személyre. Minden ott volt Olmützben, amire a trónra lépési ünnepeknél szükséges lehetett.

Az olmützi székesegyházban ünnepi országgyűlést tartottak a cseh, morva, sziléziai és lausitzi rendek, a boroszlói püspök elnökölt. Mátyást újra, most már díszes Te Deum tömjénes, orgonás keretében megválasztották királlyá. Valamennyien hűséget esküdtek neki, ő pedig hit alatt fogadta meg a cseh alkotmány megtartását. A templomi szertartás után pazar lakoma következett. Ott felállították a híres pohárszéket, amelyben négyszáz darab arany és ezüst edény volt látható, valamennyi drágakövekkel kirakva. A nép számára a főtéren

kutat állítottak fel, amelynek három csövén kiki annyi bort, sört, vagy csigert ereszthetett magának, amennyit akart. A járókelők nagy menetbe verődtek, a tömeg élén Girzsiknek felöltöztetett szalmabábot vittek, azt ütötték, csúfolták s végül meggyújtották.

Pár nap mulva Mátyás megkoronáztatta magát Brünnben, vagy ahogy lakosai nevezték, az ősi Brno városában. A Szent Jakab-székesegyházban volt egy koronás Mária-szobor. A boroszlói püspök arról vette le a koronát és mint nuncius, a Mátyás fejére tette. Fridrik követei a német-római császár nevében választófejedelemmé fogadták. A rendek nevében Sternberg Zdenko nyilvánította Csehország, Morvaország, Szilézia és Lausitz megkoronázott királyának. Az oltár mellett ott állott az esztergomi érsek, a pécsi püspök, az egri püspök, az erdélyi vajda. Az utcán lelkesen tüntető morva tömeg.

Nyájas, hűvös májusi nap volt. Délután megredt az eső. Az esőben lovasember indult ki a városból Magyarország felé. Keblében levelet vitt. A király küldte. Ez állt a levélen: „Nagyságos Hunyadi Jánosné asszonyomnak adassék“. Minden más írása előtt ezt intézte el az új cseh király. Akkor aztán hozzáfogott aláírni a kinevezési okmányokat. Sternberg Zdenkót kinevezte kormányzónak, Rosenberg Jánost, Girzsik közeli rokonát főkamárásnak, Hasenburg Jánost főkancellárnak, Schwamberg Boleszlávot főudvarmesternek, Hasenburg Ulrikot országbírónak, Neuhaus Henriket főkamárásnak, Gutstein Buriánt udvarbírónak. Valamennyi alá odakanyarította szálkás betűivel: Mathias Rex.

- Béfejeztük, — mondta este Vitéz János.
- Nem, János. Kezdöttük.

## XI.

Május huszonötödikén délben Boroszló tőszomszédságába érkezett díszes pápai, cseh, morva és magyar kíséretével a király. Szilézia fővárosában akarta ennek az országnak külön hódolatát elfogadni. Azonnal bevonulhatott volna. De a horoszkóp ezt a napot szokatlanul rossznak jelezte.

— Ne akarjunk okosabbak lenni a csillagoknál,  
— mondotta a király.

Megállapodtak egy Grebelwitz nevű kis faluban és másnapra halasztották az ünnepélyes bevonulást. Annak díszes formaságai már reggel elkezdődtek. A város tanácsurái egy mérföldnyire elébe lovagoltak a kétezer tagból álló kíséretnek. Ott Krebs, a polgármester, leszállt a lóról, vele együtt a tanács legöregebbjei. A város zászlaját mélyen meghajtották az új király előtt, s átnyujtották neki a kulcsokat. Csak ekkor szólaltak meg a harsonák, mert illetlenségnek számított volna trombitálni, mielőtt a király a várost birtokába vette. Ugyancsak illetlenség lett volna páncélt öltetni. Ezt nem is tették, valamennyien felöltötték legpompásabb zekéiket és minden ékszereiket felrakták.

Aztán megindult a menet a városba. A kapun túl a lakosság állott sorfalat, mindenkinek égő gyertya a kezében s szemközt az egész karinges papság szenteltvízhintőkkel és füstölőkkel. A menet lassan vonult a hangosan ünneplő nép között az Odera partján a dóm felé, a szőnyegekkel díszített ablakokból virágot szórtak a királyra. A misét a boroszlói püspök celebrálta. A király az egri püspök izgatottságán mulatott. Ez a Beckensloer János idevaló volt Boroszlóba, apja, Beckensloer Márkus, kapitány volt itt valaha. S a messzi földre szakadt ember megindultan kapkodta a fejét a szent mise alatt, még főpapnál is megbocsátható kíváncsisággal keresve a megjelentek arcai között ifjúsága emlé-

keit, miközben a város tanácsa hűségfogadalmat tett a királynak.

Mise után mindenkit szállására kísérték. A király mellett most már Krebs lovagolt, a polgármester, kedélyes, beszédes ember. Elmondta, hogy harmincöt évvel ezelőtt mily alaposan megjárta a boroszlói tanács: Albert császár bevonulásakor mellékutcák kicsiny házaiban adtak szállást a nagyuraknak, mert a tanácsosok nem óhajtották palotáik otthonos kényelmét vendéglátással megzavartatni, mire a császár az egész tanácsot elcsapta s a várost húszezer arany pénzbüntetésre ítélte.

Ilyen rendszabályra most nem került a sor. Mindenki nagyszerű szállást kapott, s a kíséret tagjait ajándék várta. Mindenkinek két fertály búzát, két átalag malváziai bort, egy átalag német bort, egy fertály sört és zabot adott Boroszló városa. Az előkelőbb urak ajándékait még szénával és egyéb-  
bel is megpótolták, takarmányra nem volt gondja senkinek. A királyt meg éppen elhalmozták. Többek között két bámulatos tokot hoztak neki, amelyeket éppen akkor fogtak ki a halászok az Oderából, mikor ő a város alá érkezett. Mindenki csodájára járt a két hálnak. Egyik tizenhat arasz hosszú volt, a másik tíz. Soha még az Oderában ekkora halat nem fogtak. A bámulatos halak híre azonnal elterjedt a városban és mindenki égi jelet látott bennük: ekkora bőséget fog hozni a városra az új király uralkodása.

Boroszló királyi palotával is büszkélkedett, amely hosszú évek óta most látott először királyt, mert a katolikus város tíz álló esztendeje folyton viszályban állott a kelyhes Girzsikkal. Most Mátyás bevonult a fényes termekbe. Még aznap itt fogadta el a sziléziai kis fejedelemségek hódolatát. A sagani herceg, a liegnitzi herceg, az oppelni herceg, a troppai herceg és a többiek sorban felvonultak, mert a király már megválasztatása után Olmützből

írt nekik, hogy Boroszlóban fogja hódolatukat fogadni. De még mielőtt a ceremóniára került volna a sor, jelentették a királynak, hogy Konrád öelsi herceg, akit messze földön csak fekete herceg néven ismert mindenki, sürgős kihallgatást kér. Bevezették tehát, Mátyás a nunciások és az esztergomi érsek társaságában fogadta.

Az öelsi herceg, nagy darab német ember, páncélban jelent meg a király előtt, ami a ceremóniák nyelvén egyáltalában nem mutatott hódolási szándékot.

— Mit kívánsz, herceg?

— Felség, én egyenes ember vagyok. Megmondom őszintén, hogy noha idejöttem a hívó szóra, hódolatomat nincs módomban bemutatni, bárhogy szeretném. Mert én felesküdtök titkos tanácsosa is vagyok Girzsiknek. Hódolhat-e tisztességes ember más királynak az én helyemben? Vagy engedd el tehát nekem a hódolást, felséges uram, vagy mondd meg, hogyan hódolhatok tisztességem veszte nélkül.

A ferrarai püspök, aki Mátyás koronázása óta savanyú és mérges nunciusból jókedvű és adomázó nunciussá változott, odafordult a királyhoz, mielőtt az felelhetett volna.

— Hadd válaszoljak a hercegnek egy történettel, felség.

— Tessék.

— Hallgass ide, herceg. Nálunk otthon Ferrarában mesélték, hogy egy rosszhírű ház egyik leányába beleszeretett valaki. Az illető férfi unszolta a leányt, hogy hagyja ott a rossz házat és jöjjön hozzá feleségül. Erre a leány, aki a büntanya tulajdonosával több éves szerződést kötött volt, így szólt: „Mennék én örömet, de ha megszegem szerződésemet, el fogom tisztességemet veszíteni.”

Valamennyien hangosan nevettek. Mátyás is. Még maga a fekete herceg is végül.

— Jól van, — mondta és meghajtotta magát, — hódolok. Csak időt kérek, hogy átöltözhessem.

A palota tróntermében felálltak egy sorba valamennyien. Egy sem hiányzott, a münsterbergi herceget, Girzsik fiát kivéve, mire a fekete herceg is díszruhát öltött nagy sietve. Akkor vonult be a király a két nunciussal és a primással. Helyet foglalt a trónon. Főpap is volt a hódoló fejedelmek között, a neissei püspöki hercegség fejedelme. Ő volt a hódolók szónoka. S a rövid szónoklat után mind hűséget fogadtak. Hunyadi Mátyás trónja előtt ott állott tizenkét ország: Brieg, Boroszló, Liegnitz, Schweidnitz, Jauer, Glogau, Steinau, Sagan, Oels, Kesel, Teschen, Falkenberg, Oppeln, Strehlen, Rati-bor, Troppau és Neisse. A hűségfogadalom után mindegyiket magánkihallgatáson fogadta a király. Ez jó sokáig tartott, mert mindegyik fejedelemnek volt valami ügyes-bajos kérése. A liegnitzi herceg éppenséggel országát kérte Mátyástól, mert azt Girzsik valami örökösödés örve alatt elvette tőle. Mátyás azonnal birtokba helyezte a fejedelmet. Nemkülönben érdekes volt beszélgetése Przsimko tescheni herceggel. Annak is volt kérése.

— Úgy lesz, ahogy kéred, — felelt Mátyás, — látod, milyen szerencse, hogy néhai rokonod, Gara nádor, csak a bátyámat tudta lenyakasztatni és engem nem.

— Felség, én igazán...

— Tudom, te nem voltál oka. Távozz békeséggel.

Másnap Úrnapja volt. Esett ugyan az eső, de a király megparancsolta, hogy a körmenetet esőben is meg kell tartani. Azért ragaszkodott hozzá, mert a körmenetet politikai tüntetésre használta. A zuhogó esőben hat fejedelem vitte a selyem-mennyezetet: Boldizsár sagoni herceg, Henrik freistadti herceg, a liegnitzi herceg, a fekete herceg, ennek öccse, az általában fehér hercegnek nevezett fiata-

labdik öelsi, s végül a brandenburgi örgróf fia. A mennyezet alatt a boroszlói püspök vitte az oltári szentséget. Ő volt az egyetlen, aki nem ázott meg. Utána a király következett díszruhában, egyik oldalán a brandenburgi választófejedelem, másik oldalán Roverella nuncius. Utána a népes és fényes kíséret.

Ennek fontos és nagy értelme volt. Mert a Hohenzollern-családból való brandenburgi választófejedelem nem hódolni jött, hanem vendégként. Mátyás maga hívta volt meg. Mégis bizonyos értelemben hódolás lett belőle. Volt már abban valami a leendő császárból, hogy az úrnapi körmenetben a Hohenzollern-sarjat járhatja balja feől, míg jobbról a nunciust. Ezt akarta. Ezért parancsolta, hogy a körmenetet meg kell tartani, akárhogy zuhog. Bőségesen áztak az aranyozott díszruhák, s a lakosság, amelynek nem volt muszáj részt venni a processzióban, érdeklődve bámészkodott az ablakokból. Ilyet még nem láttak Boroszlóban: ömlő záporban lassan bandukoló díszruhás, pompás menetet.

A Brandenburgban uralkodó Hohenzollernek ketten voltak. Közkeletű nevök szerint Ulyssesnek ismerték az idősebbet és Achillesnek a fiatalabbat. A pápa nevezte el így őket, egyiknek államférfiúi hivatottsága, másiknak vitézsége miatt, s ez a két név rajtok is maradt. Ulysses választófejedelemi rangot viselt, Achilles brandenburgi örgróf volt csupán. Mátyás minden módon igyekezett kedveségével meghódítani Ulyssesst, aki szavazatot jelentett, mihelyt a német-római király rangjának betöltésére került a sor. Nem engedte el maga mellől, hosszasan beszélgetett vele, magasztalta politikai hírnevét, melyről már annyit hallott.

— Volna hozzád egy nagy kérésem, fenséges uram, — mondotta neki már az első napon, — nagyon leköteleznél, ha megtennéd. Vásárolni szeretnék tőled.

— Parancsolj velem, felséges uram. Mit vennél tőlem?

— Tanácsot.

— Tessék?

— Jól hallod. Tanácsot. Állandó politikai tanácsot. Nekem ugyan kitűnő tanácsosaim vannak és magam sem estem a fejem lágyára, de ha egyes dolgaimban mindig megkérdezhetném a te véleményedet is, az nekem nagy hasznomra lehetne. Az én magyar népemnek van egy közmondása: több szem többet lát. S mivel én ebből hasznot húznék, nem is kérném ingyen. Felajánlanék neked értékes segítségédért évi kétezer arany forintot. De várjál csak, még egyebet is akarok mondani. Hogy meghívtalak ide Boroszlóba, azt főként azért tettem, mert szeretnék veled életfogytiglani szövetséges szerződést kötni. De meg azért is, hogy visszatérjek öt év előtti ajánlatodra: szeretném leányod kezét, melyet oly szívesen felajánlottál.

Ulysses körül forgott a világ. Csöstül omlottak rá az ajánlatok, hamarjában azt sem tudta, melyikre feleljen. De nem is azért állott jó politikus hírében, hogy azonnal válaszolt volna. Tárgyalni mindenesetre hajlandó volt. Tárgyaltak is az esztergomi érsek társaságában mindennap órákon át. De nem tudták csak úgy egy-kettőre levenni a lábáról. Ulysses a szövetség dolgában azt felelte, hogy mivel ő beteges és törődött ember s helyette belátható időn belül Achilles fiai fognak uralkodni, öccse megkérdezése nélkül ily életbevágó tárgyban dönteni nem tartaná ildomosnak. Ami a házasságot illeti, leányát már odaígérte másnak és az esküvőt két év múlva akarja megtartani, helytelen volna tehát az eljegyzést már most felbontania, hiszen a király két év alatt még egyebet gondolhat. Később még lehet beszélni a dologról. Tanácsot pedig pénzért nem ad, nagyon sajnálja. Ha nem lenne választófejedelem, az más lenne. Így azonban kicsit

kényes az, hogy egyik fejedelem fizetést kapjon a másiktól, ha az a másik sokkal hatalmasabb is. Minderről különben is bőven lehet még levelezni.

Néhány napig élvezte Ulysses, hogy Csehország és Magyarország királya úgy bánt vele, mint a hímes tojással. Aztán a nélkül, hogy bármire is kötelezte volna magát, elutazott. Mátyás várt egy órát a választó útrakelése után, aztán lovasembert küldött utána. Ez a hírnök okmányt vitt az évi kétezzer arany járandóságról, s mindjárt vitte az első félévre esedékes ezer darab aranyforintot. A hírnök még aznap délután visszatért és jelentette, hogy a választófejedelem rövid lelkitusa után úgy az okmányt, mint a pénzt elfogadta.

Ettől a királynak igen jó kedve lett. Aznap este nagy táncmulatságot rendezett Boroszló tanácsa a városházán az új királynak és kíséretének tiszteletére. Nagyon szép estély volt. Már a megérkezéskor elragadó képet mutatott az érdekesen szabálytalan homlokzatú gótikus városháza, szeszélyes, fecskéfészek gyanánt kiugró, csukott csúcsíves erkélyével, rozettás ablakaival, finom saroktornyaival. Minden ablakában gyertyák égtek, alulról számtalan fáklya, felülről erős holdvilág fényében. A király nyusztal prémezett, gazdag aranyszövésű brokát-palástot viselt, barna színűt, alatta virágos mentéjű sárga selyemzekét, ékköves gombokkal. A polgármester vezette fel a tánc számára átalakított tanácsterembe. Mint a szélben meghullámzó búzavetés, úgy hajlottak előtte a zsúfoltan mozgó vendégek. Csupa aranyszövés, csupa drága prém, csupa mesés ékszer a hölgyek nyakában.

A táncot a király nyitotta meg a jelenlévő legelőkelőbb hölgyel, Wlotkina nagyglogai hercegnővel, aki inkább előkelő volt, semmint csinos. A hivatalosan előírt forduló után letette és a polgármesterhez fordult:

— Hitveseddel fogunk táncolni, uram, hogy hű Boroszlónkat megtiszteljük.

— Felség, özvegy ember vagyok, ez a nagy kiüntetés Barbara leányomnak fog jutni.

Mély bókkal hajlott meg előtte egy fiatal leány. Mikor felegyenesedett, elragadó, furcsa arcockát pillantott meg a király. Nem volt szabályos szépségű arc, aránytalanul kicsiny álla volt és aránytalanul nagy szeme. Valami denevérszerű vagy egérszerű benyomást tett első pillantásra, mégis ellenállhatatlanul bájosnak kellett tartani. Ekkora szemeket soha nem látott a király, óriási két fekete szem a patyolatfehér, különösen sápadt arcban. Ruhája is fehér volt a leánynak, öv nélkül egybeszabott, nehéz fehér selyem, ezüstszállal himzett lilomok adták a mintáját. Haja hollófekete, rajta kockahálósan, igazgyöngyökkel himzett fehér selyemfőkötő.

— Ajánlom felséged kegyelmébe Barbara leányomat.

A zene megzendült, a király megfogta a leány jobbkezének ujjhegyeit. Indult a tánc. Mátyás nem győzte nézni a rendkívüli kis arcot. Különösen az illő szendességgel lesütött, valószínűtlen nagyságú szempárt. A leány pillái igen hosszúak voltak és végükön kissé ívesen meggörbültek. S ő azt gondolta, hogy sohasem gondolta volna, milyen szépségesen szép tud lenni egy női szempár.

Tánc közben nem lehetett beszélgetni, az illendőség szigorú némaságot írt elő. Mátyás alig várta, hogy a fordulónak vége legyen. De ugyanakkor sajnálta, hogy a leány ujjait majd el kell engednie. Azon a pici területen, ahol ujjai érintkeztek, ott érezte bizseregni egész teste egy pontra gyúlt izgalmát.

Aztán véget ért a forduló. Abban a pillanatban, ahogy a zene megszűnt, Vitéz János állott előtte.

— Mit akarsz? — kérdezte kedvetlenül a király.

— Felség, — szólt magyarul a prímás, — az liegnitzi hercegnét megbántottuk. Odvarhölgyinek előztebb juta tánc, semhogy néki. Krebsz leánya odvarhölgy az liegnitzi hercegné mellett.

Mátyás felsóhajtott. De a kötelesség előbbrevaló volt mindennél. Már indult is a liegnitzi hercegaszszony felé, akinek duzzogó orcája azonnal békésre derült. Kivált mikor a király a tánc után is mellette maradt és leült hozzá beszélgetni. Remélte, hogy az udvarhölgy hamarosan odakerül úrnője mellé. De hiába várt, Barbara nem mutatkozott. Végül is feltűnés nélkül nem maradhatott tovább helyén, mert ezzel Szilézia minden más fejedelemségét vadul féltékennyé tette volna Liegnitz-Briegre. Utolsó pillanatban eszébe jutott valami:

— Fenségteket szívesen látjuk holnap királyi páholyunkban a tornán kíséretökkel együtt.

A hercegné elpirult örömeiben. S másnap valóban bevonult a hercegi házaspár a királyi páholyba egy kamarással és Barbarával. De ott is nehéz volt az ültetést úgy intézni, hogy Barbarával beszélhetett volna. S mikor úgy adódott, hogy szólhatott volna a leányhoz, nem jutott eszébe semmi. Csak mikor két mérközést végignézvén, felkelt, hogy lemenjen az öltözőkhöz, akkor szólt oda neki:

— Kisasszonyom, kívánd, hogy győzzek. Neked fogok győzni.

A leány két nagy szeme egy pillanatig ránézett. De ez az egy pillanat valósággal megrendítette. Mikor lefelé haladt a falépcsőn, csodálkozva vizsgálta magában ezt a furcsa érzést, amelyet eddig nem ismert. Férfimultjának szerelmi virágait eddig csak úgy mellékesen szakította le, különösebb érdeklődés nélkül. Rengeteg kalandja volt, de nyomot egyik sem hagyott benne. A királyi kegytől kitüntetett ajkak alázatos csókjait inkább únta. És erőteljesen űzött állandó testgyakorlása, igen fáradalmas, sok gonddal telt napi munkája kevés érdeklő-

dést is hagytak benne a női szépség iránt. Ez a néma és mozdulatlan leány egyszerre felkavarta. Rekeszizmában izgalmas nyomást érzett.

Egy morva lovaggal futott össze a porondon. Rövid mérkőzés volt, pedig szerette volna, ha ezúttal tovább tart. Szeretett volna jeleskedni, százféleképpen dicsőnek, ügyesnek, győzelmesnek mutatkozni, mert az a leány nézte. De különös szerencséje volt ezúttal: a legelső rárobogásban kidöntötte nyergéből a morvát. Zúgó és boldog ünneplő riadal fogadta a győzelmet, Boroszló nem csalódott a tornavívásáról messzi földön híres magyar királyban. Ő átvette egy boroszlói tanácsdámától a színes szalagú babérkoszorút, aztán gyorsan levetvén vértjét, sietett vissza a páholyba. Első tekintete a leánynak szólt. S ez az első tekintet, mint a végtelenségbe ejtett kő, úgy zuhant bele a nagy fekete szempár érthetetlen mélyébe.

A következő lovagpárral véres dolog történt. Mátyás kíséretének egyik tagja, Grotta nevű lengyel nemes, mérkőzött Polucz Kristóf boroszlói lovaggal. A boroszlóinak megoldódott a vértje és rés nyílt rajta abban a pillanatban, mikor a lengyel döfött. A lándzsa a boroszlóinak köldöke alatt hatolt be, teljesen átszúrta és hátán a gerince mellett jött ki. Az áldozat ülve maradt a földön, azonnal hatalmas vértócsa támadt körülötte. A közönség felháborodva zúgolódott. Poluczot az odafutók felemelték és kivitték, csorgó vérének hosszú nyoma barna vonalban húzódott utána a porondon. A nézők áttörték a korláton és Grottát szidalmazták, de ez már rosszat sejtve, eltűnt. A rend a király jelenléte ellenére is felbomlott, végre is katonák hatoltak be a porondra és kilökdösték a szitkozódókat. Később kiűnt, hogy a lengyel megszökött a nép dühe elől.

— Furesa, — mondta a páholyban a király, — éles fájdalmat érzek a gerincem mellett. Mintha terhes asszony volnék, aki rácsudálkozott valamire.

Barbara az illemparancs szerint lesütötte a szemét erre a beszédre. A király ránézett s úgy találta, hogy lesütött szemmel is bolondítóan kívánatos. De az a fájdalom még erősebben nyilallott a hátába. Csikorgatott egyet a fogán haragosan és a páholy peremébe kapaszkodva, felállott. Azonnal felkeltek a többiek is mind.

— Tudom már, mi ez, — mondta a király, — Moldvában egyszer egy lándzsahegy beletört a hátamba. Az imént mérkőzés közben nyilván megránt-hattam magam, s most az a lándzsahegy okoskodik.

Aggodalmas, hízelgően ijedező arcok hajoltak feléje. Ő csak a leányt nézte.

— Haza kell mennem, pedig nagyon szeretnék maradni.

Hazament. Az úton már erős fájdalmai voltak. A palotában rögtön lefeküdt. S már jött is a borbély. Megtapogatta a király meztelen hátát. Nem tudta az idegen tárgyat kitapintani. De a sebhelyet megtalálta. Előszedte élesre fent borotváit és mélyen belemetszett a hátba a sebhelyen. De hiába, az idegen tárgy nem volt azon a helyen az izmok között. Viszont a vágás erősen vérezni kezdett.

— Ne törődj a vérrel, borbély, vágjál még vagy két helyen, de jó mélyre.

Vagdosott a mester, de hiába. Kénytelen volt timsóval és arnikával csillapítani a vérzést és bekötni a három új sebet. A polgármester futárt küldött lóhalálában Brandenburgba a király tollba mondott levelével, mert ott tudtak egy jó sebész-borbélyt. Az hamarosan megérkezett. A király hátán három új sebet metszett. Ő is hiába. A lándzsadarab nem volt sehol. A beteg sok vért vesztett és megparancsolta, hogy a hiábavaló metélést hagyják abba. A testi fájdalmat egykedvűen tűrte. Féloldalt feküdt ágyában és kényelmetlenül könyökölve, országos ügyeket intézett.

Ekkor szólalkozott össze először Vitéz Jánossal.

A primás szóvá tette, hogy a király egyes okmányok szövegezésében rangjainak felsorolását a cseh királysággal kezdi. A kérdés eleinte nem is látszott lényegesnek. De amint több és több érvet váltottak felöle, ellentétök egyre élesebb lett a helyett, hogy elsímult volna. Pedig egyazon alapon állottak, a nemzet sorsát, a fajta jövőjét egyformán nézték, jövőendő terveik hatalmas boltozatát több, mint tíz esztendő közös munkájával együttesen eszelték. És a boltozat az új Európa építménye volt, a pápaság és egy magyar felsőbbiségre alapozott németrómai császárság egyensúlyával, amely felmenti a magyarságot a török veszedelem csak reá nehezedő nyomása alól, egyenletesen a török ellen fordítja egész Közép-Európa sokféle erejét, megmenti a keresztény világot és Magyarországot felvirágoztatja. Így képzeltek ezt mind a ketten. De a kivitel részleteiben kezdtek eltérni. A primás úgy érezte, hogy a király máris kezdi elhanyagolni a magyar nemzeti gondolatot. Az a szövegezés, hogy „Nos Mathias Dei gratia Bohemiae ac Hungariae Rex“, mély megdöbbenéssel töltötte el. Kifogásolta, hogy a király túlsok időt szán a dolgok hazáján túli személyes elintézésére. Aggodalmaskodott, hogy ami neki eszébe jut, az otthon más uraknak is eszébe fog jutni, ebből nemzeti ellenzék fejlődik a nagy tervek ellen, s akkor majd belső zavarok között kell kapkodni. Végül pedig a király elébe tárta a délvidékről érkezett legfrisebb jelentéseket. A török váratlanul betört a magyar korona területére, meglepett egy horvát városkát, ahol éppen országos vásár folyt, nyolcezer embert megölt, háromezret rabszolga-anyagul elfogott, a lábön álló vetést felperzselte és tovább vonult Ausztria felé.

A király minden érvre tudott felelni. Ha rangjai felsorolásánál kedvez a cseh nemzeti hiúságnak, az politikából történik és ideiglenes. A kelyhes rendeket is meg kell nyernie, akik még Girzsik mellett

állanak. Morvaország és Boroszló már el van intézve, de a tulajdonképpeni Csehország még ellenáll. Pedig az egész kérdésnek az ősi Prága a magva. Ha majd az is rendben lesz, következik a magyar felsőbbség nyugodt és síma kiépítése. Ami az ott-honi urakat illeti, azok még nem is pisszentek. Ha majd mozgolódni kezdenek, a vasból való kéz le fog sujtaní rájok és rendet csinál. Ami pedig a török betörést illeti, az olyan kár, amelyet bele kell tervezni a nagy számolásba. Tízezer magyar alattvaló nem nagy ár olyan tervek valósultáért, amelyek millió és millió magyar életét fogják biztosítani mindörökre. Sőt, ennek a betörésnek van egy igen kedvező eleme is: ha a törökök Krajna felé vonulnak, Fridrik egészséges módon észbe fog kapni, hogy őt magát is érheti baj. Csak dúljanak a törökök osztrák területen mennél többet, Európa így ráébred talán, hogy a többi keresztény fejedelemnek sem lehet ölbe tett kézzel üldögnie és mindent ráhagyni a magyarokra.

Győzték érvekkel mind a ketten. A két kitűnő agy pompásan mérkőzött. De a vitában kezdett részt venni a két szenvedély is. A királyt türelmetlenné tette betegsége, a primást türelmetlenné tette a király türelmetlensége. És vitájukban először jelent meg egy éles hangszín, amely eddig sohasem fordult elő köztük. Ez őket magokat is meglepte. Vitéz János valami olyat mondott, hogy most már saját szemével látja, micsoda az a lelki átalakulás, amely a magas polcra jutott mágnásokat az idegenség felé szokta vonzani. Erre a királyt hirtelen harag futotta el.

— Ne szólj így királyoddal, — kiáltotta nyersen, — vén oktondi, mert osztán goromba is bír lönni az király!

Vitéz valaha szaladgáló kisgyereknek látta ezt a királyt a vajdahunyadi várban.

— Vitéz Jánosval hogyne, — vetette vissza ki-

pirult haraggal, — de az magyar egyházzal hogy gorombáskodjon, nem ajállok.

Ekkor néztek egymásra meglepetten. Mint aki elaludta a felkelés idejét. Mint aki szórakozottságában három utcával tovább lovagolt. A király kinyújtotta kezét az ágyból.

— Ez nem idves dolog, ha mink így húzalkodunk. Béküljünk, János.

A primás is észbe kapott és mosolyogva megszorította a királyi kezét. Ettől fogva nyugodtan tárgyaltak tovább. De mikor elbúcsúztak, a király érezte, hogy szívében tövis maradt. S nyilván érezte azt is, hogy nemkülönben tövist vitt el betegágyától a primás is.

Aznap este soká hánykolódott nyugtalanul; akárhogy feküdt, a sebek kínozták és nem engedték aludni. Nagynehezen szunnyadt el csak. S mikor másnap felserkent, örömmel tapasztalta, hogy fájdalmai teljesen eltűntek. Csak a borbélyvágta metszések új nyomait érezte sajogni, de a hátába törött lándzsahegy, amelyet a tornavívás valamely mozdulata megbolygatott, nyilván újra megtalálta régi helyét és nem okoskodott többé.

De ekkor már Barbara nem volt a városban. A liegnitzi hercegi pár hazament s velük távozott az ifjú udvarhölgy is. Mátyás még néhány napig időzött Boroszló falai közt, míg sebei teljesen meggyógyultak, s akkor útra kelt, hogy Morvaországba térjen vissza.

Bár erre semmi szükség nem volt, útjának tervét úgy állította össze, hogy néhány hercegséget meglátogasson. Négy-öt lovagvárnál is megállapodott. Csak azért, hogy ürügye legyen Liegnitzben is megállapodni. Mert az a leány nem ment ki a fejéből. Ha behunyta szemét, két nagy fekete szem megmagyarázhatatlan mélységét látta maga előtt. Boroszlótól melegen búcsúzott el, a polgármestert különösen kitüntette. Figyelmesen nézte a derék

ember arcát, akit a királyi kegy mélyen meghatott. Nem is sejtette, hogy az uralkodó a Barbara vonásainak hasonlóságát kutatja ábrázatán.

Liegnitzben, ahol a hercegi pár elolvadó hódo-lattal fogadta, az ebédnél látta viszont a leányt. De nem beszélhetett vele, az túl messze ült az asztal-végen. Mikor asztalt bontottak, egyenesen odalépett a leányhoz:

— Kisasszonyom, tiszteletreméltó atyád üdvöz-letét adjuk át neked.

— Hálásan köszönöm, felség.

Hallgattak mind a ketten. A király is állott, a leány is állott. Könnyed zavar feküdte meg a leve-gőt. Aztán pár pillanatnyi kényszeredett csend után a király sarkon fordult. Azt kívánta magában, hogy bár süllyedne el körülöttük az egész világ, csak ők ketten maradnának, hogy végre beszélgethessen vele. De a világ nem süllyedt el. S ő kastélytekintő körútra indult. A hercegi pár végigvezette a terme-ken, megmutogatták az ősi fegyvereket, a családi kincseket, a kétszáz év előtti tatárjárás emlékeit, amely egészen eddig elhúzódott. Mindezt Mátyás nagyon únta. Mire sikerült végigjárni a reziden-ciát, ezzel fordult a házigazdához:

— Fenséges herceg, ne tagadj meg egy szívessé- get tőlünk. Függessz fel egy órára minden ceremó- niát, mert nagy vágyunk volna szép parkodban magányosan sétálni egyet.

Mindenki mélyen meghajolt. A király lakosztá- lyába sietett, ott könnyű ruhát öltött és lesietett a parkba. Az ápolt sétautakon bement a régi tölgyek és hársak közé, az útról hirtelen befordult a gyepre és a fák között lopózkodott vissza. A kastélyt akarta szemügyre venni. A Barbara ablakát kereste, emlé- kébe idézve a körsétát, amelynek folyamán az ud- varhölgy lakosztályát is említették egyik folyosón. Ott állt egy vastag törzs mögött és figyelte az abla- kokat, mint hölgye után leskelődő közrendi fiatal

legény. Mély csend ült a fák között, csak távolabb kopácsolt egy harkály és valami közeli patak csobogását lehetett hallani. Ő pedig elmés és kedves német mondatokat szerkesztett a fejében, amelyekkel majd udvarlására lehet a szép leánynak, ha a Gondviselés valamely véletlene folytán mégis csak beszélhetne vele. Az ablakokban azonban nem mocant semmi, s ő csak állott a fatörzs mögött, tehetetlen semminek érezve hetedhét országra szóló királyi hatalmát.

Ekkor lépéseket hallott oldalt. Odapillantott s boldogan zsibbadni érezte idegeit. Barbara mendegélt a kavicsos úton. Ő futva sietett a fák közötti gyepen, hogy megelőzze és kilépve a törzsek közül, szembe találkozassék vele. Mire kilépett, a leány már ült egy nyírfaágakból való kerti lócán. A király lépteire felrezzent, majd földre sütötte pillantását. Sárga pitypang volt ujjai között, amelyet a gyepszálon szakított, ujjai azzal játszottak.

— Nem zavarom magányodat, kisasszonyom, ha leülök hozzád egy percre?

A leány alig hallhatóan suttozta a nemet és rögtön felállott.

— Ül le, kérlek és felejtsd el, hogy király vagyok.

Ültek egymás mellett. A leány a földet nézte. S a király észrevette, hogy kezében a sárga virág erősen reszket. Sokáig nem szóltak semmit. Tizennégyéves siheder nem lehetett volna ügyetlenebb, mint a huszonkilenc éves király. Szólni akart, mondani valamit, akármit, csak hogy a perc kínos zavarának végét vessen, de torkát rekedtnék érezte. Nagyot köszörült rajta, akkor meg nem jutott eszébe semmi. A szép mondatok elröppentek fejéből, mint a szitakötők. Ekkor egyszerre nagyon megharagudott magára és dacosan rántott egyet a vállán.

— Hallgass ide, kisasszonyom. Fontos dolgot kell

mondanom neked. Egy óra múlva útra kelek embe-  
reimmal együtt és nem tudom, mikor kerülök vissza  
erre a vidékre. De azt akarom, hogy addig rám gon-  
dolj. Látod, az én életem más, mint a fiatal lova-  
goké, akik udvarolgatnak. Én a Minnesängerek nyel-  
vét és ügyességét nem értem rá megtanulni. Höl-  
gyekkel szemben ügyefogyott vagyok. Csak a kato-  
nák nyelvét értem, azt az egyeneset és darabosat.  
Nyersen megmondom neked, hogy szüntelenül rád  
gondolok. És nyersen megkérdem tőled, hogy tud-  
nál-e engem szeretni. Nem, még ne felelj. Még fi-  
gyelmeztetni akarlak, hogy a királyt nem szabad  
szeretned. A királynak te nem lehetsz hitvese. Csak  
a lovagot szabad szeretned. Most válaszolj. Tudnál  
szeretni?

A leány felnézett. Még rendes sápadtságánál is  
sápadtabban. Két szemét a királyra emelte. Hangja  
reszketett és mégis meglepő szilárdságot mutatott.  
Ezt felelte a király szemébe nézve:

— Halálosan szeretlek és mindhalálig szeretni  
foglak.

Mátyás behúnyta a szemét, mint aki elszédül  
valamitől. Aztán halkán, rekedten így szólt:

— Mondd ezt mégegyszer.

— Halálosan szeretlek, — ismételte a leány, —  
mióta eszemet tudom, mindig téged szerettelek. Min-  
dig vártam, hogy eljőjjön értem a mesebeli herceg.  
Tudtam, hogy el fog jönni. És tudtam, mikor jöttél  
Boroszlóba, hogy te vagy az. Azt is tudtam, hogy  
kelleni fogok neked. Soha nem álltam szóba senki-  
vel, a te számodra őriztem magam. Én soha mást  
nem szerethetek. A tied vagyok, mint a kardod,  
vagy az ujjadon ez a pecsétgyűrű. Hordhatsz, eldob-  
hatsz. Most úgy nézel reám, király, mint egy hold-  
kórosra szokás. Kérlek, ne tarts engem megszállott-  
nak, vagy lázasnak. Józan leány vagyok és nem is  
ostoba, hidd el. Most mindent megmondtam és vá-  
rom, hogy rendelkezél felőlem.

A király akadozva, ámultan, repeső boldogsággal szólott:

— Igen, de... atyád... és...

— Atyámat nagyon szeretem, — felelte a leány, — de a te birtokod vagyok. Ha neki fájni fog, amit rendelsz felőlem, azt nagyon fogom sajnálni, de nem tehetek semmit.

— Barbara, te megrendítesz engem. Amit mondasz, azzal én életemben még nem találkoztam soha. Nézz a szemem közé és mondd meg, hogy mit vársz tőlem.

A leány felemelte nagy szemét.

— Semmit. Hogy szeress, ameddig kedved tartja. Ha majd meguntál, megmondod. És én nem fogok meghalni, mert akkor az emlékeim is meghalának velem s azokat sajnálnám. Azon a napon, mikor megelégtél, fel fogom venni a fátyolt és gyönyörű életem lesz, mert rád fogok gondolni mindhalálig. Akármit csinálsz velem, én csak boldog lehetek.

— Bámulatos leány vagy, — mondta álmélkodva és remegő torokkal a király, — úgy mondod ezeket a csodálatos dolgokat, mintha olvasnád valahonnan.

— Nem csoda. Mióta élek, csak ezen gondolkozom. Látod, király, az egész világon minden leány azon ábrándozik, hogy a mesebeli herceg eljön érte. És értem csakugyan el is jött, annyira hittem benne. Már húsz éves vagyok, régen férjhez illett volna mennem. De vártam. Ime, igazam volt.

— Szóval... szóval ha én most... ha én most azt mondanám neked, hogy szedd össze holmidat és gyere velem, jönnél?

— Természetesen. Azonnal.

— Lemondanál házasságról, erényről, társaságos életről, mindenről?

— Ha mindezért téged ad nekem az Isten? Természetesen.

— Igen, de... atyáddal nem kellene... talán én

előbb beszélnék atyáddal. Meg tudnám értetni veled, hogy a sorsodat örök időkre biztosítom, egész életedre előkelően ellátlak és...

— Atyámnak ez nem lesz fontos. Ő nagyon gazdag ember, és én egyetlen gyermeke vagyok. Ne ezt mondd, királyom. Azt mondd, hogy mit akarsz velem.

— Hogy enyém légy. Hogy magam mellett tudjalak. Hogy a munkám után legyen kihez mennem. De hogy magamévá tegyelek, a hű Boroszló fejének leányát, egy derék úrnak úrihölgy gyermekét, ez ellen ágaskodik a lovagiasságom. Atyád odaadó és lelkes alattvalónak mutatta magát, nekem nagy lívemnek. Ezért nem fizethetek neki azzal, hogy egyetlen gyermekét a háta mögött elcsábítsam. Ő, szegény, bizonyára nem arra nevelte leányát, hogy egy királynak... egy királynak...

— Ágyasa legyen, miért félsz a szótól, király, ha én nem félek? Nem erre nevelt, ez bizonyos. De engem mindenekfelett szeret. S én meg tudom magyarázni neki, hogy számomra a boldogságnak egyetlen útja van. Minden más út a boldogtalanság és a halál. Hogy életre-halálra szeretlek, azt már tudja is. Megmondtam neki.

— Mikor?

— Mikor beteg voltál. A városban vész hírek terjedtek el, betegségedet százszorososan eltúlozták. S én megmondtam neki, hogy ha valami bajod lesz, azonnal megölöm magamat. Ő vigasztalt engem, a fejemet símogatta. És azt mondta, hogy meg tudja érzésemet érteni. Ő Európa legnagyobb emberének tart és imád téged.

Mátyás szeretett volna felugrani, futni, énekelni, harsogni, verekedni, újjongani. Melle majd széptattant az örömtől. De erőt vett magán. Torkát elfojtott, apró kacagások hagyták el. Teste súlytalanná vált, mintha repült volna.

— Nézd, Barbara, egy király sem tudja tanácsot

sait nélkülözni. Adj most nekem tanácsot. Légy te a tanácsosom. Hogyan csináljuk, hogy hozzám csatlakozol? Semmi más, mint atyád, nem jár a fejemben. Mitévő legyek, mondd meg.

— A tanácsom, felséges király ez: én hazamegyek Boroszlóba és megkérem atyámat, hogy áldjon meg engem végtelen boldogságomban. És aztán ezzel az áldással odamegyek, ahova parancsolod.

A király vad örömmre gerjedve megfogta a leány kezét:

— Brünne gyere.

— Oda fogok menni, — felelte a leány nyugodtan, de a kezét elvonta és felállott.

A király ismét a keze után nyúlt, de már nem érte el. Barbara mély udvari bókkal hódolt előtte és már meg is fordult, már sietett is vissza a kastély felé. Ő lassan ejtette térdére hiába kinyújtott kezét. Szemét elbűvölten hunyta le. A közeli fán még mindig a harkály kopácsolt, de lelkében a férfi dicsőségének csodálatos és eddig nem ismert zenéje zengett. Úgy ült ott még jó sokáig lehunyt szemmel és hiába próbált gondolkozni, az egész világ bódító, álomszerű mesének tűnt fel körülötte.

A leányt nem is látta többé. Mikor a fejedelmi pártól elbúcsúzott, Barbara nem volt jelen. Most már siettette az utat. Meg-megállt Szilézián végig a fejedelmek székhelyein. Fontos államügyekkel is volt dolga. Útközben érte utól az özvegy szász hercegnének, Fridrik nővérének, a követe, aki Szászország némely cseh területen érvényes hűbérjogainak megerősítését kérte tőle. A kérést azonnal teljesítette. „Meyne liebe Tante“, — ez volt benne a pecsétes okmány szövegében. Mert mint Fridrik fogadott fiának, Margit hercegasszonyt így kellett szólítani. De mindent úgy végzett, mintha valami álomban járná a világot. Arról is útközben vett hírt, hogy Girzsik Prágában országgyűlésre hívta össze a kelyhes cseh rendeket, s azok Girzsiket még min-

dig királyokul tekintvén, trónörökössé nyilvánosan Kázmér lengyel király elsőszülött fiát, a tizenhárom éves Ulászlót választották. Ez azt jelentette, hogy Kázmért nehéz lesz most már Girzsik szövetségétől visszatartani. Pedig követei éppen útban voltak Krakó felé, azzal a megbízással, hogy igyekezzenek Kázmért kibékíteni Mátyás cseh megkoronáztatásával, és ne ugyan Mátyás, hanem a magok nevében vessék fel a régi tervet: Mátyás elvehetné feleségül Hedvig lengyel hercegnőt. Ez a gondolat most hirtelen belényilallott. De vállat vont és a gondot lerázta magáról. Megkérte Ulysses lányát is. Mint házasulandó lépett fel olasz udvaroknál is. Valószínűleg meg fogja kérni a kezét Fridrik leányának, azt öt éves Kunigundának is. Ezek mind kis gyerekek, hol van még az esküvő, akármelyiket veszi el. Most nem akart a távol jövőre gondolni. Csak a közel jövőre. És ébren, álmában, nehéz tanácskozásai közben, szüntelenül az az arc tündöklött előtte, az a bűbajos, kis egérrarc, két nagy fekete szemének végtelenségével.

Brünnben összehívta a katolikus rendeket. Tervezett, tárgyalt, tanácskozott, előkészítette utazását haza Magyarországra. De közben a királyi palota egy csendes, eldugott részét kiürítette és kiadta a parancsot, hogy ott egy hölgy számára pazar otthont rendezzenek be, még pedig lázas sietséggel, éjjel-nappal meg nem álló munkával. Naponta háromszor is megszemlélte a munka folyását. Megelégedetten bólintott, mikor készen lett az egész lakosztály. S mikor körülnézett a hálósobában, egész teste megrázkódott.

Egy éjszaka már lefeküdt és Tertullianust olvasta, mikor halkan kopogtattak ajtaján. A szolga jelentette, hogy az az úrhölgy, aki felől a király parancsot adott, megérkezett. Már oda is vezették lakosztályába. Az úrhölgy megparancsolta, hogy ládáinak kicsomagolásával várjanak másnapig és

hagyják egyedül. Csak öreg dajkája van mellette, aki vele érkezett. Ófelsége látogatását várja.

A király hálóköpenyt kapott magára, lábára rántotta könnyű török cipellőjét és a néptelen folyosókon, ahol csak az alabárdosok néma szobrai állottak, futva sietett Barbarához. Kopogtatására nem is győzte várni a választ, benyitott. Vaksötétség fogadta. De a vaksötétségben egy feléje nyúló kéz.

— Te vagy, Barbara?

— Én.

— Atyád megáldott?

— Meg. De most ne kérdezz semmit.

Itt megakadt a leány suttogó hangja. Majd kisvártatva, sokkal halkabban hozzátette:

— Kimondhatatlanul szégyellem magam, még beszélgetni is...

De ekkor már ott volt a király mellén, aki vad nyerseséggel rántotta magához és a száját kereste.

## XII.

A boldogság tüneményes napjai egyelőre elröp-pentek: hadba kellett vonulni. A király még Barbarával indult el, illetőleg Borkával, ahogy újabban nevezte, magyar kedveskedéssel. Magyarország felé indult, mert úgy látszott, hogy Girzsik a brünni koronázása ellenére is meg fogja tartani a fegyverszünetet. De még ki sem érkezett Brünn városából, már hírnök érte utól: Girzsik meggondolta magát, a fegyverszünetet — nem éppen alaptalanul — megszüntnek tekintvén, elkezdte a háborúskodást, az első hadmozdulatok megtörténtek.

Girzsik nem volt rest. A nagy bajban nem esett kétségbe és nem adta meg magát. Háromfelől is fenyegetett: a lengyelekre számítva Moldva felől igyekezett Magyarországot nyugtalanítani, Henrik

herceget a Felföld ellen küldte, Viktorint Morvaország ellen.

Mátyás Brünnben hagyta Borkát és sebtiben hadba indult. Eleinte jól kezdődött minden. Hradistye alól egy napon megvasalva hozták hozzá magát Viktorint. A királyfi elfoglalt a magyaroktól egy Veszeli nevű morva falut és nagy diadalában kissé elbizta magát, serege egy oldalát fedezetlenül hagyta, a magyarok oldalba támadták, megszalasztották, s az üldözők közül két lovas, Madács László és Jánosi Gáspár, magát a herceget fogták meg. Most ott állott megbilincselte kézzel volt sógora előtt, aki a vasat azonnal levétette róla.

— Látod, — mondta Mátyás, — miért nem vigyázol?

Viktorin kesernyésen mosolyogva vállat vont.

— Embereid túlságosan jól tudnak lovagolni.

— Azt elhiszem. Azért magyarok. Szóval megjártad, szegény sógor.

— Csak ne sajnálj. Még járhatsz így te is. Mi a szándékom velem?

— Természetesen fogva tartalak, kedvesem. Hogy egy kitűnő vezértől megfosszam apád seregét, annyi eszem még van. De személyedhez méltó fogság lesz, ne félj. Olyan vitéznek, akit mindig nagyrabecsültem, külön bánásmód jár. Majd keressünk valami szép várat, ahol a falakon belül minden szabadságod meglesz. Ma este mindenesetre vacsorázz velem és uraimmal. Utána sakkozhatunk. Hátha megversz?

— Majd a mezőben verlek meg, sakkozni jobban tudsz. A meghívást köszönettel elfogadom.

Egész nyájasan ültek együtt a vacsoránál. Vitéz Jánossal Seneca haláláról vitatkoztak. Másnap pedig a királyfit erős fedezet vitte Trencsén várába azzal a királyi parancsal, hogy a hercegnek minden tisztesség megadassék, amely rangját megilleti.

De később már nem ment ilyen jól minden.

Henrik herceg, Girzsik második fia, meglepte a magyar sereget, amely Hradistyét ostomolta, felmentette a várat, az ostromlókat megverte, ezzel megnyitotta magának az utat a Vág völgyébe és azt tüzzel-vassal pusztítani kezdte. Még bátyját is kiszabadította volna a trencsényi fogságból, de azt közben már a biztonságos Visegrádra vitette a király. A moldvaiak is betörték, kétségtelen lengyel biztatásra, mert a Kázmérhoz küldött követek eredménytelenül jöttek vissza. Mindezen felül Magyarországról követ hozta el annak a kiáltványnak a szövegét hű fordításban, amellyel Mohmed szultán az egész izlám világhoz fordult.

— Én, Mohamed, Murád fia, a szultán, Barasma és Rahmael ura és kormányzója, akit Allah minden császárok fölébe helyezve, a nap körébe emelt, akit dicsőség tetéz, akinek minden dologban a szerencse kedvez, aki vagyok a halandók félelme, a fegyverek hatalmasa, a menyeyei szentek és a nagy próféta fohásza által a kelettől nyugatig uralkodó fejedelmek fejedelme, fogadalmammal és hitemmel ígérem az egy istennek, minden dolgok teremtőjének, hogy addig nem nézem szememmel a napot, nem eszem ízletes falatot, nem keresem a kellemeset, nem illetem a szépet, nem tekintek kelet felé, míg le nem döntöm és lovaim lábával meg nem tapostatom a nyugati nemzetek istenét, ezt a fából, aranyból és ezüstből való, vagy lefestett istent, kit a Krisztus tanítványai csináltak kezökkel, és míg így a föld színéről kelettől nyugatig minden gonoszságot ki nem irtok, az igaz Sabaoth istenének és Mohamednek, a nagy prófétának, dicsőítésére. Ezért minden körülmétét népeknek, alattvalóimnak, kik Mohamed hitét vallják, valamint előljáróiknak és szövetségeseiknek tudtul adom, hogy ha még végképpen

ki nem aludt bennök az ég és föld istenének féltelme s az én győzhetetlen hatalmamba vetett hit, mind kötelesek megjelenni nálam a hedzsira folyó évében ramadán havának hetedikén isten és Mohamed parancsára, kik közül isten az ő hatalmával és Mohamed az ő imádságával bennünket biztosan és hathatósan meg fog segíteni.

Ez már komoly dolognak látszott. Annál is inkább, mert a szultán kiáltványában jelzett dátum, keresztény időszámítás szerint a jövő 1470-es esztendő március tizenegyediké, még elég messze volt, de a törökök már most mozgolódtak: betörték másodszor is Horvátországba, ezúttal sokkal nagyobb tömegben és nem kevesebb, mint hatvanezer embert szedtek össze fogolynak. Kevésbe múlt, hogy magát Zágrábot is el nem foglalták. És megint Ausztriába ütöttek.

Hogy Fridriknek megint meggyült kissé a baja a törökkel, az Mátyást nem nagyon bántotta. De Horvátország hatvanezer alattvalójának veszte fölött lelkiismerete már nem tudott elsiklani. Hazatért Budára, elkezdett dolgozni. Vitéz János ott állt előtte mint néma és dühítő szemrehányás.

— Miért nem szólsz, primás? Orrodon látom, hogy az gáncs ott vagyon bögyödben.

— Nem szükséges szólanom. Az hír szól helyömbé.

— Úgy. S mi végre vagynak horvát bánjaim, nem mondanád? Hun valának, mikort az pogány jöve? Odatöttem Laki Túszt s csak ugyan Vitoveczet. Mendütt én tartsam vállamat?

Vitéz kárörömmel felelte, hogy a zsidó származású két Tusz-testvér közéleti szereplésének mindig ellene volt. Ezen megint alaposan összevesztek. De úgy, hogy végül a király nyersen rákiáltott a primásra:

— Takarodj elüllem, ne lássalak,

Ezt egy óra múlva maga is megbánta. Azzal igyekezett kiengesztelni a primást, hogy miután a két horvát bánt rövid úton elcsapta, sőt Laki Túszt még le is tartóztatta, Pannoniust nevezte ki horvát bánnak. Ott van Baranyában, Pécsről elláthatja a bánságot. Katonának ugyan nem nagy vitéz, de okos ember. Amért költő valaki, attól még lehet zászlósúr. A primást öccse nagy kitüntetése tessék-lássék csakugyan kiengesztelte. De király és első tanácsosa között már egészen más volt az emberi összeköttetés, mint azelőtt. Régebbi kedélyes, derűs óráiknak híre sem volt már, apró tréfáik, amelyekkel egy-egy pillanatra a legkomolyabb tárgyakon el tudtak mulatni, elmaradtak. Idegenül ültek egymással szemközt, óvatosan válaszolgattak egymás érveire és egyes kérdéseket szántsándékkal kerültek mind a ketten, mert tudták, hogy azokon könnyen kirobbanhat a veszekedés.

Most Bécsbe kellett mennie Vitéz Jánosnak. Onnan ugyanis igen gyanús hírek hallatszottak. Girzsik mint a harcmezőn, úgy a diplomáciában sem maradt tétlen. Egész sereg ember járta az európai udvarokat, mindenütt izgatva és támogatást keresve Mátyás ellen. Bécsset is járták a cseh követek. És számos jel arra mutatott, hogy Fridrik, aki alapjában egyformán gyűlölte a két közrendből származó királyt és egyiket a másikkal igyekezett mindig gyöngíteni, most mintha hajlott volna egy osztrák-cseh-lengyel érdekközösség felé. Mátyás ennek a kérdésnek közelről akart a szemébe nézni. És a kíváncsiság, hogy Fridriket személy szerint is megismerje, már régóta sarkalta. Vitéz János tehát elment Bécsbe, hogy ott felvesse és letárgyalja Mátyás király bécsi látogatásának gondolatát. Jegyzéket vitt magával, amelyre leírta Mátyás feltételeit. Ezek egy szövetséges fejedelem részéről elég különösen hangzottak. A magyar király kikötötte, hogy kísérete ezerötszáz fegyveresből állhas-

son, hogy bécsi tartózkodása alatt a város mindkét kapuját állandóan nyitva kell tartani és maga is, kíséretének minden tagja is menlevelet kap. A menlevélért az osztrák rendek álljanak jól. Ezzel szemben hajlandó magát írásban kötelezni, hogy barátilag és nyájasan viselkedik.

Vitéz elment, a király pedig várta a választ és maga folytatta a diplomácia napi munkáját. Sok helyütt Girszik kitünően elhelyezett aknáira talált, másutt azonban sikerült egyet-egyét lépnie előre. Bajorországot lekötötte szövetségesül, sőt a Wittelsbach-házból értésére adták, hogy a németrómai király választásakor számíthat a bajorok segítségére. Viszont Kázmér nyíltan ellene dolgozott és egyenesen Rómához fordult: ő majd megcsinálja, amit a magyar király elrontott, kibékíti Girszikét a szentszékkal.

A napi munka után a király mindennap visszavonult Borkához. Összeköttetések kedves volt, meghitt és zavartalan. Tökéletesebb kedvest képzelni sem lehetett ennél a leánynál. Mindig jókedvű volt és derűs, soha semmiről panaszát nem lehetett hallani. Ha baja, vagy gondja akadt, azt mindenáron eltitkolta. Politikáról nem akart társalogni, ismeretségeket nem volt hajlandó kötni. Külföldi követei, magas állású udvari emberek, mihelyt Budán felmerült, azonnal megkörményezték és barátságát keresték, hogy új befolyás útját nyerjék a királyhoz, de a leány eleve elhárított minden ilyen közeledést. Kérések, támogatások közvetítését nem vállalta, látogatók elől bezárkózott. Nem akart senkit látni, csak a királyt. S ha az sok dolga miatt elmaradt tőle, nem tett szemrehányást. Ott lakott a királyi várpalota egy eldugott szárnyában, az utcán alig mutatkozott, az udvarnál soha.

Vitéz azzal tért vissza Bécsből, hogy a látogatás részleteit letárgyalta, azok rendben vannak. Fridrik a súlyos bizalmatlanságról tanuskodó felté-

telek fölött semmi felháborodást nem mutatott. Sőt ő maga viszont igen szabatosan igyekezett előre le-  
szegezni, hogy a király kísérete gyanánt érkezendő  
ezerötszáz lovaskatonát hogyan fogják elszállásolni;  
s azok milyen fegyvereket fognak hordani.

A király hetekig szervezte a bécsi utazást, de  
kivált bécsi tartózkodása külsőségeit. Ezerötszáz  
vadonatúj egyenruhát szabatott fegyvereseinek.  
A maga számára a díszruhák, bundák, kucsmák, ló-  
szerszámok, csizmák egész raktárát rendelte. Aztán  
valamennyi olasz városban tartózkodó követeit bi-  
zalmas levélben szólította fel: gondoskodjanak arról,  
hogy az olasz államok ajándékkal lepjék meg őt s  
azt február folyamán küldjék neki Bécsbe, mialatt  
ő ott tartózkodik. Firenzébe küldött követének, Te-  
legdi Jánosnak, külön a lelkére kötötte, hogy valami  
igen elmés ajándékot eszközöljön ki s azt személye-  
sen hozza Bécsbe. Végül pedig meghívta magához  
a liegnitzi herceget Budára, hogy a bécsi úton ki-  
sérétében tartózkodjék. Az nem vonakodott eleget  
tenni a meghívásnak. Mátyásnak köszönhette vissza-  
kapott kis fejedelemségét, ez volt a legkevesebb,  
amivel tartozott érte.

Hunyadi Jánosné, az erdélyi főszolgabíró  
leánya, így szólt, mikor fia elbúcsúzott tőle.

— Tám kevesb késéretöt s több páncélüngöt vi-  
hetnél. Az Habsburgi, az Habsburgi marad, minden  
kitelik attul.

— Ne féltsön asszonyanyám. Tudom örözni ma-  
gamot.

— Vagyon eszöd magadnak is, tudom. De az  
némötnek ne higgyél, ugyan kérlek. S ha szükségös,  
ne nagyon hajladozzál az nyavalyásnak.

— Ne bántsá asszonyanyám, — nevetett Mátyás,  
— az császár is ember.

Az utolsó estét még Borkával töltötte. Megsimo-  
gatta középen kétfelé fésült haját. A leány ránézett.

— Most legjobb volna, ha meghalnék és feltámadnék, mikor visszajössz.

És behúnyta szemét, mikor a csók közeledett feléje. Ez a behúnyottszemű fehér arc kísérte a királyt az úton. Bruckban megállapodott és megvárta, hogy az osztrák rendek kikötött írásbeli jótállása a maga és kísérete személybiztonsága felől megérkezzen. Már kezdett attól tartani, hogy ez nem jön meg. El volt szánva, hogy ha a jótállás sokat késik, visszafordul. Várakozás közben országos ügyeket intézett. Sok baja volt mostanság az erdélyi gabonahiánnyal. A havasalföldi vajdák rengeteg buzát vásároltak Erdélyben, s emiatt a gabona ára rendkívül magasra szökött. A király mindenféle módon próbálta a kenyérszükséget enyhíteni, de nem ért el semmit. Most tehát erélyes intézkedéssel segített: szigorú rendelettel megtiltotta egész Erdély területéről a gabonakivitelt.

Végül mégis megjött az osztrák rendek jótállása. A díszes csapat, valóságos sereg, nekivágott a bécsi országútnak. Egy sáros, enyhe februári napon Mátyás megérkezett Bécsbe. Mint magyar és cseh király lovagolt be azon a kapun, amelyen át valaha V. László magyar és cseh király fogolyként hurcolta be a rabszállító kocsin. De most díszőrség fogadta, katonazene, hódoló tanácsurak és császári megbízottak. Az utcákon tengernép sorfala kétoldalt. Egész Bécs az utcára gyűlt, hogy lássák a híres embert, aki ott lovagolt a pompás urak csoportjában, balján nádora, jobbján a liegnitzi herceg, mögötte főpapjai, s aztán az ezerötszáz lovas.

Fridrik császár a Burg kapujában állott, ott fogadta a vendéget. Mátyás most látta először azt az embert, akit lelke mélyén igazi nagy ellenségének ismert.

Ötvenöt éves volt a császár, nagytestű, szeplős, vörös ember. Arcát borotválta, vörös haja a tarkójáig ért. Kezén is vörhenyes szőrök nőttek és nagy

szeplők barna pontjai látszottak. Lomha mozdulatai nem voltak méltóságosak, hangja fakó volt és vontatott. Beszédén erős bécsies kiejtés érzett. Két gyermeke állott mellette, jobbról a tizenegy esztendő Miksa főherceg, illedelmes és kellemes fiúcska, apjánál sokkal csinosabb vonású, és balról az ötéves Kunigunda főhercegnő, ijedt és zavart leányka, prémes díszruhácskájában zavart mozgású.

— Üdvözlünk császári székhelyünkön, felséges fiunk urunk, — szólt Fridrik, — Isten hozott.

Azzal hosszú szélmalomkarjaival átölelte a királyt és arcát jobbról-balról megcsókolta. Mátyás az ölelést is, a csókot is viszonzta. Ő is megérezte ölelés közben a császár testén a páncélinget, az is bizonyára megérezte az övét.

Nagy ceremóniával jártak a bemutatások. Mindenekelőtt a király ölelte és csókolta meg a két gyermeket. Aztán a két kíséret kölcsönös bemutatása következett, mindenki pontos rangjának megjelölésével, kezdve a sziléziai hercegen. Aztán nagy szertartásossággal lakosztályába vezették a királyt. Ott a császár azonnal meglátogatta, előírt udvariasági mondatokat váltottak és búcsúzóul kezét szorítottak, majd a király rögtön viszonzta a látogatást és megint elmondták egymásnak a megállapított szöveget. Mátyás átadta a magával hozott ajándékokat, a császár ezek felett legfelsőbb elragadtatásának adott kifejezést. Ekkor megint elbúcsúztak, csak azért, hogy gyorsan átöltözzenek és ünnepi lakomához üljenek.

A Burg jóval kevésbé fényes fejedelmi székhely volt a budainál. A házigazda fukarsága számos apróságon meglátszott. Letört és javítatlanul hagyott lépcsőkorlátokon, málladozó vakolatrészen, kikopott szőnyegeken akadt meg a király vizsga szeme. A lakoma maga nem volt szegényes, de a kötelező dísz egy jöttányival sem multa felül. Mintha csak patika-mérlegen számították volna ki,

mennyi pénzen túl nem kell terjednie a kénytelen költségeknek. S a császár piros bársonyzekéjének könyökén a figyelő szem megláthatta, hogy azt gazdája már nem először hordja. A karzaton szereplő zenészek, énekesek és tornászok sem voltak jeles emberei a magok mesterségének, olcsó áru volt ez, amelyet szerényebb fejedelem is könnyen megszerezhetett magának. A magyar urak annál pazarabban ragyogtak a mellékasztaloknál. A királyi parancs is, de meg otthon évszázadok óta megszokott vetelkedésök is meghagyta nekik, hogy káprázatosan lépjenek fel. Egy-egy úr mentegombjai falvakat értek. Láthatatlanban megmondhatta volna akárki, melyik az osztrák és melyik a magyar. Volt valami dac az egész lakoma hangulatában: a kackiásan hivalkodó keleti fajta daca a nyugodtabb s Európában otthonosabb fajtával szemben, a királyságé a császársággal szemben, a mélyebbről jött fiatal fejedelmé az ősi hagyományok hermelinejében és bíborában született öreg fejedelemmel szemben. Mintha minden rókamálás mente, minden pedrett bajúsz és minden aranylánc ezt mondta volna: minket sem a gólya költött. S mintha minden borotvált ábrázat, minden bécsi szó, minden udvarias vendéglátó mosoly ezt felelte volna rá: hát ti vagytok azok a szilaj, veszekedő, hiszékeny, borissza magyarok.

Hogy beszélgethessen a császárral, ahhoz csak két nap múlva jutott Mátyás. Addig sohasem volt a császárral egyedül, s a vendéglátás műsora folyton valami újabb fogadás, vagy megjelenés ceremóniáját írta elő. Mintha csak szándékosan halogatta volna Fridrik a bizalmas eszmecserét, annak módján, aki a látogatót sokáig várhatja. De két nap múlva végre összeültek a császár dolgozószobájában, abban a szobában, amelyből a németrómai császárság bonyolult dolgai intéződtek.

Mátyás volt a kezdeményező fél. Felsorolta a tárgyakat, amelyekről a császárral értekezni kí-

vánt. Ezeket már előre észszerű sorrendbe foglalta. Mindenkelőtt tisztázni kívánta, hogy a császár elvben óhajtja-e a két ország között a szilárdan megalapozott és őszinte indulatokra épített békét. Aztán felsorolta, hogy ennek a békének feltételeit hogyan képzei. Felvetette a gondolatot, hogy feleségül veszi a kis Kunigunda főhercegnőt. Hozomány gyanánt elsősorban nyolcvanezer aranyat kért, tehát ugyanannyit, amennyit ő váltságdíjul fizetett a koronáért, továbbá Fraknót és más magyar városokat, amelyek még mindig Fridrik kezén voltak. Okiratot kívánt arról is, hogy Fridrik ünnepélyesen és örökre lemond a magyar trónra való igényeiről. Kívánta, hogy a császár minden eljárás alól mentse fel és negyvenezer arannyal végre fizesse ki Baumkircher András osztrák urat, aki mint zsoldosvezér a hátralékos zsoldok visszatartása miatt elhagyta a császárt, Mátyás oldalára állott s ezért az osztrák kormányzat részéről üldöztetésben volt része. Még egész sor ilyen pontot sorolt fel a király és azt ajánlotta, hogy a tárgyalások haladásának érdekében vegyék fontolóra a pontokat egyenként. És kezdjék el mindjárt.

Fridrik nyájasan bólogatott mindenre, végül Mátyás előadása után órájára nézett és bocsánatot kért, hogy ma már nem ér rá, fontos államügyek várják. Majd holnap. Másnap jó három óra hosszat tárgyaltak, de Fridrik különös módon tárgyalt: folyton más pontra tért, mint amelyről szó volt. A három óra elmúltával ott tartottak, hogy nem végeztek semmit.

De Mátyás győzte türelemmel. A császár alkudozási módszerét már tizenkét évi tapasztalásból ismerte és tudta, hogy személyesen is ezzel kell megbírkóznia. Végtelen béketűrőssel hallgatta a császár elkalandozó, hosszadalmas mondókáit, aztán visszavitte a felvetett tárgyhöz. Hiába. Öt perc

mulva Fridrik már megint arról panaszkodott, hogy Kázmér királlyal szemben külpolitikailag szinte tehetetlen, mert az kétszázezer aranyat követel, mint V. László nővérének hozományát, tőle, V. László volt gyámjától, s ő ilyen szörnyű összeget most nem tud megfizetni. Erről síránkozott egy negyedórát, s Mátyás szelíden válaszolta rá, hogy most Fraknó városának visszaadásáról van szó. Elkezdett Fraknóról beszélni, akkor Fridrik öt percmulva már a dühtől elfulladó lélegzettel gyalázta a zsold-zsaroló Baumkirchert. De mikor Baumkircher-ről kellett volna beszélni, azonnal áttért arra, hogy öt a hálátlan II. Pius pápa részéről, mikor még élt a szentatya, mennyi méltánytalanság érte.

A király mindezt tűrte, tűrögette. Mert idegeire vasból való érzéketlenséget tudott parancsolni, ha akart. És bár csigalassúsággal, de mégis haladtak valahogyan előre. Igyekezett személyes nyájassággal könnyíteni az alkudozásokat. Lelke mélyén nyílegyenesen látta a vágyott utat, amelyen a magyar császársághoz elérkezik. S ahhoz szükséges volt, hogy Fridriket elvágja Girzsiktől és Kázmértől. Ő harmincéves volt, a császár ötvenöt. Emberi számítás szerint Fridrik elmúltát megérvén, lehetséges volt a császári koronát remélnie. Ezért tőle telhetőleg kedves volt a császárhoz. Pedig nagyon kedves tudott lenni, humoros, szórakoztató, elragadó. Együtt szánkázott a császárral Bécs utcáin, és minduntalan kitalált apró emberi figyelmességeket, amelyek jártak is a jóval öregebb uralkodónak s az ő méltóságát nem sértették.

Közben egyre-másra jöttek az olasz államok ügyesen megszervezett ajándékai. Velence remekbe készült selymek egész garmadáját küldte neki. A liguri köztársaságtól drága veretű fegyvereket kapott. Ferrante nápolyi király, a nagy lovas hírében álló fejedelem, pompás paripákat küldött. Bécsi

tartózkodása alatt érkezett meg, szintén nem előkészítés nélkül, az a huszonnégyezer arany, amellyel a szentszék Girsik ellen segítette. De a legérdekebb ajándékot Firenze küldötte: két hatalmas himoroszlánt ketrecekben. Mátyás mindezekkel Bécs népét akarta elkápráztatni, másrészt Fridriknek megmutatni, hogy a magyar király Európaszerte mennyire népszerű, vele érdemes egy követ fűjni. De a pazar ajándékok a kapzsi Fridriknek inkább irigységét hívták ki és idegessé tették.

Mátyás kíséretében ott volt Pannonius is, aki minden ajándékot megénekelt. S a költemények egy példányát mindig megkapta Fridrik is. Neki nem volt udvari költője, s a költészethez hasonló hiábavalóságokkal nem igen törődött. A költemények, amelyek Mátyás dicsőségéről zengettek, határozottan bosszantották. Az oroszlánokról például így zengett Pannonius, a pécsi püspök és horvát bán:

Bölcsen küld teneked, győzhetlen hősnek oroszlánt  
 Messzi Firenze a nagy megbecsülés jeleként.  
 Sok dolog egyezik úgy az ajándék közt s teközötted,  
 Hogy méltó hozzád s illik a szép adomány.  
 Emberek elseje vagy. Vadaké épp így az oroszlán.  
 Rajta, miként rajtad, híres a büszke sörény.  
 Körme halált okozó. Neked ilyen vészes a kardod.  
 S mint a te szíved, övé megkönyörülni tudó.  
 Ebből elleneid lássák meg az égi előjelt:  
 A cseh oroszlán is teljesen így a tiéd.

Fridrik átfutotta a költeményt, aztán rápillantott Mátyásra. Leplezetlenül gúnyos és kicsinylő pillantással. És ez a pillantás éppen rosszkor jött. Mert Mátyás és Kunigunda főhercegnő házasságának lehetőségét tüzték ki tárgyalásra ezen a napon. Félretolván a verset, úgy kezdtek tanácskozni, hogy a császár arckifejezésében benne maradt az enyhe lenézés, a királyéban is benne maradt a sértett önérzet. Mind a ketten magasabbról kezdték így az

alkút. Beszéltek már egy jó félórája, mikor végre Mátyás határozottabbra fordította a szót.

— Felséges atyámuram, hallgatlak egy félórája, de egyetlen megfogható mondatot nem hallottam tőled. Nekem akarod-e adni Kunigunda kezét, vagy nem, erre válaszolj.

— Kunigunda főhercegnő, — hangsúlyozta a rangot hűvösen és némi rendreutasítással a császár, — Európa legelőkelőbb leánya. Az ő kezéért érdemes nem egy félórát, hanem ezret is beszélni.

— S az én kezemért nem?

Fridrik arcán egyszerre megjelent a mérhetetlen gőg kifejezése.

— A kettőt talán mégsem lehet hasonlítani. Kunigunda főhercegnő a világ leghíresebb dinasztiajának szülötte. A te dinasztiaid még nincs sehol. Sok nemzedéknek kell ahhoz a trónon születni, hogy egy család...

— Nem vagyok elég jó neked? — vágott közbe Mátyás hevesen.

— Éppen most tárgyalunk arról, hogy jó vagy-e, vagy sem. De heveskedned nem szükséges, fiam uram. Mert a Jagellóknál például már bebizonyult, hogy nem vagy jó nekik. Bizonyára értesültél arról, hogy Kázmér felesége hogyan vélekedik a te házassági szándékaidról. Ő Habsburg-leány és ennél fogva büszke természetű. Jelentették nekem, hogy mikor már másodszer kérted meg a kis Hedvig kezét, a királyné így szólt: „Az én leányomat? Ennek? Azt már nem.“ Én azonban mégis hajlandó vagyok veled tanácskozni. Persze csak elvben. Mert határozott nyilatkozatot nem tehetek.

Mátyás érezte, hogy elpirul. Egyetlen tulajdonsága sem volt erősebb, mint büszkesége. Azt magyar köznemesi vérében hordta. Soha nem került még olyan helyzetbe, hogy válaszolni bármire ne tudott volna, mint ahogy vívás közben még nem

akadt olyan vágás, amelyre ne lett volna felelete. De most elpirulva, némán bámészkodott a császárra, aki a lelke mélyén már régóta öntudatlanul lapangó gyanút ezzel a kíméletlen pár szóval tudatossá tette. Kázmér kitérő válaszait eddig diplomataizálásra magyarázta, de homályosan sajtott benne, hogy ez valahogy nincsen rendben. Most egyszerre két ütés zuhant arcába. A Jagellóké és a Habsburgoké. A bíborban született dinasztiaiaké, akiknek ő, az alulról származott, a köznemesi jött-ment, nem elég előkelő.

— Figyelmeztetek, — mondta kényszeredett hangon, — hogy Eugén pápa hercegi címet adományozott atyámnak. De atyám büszkébb volt, sem hogy használta volna.

Fridrik immel-ámmal bólogatott.

— Pápai herceg. Igen. Hát az nem éppen rossz. De mi itt a birodalmi hercegi címet többre becsüljük. Kivált ha már úgy születik valaki.

— Persze. Ha úgy születik. De ha kiválóságaival és nagy tetteivel megszerzi valaki, az a semmivel egyenlő, ugye?

— Világért sem. Minden család kezdte valahogyan. De mi, ősi dinasztiaiak, akiket Isten a rang és a hagyomány őreinek rendelt, kötelesek vagyunk örködni azon, hogy magasra törni ne legyen túlságosan könnyű. Ezért adok én olyan nehezen kitüntetések. Mindenki várjon, ez az én elvem. Ne siesünk olyan nagyon.

— Szóval én se siessek, mi? Jól van, Fridrik császár, ezt tudomásul veszem.

— Ne végy tudomásul semmit. Az eszmecserét én még nem zártam le. Beszélgetni mindenről lehet.

— Erről már nem. A főhercegnőről ne beszéljünk többet. Akkor sem vehetném feleségül, ha könyörögve kérnél, pedig erre nincs kilátás. Jól van.

Majd a közös békesség módjait igyekszem megkeresni házassági kötelékek nélkül. Most beszéljünk Fraknóról és a többi magyar városról, amelyet a kezeden tartasz.

Fridrik vállat vont és hangjában bizonyos megkönnyebbüléssel tért rá Fraknóra, hogy aztán három mondat mulva már egész másról beszéljen. Mátyás soha eddigi életében nem akadt még ilyen nehéz tárgyaló félre. Nem az esze volt olyan veszedelmes ennek az embernek, mert Mátyás hasonlíthatatlanul világosabb értelmű volt és élesebb ítéletű. De a császárt nem lehetett ott tartani egyetlen kérdésnél. Egész vitatkozási módja annyira terjengő volt, szétfolyó és rendszertelen, hogy az érvek nem érheték el: ha az érv rá akar ütni, ő már másutt volt azóta. Ha pedig rendkívül nehezen és nagy fáradtsággal mégis meg lehetett vele állapodni valamiben, akkor másnap meggondolta magát s az egyszer már tövirül-hegyire megvitatott álláspontot visszaszívta.

Mátyás hősieles türelemmel folytatta az alkut. Új módokat eszelt ki, hogy dülőre juthassanak. Azt indítványozta, hogy mihelyt egy pontot megvitattak, azt rögtön tegyék írásba, hogy másnap egyebet gondolni ne lehessen. Már három, vagy négy ilyen okiratot szövegeztek meg, de a császár halogatta az aláírást. Mátyás szorongatta, akkor meg elülről kezdett olyan dolgokat piszkálni, amelyekben már megállapodtak. Ha aztán mégis aláírt egy részlet-okiratot, azt mindjárt megbánta, s a következő okiratban olyan pontot erőszakolt, amely ellene mondott az előbbinek. De mikor Mátyás türelmetlenséget mutatott, akkor úgy tett, mintha megijedt volna és kérlelni kezdte.

Igy tartott ez három álló hétig. A király végre arra kényszerült, hogy határidőt tűzzön ki: vagy tisztázza a megállapodást a császár három nap alatt, vagy ő a maga részéről hazautazik. A császár

mintha magába szállt volna: elkezdett komolyan tárgyalni. Egy napig. Másnap gyötrelmes fejfájásra hivatkozott és kérte a határidő kitolását. Harmadnap megint elkezdett tárgyalni s amiben addig megállapodtak, egészen új kifogásokkal borította fel. A következő nap reggelén átüzent a királynak, hogy el van foglalva: az osztrák urak tanácsába kell mennie.

Mátyás magához hívatta Bánfi Miklóst és Czobor Mihályt. Meghagyta nekik, hogy azonnal béreljenek hajót és várjanak rá a kikötőben. Akkor felöltözködött és elment az urak tanácsába. Úgy volt, ahogy sejtette: a császár nem volt ott a tanácskozáson. Bújkált valahol. Az urak egyébként nem is tudtak róla, hogy oda akart volna menni. Meglepetve álltak és néztek egymásra.

A király legyűrte indulatát.

— Ez nekem elég, — mondotta, — én befejeztem. Mondjátok meg, urak, császártoknak, hogy engem ne vezessen az orromnál fogva, keressen magának más bolondot. Én megyek haza.

— De felséges úr, — szólt ijedten Stahremberg János, — hát a tárgyalásokból nem lesz semmi?

— Mondom, hogy megyek haza. Jó egészséget mindnyájatoknak.

Sarkon fordult. Többen utána akartak menni, de ő nem nézett hátra. Akik szólni szerettek volna hozzá, elmaradoztak. Fegyveresét visszaküldte lakosztályába: adja tudtul a kíséretnek, hogy ő hazament, azonnal csomagoljanak és induljanak ők is. Azzal egyesegyedül kilovagolt a kikötőbe. A parton várták Bánfi és Czobor. A bárkát már kibérelték.

— Szorgost induljunk, — kiáltott rájuk leugorva a lóról, — császár hogy kergetni fog, bizonyos.

A bárka indult. Már nem volt jég a Dunán, a folyó sodra gyorsan vitte őket lefelé. Mátyás visszaneézett az elmaradó császárvárosra, ahol bolondították, kínozták és megalázták.

— Ládd ez várost, ez folyót, ez tornyokat, mend ez egészt? — kérdezte Bánfitól.

— Látom, felség.

— Hát ezt elveendőm Fridriktül, ha belészakadok is. Isten éngöm úgy segéljön.

### XIII.

Fridrik, ahogy megtudta Mátyás búcsútlan távozását, gyors lovasokat küldött a Duna mentén a bárka után: érék utól és valahogyan bírják visszavertésre. De a lovasok már nem tudták a királyt utolérni. Vagy talán nem is nagyon akarták. Már kevéssel utóbb kétségbevonhatatlan jelek mutatták, hogy a császár belement Girzsik gondolatába és elfogadta az osztrák-cseh-lengyel érdekközösség politikáját Magyarország ellen. Mátyás azon vette magát észre, hogy körülkerítették. A kör tökéletes volt körülötte: Moldva, a délről fenyegető török, Ausztria, Csehország, Lengyelország, Moldva. S ez még nem is volt elég: a szentszéket is, úgy látszott, elvesztette. Mert a pápa, akinek formailag meg kellett erősítenie az ő cseh királlyá koronáztatását, a király legnagyobb meglepetésére ezt a formaságot nem teljesítette. Azt üzente, hogy ezt éppen Mátyás érdekében állónak nem tartja. A nyílt pápai megerősítés Mátyásra uszítaná a lengyel király haragját. A megerősítéssel még várni kell. Nyilvánvaló lett, hogy Kázmér jól dolgozott Rómában.

Mátyásnak igen indulatos jelenete volt Budán a nunciussal. Erre a hadjáratra a pápa szólította fel. Beleöltötte minden pénzét, nem szervezkedett a török ellen, vér és vesződség árán elfoglalta Morvaországot és Sziléziát, a trónról letaszította az egyházellenes eretnek uralkodót, és most a pápa maga hagyja cserben? Nunciussal európai udvarnál még ilyen nyersen nem beszéltek, nuncius előtt a pápáról ke-

vesebb tisztelettel még nem nyilatkoztak. A nuncius ijedt jelentést küldött Rómába, s onnan gyorsan megjött a magyarázkodás. A magyarázkodás mellé tizennyolcezer dukátot mellékel a pápa, mint Girszik elleni hadi segedelmet. De a megerősítést tovább halogatta.

— Csak arra kérhetem felségedet, — mondta a nuncius —, hogy lássa meg Őszentsége változatlan jóindulatát és bízzék Krisztus helytartójának bölcsességében.

— Sajnálom, de meg kell mondanom eminenciádnak, hogy én csak a magam fejével tudok gondolkozni, a máséval nem. Jelentse Rómába, hogy ki fogok békülni a cseh királlyal.

— De felség — szisszent fel rémülten a nuncius —, az eretnekkal?

— Magával a pokollal is, ha a mennyország cserben hagy. Viszontlátásra.

A nuncius megdöbbenve távozott. Mátyás pedig nem tréfált, azonnal elkezdett alkudozni Girzsikkel. Igen tetszetős tervet terjesztett eléje: Girszik maradjon életfogytig cseh király, utána a korona Mátyásé. Viktorin legyen Mátyás jogara alatt morva és sziléziai határgrof. Ha pedig Mátyás magtalanul hal el, a cseh korona is Viktorinra szálljon. De az ajánlat elkésett. Girszik már több előnyt látott abban, ha a császárral és Kázmérral áll össze.

A király egyedül állott a kerek világon, mint a sziget. Csak saját hazájának talaja állott még a lába alatt, amelyről elindult, hogy világraszóló terveit megvalósítsa. És ezt a szigetet is egyszerre alattomos földrengés lassan jelentkező lökései kezdték rázni. Azoknak a magyar uraknak, akik annakidején oly hevesen ellenezték a cseh hadjáratot, egyszerre igazok lett. Az udvarnál megforduló zászlósok arcáról eltűnt az a rajongó fényesség, amellyel uruk elé szoktak volt járulni. Megjegyzések hangzottak

el, amelyek három éve lehetetlenek lettek volna. Akárki akármiről panaszkodott, minden nótának egy volt a vége:

— Hja, az cseh hadjárat...

S a szemrehányás már nem is maradt rejtett. Tiszteletteljes hangon ugyan, de megszólalt. Azok, akik hívek maradtak hozzá, vagy akiket ő emelt ki az ismeretlenségből, jogot formáltak hozzá, hogy egy-egy fejcsóválást megengedjenek magoknak. De ő nem tűrte a bírálatnak még ezt a formáját sem. Ráripakodott azokra, akik kényelmetlenekké váltak. Csak Vitéz Jánossal nem bírt. Az most már semmiképpen nem értett vele egyet. Ha Fridrikről volt szó, mindjárt olyan célzásokat ejtett Kunigundára, amelyekben nem lehetett észre nem venni a kárörömet. Ugyanílyen szívesen emlegette a lengyel Hedviget is. És egy percre sem szűnt meg a török veszedelmet emlegetni. Alattomosan megindult párharcuknak ahhoz a szakaszához értek, mikor mindketten óvakodtak a részletes vitától, a kérdések lényegének megbeszélésétől, mert mindketten tartottak attól, hogy helyrehozhatatlan dolgokat mondanak egymásnak. Ebből az következett, hogy a király néha most már kerülte a primással a találkozást. S mivel észrevette, hogy a primás ki nem állhatja Beckensloer Jánost, az egri püspököt, tüntetően kezdett annak tanácsával élni, gondolván, hogy Vitéz így majd észbe kap. De a hatás ellenkező irányba sült el: Vitéz dacosan maga vonult még hátrább, mintha szándékosan csinálna maga is helyet a boroszlói származású papnak Mátyás bizalmában. Beckensloer viszont nem nagyon kérette magát, sőt kéretlenül is mindig a király személye körül settenkedett.

Pannonius, a költő, pécsi püspök és horvát bán, folyton betegeskedett mostanában. És mivel a török betörések újabban Horvátországot tűzték ki célul, a horvát báni állás egész embert kívánt. A király

Pannonius helyett Magyar Balázst tette oda. Igyekezett a betegeskedő költőnek értésére adni, hogy ez nem személyes megszegyenítését jelenti, hanem országos érdekek gondozását. De a régi harmónia most már hiányzott. Vitéz János a saját személye ellen való támadásnak vette, hogy öccse elveszítette a zászlósúri méltóságot. Nem szólt semmit, dacos hallgatással lenyelte a bántalmat. És ez még rosszabb volt, mintha szólt volna.

A királynak annyi mindenesetre sikerült, hogy miután sem a harctéren, sem a diplomácia útvesztőjében nem tudott győzelmet kicsikarni, sőt a külpolitikai mérkőzésben határozott vereséget szenvedett, fegyverszünetet biztosított magának. A török Euboea ostromával volt elfoglalva. Ezt arra használta, hogy maga mellé vette Borkát és elment a felföldre vadászni. Néhány hű katonája volt csak vele, a nagyurak közül senki. Bevette magát a Mátra rengetegeibe. Fakunyhót ácsoltatott az erdőn, azt pazar kis fészekké varázsolta drága szőnyegekkel, bútorokkal. Az erdőt járta naphosszat, órákig leste a szarvast felhúzott íjjal a kezében, aztán visszament Borkához. Órákon át beszélgetett vele mindenről, csak országos dolgokról nem. Ugy élt, mint valami újonnan házasodott fiatal erdész. Ébredéskor Borka fehér arca volt az első, amit meglátott a világból. Éjszaka úgy aludt el, hogy Borka fejét érezte kinyújtott karjára nehezedni.

A madárfütytyős, menyétek surranásával neszező rengetegben, a lesen töltött magányos órái alatt szüntelen gondolkozott. Most, mikor uralmának legválságosabb heteit élte, nem Budán izgult, nem kapkodott egyik követi jelentéstől a másikhoz, hanem itt kuporgott a vén tölgyek tövében, az évszázados haraszt mohos szőnyegén és dolgoztatta eszét. Agya, mint a malom, örölte a beléje plántált helyzetet. Nagy indulatainak malomkövei morzsolták, zúzták azokat az elemeket, amelyek hatalmas erejű akara-

tának útjában állottak. Élete kitűzött nagy tervétől egyetlen pillanatra sem tért el. Az európai nagy birodalmat akarta, a Nagy Lajoséhoz hasonlót, a négy tengert, a roppant területet, s ezen a maga személye által a magyarság világra szóló felmagasztaltatását. Ha a kora őszi estén megállt valamely sziklás ormon, ahol a fák nem zárták el az eget előle, akkor felnézett a millió csillaggal sziporkázó mennyekre és úgy érezte, hogy életének évszázadokra szóló lendületével az akarás legmagasabb magasára tört: csak ketten érzik egymást az egész világegyetemben, fenn az égben Isten, s idelent a földön ő, Istennek hívó és elhivatott fegyvernöke.

Megedzve, felfrissülten, oroszláni erővel tért vissza Budára. Országgyűlést hívott össze, hogy pénzt szerezzen. A primás nem volt Budán, Esztergomban töltötte mostanság legtöbb idejét. De mielőtt a rendek megszólaltak volna, le kellett vele tárgyalni a legfontosabb dolgokat. Vele és a nádorral. De a nádorral nem volt sok beszélni való, az maga volt a megtestesült szolgálatkészség és királyhűség.

Az első izenetre a primás azt izente vissza, hogy nem ér rá, egyházának fontos ügyei tartják vissza. Kevéssel a kitűzött országgyűlés határnapja előtt érkezett Budára. Ugyanazzal a hírrel egy időben, hogy a törökök elfoglalván Euboea szigetét, szabadabb kezet nyertek, ismét beütöttek horvát földre, megdúlták Horvátországot, Friault, Stiriát, olasz területeket és rengeteg keresztény fogollyal mentek hazafelé. A Kulpa megáradt vize egy részöket ezer keresztény fogollyal megakasztotta, erre mind az ezret megölték a Kulpa partján, hogy magok kényelmesebben átkelhessenek.

Ekkor jelent meg az esztergomi érsek a király előtt. Benne a magányában felgyülemlett sértődés és mellőzöttség dolgozott, a királyban a felgyülemlett tetterő. Egyik sem tudott féket vetni indulatára. Öt perc múlva heves kiáltozással vitatkoztak.

— Mit esácsogsz, prímás? Az cseh hadnak legnagyobb tanácslója s igenlője tenmagad valál.

— Vállalom. De mastan az dolgoknak környülállások változott. Császár megfardólt, pápa meghívesedett, lengyel király vérszemre kapa. Illyenkort balgaság konok szerint folytatnunk, kit kezdénk füstre köll akasztani, ott meg nem romlik.

— Igyen gondolod te. S én máskint. Megyek továbbá, ha ég s föld öszveszakadnak.

— Továbbá, ha pénzt adunk.

— „Adunk?“ Kik azok az „adunk“?

— Mük, magyar országgyűlés. Eleg vót, felség. Itt megálljunk immár. Az magyar alkotmány veresit ugyan elégöljük, mend, rendöknek egész rajok. Felségöd szavazatlan adókot béhajta törvény ellen. Felségöd nemes származást, nem egyet, elfogatni rendöle törvény ellen. Felségöd bírák itiletit változtatá törvény ellen. Felségöd főespánul nem nemest neveze törvény ellen. Felségöd várkapitányul beste idegent tön törvény ellen. Az sót árultatá jogtalan módval törvény ellen. Az adószedők erőszakban járnak, az zsoldosok egyházi személyöknek házokban magokat béplántálják, kolostorokban rabolnak. S mend ez borzasztóságoknak felette itt az török, immáron harmadjára nyuvasztja hazánköt, mert magyar királynak, Hunyadi Jánosunk fiának, kissebb gondja is az nemzet vérzésinél nagyobb. Hát itt megálljunk, felség. Nem adunk pénzt.

Mátyás sápadtan hallgatta a filippikát. Felbőszítette, amit hallott. S leginkább az bőszítette fel, hogy a vádak nem voltak valótlanok. Ő csakugyan erőszakosan kormányzott. De hogy ez az ember személyesíti meg ellene a vádat, ez a hajdani ismeretlen kis pap, akiből a Hunyadi-család csinált udvari hivatalnokot, főpapot, zászlósurat, gazdag embert, ez mélyen felháborította. Szerette volna toron ragadni.

— Te merészlelsz így szólani vélöm, te? Ki az magosba emeltölek?

— Az ám. Az magosba, hogy ott megaláztassam. Hogy az bíbort Várdainak kérje felségöd. Hogy öcsémöt bánásgrul lecsapja. Hogy... eh, mit jártatom szájamot. Pénzt nem adunk, punctum.

— Te vagy-i az országgyűlés maga, te vén fakó?

— Hogy az rendök mit döntenek, majd megviláglik. Néköm alázatos jelentendöm több nincsen egyetlen szó is. Laudetur Jesus Christus.

A primás sarkon fordult és kiment. A király utána ugrott, hogy vállon kapja és visszafordítsa. De félúton megállt. Melle úgy tágult és szűkült nagy lélegzéssel, mint a fújtató. Míg le nem csillapodott, nem engedett be senkit magához. Kedvetlenül dolgozott aznap, hamar otthagyt mindent és ment Borkához. A primást két napig nem látta. Ez alatt egymásután rendelte magához a rendek közül azokat, akikről feltette, hogy az új pénzáldozat dolgában okoskodni fognak. De azok, mint akik összebeszéltek, különböző kifogásokkal elvonták magokat előle. Ez erőteljesebb lépésre indította. Értekezletet hívott össze, amelyre csak ezeket az ellenzékiet rendelte magához, keményen követelve megjelenésüket. És a primást. Az országgyűlés megnyitása előtti napon.

Ezek már együtt voltak, mikor a nádorral belépett közéjük. Valami tizenöt emberből álló csoport. Végignézett rajtuk komoran. Aztán leült a hosszú asztalhoz. Röviden kifejtette, hogy az ország becsülete forog kockán. A cseh hadjáratot be kell fejezni. Ő tehát az országgyűléstől adót kér, még pedig minden jobbágytelek után kivétel nélkül egy aranyat. Mivel hallotta, hogy ennek a javaslatnak ellenzői lesznek, a meghívott urak véleményét szeretné hallani.

Minden szem egyszerre Vitéz János felé fordult. Nyilvánvalóan meglátszott, hogy az ellenzék szervez-

kedett s a szervezkedés vezére a primás. Ez felállott. Visszafojtott indulattal kezdte, de azonnal elragadta haragos heve. Keményen a király szeme közé nézett. Egyenesen neki beszélt. Felsorolta az alkotmány sérelmeit. Nyersen, a tisztelet minden árnyalata nélkül.

— Ezkorrig, — kiáltotta végül, — sokadjára készséggel szavaztunk nagy adókat. Hogy az országnak védelmire fognak fordíttatni, reméltük. De mit látunk? Hunyadi fiának ű országlása alatt nyakunkon az pogány. Hát észben vegye felségöd, hogy az török ellen mend az legöregebb áldozatokra készön vagyunk, de idegen országra pocsékolni pénzünköt s vérünköt, azt nem!

Előre hajolt és kiáltott. Belekiáltotta a keskeny asztalnál vele szemközt ülő király arcába:

— Értsed, Mátyás király! Tüllünk nem kapsz egy fabatkát is!

Nem ült le, állva maradt. Halálos csendben. A király felemelkedett helyéről. Halkan, minden szónál megállva beszélt, mint aki feltörekvő orkánt nyel vissza magába. És nem Vitézre nézett, hanem a többiekre.

— Az rendök ezt vélik vajjon? S én más választ nem kapok senkitül?

De Vitéz, mielőtt bárki is szólhatott volna, maga felelt. A szemközt álló király arca előtt mozgatta tiltakozó kezét. És most már nem kiáltott, hanem ordított:

— Nincs pénz, megmondám! Nem értötted?

Mátyás a következő pillanatban teljes erejéből arcul ütötte az érseket. Nagyot csattant a pofon. Mindenki, aki ott volt, dermedten ugrott fel. Az érsek mozdulatlan maradt, mint a sóbálvány. Mintha nem is lélegzett volna, farkasszemet néztek. A király már mélységesen meg is bánta felindulását.

— Sajnálom. Az harag elragadt. Boesánatot kérök, János.

De Vitéz csak mozdulatlanul, némán meredt rá tovább is. Nagysokára szakadt ki belőle a szó:

— Ezt megkeserülöd, király.

Azzal elfordult és lassan kiment. Az imént még ötven évesnek tetszett a tagbaszakadt, hatvanas öreg, most egyszerre hetven éves aggnak, ahogy megtörtén kibotorkált. Az ajtó becsukódott utána. A király így szólt:

— Az tanácsot bérekesztjük.

Intett a nádornak, az urakat nem is köszöntötte. Átment kisebb dolgozószobájába.

— Hinnye, be röstellöm — mondta itt a nádornak —, nem tunnád megbékéltetni?

Guti Ország Mihály vállalta, hogy felkeresi. Azonban nem találta. Az érsek azonnal hintóba ült és hazament Esztergomba. A megbékítést országgyűlés utánra kellett hagyni. Viszont a botrány használt az országgyűlésnek. A primásnak adott pofon megfélemlítette az adó ellenzőit, másrészt engedékennyé és szerfölött nyájassá tette a királyt. Az ellenzék egy része tüntetően távol maradt, akik pedig eljöttek, nem szólaltak fel. Az adójavaslat keresztülment. Egy esztendeig megint lehetett dolgozni.

Az érsekkel levélben békült ki Mátyás. Ajándékokat küldött neki és bocsánatot kért tőle. Vitéz rövid levélben felelt. Krisztus parancsára hivatkozott, aki a bocsánatot hirdette, és kijelentette, hogy igyekszik a vétést elfelejteni. De mindkettejük érdekében valónak látja, ha most jó darabig nem találkoznak, hadd gyógyítsa az idő, amit még a keresztény megbocsátó készség sem gyógyíthat egészen. Még a bíbornoki kalap sem, amelynek a pápától való kieszközlését Mátyás bocsánatkérő levele kilátásba helyezte.

A kancellária elvesztette gazdáját. A főpap, aki négy király alatt szinte harminc esztendeig ült Európa egyik legfontosabb dolgozószobájában, átengedte a teret másoknak. Nem mozdult ki Esztergom-

ból, hírét sem igen lehetett hallani. A bíbornoki kalapot sem nyerte el, amely önkéntes bukásában legalább a rang fényességével megvigasztalta volna. A pápa színtelen levélben válaszolt Mátyás felterjesztésére: egyelőre nincs módjában János érseket a bíborosok sorába emelni, de a dolgot előjegyzésben tartja. A kancellárián két másik főpap ült be a visszavonult érsek helyére, Beckensloer egri püspök és Gabriele Rangoni, a Hunyadiné volt gyóntatója, akit a király most nevezett ki a jól jövedelmező egri püspökségbe. Egyik poroszlói német, másik veronai olasz. Egymás iránt hidegek és meg nem értők. Beckensloer ravasz, erőszakos, nagyravágyó, Rangoni simulékony, finom, rejtetten gyűlölködő. A király nem sok hasznukat vette. A két pap inkább egymást figyelte, mintsem a dolgok lényegét. Kiki a maga módján áskálódott a másik ellen, a német goromba fustélyként, amely ütni tud, az olasz finom törként, amely döfni tud. De az a meghitt politikus, akivel a magyar fajta világraszóló küldetésének nagy terveit meg lehetett volna beszélni a tanácskozás bizalmas óráin, tövig égő gyertyák mellett, nem volt egyik sem. A király nem is bánta ezt. Önállósága, hatalmi ösztöne, saját ítéletében való bizalma a lefolyt évek alatt folyton erősödött. Nem érezte szükségét benső tanácsadónak, minden dolgok tetején egyedül akart állani.

A cseh hadjáratot folytatta tovább. Annak eredeti alapja már rég elveszett. A cseh kelyhes rendek katolikus trónörököszt választottak, a szentszék ezzel megelégedett. Az egyház győzött, Mátyás küldetésére többé nem igen volt szükség. Ha tehát ő tovább erőszakolta Girzsik egész országának meghódítását, nyilvánvaló lett, hogy vállalkozásához a szent hit védelmének édeskevés köze van, s annál több határt nem ismerő hatalmi törekvéseinek. De ő a vállalkozás címét makacsul megtartotta tovább is és bizonyos kesernyés humorral kedvét lelte abban,

hogy minduntalan az eretnekek megtérítésének szent küldetésére hivatkozott, mialatt a pápa még mindig húzódozott attól, hogy cseh királyi címét hivatalosan elismerje. Pedig a brünni koronázást a nunciusok hetekig erőszakolták és mind a ketten hivatalosan képviselték a szentatyát, mikor a Szűz szobráról levett koronát a Mátyás fejére tették. Olaszországból most jött az okos és lelkes Carvajal halálának híre. Az bezzeg más nuncius volt, saját pápája előtt nagy tekintélyű, a királynak szívbeli jóbarátja, a magyarság melegen szerető híve. A halálhírt Karai László hozta, Magyarország szentszéki követe, budai prépost, rendkívül ügyes diplomata. Jó hírt nem is hozott. A pápa nem akart összeütközésbe kerülni a lengyel királlyal, ezért semmi kilátás nem lehetett arra, hogy erőteljesebben támogatni fogja a magyart. Girzsik diplomáciája remekül dolgozott, ezt nem lehetett tagadni.

Maga Girzsik azonban elvesztette idegeit. A fegyverek most télidőn pihentek, a mérközést a fegyverszüneti alkudozások vették át. S ezekben az öregedő, beteges cseh király, akit epebaja embertelen fájdalmakkal kínozott, már nem volt a régi: heveskedett, idegeskedett. Ő maga vetette fel megint a perdöntő párviadal kérdését. A megbízottak erről komolyan leveleztek is, de a regényes gondolatból megint nem lett semmi, mert a feltételekben nem tudtak megegyezni. Az mindenesetre meglátszott Girzsik minden mozdulatán, hogy nemcsak mint cseh király állott szemben a magyar királlyal, hanem mint öregedő ember, cseh köznemes, óriási pályafutás hanyatló erejű hőse áll szemben a fiatal, erős magyarral, hasonló pályafutás meg nem törhető hősével. A viaskodás politikai volt közöttük a térképen, de emberi volt szíveikben. És Girzsik azzal szakította félbe a fegyverszünetet, hogy nem békül.

— Ahogy a magyar király cseh sört ivott velem

Brünn alatt, — izente Mátyásnak —, úgy fogok én vele saját földjén magyar bort inni.

Két héttel azután, hogy ezt izente, meghalt. Hírül hozták, hogy halála előtt minden testrésze idomtalanul megdagadt. Úgy felpuffadt tetőtől-talpig, hogy nem lehetett ráismerni. A holttestet felboncolták, hogy bebalzsamozzák. Májját félig megette a kórság, epéjében galambtojás nagyságú követ találtak s úgy el volt már hívva, hogy hasán egy férfiarasz vastagságú volt a háj.

Mátyás Győrött vette nagy ellenfele múlásának hírét. Még aznap úton volt Brünn felé. Erőltetett sietséggel igyekezett a morva fővárosba, hogy ott tanácskozást tartson a katolikus rendekkel az új helyzetről. Őt a rendeknek ez a fele már megválasztotta a cseh birodalom királyává, most csak azt kellett volna elérni, hogy a kelyhes rendek is elismerjék ezt a választást és ne hozzanak ellene királyt a trónörökösül kijelölt Ulászló személyében. A kelyhes főpap, Rokyczana, kevéssel Girzsik előtt halt meg, a huszita pártnak jelentős, nagy egyénisége nem maradt egy sem. Nem látszott lehetetlennek, hogy a prágai királyválasztáson, amelyet a kelyhes rendek már nagyban készítettek elő, Mátyás többséget szerezhessen. Akkor aztán a cseh birodalom, a német birodalmi választójog, a római királyság reménye s a császári korona messziről integető fénye annyi vér, pénz és fáradság árán végre az övé lesz. És most az új fordulat miatt megint pénz kellett, a kortéziára az adóból már nem futotta. A király egy percig sem habozott: törvénytelen adót rótt ki az erdélyi szászokra és a királyi városokra. Azonkívül Hampó, a kincstáros, végigkilincselte a főpapokat. Maga Karai László, a Rómából minap hazatért budai prépost, nyolcezer aranyat adott kölesön a királynak. Kassa ezerkétszáz aranyat adott, Bártfa ötszázat. Az egész ország a fogát csikorgatta, de fizetett.

Beckensloert és Csupor erdélyi vajdát küldte

Prágába, a cseh rendek közül melléjük adta Sternberg Zdenkót, Protáz olmützi püspököt és Hasenberg Jánost. Bőven ellátta őket pénzzel, dolgozzanak alaposan. Nemcsak Ulászló lengyel királyfi ellen kellett korteskedni. Váratlanul fellépett trónigényével a szász herceg, aki Girzsik egyik leányát bírta feleségül. Fridrik maga is puhatolódzó embereket küldött, hátha őt magát, vagy Miksa főherceget vállalnák a csehek. Egy kis töredék cseh párt a francia királyt akarta meghívni, mások a bajor herceget. Végül Girzsik legbensőbb párthívei trónon akarták tartani a pogyebrádi családot, hogy nemzeti dinasztiát alapítsanak. Viktorin kiesett a számításból, ő lakat alatt ült Visegrádon, tehát Henrik herceget jelölték.

A Mátyás dolga kitűnően indult. Megválasztása úgyszólván bizonyosnak látszott. De aztán különös jelenségeket lehetett észlelni: Magyarországról bujtogatók jöttek. Hogy ki küldte őket és ki pénzelte, az nem volt megállapítható. De főként egyházi érvekkel dolgoztak. A Mátyás emberei bárkihez fordultak, meglepően pontos értesültséggel találkoztak különösen arról, hogy a magyar király milyen példátlanul nyersen szokott bánni főpapjaival. Az ország első főpapját pofonverni sem restellte.

— Vitéz kezit látom, — mondta Mátyás, — s az aranyakat, kiket mastan ellenömre pocsékol, én juttattam néki, mikort érsekül töttem.

A másik baj a nunciások erőszakos ügyetlensége volt. Ezek egyházi átokkal fenyegették, aki másra merészel szavazni, mint Mátyásra. Így szólalt meg az utolsó pillanatban a pápa lelkiismerete és így gázolt bele a választás jól induló esélyeibe, mert a cseh rendek, még a katolikusok is, nemzeti függetlenségök kihívó sérelmét látták az egyházi fenyegetésben. A királyválasztást Urnapján tartották meg Kuttenbergben. Ekkorra már olyan forró lett a hangulat, hogy a magyar követség a maga ezer fegyve-

resével kénytelen volt elhagyni a várost. Életök nem volt biztonságban. Így is éppen hogy elhozták bőrüket, a cseh és lengyel katonák üldözőbe vették őket, nyílt csatára is került a sor, a magyarok közül sokan elesetek. A Mátyás-párt meg sem mert mukani az országgyűlésen. A tizenötéves Ulászlót, Kázmér lengyel király fiát, V. László unokaöccsét megválasztották cseh királynak. Most már nyilatkozott a pápa, mikor későn volt: Mátyás olműtzi választását jelentette ki érvényesnek, ezt pedig érvénytelennek. De a nemes rendek nem törődtek vele. Készültek az ünnepélyes koronázásra.

Most tehát a Magyarország körül fonódott kört újabb szegek kovácsolták össze. A lengyel király fia lett a cseh király, s velök azonos külpolitikát folytatott Fridrik. A cseh háború eddig két és fél millió aranyába került az országnak. Ezen a rettenetes összegben Morvaország, Szilézia és Lausitz birtokát sikerült megszerezni, de vele a teljes elszigeteltséget, s a háború folytatását. Mert természetes volt, hogy most már a gyermekkirály cseh kormánya mindenáron vissza akarja szerezni a morva és sziléziai területeket.

És ezt csakhamar olyan hírek is igazolták, amelyek még nagyobb bajról szólottak. Mátyás meglátogatta Boroszlót. Mióta Borka mellette élt, most először. A leány is vele ment. Krebs urammal minden különösebb felindulás nélkül folyt le a király találkozása. A polgármester hódolattal fogadta a város kapui előtt, ott lovagolt kíséretében, mikor a palotába vonultak. És mikor Mátyás azonnal, legelsőnek fogadta magánkihallgatáson, a derék ember magán kívül volt zavarában. A király segítette ki.

— Bizonyára érdekelni fog, uram, hogy leányod várakozik rád. Szerettem volna, ha itt marad mellettem a palotában, de ő ragaszkodik hozzá, hogy a szülői háznál lakjék. Vezesd őt haza. Még ma meg-

látogatlak benneteket, leányoddal mindezt már megbeszéltem.

A polgármester mélyen meghajolt és boldogan sietett leányához. Este Mátyás egyszerű ruhát öltött és kíséret nélkül jó darabig bandukolt az utcákon, ahogy mindig szokta, mihelyt valami kis ideje akadt. Odaállt bámész csoportokhoz, vagy lekönyökölt a híd karfájára, hogy a közelben beszélgetőket hallgathassa. Aztán beállított a polgármester házához. Borkával már előre megbeszélte, hogy látogatásáról senkinek szem szabad tudnia. Hárman vacsoráztak együtt. A polgármester elfogódottan kezdte, de a király közvetlensége hamarosan megoldoztatta feszességét. Borka tündöklő örömmel ült közöttük. Jó kedvök volt, sokat nevettek és tréfálkoztak. Mátyás külön súlyt is vetett arra, hogy kedvese apjával megszerettesse magát. Ez annyira sikerült neki, hogy Krebs uram, mint másnap megtudta, az ő távozása után így szólt leányához:

— Nem csodálom, hogy imádod a királyt. A tűzbe tudnék menni érte. Elbűvölő ember.

Igyekezett is megmutatni, hogy mennyire híve a királynak. Harmadnap lélekszakadva jelent meg a palotában és beizent a királyhoz, hogy sürgős kihallgatást kér.

— Mi az a hühó, uram, — szólt Mátyás, mialatt barátságosan átkarolta, — talán ég a ház?

— Igen, felség, ég a ház. Egy tanácsúr érkezett az éjjel Krakkóból, ahol beteg nővérét látogatta. Krakkóban zoldos sereget verbuválnak, amelynek nemsokára be kell vonulnia Magyarországra. A toborzásban magyarok is részt vesznek. Sok pénz van náluk. Az illető tanácsúr szóba akart velök ereszkedni, de azok, látván, hogy külföldi, bizalmatlanul elfordultak tőle. Annyi bizonyos, hogy Lengyelország hadjáratot szervez Magyarország ellen. Magyar segítséggel.

— Nagyon köszönöm gondosságodat, uram. Te

igen derék ember vagy, s én nagyon kedvellek. De ezek rémképek. A lengyel király természetesen készlődik fia védelmére, mert fél tőlem.

A polgármester restelkedve kért bocsánatot a háborgatásért és elment. De ahogy kitette a lábát, Mátyás mosolygó nyugalma gondterhelt komorsággá változott. Most már nem volt nap, hogy gyanus híreket ne kapott volna. A rendek mindig sziszegtek a sok adó miatt, de ez most már nem sziszegés volt, hanem erős felzúdulás. És a lengyel király csakugyan nagy sereget szervezett. Mátyásnak voltak fizetett, titkos emberei Prágában is, Krakóban is. Csakhamar kitérult előtte a veszedelem egész képe. Magyarország fellázadt ellene, másképpen kifejezni a helyzetet önáltatás lett volna. A főpapok és világi nagyurak feltűnő sokasága esküdött össze ellene, hogy lengyel segítséggel letegyék a trónról. A magyar koronát Kázmér király kisebbik fiának, ugyancsak Kázmér nevezetűnek szánták, felelevenítvén Erzsébet lengyel királyasszonynak, mint V. László nővérének és Albert király leányának, Zsigmond király unokájának, magyar trónigényeit. Mátyás most már ismerte az összeesküvők neveit is. Vitéz János volt természetesen lelke az egész mozgalomnak, vele tartott Ujlaki Miklós is, aki már régóta békeességben éldegélt, s most egyszerre felbukkant hajdani ellenséges indulataival. Az összeesküvőkkel tartott minden jel szerint a két Szapolyai gróf, a két Szentgyörgyi gróf, Rozgonyi Rajnáld, és még egy sereg fontos ember. Csak a nádor, Ország Mihály, állott szilárdan, mint a királyhűség történelmi oszlopa.

Mátyás egy este megint hármásban vacsorázott Borkával és Krebs urammal. A polgármester bocsánatot kért, hogy ilyen ügyekkel zavarja, és hosszú emlékiratot tett eléje az asztalra. Mátyás átfutotta. Tekintélyes boroszlói polgárok írták alá. Figyelmeztették az összeesküvésre és felsorolták az adatokat,

amelyek részint Lengyelország, részint Magyarország felől jutottak tudomásukra, a világot járó kolduló barátok és kereskedők révén. Akadt az emlékiratban több olyan adat is, amelyet Mátyás eddig nem tudott.

— Kedves dolog ezektől az uraktól, — mondta könnyedén, — hogy aggódnak királyukért, de mondd meg nekik, uram, hogy ne ügyeljenek a sörházakban hallott mendemondákra.

De azért az emlékiratot eltette. A polgármester tehetetlenül vállat vont és a másnapi lófuttatásra terelte a szót.

— Azt már nem fogom látni, uram. Hajnalban indulok haza Budára.

— Hogyhogy hajnalban, — kérdezte Borka meglepetve, — hiszen úgy volt, hogy még öt napig maradunk.

— Úgy volt, de délután másként határoztam. Csomagolj össze még az éjjel, virradatkor itt lesz érted a hintó. Tudniillik ma hírt kaptam, hogy a pápa haldoklik. A konklávé eredményét már Budán kell megtudnom.

Hajnalban elindultak, még alig pirkadt a júliusi reggel. És augusztus elején Mátyás király váratlanul Budán termett. Már tudta, hogy Pál pápa meghalt, s a bíbornokok Francesco della Rovere nevű franciskánus generális fejére tették a tiarát. Ez alacsony sorból származott, senkisémet tudott róla semmi különöset. Hogy a cseh királyi rang dolgában kinek ad igazat, azt meg kellett várni.

Mátyás érezte, hogy most van uralma fordulópontján. Most dől el, hogy király maradhat-e egy országban, amelyet köröskörül ellenségek zárt láncá környez, s amelynek rendei őt el akarják csapni. Sohasem érezte magát akkora bajban és sohasem érezte magát ennyire erősnek. Dúdolva jött-ment palotája folyosóin, s akikkel érintkezett, valósággal megborzadtak: milyen derűs és jókedvű, meunyre

sejtelve sincs arról, hogy rövidesen börtönben fog ülni.

Mert körülötte mindenki tudta, mi készül. Mikor rendkívül óvatossággal seregszemlét tartott, megállapította, hogy a rendek négyötöd része ludas az összeesküvésben. A főpapok közül az egyetlen Gabriele volt hű hozzá, a kisebb egyháziak közül Sankfalvi váradi kanonok, ugyanaz, aki valaha meghozta neki a szent korona hazaérkeztének hírét. A világiak is túlnyomó részint ellene fordultak, még az olyan hívek is, mint a rokon Geréb-család.

Ő úgy kezdte az egészet, hogy adta az ártatlant. Mikor egyik úrral találkozott, akiről tudta, hogy egyik főösszeesküvő, és egyik fő behívója a lengyel seregnek, így szólt hozzá:

— Fiam, résön! Jön az beste lengyel, nem hagyjuk ám magunkot! Még illy hozzád hasonlatos csuda vezérjeim vagynak, nem félök!

Megveregette bizalmasan a vállát, feleletét meg sem várta. Az ott maradt elképedve s a dícséret szégyenétől elpirultan. Geréb Péternek, a másik főcinkosnak, birtokot adományozott. Számos összeesküvővel bizalmasan közölte, hogy fontos katonai szerepet szánt neki a lengyelek ellen. Ujlakit gyönyörű szép okmányban értesítette, hogy kinevezi bosnyák királynak és engedelmet ad neki, hogy Jajczában királlyá koronáztassa magát. E mellé még magánlevelet is írt neki, amelyben részletes tanácsait kérte, mitévő legyen stratégia dolgában a készülődő lengyel veszedelem ellen.

Az összeesküvők jó része a király hirtelen betoppánására megbújt várkastélyaiban és várta a fejleményeket. Lassacskán elébújtak és felmerészkedtek Budára. Egy sem akadt, akit a király, tüntetve háttartalan bizalmával, erkölcsi kényszerhelyzetbe nem tudott volna hozni. És valami donációja, rangemlése, kitüntetése mindegyik számára akadt a tarsolyában. Végül, mire megérkezett az országgyűlés

kitüzött ideje és itt volt már Kázmér lengyel király hivatalos hadizenete is, alig maradt egy-két lázadó, mint Vitéz János és Pannonius, aki még mindig nem bújt elé barlangjából. Ekkor aztán az országgyűlést megnyitó trónbeszédben nyíltan rá mert térni a kérdésre. Könnyedén előadta, hogy hallomása szerint valami mozgalom próbálkozott távollétében a gyermek Kázmér herceg meghívására. Ezt ő sohasem vette komolyan, de a rend kedvéért most mégis megkérdi, van-e a rendek között, aki törvényes királynak elárulásával a lengyel gyermeket akarja hazájába fogadni.

Itt megállt és elhallgatott. Körülnézett trónjáról a rendek sokaságán. Halálos csend támadt. Az urak lopva egymásra pillantottak. Egy hang sem emelkedett. A király várt még egy kissé, aztán nyugodtan folytatta szónoklatát. Az egész állítólagos összeesküvést badar mendemondának bélyegezte és felszólította az országgyűlést, hogy a lengyel fenyegetésre kellő áldozatkészséggel feleljen. S azzal az országgyűlést megnyitotta. A megkönnyebbültség viharos éljenzése dördült fel az utolsó mondat után. Mátyás megnyerte élete legszebb csatáját.

De még tovább is győzött. Rendkívül engedékenynek akart mutatkozni. Megtárgyalta a rendekkel, hogy a nemzet szabadságait az eddiginél jóval szigorúbb formában fogja megerősíteni. Ez meg is történt. A megerősítés a királyi jogkört úgy megszorította, hogy a rendek elámultak: az eddig ismert zsarnok megy bele ezekbe a kötöttségekbe? Ő olyan szelid és szerény volt, mint még soha. De a törvényt maga szövegezte. Az országgyűlést a király, — mondta a törvény, — évenként szigorúan köteles megtartani. S valahol megbújt a szöveg egy mellékmondatában: „amennyiben a szükség kívánja.“ Aztán legszentebb ígéretét kötötte le a király, hogy a kamaranyereségen kívül soha, de soha más adót nem fog szedni. „Kivéve, ha a rendek ön-

ként ajánlanák.“ S ime, most is akadt szónok, aki „önként ajánlott“ kapunként nyolcvan ezüst pénzt. Ez négyszer annyi volt, mint a közönséges adó. S az országgyűlés rendei, akik örültek, hogy ki tudtak evickélni a felségárulás csávájából, megszavazták a négyszeres adót. A király szépen megköszönte, a rendek fellélegezve hazaszéledtek.

Most aztán várta a lengyel sereget, amely egyesüljön a felháborodott Magyarországgal és őt lelkje a trónról. Úgy határozott, hogy beengedi őket akár Pestig is. Mennél beljebb jönnek, neki annál jobb. Pest alatt szállott táborba, a pesti lakosság zöme átköltözött Buda falai közé. S egy napon a király kimondta: most. Tizével mentek szét a lovasfutárok az esztergomi érsek minden birtokának minden ispánjához. Ezek már titokban mind előzetes utasítást kaptak, hogy mihelyt jön a parancs, minden termés, adó, jövedelem beszolgáltatását azonnal tagadják meg. S az Esztergom felé vezető utakat mindenütt királyi őrség szállotta meg.

A lengyel sereg ezalatt csakugyan közeledett. Valójában három lengyel vezér vezette, Danin, Ritvyan és Turnowski, névleg pedig a trónkövetelő, Kázmér király tizennégyéves Kázmér fia. Részletes és pontos jelentésekből jól tudta Mátyás, hogy ennek a fiúnak esze ágában sincs hadakozni. Angyali lelkű, alázatosan szelíd és miszticizmusra hajlamos gyermek, aki csak apja parancsának hajtott fejet. Hagyta magát hurcolni a sereggel és reggeltől estig vagy imádkozott, vagy az egyházatyákat olvasta. Serege leereszkedett a Kárpátokon s már a felvidéken nyilván furcsálhatta, hogy az északi megyék birtokos urai sehol sincsenek a csatlakozásra váró bandériumokkal. Az is meglepte a lengyel vezéret, hogy a dúsgazdag esztergomi érsektől várt teméntelen pénz és élelem nem érkezett meg. S mikor Hatvanig lejöttek, végre megdöbbenve eszméltek a valóságra: az óriási magyar sereg helyett,

amely megbeszélés szerint a Rákos mezején várta volna őket, ott Mátyás állott fekete seregével és a magyar urak jól felszerelt haderejével.

Eszök nélkül vonultak vissza erre a meglepetésre, meg sem állottak Nyitráig, amely Vitéz János birtokaihoz tartozott. Mátyás erre megindult. Mire Nyitrához érkezett, a Kázmér német zsoldosai, akiket Vitéz nem tudott fizetni, elszéledtek. A lengyel sereg jórésze szétfoszlott, mint a hópehely, amelyre ráleheltek. Vissza kellett vonulniok sebtiben a várba. Mátyás azonnal körülfárta őket, aztán nagy kéjjel nekigyürkőzött: most jön a leszámolás. Megjelent Esztergom alatt. De még el sem kezdhette az érseki vár ostromát, máris rámentek, hogy kegyelmezzon Vitéz életének, a nádor, a kalocsai érsek, Szapolyai és mások.

— Eszöm ágában sincs éltihöz nyúlnom, — felelte a király, — csak rápirítok s az pofont mastan letudjuk. Jöjjön ide az vén bódogtalan.

Az ország primása szégyenszemre besompolygott a királyi sátorba. Nem lehetett ráismerni, annyira megöregedett. Megállt királya előtt, akit elárult, és sírva fakadt. Könnyei ősz szakállába folytak.

— No? Nem mentöd magadot?

— Uram király, nem én kezdöttem. Mások rágák folyton filemöt. Belévittek.

— Ki vitt belé?

— Sokan.

— De ki legjobban? Egy-kettő, kibökjed, ha élöd hagyjalak.

— Öcsém, Janus Pannonius, — mondta ki végül az öreg pap.

— No eriggy, ne itasd itt könnyeidvel az ege reköt. A pofont letudtuk, nem tartozol immár semmivel is. Az írást, kinek alája törlejtse nevedöt, küdendöm.

Vitéz János visszakapta szabadságát, rangját,

sőt királyi ellenőrzéssel még birtokait is. Semmi büntetésben nem részesült. Mátyás pedig sietett vissza Nyitra alá, ahol már leesett a hó. A megszállott várból most már a lengyel zsoldosok magok is szökdösni kezdtek. Sőt egy hóviharos éjjel magát a kis herceget is ügyesen kiszöktették, mert a trónkövetelő folyton sírt és haza akart menni szüleihez. Mátyás nagyon bosszankodott. Két királyfit őrzött már, egy csehet, meg egy törököt, szívesen vett volna egy lengyelt is. Az őrség nem sokára megadta magát szabad elvonulás ellenében. De a határt kevesen érték el. Éhségökben pusztítottak, a megdühödött nép rájuk támadt kaszával, kapával. A kis hercegről pedig az a hír érkezett, hogy szigorú apja nem engedte hazatérni Krakóba. Ez nyilvános elismerése lett volna a teljes vereségnek. A magyar határ közelében lakó lengyel uraknál kellett várakoznia a továbbiakra.

Igy jutott valami kis csendhez a király, ha mindjárt rövid időre is. Ezt arra használta, hogy szétnézzon könyvei között. Kis kora óta gyűjtötte a könyveket. Apjáról is maradt rá valamelyes könyvtár, mert Hunyadi János maga nem volt olvasgató ember, de világhíre idején sok külföldi betűvető küldötte el művecskéjét, számítva érte az illendő jutalomra. Ezek a könyvek Mátyásra maradtak. Mikor elfoglalta a királyi palotát trónralépte után, ott is talált könyvtárat. Abban már szép és érdekes régi darabok akadtak ódon kódexszek, rengeteg nagy borjúbőrös, disznóbőrös kötetek, kicsiny formájúak, nagy fóliók, pergamentkötésűek, mindenfélék. De senki nem rendezte volt őket, egymásrahányt garmada volt ez a könyvtár, amelyben szemétre való holmi elegyedett a legszebb miniatúrákkal. Ő tehát nekifogott, hogy szép könyvtárat csináljon belőle. Rendbeszedette és szakmák szerint osztályoztatta a köteteket. S mikor kialakult a rendezett könyvtár és ő szemét legeltethette a takaros, muta-

tós polcokon, ez egyszerre megerősítette gyűjtő szenvedélyét. Kezdett szenvedélyesen érdeklődni könyvek iránt. Elég volt nagyobb összegeket kifizetnie egy-egy véletlenül felkínált könyvért, ennek hamarosan híre futott. És most már egyre-másra hozták neki a legszebb példányokat. Sőt most már saját emberei dolgoztak a könyvtárban, másolók, könyvkötők és egy miniátor is, aki pompásan értett az iniciálék és egyéb színes könyvdíszek kifestéséhez. Blandius mester, ez volt a neve, még Rómát is megjárta felséges gazdája megbízásából és onnan gyönyörű ritka kéziratokkal tért haza.

Vitéz is szerette és gyűjtötte a könyvet. Régebben, mikor még háborítatlan volt közöttök a barátság, nagyban vetekedtek egymással könyvek dolgában, tréfásan becsmérelték egymás könyvbüszkségeit és diadallal fedeztek fel egymás könyveiben egy-egy másolási hibát.

A király a politikai szélséend napjaiban elhatározta, hogy meglátogatja Vitézt. Megnézi újabb könyveit, vagy legalább is ezt veti okul. Valójában két dolog fúrta az oldalát. Az egyik a Pannonius szerepe volt az összeesküvésben. Nem fért a fejébe, hogy a fiatal pécsi püspök, aki alapjában véve édeskeveset foglalkozott államügyekkel, igazi kovásza lett volna a Kázmér-párti mozgalomnak. Szerette volna erről a primást kikérdezni. Meg aztán Vitéz szerepe még most sem volt mentes bizonyos kellemetlen látszatoktól. Apró jelekből arra lehetett következtetni, hogy a haragos öreg még mindig nem adta fel összeköttetéseit a lengyelekkel. S hogy a király ilyen könnyen futni engedte, az inkább megaláztatással és újabb bosszúvágyával, semmint bűnbánattal töltötte el.

Mátyás tehát elment Esztergomba. Előzetes bejelentés nélkül. Nagy meglepetés és kapkodás fogadta. A primás csodálkozva ment eléje, mikor sebtiben előkerítették.

— Ne csudálkozz, János érsek, barátságban jövök. Néminemű könyvekrül kérdlek, kiknek sok féleségit kapám Rómából.

Az érsek komor arccal, de kifogástalan hódolattal vezette befelé a királyt.

— Nem járék itten régtül fogva, — mondta Mátyás az ismert folyosón és az ismert szobákban körültekintve.

Egyszerre megállott. Abban a teremben, ahol valaha olyan sokat üldögélt együtt Vitézzel és a pozsonyi tudósokkal, új freskót látott a falon. Érdeklődve lépett közelebb.

— Hát ez új szörzet?

Az érsek hirtelen megrezzent és zavarba jött. Mátyás még kíváncsiabban fordult a freskó felé. Az négy nemtőt ábrázolt. Latinul a női alakok feje felett írás is hirdette, hogy melyik mit ábrázol: Bölcsesség, Önmérséklet, Bátorság, Igazságosság. Lejjebb Anonymus látszott, Béla király névtelen jegyzője, kezében papírtekercs, s ezen: „Quos Amissa genuit“. Magyarul: „Akiket Emese szült“. Tehát az Árpádházi királyok.

Mátyás azonnal értette a gyilkos fullánkú falképet. Vitézzel eltöltött tizenhárom esztendeje alatt mindig az Árpádokat emlegették, a nemzet ősi királyait, akiknek magvok szakadt, de Mátyás uralma kellett, hogy korszakuknak feltámadását jelentse. Mátyás nem egyszer mondta el, hogy királyi becsvégya méltónak lenni az Árpádok emlékéhez. Az érsek ezekre a hosszú-hosszú beszélgetésekre felelt itt esztergomi magányának hangos keservében. A falkép ezt kiáltotta: az Árpádok bölcsesek voltak, önmérséklettel bírók, bátrak és igazságosak. De csak az Árpádok. Aki most trónjukon ül, az nem bölcs, indulatos, gyáva és igazságtalan.

A király az érsekre nézett. Az öregember azonban nem állta a pillantást. Tettenkapottan nézte a

földet. A képet nem lehetett letagadni, az ott kiabált a falon rőtesbarna színeivel.

— Értöm, János, — mondta a király, — jól értöm. De ez kép hazud, meghiggyed. Mert ládd, mastan is bírom ennenmagamot mérséklenöm. Bölcs is vagyok, mert hozzád nem vala bizalmam szemernyi is. Bátor is vagyok, mert farkasszemöt nézék mend az egész ország konspirációjával. És mastan högyibe még igasságos is leéndök. Istennek ajállak.

Hátra sem nézett. Ment kifelé azonnal. Az advaron jóformán még le sem szerszámozta. Hangosan kiáltotta a parancsot:

— Érseköt elfogatni s kemény fedezetvel Visegráddá vinni parancsolom. Magam tüstint mék hazá.

Az érseket el is vitték Visegrádra, ott börtönbe csukták. Egyre több jel merült fel közben, amely azt a gyanút igazolta, hogy a lázadó öreg pap még mindig egy gyékényen árul a lengyelekkel. De a nuncius és a nádor közbeléptek. Kérlelték a királyt, hogy a már úgysem soká élő aggnak fogságát enyhítse. Mátyás azonnal intézkedett, mihelyt meghallotta, hogy Vitéz beteg. Visszavitette Esztergomba s meghagyta otthonában, de Esztergomot nem volt szabad elhagynia s javadalmai fölött többé nem rendelkezett. Többet nem is hallott róla a király, csak négy hónap múlva: augusztus tizedikén jelentették neki, hogy Vitéz János előző napon meghalt.

Janus Pannoniusnak közben nyoma veszett. Mátyás köröztette ugyan, de a bujdosó nyomát senki sem árulta el. Azonban nem sokkal Vitéz halála után jelentkezett nála kihallgatásra a zágrábi püspök, Pannonius jóbarátja.

— Felséges király, gyovónnom engedj. Vétköztem. Ellenödet dugdostam, Pannoniust. Mastan szólhatok immár, mert megholt.

— Micsoda? Janus? Nálad?

A zágrábi püspök elmondta, hogy Janus egy

éjszaka beállított hozzá elcsigázva, lázasan, teljesen letörve. Oltalmat kért. Rettegett attól, hogy elfogják, mert meg volt győződve róla, hogy a király fejét véteti. A püspöki rezidencia egy eldugott szobájában élt, a személyzet nem is tudta kilétét. Feküdt egész nap, tüdőbaja végképpen elhatalmasodott rajta. Barátja mindennap meglátogatta, s a bujdosó sokat beszélt a királyról. Rájött, hogy a királyt szívből szereti. Utolsó napjaiban már alig szólt egy-két szót, csak feküdt ágyában mozdulatlanul és a mennyezetet nézte. Verseket is csinált, de leírni őket már nem volt ereje. Egy reggel halva találták ágyában.

Mátyás haragosan csapott az asztalra.

— Nem tudtál deákot rendőlni ágyához? Hát szabad versnek veszendőbe mőnnie?

A zágrábi püspök rossz lelkiismerettel hallgatott.

— Hogy barátodhoz irgalmas szívvel voltál, — folytatta Mátyás, — vétködet csökkenti. Ezör arany az büntetés. Éppen jókort, mert minden garas ugyan köll.

Aznap este Borkának másról sem beszélt, csak erről a két emberről. Nagybátyáról és unokaöccsről, akiknek fényes elméjében annyi esztendőn át annyit gyönyörködött. De Borka szórakozott volt és alig hallgatott rá. Pedig nem volt érdektelen, amit a király magyarázott. Elmondta, hogyan vették végig egyszer Vitézzel az összes európai királyi hercegnőket, mint menyasszony-jelölteket, és milyen okos megjegyzéseket fűzött mindegyikhez Vitéz. Borka máskor szabadon és nyugodtan beszélt a királlyal a házasság kérdéséről. Mindaketten jól tudták, hogy Mátyásnak meg kell házasodnia és egy másik dinasztiaival rokon dinasztiaát kell alapítania. Ez nem lehet másképp. Most mégsem figyelt a király szavaira, arcán látszott, hogy gondolatai rejtegetnek valamit.

— Hol jár az eszed, mikor beszélek hozzád? — szakította félbe önmagát a király kissé sértődötten.

Borka rápillantott. Aztán maga elé nézett a levegőbe rejtélyes mosolygással.

— Milyen különös, — mondta, — az élet milyen végtelen. Az emberek halnak és születnek.

Majd kis szünet után hozzátette:

— Meg kell mondanom valamit. Másállapotban vagyok.

#### XIV.

A gyermek megszületett. Ezernégyszázhetvenhárom április másodikán. Valamivel korábban érkezett, mint várták. A király március végét Szekesfehérvár tornajátékain töltötte s ott egy híres tornavívót győzött le, a nála két fejjel magasabb Holubár nevű, német földön zsoldoskodó csehet. Fehérvárról Pozsonyba utazott s itt kapta a hírt a gyermek világrajöveteléről. A levél azt is közölte vele, hogy fiú lett. Már meg is keresztelték, rögtön születése után. Még pedig, ahogy előre elvégezték, Jánosnak. Ha leány születik, Erzsébet lett volna.

Mátyás ott hagyta minden országos dolgát és Budára sietett. Látni akarta a csecsemőt. Ha csak néhány percre is. Kísérete ki sem fogatott. Ő széles, nagy léptekkel sietett Borka hálószobája felé és erőteljesen nyitotta be az ajtót, ahogy szokta. De rögtön kicsire húzta össze magát, mert rendreutasító püsszegés fogadta. Mióta király volt, még egyszer sem püsszegték le, ilyen határozottan és parancsoló módon.

Borka az ágyban feküdt, az egy napos anyák földöntúli, szelid átszellemültségét viselve sápadt, finom arcán. Az ágy előtt bölcső rengett, fiatal parasztmenyecske ringatta. S a bölcsőben aludt a kised, névtelen János. Furcsa, töpörödött arca volt neki, mint valami ismeretlen majomfajtának, csú-

csos koponyáján ráhintett pornak tetszett a lehetszerű haj, csöppnyi keze ökölbe szorulva látszott ki a pólyából. Mélyen aludt.

A fiatal apa zavartan nézte ezt a csecsemőt, királyi kedvtelésének fattyúhajtását. Azt keresgélte magában, hogy szereti-e ezt a szemernyi életet és ha szereti, akkor milyen érzéssel? De nem igen tudott válaszolni, saját kérdésére. A férfiak ősi tanácstalanságát érezte csupán a kisded láttára. És csak messze, tudatának homályos mélyén sejtett valami részvétet a törvénytelen sarjadék iránt, de bizonyos kényelmetlenséget is, amit a kis élőlény e világon való törvénytelen jelenléte okoz. Második és sokkal határozottabb gondolata a pénz volt. Azoknak módján, akik szeretik a hatalmat s a vele járó felelősséget is szeretik, a gyermek jövőjére gondolt. Borkát már biztosította egész életére, most gondoskodnia kellett a gyerekekről is. Nagyúri kézzel, bőségesen. Mert ez a kis fattyú Mátyás király fia volt, Hunyadi János unokája. És talán Zsigmond király dédunokája. Ezt korona talán nem illette, de mindenesetre előkelő nevelés, gazdagság s majd valami grófság, vagy ilyesféle. A korona azé lesz, akit majd valamelyik királyleány fog szülni neki. Ránézett a gyerekekről az anyára. Az csak a böcsőt figyelte, őt nem.

Ekkor belépett a bába. Tenyeres-talpas budai asszony. Mikor a királyt meglátta, elállt a szava a nagy megihatottságtól. Jó időbe tellett, míg annyira összeszedte magát, hogy emberi hangon tudott felelni a kérdésekre. De ahogy belejött, alig lehetett megállítani. A király türelmesen hallgatta a születés történetét, nem akart gyengédtennek látszani. De mihelyt tehetette, közbevágott.

— Jöszte csak át az másik szobába, te asszony. Átmentek. Ott a király azonnal vetközni kezdett.

— Hogy hátamot megnézzed, hívtalak. Valami szurkál az bal lapockám alatt.

Övig meztelenre vetkezett és hasra feküdt a Borka kerevetén. A bába közelebb állította a mécesest.

— Valami kiáll itten az felségöd húsjából.

— Jól vagyon úgy! Ügyesön kinyomjad.

A bába elkezdett duruzsolni. A mesterségéhez tartozó vájákos mondókát mondta egyhangú mormolással, a tályog elmulasztására valót, mialatt ujjaival lassan kezdett köröket írni a daganat körül:

— Fejér tályog, kék tályog, szederjes tályog, piros tályog, zöd tályog, csúz tályog, hetvenhétféle tályog, ijas-fijas tályog, hetvenhétféle fájdalom adjon tégöd lápfának, lápfa adjon szelemennek, szelemen adjon sarufának, sarufa adjon lécnak, lécn adjon szegnek, szeg adjon póznának, pózna adjon szélnek. Uristen, mondom az te szent parancsolatodval. Boldogasszon, az te szent igédvel. Valahol szél meg nem maradhat iziben, csongában, termő tetemiben, király ú fölségiben meg ne maradhasson ez hetvenhétféle tályog. Szent Illés próféta fejszével vágta, fúróval fúrta, ezer angyalával megoszlatta. Oszlik, romlik, termő tetemiben meg ne maradhasson iziben, csongában sohult, ámen.

A király felkiáltott, megfordult gyorsan és felgyenesedett. A bába feléje tartott valamit. Piciny vasdarab volt. A lándzsahegy, amely évekket ez előtt a hátába tört. Vándorolt az izmok között és most egész másutt jött ki, mint ahol bement. Mialatt csodálkozva nézegette, hogy milyen meglepően kicsiny darab, holott ő sokkal nagyobbnak gondolta, a bába már szaladt s már jött is vissza vízes gyolccsal.

— Kössed környül, hónaputánra nem lősz nyoma is.

Magára kapta ruháit és ment vissza. Ekkor megbéredt a gyerek és azonnal elkezdett bőgni. Anyjához tették, hogy egyék. A kis féreg azonnal elhall-

gatott. Mátyás két ujjá közt tartotta a lándzsahegyet.

— Nézd, kijött a hátamból. Most szedte ki a bába.

— Igen, — felelt Borka udvariasan.

De csak felületesen pillantott oda. Mindjárt vissza is fordult figyelmével a csecsemőhöz. A dajka forró vizes teknőt hozott, amelyből füstfelleg gyanánt csapott fel a gőz. A király csak állt két ujjá közt a vasdarabkával, de senki sem figyelt rá. Elmosolyodott. Odalépett az ágyhoz és homlokon csókolta Borkát. De a csecsemőt nem merte megcsókolni. Volt valami furesa és eltávolító abban, hogy koponyájának teteje puhán lüktetett.

— Mindenütt az első vagyok, — mondta vidáman, — de itt az utolsó. Isten veled, kedvesem, megyek vissza Pozsonyba és onnan Morvaországba.

Azonnal hintájába ült és a legsebesebb hajtást parancsolta, amelyet a tavaszi sár megengedett. Pár nap múlva már morva földön járt. A lengyel háború folyt most is, de apró és jelentéktelen csatározásokban. Valamelyes cseh terület Mátyás kezére jutott, mert szerződést kötött Viktorinnal, aki visszakarta szabadságát, de néhány várról lemondott és elismerte Mátyás cseh királyságát. Különösebb fordulat soká nem történt. Véget nem érő fegyverszüneti tárgyalások folytak állandóan közte és a lengyel király között, s közben a türelmetlen zsoldosok mindkét részről egymásnak estek kóborló, apró csapatokban, mint a várakozásra ítélt üldögélő, aki tagjait nyújtóztatja.

De hogy lesz valami, még pedig közelebbről, azt égi jel mutatta. Erdélyben megmozdult a föld. Az egész ország vallásos rémülettel vette a földrengés hírét. Szörnyű dolog volt ez, mint az onnan jöttek mesélték, az emberek lába alatt hullámzóan rengett a talaj, sok ház összeomlott a városokban. Mátyás azonnal megcsináltatta Ilkuszt mesterrel a horosz-

kópot. Az is azt mondta, hogy egy tör olyan mélyre fog dőlni az ország szívébe, amilyen mélyre még nem dőött soha. A király tehát csavart egyet a fegyverszüneti tárgyalások lendületén. Ellene dolgozott a jóslatnak, meg akarta akadályozni, hogy a lengyelek és csehek bejöjjenek Budát ostromolni.

Csakhogy a tör nem északról dőött, hanem az elhanyagolt délről. Az Erdélyen túli földeken felbukkant egy új név: Bazarád vajdáé. Ezt a lengyelekkel szövetséges moldvai fejedelem pártfogolta és miután Havasalföldet megtámadta és megverte, Bazarádot tette oda vajdának a törökkel szövetséges Radul helyett. A hatalmas török erő erre megmozdult. Kiverte földjéről Bazarádot, és a győzelem erejétől megittasodva Erdélyre vetette magát. Mindez olyan hirtelen történt, hogy a Budára érkezett hírek már csak a bekövetkezett nagy szerencsétlenségről számolhattak be. Ali basának, a török fővezérnek, teméntelen emberáradata tengerként lepte el Erdélyországot. De ott nem időzött a török sereg. Olyan messzire akart jönni magyar földre, ahol még soha nem járt. Az emberözön átömlött a Királyhágón és már ott is volt a bihari síkon.

Várad, ahogy gyűjtőszóval az összeépített négy községet, Olaszit, Vadkertet, Velencét és Ujpécset volt szokás nevezni, egy napon arra ébredt, hogy ott a török a határban. Soha még itt törökök nem jártak. A vidéket a váradi püspökség gyenge kis erődítése védte. Ezt olyan könnyen foglalta el a rengeteg törökség, mintha játékszert tört volna össze. Valami kevés magyar lovasság odasietett ugyan, azt egyszerűen elsöpörték. Aztán jött a pusztítás és kegyetlenkedés. Vallási dühükben mindenekelőtt a templomokra és monostorokra vetették magokat. Kivált a pálosok rendházával bántak el borzasztóan. Sajagi Antalt, a perjelt, húsz szerzetestársával együtt szörnyűségesen megkínozták, majd meg-

ölték. Aki férfit előtaláltak, az rögtön meghalt. A nőket varkocsuknál fogva vonszolták, hogy a gyalázat után a kínhalálnak adják őket. Az utcákon halomszámra feküdtek a vérpocsolyákba lökött holttestek, füle és orra valamennyinek hiányzott. A füleket és orrokat a törökök zsákba gyűjtötték és győzelmi jelként küldötték haza a szultánnak. A püspökség messze földön híres kincseit elrabolták, aztán felgyújtották mind a négy várost és három borzalmas nap emlékeit már csak a halottaknak hagyva hátra, bőséges zsákmánnyal visszafordultak.

Mátyás mindezt Bártfán tudta meg. Ott tartózkodott a hadbavonult urakkal, várván annak a döntő fegyverszüneti tárgyalásnak eredményét, amelyet a nem messzi Ófaluban folytattak küldöttei a lengyel küldöttekkel. Azok meg is állapodtak nem kevesebb, mint négy esztendei fegyverszünetben, kimondva, hogy a cseh trón dolgában mindkét fél birtokában tartja az eddig birtokolt területeket. Aztán majd négy év múlva kezdődhetik a birkózás előléről.

A királynak nehéz éjszakái voltak. Nappal is szótlán volt és mord kedvű. Senkisémmert szólni hozzá. De mikor az éj sötétjében és csendjében egyedül maradt lelkiismerete szavával, akkor nagyon szenvedett. Tépte, gyötörte, faggatta, marcangolta magát Hunyadi János trónra került fia. Soha még a török Váradig nem jutott el. Rettenetes volt arra gondolnia, hogy milyen pokoli és megdöbbenet rémület foghatta el a váradiakat azon a februári napon, mikor a törökök első csapatai előzönlöttek az utcákat. Aki akkor meghalt, utolsó gondolataival azt gondolta, hogy hol van ilyenkor a magyar király védő ereje. Azé a magyar királyé, akiről a Duna jegén a boldogságtól részegen énekelték valaha: „Út az Isten küldte nekünk Mennyországbul ótalmunkra.“ Isten küldötte idegen koronáért verekszik idegen földön s hazája közben védtelen. Mátyás király uralmának

kellett jönnie, hogy a pogány Váradig hatolhasson. S mit mond az egész keresztény Európa Hunyadi fiáról, aki mindedig olyan haragos büszkeséggel vágta oda az egész világnak, hogy csak ő egyedül óvja a kereszténységet a pogányságtól?

Hogy nagy álmát feladja, arra még most sem gondolt. De feltette magában, hogy elodázza. Ha a fegyverszünetet ellenfelei is tisztességesen megtartják, négy hosszú esztendeje van, hogy lélegzetet vegyen, felkészüljön, minden lehetséges segítséget felháromázzon, és burgundi vérteseiktől velencei hajókig mindent összeszedve akkora csapást mérjen a pogányságra, amely évtizedekre szóljon. Akkor aztán következzen a nagy terv, életének nagy álma, földi küldetésének titkon vallott célja.

Ekkor megint felsötétlett a háttérben Fridrik. Az átkozott, ördögi Fridrik. Az megérezte, hogy most van a pillanat, mikor a magyar királynak nem szabad békét hagyni. Minden erejével ráment a lengyel királyra, hogy a békéből a háborúba rántsa vissza. Mátyás három héttel az ófalui szerződés után hitelesen megtudta, hogy a gyenge Kázmér nem tudott ellentállni: titkos szövetséget írt alá a császárral. Megesküdtek egymásnak, hogy Mátyást, akit a szerződésben „a kereszténység pestise” névvel illettek, együttesen fogják megsemmisíteni és a fegyverszünet megszegésével megtámadják. A fegyveres támadás határidejét is kitűzték június végére. Azt is szentül megfogadták egymásnak, hogy a háborút nem hagyják abba, míg Mátyást teljesen le nem tiporták. Ők ketten, a Habsburg és a Jagelló. Akik leányaikat lenézően tagadták meg tőle, a sehonnaitól. Mátyás ökölbe szerította kezét. Semmiféle lelkiismeret most már el nem térítette attól, hogy teljes erejéből meg ne igyekezzék fenyíteni a két gögös embert.

Egy idő óta kíséretében tartózkodott a barii érsek, Antonio d'Ayello. Ezt Ferrante, a nápolyi ki-

rály küldte hozzá követül. A követség ürügyéül a velencei köztársaság dolgai szolgáltak, de az érsek édeskeveset beszélt Velencéről a királlyal. Hanem a nápolyi királyleány, Beatrix, szépségét és elmés-ségét dicsérte neki. Ehhez melegen csatlakozott Roverella nuncius. Ő ismerte a királykisasszonyt és versenyt magasztalta. Elmondották, hogy most múlt tizenhat éves, országa egyik legszebb leányának számít, remekül beszéli a latin nyelvet, okos, kedves, bájos, elragadó. Nem csoda, ha annyian vetélkedtek már érte: Filiberto savoyai fejedelem többek között, sőt a francia trónörökös maga, aki igaz ugyan, hogy még csak hat éves, de ez nem tekinthető komoly akadálnak. Annyi bizonyos, hogy a szép Beatrix Európa valamelyik trónjára született.

— Ki volt Ferrante király anyja? — kérdezte nyersen Mátyás.

— Gyönyörű asszony volt, — felelte nyugodtan a barii érsek, — Margareta de Hajar nevű spanyol nemes kisasszony. Ez Gilardina Carlin előtt volt arragóniai Alfonz király kedvese.

— Szóval Ferrante király törvénytelen származású.

Az érsek megbocsátóan mosolygott.

— Felsőg kissé szigorúan gondolkodik erről a kérdéstről. Vagy mondjuk úgy, hogy nem a mi fel-fogásunk szerint. A mi országaink nem nagyon veszik lelkökre azt a szót, hogy „törvénytelen“, ha koronás főkről van szó. Ferrante királynak törvényes gyermekein kívül öt olyan gyermeke van, akiket szép ágyasai szültek neki, s ezek közül Máriát Piccolomini herceg jegyezte el, Lucreziát pedig Trajetto gróf. Vagy azt nem tudja felséged, hogy a francia királyi párral Marguerite de Sassenage és Phelise Regnard, a király két hivatalos szeretője is nyilvánosan meg szokott jelenni? A Valois-házban alig van másféle gyermek, mint törvénytelen. Jó Fülöp burgundi herceg után tizenhat törvénytelen utód ma-

radt. A mi felfogásunk szerint, felség, a fejedelmek urai a törvényeknek és nem rabszolgái. És Beatrix királykisasszony származásánál mi nem vagyunk hajlandók előkelőbbet ismerni. Az arragoniai ház a legősibb spanyol családok közül való. Anyai ágon pedig a hercegnő Copertino grófjától származik. Tehát még mindig van olyan előkelő, mint mondjuk, Hedvig lengyel hercegnő, aki apja után Jagelló, anyja után Habsburg. Lengyel és osztrák keverék. Gyenge dolog. A mi királykisasszonyunk spanyol és olasz keverék. Az már mégis csak más.

A király nyilvánvalóan látta kibújni a szöveget a zsákból, ez a beszéd mégis igen jól esett neki. S mi alatt nap-nap után Beatrix magasztalását hallotta, végiggondolta a többi jelöltet is. Kunigunda főhercegnőről és Hedvig lengyel hercegnőről többé nem lehetett szó. Achilles brandenburgi fejedelem leánya, akit kínáltak volt neki, már férjhez ment, még pedig nyolc éves korában a nyolcvan éves Henrik glogai herceghez. Francia hercegnőt elvenni politikai hasznot alig jelenthetett volna. A szász dinasztia sem mutatkozott célszerűnek. A Sforza-leány tervét elrontotta Velence. Maradt Beatrix.

Most már nem akarta tovább halogatni a dolgot. Elhatározta magát: Beatrixot veszi feleségül. Magához rendelte Bánfi Miklóst és Haupó Györgyöt, akik az ő megbízásából már jártak Nápolyban. Most megadta nekik a végleges megbízatást: ünnepélyesen kérjék meg a királykisasszony kezét. Díszes kíséretet kaptak, bőséges útipénzt, és elindultak Nápolyba.

A nyár kis csatákkal, vonulásokkal telt el és sok akasztással. Mátyás arra fordította haderejét, ha már döntő ütközetben ellenségeivel nem találkozhatott, hogy a morva vidékeket igyekezett megtisztítani az időközben megint elvakmerősödött rablólovagoktól. Ezek a nemes urak az előző századokban éltek még mindig. Hazát nem igen ismertek,

csak saját váracskaik belső területét, nemzetet nem ismertek, csak saját várnépöket. A földet nem művelték, hanem megvárták míg a paraszt learatta a termést, akkor fegyveresen ott termettek, a békeséges népet szétverték és a termést behordták a várba. Ezeket a rabló várakat Mátyás sorra elfoglalta, lovagjaikat azonnal az országút fáira akasztatta, a falakat földig lerontatta. Lassan vonulgott a fekete sereg a hozzája felfogadott zsoldosokkal a messzi területen.

Nyár végén aztán megindult a mozgás. A lengyel király és fia, a cseh király, döntő hadjáratra szánták el magokat. Fridrik szerződésileg vállalt segítsége ugyan késett, de ők magok is elég erősek voltak. Kázmér király hatvanezer embert tudott mozgósítani, fia húszezer csehet. Mátyás serege nem volt több tízezer embernél. S a nyolcszoros erő megindult ellene, hogy hatalmával együtt elsöpörje a föld színéről. Ő ekkor már a hű Boroszló alatt állott. Az Odera jobb partján ütötte fel tábora sátrait, a városon kívül. És tartotta a városba vezető Oderahidat. Táborában ott volt Gabriele főpap, Sternberg Zdenkó, Szapolyai István, Kinizsi Pál. Aztán vele volt az Ujlaki fia, aki most kóstolt bele a hadi életbe. Egészen más volt ez a fiatal levante, mint apja, a bosnyák király. Nyíltszívű, a vakmerőségig bátor, mégis szerény, az érintkezésben vidám és kedves. Maga a király volt a keresztapja. És a királyi keresztapa rövidesen úgy megszerette a légenykét, hogy állandóan maga mellett tartotta. A nevezetes urakon kívül aztán ott volt az egész tábori udvartartás, a mulattató igricek és bohócok seregétől kezdve a kancellária irnokseregéig.

A hatalmas ellenséges sereg közeledtére a király haditanácsot tartott. Arról volt szó, hogy milyen taktikát helyes követnie a magyar seregnek. Jobb-e megvárni az ellenséget a nyílt mezőn a város alatt, vagy jobb-e bezárkózni Boroszló falai közé

és megvárni az ostromot. Igen hosszú vita kerekedett ebből. S egyszerre a kancellária egy fiatal ír-noka, aki jegyezte a tanácskozás anyagát, kezét feltartva szót kért. A király erre a papra nem igen vetett ügyet eddig. Csak annyit tudott róla, hogy erdődi parasztfiú volt, akit kitanítottak. Krakóban, Ferrarában, Páduában tanult, olasz mesterei ajánlották Gabriele főpap figyelmébe, aki besegítette a királyi írnokok sorába. Bakacs Tamásnak hívták.

— Halljuk, mit tudsz, — szólt a király vidám bizalmatlansággal.

A pap azonban rögtön felkeltette figyelmét. Okosan, tömören és világosan beszélt. Azt fejtette ki, hogy az ő nézete szerint az egyetlen lehetőség a nyolcszoros túlerő ellen mindakét taktikát egyesíteni. Oszlassék a sereg három részre. Első része költözzék be a város falai közé. Másik része maradjon kint. Harmadik része alakítson apró portyákat, amelyek vegyék be magokat környékbeli kicsiny erősségekbe, rejtőzzenek el falvakba, és az ellenséges sereg élelmezési utánpótlását tegyék lehetlenné. Így a város megszabadul az ostrom megpróbáltatásaitól, mert falaihoz nem lehet közel jutni, viszont a mezőben bekövetkező vereségek nem okozhatnak bajt, mert a tartalék mindig meglesz a biztos falak között.

Mátyás fürkészve nézte a fiatal szerzetes domború koponyáját, eszesen csillogó szemét és az arcvonásaiban rejlő ravasz, elszánt, kemény kifejezést.

— Élős eszüt mondál, Tamás pap. Ez módval élendünk, kit ajállasz.

Bakacs Tamás még aznap soron kívül előlépett. Mátyás pontosan és végig magáévé tette a haditervet. A főhadiszállás beköltözött a székesegyház mögötti nagy térre. Ezt árokkal és földhányásokkal vették körül, ugyanígy megerősítették a Szent Vince-kolostort és a Mihály-templomot. A legmeszebb eső téglavetőnél éjjel-nappal tartó munkával

még egy hidat vertek az Oderán. Rengeteg tüzelőanyagot és élelmiszert halmoztak fel. A földmunkán szünet nélkül hatszáz boroszlói polgár dolgozott. A polgármester maga is ott járt köztük szervezni és biztatni. A hű kutya odaadó lelkesedésével nézett mindig a királyra. Most már unokájának apját is szerette benne.

A király bent maradt a főhadiszálláson, a város alatt Szapolyai és Kinizsi vezényeltek. Lázasszítséggel felégettek és elpusztítottak messze körzetben mindent, hogy az érkező sereg sehol semmi élelmet és takarmányt ne szerezhessen. Mire mindennel elkészültek, az ellenséges sereg már Oppeln alatt járt. Ostrom alá is fogta, de már ennél az első lépésnél megkezdődött a balszerencsének az a hosszú sorozata, amely a cseh-lengyel hadseregnek ezt az egész hadjáratát megátkozta. A legnagyobb ostromágyú benne rekedt az Odera iszapjában. A tarackok valami gyártási hiba folytán néhány lövés után szétrepedtek. Az éhség bajai azonnal mutatkoztak. Oppeln ostromát fel kellett adni. A hatalmas sereg tovább indult és megérkezett Boroszló alá. Tábort is ütött. Ekkor léptek működésbe az apró portyák. A nyolcvanezer főnyi ellenség nem tudott élelmet kapni, mert a Mátyás kicsiny lovascsapatai minden szekérszállítmányon rajtaütöttek. Amit kerülő úton Boroszlóba tudtak küldeni, oda küldték. Amit nem lehetett, felgyújtották.

Kázmér és Ulászló, apa és fia, mindjárt látták, hogy nyolcszoros túlerejük ellenére is megjárhatják. Mátyás taktikáján nem tudtak felülkerekedni. Itt az a csodálatos és még soha nem tapasztalt eset fordult elő, hogy a nyílt mezőn álló támogató seregeket a várból lehetett élelmezni, holott a világ fennállása óta az volt a dolgok rendje, hogy egy várat kívülről kellett ellátni ember és állat élelmével. A magyar sereg bővében volt mindennek, a cseh-lengyel sereg készletei azonnal elfogytak.

Aztán az is tehetetlenné tette őket, hogy nem tudták löni a várost, mert nem juthattak elég közel hozzá. Ott álltak a nyolcadrésznyi magyar sereggel szemben tehetetlenül. Nem lehetett elhinni, de így volt. Kázmér kénytelen volt megkísérteni, hogy megverje a vár alatt álló sereget. Ez éppenséggel huszadrésze volt az övének. De az ő katonái éheztek, azok pedig bőségben úsztak. Támadott tehát, mert egyebet nem tehetett.

Mátyás ennél az ütközetnél olyan hadvezéri ötletet termelt, amely eredetiségével és merészségével egész Európát meglepte. Alapjában véve egyetlen gondolat volt az egész: ha falat lehet löni ágyúval, miért ne lehetne emberekből való falat is löni vele?

Maga járt a várfalakon, ahol elhelyezte a város belsejébe beszállított ágyuit. A pattantyúsokat kioktatta, hogy célozzanak a nyílt mező egy bizonyos pontjára, ahová a közelgő támadásnak el kell érkeznie. Ott állt egyik ágyúnál személyesen, kezében égő kanóc. Láttá, hogy messziről hogyan hömpölyög a támadás hatalmas áradatának tömött emberfala. S mikor az a fal a mezőnek arra a részére jutott, amelyre az ágyukat már eleve beirányozták, megadatta az előre megbeszélt zászlólobogtatást és kürtjelet. A maga ágyúját maga sütötte el. A következő pillanatban látni lehetett, hogyan tántorodik meg a támadó vonal. Az ágyúk belétaláltak. Lovak és emberek fordultak fel. Ilyen eset még soha nem történt. Mióta a puskaport feltalálták, mindig sereg ostromolta a várat. Most vár ostromolta a sereget. S az ágyúgolyókkal véresen lyuggatott támadókra most rárontott a város alatti kicsiny védősereg. Rettenetes kudarcot vallott a támadás. Hanyatthomlok menekültek vissza, a csatatéren soha nem látott sebekkel fetrengtek lovak és emberek.

Mátyás hihetetlen győzelmet aratott. A kalit-

kába zárkózott oroszlán megölte az elefántot. Mikor a bástyafokról nézte a menekülők óriás embersokaságát, így kiáltott fel irigyen:

— Ez sereggel mend az egész világot meghódítám!

Neki nem volt nyolcvanezer embere. De az a kevés, ami volt, a remek taktika alapján annál eredményesebben dolgozott. Szapolyai és Kinizsi külön-külön egyre távolabb merészkedtek a vár alól. Még lengyel földre is beütöttek. Híre járt, hogy Erzsébet lengyel királyné már halálosan megrémült Krakóban és könyörgő levelet írt férjének és fiának: hagyjanak ott mindent, térjenek haza.

Ezek nem tértek haza. Óriás haderejükkel elkeseredve és dühösen várták, hogy valami majd csak történik. De csak baj történt. Az éhinség gyötrelmessé vált, a nagy sereg fegyelme szétzüllött, az éhes katonák messzire kalandoztak eleséget keresni. Hirtelen olyan hideg lett, hogy a kutak fenéig befagytak s a halottak számára nem lehetett sírt ásni a csontkemény talajban. Ebből pestis származott, az emberek százával hullottak. Kiütött a lovak közt is valami állati ragály, tömegével pusztultak azok is. Tüzet rakni sem tudtak már, több napi járásra egyetlen fa, egyetlen parasztház, egyetlen léckerítés nem maradt a vidéken. A kicsiny magyar sereg pedig egyre többször támadott, szívós kegyetlenséggel, irgalmatlanul. Pestises, félig megdermedt, éhségtől elgyengült ellenséget talált és valóságos hentesmunkát végzett közöttük.

Ekkor érkezett a várba egy budai levél. Bánfi Miklós és Hanpó György megtértek Nápolyból. Ferrante király boldogan adta leánya kezét Mátyás királynak. A király lenézett a távolban pusztuló seregre. Annak a tábornak közepén ül most megverten, megalázottan, elkeseredetten a lengyel király, aki őt nem találta elég jónak a Hedvig kezére.

Ez a lengyel király most a maga és szövetséges

fia nevében követet küldött a várba. Azt kérte, hogy Sternberg Zdenkó jöjjön ki hozzájuk tárgyalni. A király hatvan embert adott mellé és kiengedte, de meghagyta neki, hogy ne tárgyaljon. Tárgyalni csak magával a királlyal lehet.

Zdenkó úr azzal jött vissza, hogy a lengyel király és a cseh király teljesen le vannak sujtva, megmaradt táboruk rettenetes látványt nyújt. Temetetlen emberi és állati hullák hevernek szanaszét, mindenütt haldoklók, vagy halálukat váró éhezők. A hatalmas sereg zöme elszéledt mindenfelé élelmet keresni. Egyetlen répáért megölik egymást. Követet is hozott magával Sternberg, a Karlsteini várgrófot. Az minden kerülgetés nélkül békét kért a két király nevében.

— Mondd meg küldőidnek, várgróf uram, hogy ragaszkodom valamihez: ők személyesen kérik tőlem a békét. Míg ez meg nem történik, egyetlen mondatot nem tárgyalok.

Kázmér lenyelte ezt a megaláztatást is, mást nem tehetett. Boroszló közelében a mochberni dombon sátorokat vertek. Mátyás piros bársonyból való, aranyrojtos, óriási sátrát küldte ki, Krebs polgármester is kiválasztotta a város legszebb sátrát, Sternberg is küldött kettőt. Kázmérék nem tudtak ezzel a pompával versenyezni. Két fekete sátrat ütöttek mindössze.

Mátyás háromezer lovassal kísértette magát a találkára. Ragyogóra kefélt, jól táplált lovakon. Ez a fejedelmi kíséret harmadrésze volt egész seregének. Nyole kürtös harsogott mellette. Körülötte díszruhás kísérete. Ő maga könnyű zöld dolmányt öltött, amelyen volt egy szakajtóra való igazgyöngy, kalpagjának arany koszorúja és kócsagtollas forgója megért egy várat, oldalán a kardhüvely színarany. Megérkezett a sátorok közötti helyre. Kázmér váratott magára. De nemsokára megjött ő is.

Cobolydíszes, egyszerű fekete ruha volt rajta és vastag téli köntös. Kísérete is dísztelen.

A két király ott állott egymással szemközt. Mátyás levette süvegét és messze eltartotta magától. Ugyanígy tett Kázmér is. Mátyás most látta először a Jagellót, a Várnánál elesett magyar király testvéröccsét. Ötven felé közelgő ember volt, akinek arcán a bajusz tűnt fel leginkább. Kurtára nyírott bajuszt hordott a lengyel király, amelyet pederni sem lehetett, szája sarkánál leberetválta. Szabályos, csinos vonású arca volt különben, de merev és kifejeztelen.

— Üdvözlöm felségedet, — szólalt meg Mátyás, mint fiatalabb, — s nagy örömömre fog szolgálni, ha a béke áldását hozhatjuk országainkra.

Ekkor meglepő dolog történt. A lengyel király nem Mátyásnak válaszolt, hanem a mellette álló wladislawi püspöknek, ugyancsak latinul:

— Mi is üdvözljük őfelségét és hasonlóképpen örvideni fogunk.

A lengyel püspök, mialatt uralkodója mereven nézte a levegőben kóválygó varjakat, Mátyáshoz fordult:

— A király őfelsége üdvözli felségedet és örvideni fog.

Ezt a Jagelló-udvar szigorú szertartásrendje diktálta így, amely abból indult ki, hogy a lengyel királynak bármilyen más halandóval közvetlenül beszélnie egyszerűen lehetetlen. Mátyás hasonlóképpen felelhetett volna. Egy pillanatig még kísértette is a humoros gondolat, hogy ő meg a boroszlói püspökön keresztül fog beszélni. De aztán inkább úgy döntött, hogy nem tréfál. Egyenesen Kázmérnak felelt, mintha Olieszniczni Zbigniewet, a püspököt, nem is hallotta volna.

— Kázmér király, hol a fiad?

— Ulászló őfelsége, — fordult Kázmér saját püspökéhez, — gyengélkedik és nem jöhet ide.

A püspök kezdte ismételni a latin igéket, de Mátyás közbevágott:

— Sajnálom, Kázmér király, addig én nem tárgyalok veletek, amíg nekem itt mindaketten illendően meg nem jelentek békét kérni.

Feszés szünet következett. A lengyel király felszólít a varjakhoz:

— Ulászló őfelsége meg fog itt jelenni királyi felségünkkel együtt. Három nap mulva.

— Ulászló őfelsége..., — kezdte Olieszniczni ismételni.

— Jó, jó, meg fog jelenni. Már hallottam. Hát akkor találkozunk három nap mulva.

Azzal megint megfogta kócsagos süvegét és messze eltartotta magától. De Kázmér nem viszonozta a köszöntést. Habozott. Merev arcába valami meggondolás élete költözött. Egyszerre rápillantott Mátyásra és megfélekedve az udvari szabályzatról, saját felséges nyelvének fárasztásával Mátyáshoz szólott:

— Kedves testvérem és barátom, Mátyás, kérésem van hozzád. Hallgasd meg, mert sürgős.

— Parancsolj velem.

— Engedd meg, hogy embereim számára élelmet vásárolhassak. Nem nézhetem, hogy szenvednek.

— Mindent megkaptok, kedves testvérem és barátom. Vizontlátásra.

Sarkantyúba kapta lovát és vágatásnak eresztette. Hadd lássák a polyákok és a csehek, hogyan lovagolnak haza Mátyás király emberei. Boroszlóban kiadta a parancsot, hogy az ellenséget előzékenyen ki kell szolgálni. Nem telt bele egy óra, már ott voltak a lengyel élelmező tisztek. Volt pénzők bőviben. Ijesztő látványt mutatott, amint ők magok kezdtek falni legelőszőr, állati mohósággal. Aztán szekérszámra vitték el az eleséget.

Harmadnap Mátyás fehérbe és aranyba öltözött. Ismét nem vett páncélt, ismét elképesztő gazdagságot hordott magán drágakövekben. S most ötezer lovassal kísértette magát. Pontosan egyszerre érkezett a két ellenséges királlyal. Ulászló tizennyolcéves fiatalember volt, annyi, mint ő mikor királlyá választották. Szép fiú volt, széles vállú, jó magasra nőtt, keskeny csípőjű legény, bajsza már serkedt. Mindhárman leszálltak a nyeregéből és meglengették tollas kalapjaikat. Aztán Mátyás így szólt:

— Parancsoljatok befáradni hozzám, testvéreim és barátaim.

Kázmérnak jobbján mutatott helyet, Ulászlónak balján. Piros sátrának bejárata szétnyílt, s ők hárman beléptek. Az ellenséges fejedelmek meglepetten néztek körül. Nehéz arannyal himzett szőnyegek és színes kárpitok pazar pompája fogadta őket, a sátor közepén díszesen ötvözött, szénnek való kályha, amelynek parazsára illatos füstölőport hintettek. Kellemes meleg volt idebent s a csatatér rettenetes dögszagát sem lehetett érezni. S igen hosszú tanácskozó asztalt láttak.

— Foglaljatok helyet, — szólt Mátyás otthonosan, — ez a te széked, felséges király, ez pedig a tiéd, Ulászló uram.

Ulászló felkapta a fejét. Elsápadt.

— Engem nem nevezel királynak?

— Nem tehetem, — mosolygott Mátyás, — hiszen akkor elismerném, hogy én nem vagyok cseh király. És már most megjegyzem, hogy bármiben állapodunk meg, az okmányokat csak úgy írom alá, ha azokon én mint Magyarország és Csehország királya szerepelek, te pedig úgy, mint a felséges lengyel király elsőszülöttje.

Az ifjú Ulászló berzenkedni akart, de aztán vállat vont és legyintett.

— Dobzse.

Leültek tanácskozni. Mátyás rendkívül udvarias volt és nyájas. Az udvari modor jege hamarosan felolvadt köztük. Semmiféle magánbeszélgetés területére nem tévedtek ugyan, de a beszélgetés hangja közvetlen maradt és szíves. Pár percig beszéltek csak, akkor bekérették tanácsosaikat. Papírtekercesek, jegyzetek, okiratok kerültek elő. Sok volt a formaság, amely emésztette az időt. Mátyás állandóan óráját nézte. És pontosan délben félbeszakította a tárgyalást.

— Tiszteljétek meg szerény asztalomat, ideje, hogy együnk valamit.

A tanácsosok és írnokok átmentek Boroszló város sátrába. Nekik három személyre terített asztalt hoztak be. Azon minden színaranyból volt. S láthatatlan zenekar szólalt meg. Mátyás igyekezett figyelmes, előzékeny, nyájasan kínáló házigazda lenni.

— Szegény katonáink, — sóhajtott evés közben Kázmér.

— Nem kell sajnálnod őket, — felelt Mátyás, — katonáid e pillanatban éppen olyan jóízűen esznek, mint mi. Bátorkodtam őket is meghívni ebédre.

— Nem a kíséretet gondoltam. Szegény zsoldosaimat. A tábort.

— Igen, igen. Egész táborodat meghívtam ebédre. E pillanatban mind esznek és isznak, akárhány ezren vannak, amennyi csak beléjük fér. Nem, nem, ne köszönjétek, szót sem érdemel. Otthon az én magyarjaim megszólnának, ha nem így tettem volna. Sőt nemesak ma látom vendégül egész táborotokat, hanem engedelmetekkel három napon által éjjel-nappal. Embereimnek meghagytam, hogy a vendégszeretet méltó legyen a magyar szíveslátás híréhez. Vegyetek még ebből a fácánból.

— Aranyozva van? — szólt Ulászló. — Érdekes szokás, nálunk ezt nem csinálják.

— Az én szakácsom valóságos művész, — felelt Mátyás, — magának az aranyfestéknek, amivel a pecsenyéket megaranyozza, pompás íze van. Derék magyar rendeim igazat mondanak az országgyűlésen: valósággal eszem az aranyat.

A társalgás olykor megakadt, Mátyás azonnal tárgyat talált. Nem hiába volt kitűnő társalgó híre. És ha azt akarta, hogy valamiről szó legyen, azt igen ügyesen tudta csinálni. Most is addig beszélt családi életről, míg Kázmér kénytelen volt megpendíteni a nagy hírt.

— Hallom, hogy vőlegény lettél, testvérem. Szerencsét kívánok boldogsághoz.

— Szerencsét kívánok, — dűnnyögte Ulászló is.

— Szívből köszönöm. Meg is vagyok győződve, hogy kitűnően választottam. Az élet engem elkényeztetett. Nekem mindentől a legjobb, legegyszerűbb, legszebb kell. Ízleljétek meg ezt a nehéz német bort. Szoktatok német borokat inni Lengyelországban?

Most már borokról kellett beszélni: S ő megmondta a magáét anélkül, hogy felelhetek volna reá. Kázmér tekintete elsötétült egy pillanatra, mikor ráeszmélt, hogy dinasztiajának méltósága fricskát kapott a gyors észjárású magyar királytól. De akkor már nem vághatott vissza. Ebéd után folytatták a tanácskozást, most már úgy, hogy a két fél több ízben külön vonult saját tanácsosaival bizalmasan tárgyalni. Végül alkonyatkor nagy általánosságban elkészültek az alapelvekkel és kijelölték a biztosokat, akik most már a királyok jelenléte nélkül fogják a részleteket egyenként megbeszélni. Már kezdett is szedelőzködni a társaság, mikor Mátyás felemelte a kezét.

— Valamit még tisztázni szeretnék. A nemzetközi jogszokások értelmében természetesen mindakét fél bele fogja venni a fegyverszüneti szerződésbe szövetségeseit, hogy az előnyök a szövetségesekre is

vonatkozzanak. Én tehát fel akarom sorolni, hogy szövetségeseim gyanánt kiket veszek majd bele a végleges okmányba. Illetve csak kettőt akarok most megnevezni, akikkel fennálló szövetségem az ellenfél számára kétségkívül újdonság lesz. Az egyik Károly burgundi herceg. A másik Tüngen Miklós, ermelandi püspök. Köszönöm megjelenéseteket, uraim, a tanácskozást bezárom.

Felállott. De Kázmér megdöbbenésében ülve maradt és nyitott szájjal meredt rá. Seregének példátlan veresége után most olyan diplomáciai vereséget kellett tudomásul vennie, amely lélegzetét is elállította. Mert burgundi Merész Károly a nyugat-európai országok egyik döntő erőtenyezőjének számított, szövetségét még Fridrik is hiába kereste. Az ermelandi püspök pedig Lengyelország ősi és legveszedelmesebb ellenségét, a német lovagrendet jelentette.

— Még parancsolsz valamit? — kérdezte Mátyás.

— Nem, semmit, — hebegte Kázmér.

Felállott. És támolyogva, ámulva indult kifelé. Mellette hasonlóan elámult fia. Mátyás udvariasan vezette őket a sátor nehéz aranyrojtokkal ékes kijárata felé. Kint aztán elbúcsúztak. De Kázmér úgy ült lóra fiával együtt, hogy még mindig olyan volt az arcuk, mint akit buzogánnyal sujtottak főbe.

A balszerencse még tovább is üldözte Kázmért és fiát. Míg a részletes tárgyalások folytak, táborukban tűz ütött ki. Víz nem volt sehol, oltani nem tudtak. Az a sok száz szekér élelem és takarmány, amit Boroszlóban Mátyás engedelmével vásároltak, teljesen elpusztult. A két királyi sátor is leégett az egész poggyással együtt, az ezüst asztali holmi ötvözött darabjait olvadt fém gyanánt szedték másnap a pernyéből.

A fegyverszünetet megkötötték. Kiki megtartotta, amit eddig birtokolt, Ennyit tudott elérni Má-

tyás tízezer embere ellen a nyolevanezer emberről sereg. De viszont ha Mátyás csinált mérleget, ki-tűnt, hogy nyole hónapi háború, remek győzelme és távollétének hátrányai árán összesen egy okmány-fogalmazási árnyalatot nyert: a szerződés őt cseh királynak nevezte és Ulászlót nem.

Nemsokára két fényes követség érkezett Boroszlóba. A nápolyi király, leendő apósa, küldöttsége volt az egyik, a másik velencei köztársaságé. A barii érsek vezette mindakettőt a király elé. Velence szerencsét kívánt, a nápolyiak pedig Beatrix első ajándékait hozták: díszruhákat, amelyek nem voltak méltatlanok a nápolyi udvar fényűző híréhez. Mátyás a küldöttségek fogadása után visszavonult, a legszebb ruhát, mályvaszínű, arannyal át-tört nehéz selyemből valót, mindjárt magára öltötte és az Erzsébet-templomba sietett, ahol a nuncius nagymisét celebrált. Délután lóverseny mulattatta a követeket, este táncvigalom.

Ezen a mulatságon a polgármester félrevonult a királlyal.

— Felség, leányomtól levelet kaptam. Felséged számára is mellékelte benne valamit.

A király átvette azt a kis szelet papirost, amelyet a polgármester nyújtott neki. Csak ennyi áll rajta megszólítás és aláírás nélkül: „Sey gesegnet für ewig.“

— Mit ír leányod? — kérdezte megütődve.

— Azon a napon, mikor a levelet megírta nekem, felvette a fátyolt.

A polgármester szeme könnyes volt. Mátyás a vállára tette kezét.

— És még mit írt?

— Hogy mondjak hálás köszönetet felségednek, mert ő hat évig olyan boldogságot kapott a sorstól, amilyen boldog nő még soha nem volt.

Hallgattak. A polgármester elfordult, hogy fel-tűnés nélkül megtörölhesse a szemét.

— Mondd, uram, — szólt végül Mátyás — haragszol te énrám?

— Nem haragszom, felséges uram. Katolikus vagyok és mindig arra gondolok, hogy Isten kegyelméből való király vagy.

Még hallgattak kis ideig, egyik sem tudott mit mondani. Akkor Ujlaki Lőrinc lépett oda. Oldalán azzal a híres karddal, amelyet a vígalomban sem tett le külön királyi engedelem folytán. Mert ez a kard hatvanezer aranyat ért. A polgármester mélyen meghajolt és odébb állott.

## XV.

Ahogy hazaérkezett Budára, első dolga volt Borka után nézni. A domonkosrendi klastromban találta meg. Azaz nem találta meg, mert Borka nem akart találkozni vele. A fejedelemasszonnyal izent neki: úgy gondolja jobbnak, ha most sok-sok évig nem látják egymást. A gyerekeknek külön szállást rendeztek be a klastrom épületében, hogy az apácává lett anya tovább foglalkozhassék vele. Egyesztendő volt a fiú, akit apja egynapos korában látott. Azóta Borka leveleiből vette tudomásul, hogy a kicsi jól van és szépen fejlődik. Most ott volt előtte a szőke csöppség. Magyar dajkája játszott vele a szőnyegen. Lócsontból faragott csörgő volt a játék, a gyerek nagyokat nevetett neki. De mikor a király belépett, a fiúcska ijedten komolyodott el. Sőt mikor Mátyás hozzányult, hogy gyengéd arcocskáját megérintse, megrökönyödve bujt dajkájához és azonnal sírva fakadt.

— Ne félj, küs férög, — nevetett a király — meg nem haraplak.

A gyerek tovább bőgött.

— Amma... amma...

— Annyát kívánja, — mondta a dajka — mert

immáron beszélni kezd, uram király. De még járnai szinte. Tennap két lépést tött, ha kezöcskéjít fogám.

Ekkor nyílt az ajtó és meglepő vendég lépett be: Hunyadi Jánosné.

— No király, megjövél?

Mátyás kezét csókolt anyjának, aki az elmúlt esztendő alatt meglepően megöregedett. Nem lehetett csodálni, túl volt a hatvanon.

— Estefelé vala szándokomba, hogy látogassam asszonyanyámat. Mint szógáll egészsége?

— Megvagyok, fiam, öregössen, rangossan.

De már a dajkához fordult s átvette tőle a gyereket. A kicsi szemmelláthatóan örvendett nagyanyjának. Máris nevetett a nagy sírás után és a levegőbe csapkodott csörgős kezével. A nagyanya rendelkezett, ugratta a dajkát a kolostor konyhájára, tett-vett a karján ülő gyermekkel, aztán mikor a konyháról a tejes kása megérkezett, letelepedett és etetni kezdte a kicsit. Csak akkor fogott hozzá, hogy beszélgessen fiával. Kitűnt, hogy a nagyanya már régóta rendszeresen látogatja Borkát a gyerek miatt. Mióta pedig Borka a fátyolt felvette, minden áldott nap bekocsizik Óbudáról, sajátkezűleg eteti a kicsit. eljátszogat vele, dolgai között rendet tart, olykor füvekből főtt teával kúrálgatja.

— Ollyan néköm, — mondta ragyogva — mint mikort te meg Lackó kicsinyek vótatok. Mastan esmég kisfiam vagyok. Ó te bolond jószág, te!

És magához ölelte a gyereket, hogy aztán megint etesse.

— Borkával hogy s mint? — kérdezte Mátyás habozva.

— Semmi baja. Emésztnöd nem köll magadot, jól vagyok. Derék, szelíd személy. Sok odvari dáma tanulhatna mórest tülle. De az kicsinyhöz nem ért. Ezt én tudom inkább. Ha karjára vöszi, az guta kerülget, hogy elejti, féltömbe,

— Mondja csak, asszonyanyám, milyen ez csemete? Jól sükerült?

— Hitványka biz ez, fiam. Tik kétekkora vasgyúrók vótatok. Ez meg göthös, a szellő is ártalmára vagyon. Tán ippeg ezér szeretöm annyira szegénykét.

A király közelebb ült és szemügyre vette fiát. Igyekezett megállapítani, hogy a gyerek kihez hasonlít. De Hunyadi-vonásokat nem tudott benne felfedezni. Borka arcát sem látta a gyerek arcában. Elmosódó vonásai nem mutattak semmi határozottat.

— Immár tudom töendömöt, — mondta gondolkozva — királyi írást adok, kiben ez fiút magaménak esméröm. Borka apja ennyit igazán érdemöl. S Borka is ejszen nyugodtabb így.

— Nincs szükség Borkád nyugtatnod.

— Nem is nyugtatásbul, nézje. Búcsúlevelnek helyibe írom néki.

— Úgy derekat mívelsz. Nápolyi király jányát mikoron vöszöd?

— Jövő őszön, úgy gondolom. De majd szólunk errül is estefele, másrul is mend közönségösen. Mastan mék dógaimnak utánna.

— Primásval immár szóltál?

— Nem eleddig.

— Megszidjad. Orrát ugyan fennyön hordja. És Gabriele papunkot csúnyán böcsméli úton-útfelön.

— Jól vagyon, ezt is mend mögmondja asszonyanyám. Addig is jó egészségöt.

Elbúcsúzott anyjától s a gyereket is meg akarta simogatni, de az éktelen bögsébe kezdett azonnal. Félt az idegentől. Mátyás visszasiétt a palotába. Bement árván maradt lakosztályába. Ott minden a helyén volt, mintha a szobák minden pillanatban várnák vissza úrnőjüket. A pohárszék, a ládák, a fiókok tele a régi holmival, minden abban a kényes rendben, amely úgy hozzátartozott a Borka németes rendszeretéhez. Drága ruhái is mind ott voltak, patyolat fehérneműje, mindene. Úgy ment el innen,

mint akit a sírba tesznek, ahová semmit sem vihet magával. Mátyás körülnézett, aztán behunyta a szemét és mély lélegzettel magába szívta a szoba illatát. Aztán képzelete érzéki játékaival felidézte magában azt az utolsó ölelést, amelyben Borka az övé volt. Szívét meghatott fájdalom szorította össze. De aztán megrázkódott, mintha azt akarná, hogy lehulljon róla valami. És ment vissza dolgozószobájába.

Estefelé kiment anyjához Óbudára. Igen hosszút beszélgettek, Mátyás vacsorára is ott maradt. Ezt máskor is megtette, ha már megkívánta anyja főztjét. Mert Hunyadiné, aki vagyonánál fogva akár a császárnénál is különb szakácsot tarthatott volna, megelégedett a maga egyszerű konyhaszemélyzetével és mindig maga nézett a főzés után.

— Heában hódoltatnám mend az egész világot, — mondta Mátyás vacsora közben, — csakis aszszonyanyámnak főztjibül tudok jóézüüt önni.

— Jöszte gyakortabb, — felelt anyja.

Főleg a két pap vetélkedéséről beszélgettek. Gabriele és Beckensloer nem állhatták egymást. És Hunyadiné, bár szigoruan óvakodott abba a módba belebeszélni, ahogyan fia az országos ügyeket vezette, ezúttal kivételt tett. Mert Gabrielét nagyon szerette, Beckensloert pedig ki nem állhatta. Minden német ellen már eleve bizalmatlansággal viseltetett, ez a Beckensloer pedig személy szerint is kihívta ellenszenvét. Most tehát nem volt rest, hogy alaposan eláztassa az új primást fia előtt. Bőségesen célozgatott arra, hogy Beckensloer nem éppen törvényesen lett esztergomi érsek a Vitéz helyén, hiszen a tövény világosan kimondja, hogy magyar egyházi méltóságokra külföldieket nem szabad ki-nevezni. S a király erre annakidején meg is esküdött. Aztán részletesen elmesélte, hogy Beckensloer milyen fenhéjázó kijelentéseket tett, mennyire hengegett a királyra gyakorolt befolyásával és hány fontos politikai lépést a saját esze győzelmének tün-

tetett fel. Másfelől hogyan szidja folyton a jó és kedves Gabrielét, hogyan hangoztatja, hogy Gabriele végzetes tanácsokat ad a királynak. Mátyás mindezt türelmesen hallgatta. Végül így szólt:

— Ne fáradozzon, asszonyanyám. Nem vagyok vak, meghigyje. Ez Beckensloerneknak nagyszerű furfangos eszi vagyon, hasznát vöhetöm. Ha nagyon megnövekszik szarva, majd letöröm. Gabriele püspököt pedig nálam béajállani nem szükséges. Ippeg mastan irék pápának. Biborosi kalapot, hogy kérjek néki.

— Így már jó, — bölintott Hunyadiné, — de Beckensloert vigyázzad, intőlek. Csúnyán elárul, meglásd.

— Alig alitnám. Kapzsi ez nagyon. Szógállatomba teméntelent szörze s még fog is. Nem bolond, hogy ótsa a tüzet, kinél pecsenykáját sütheti.

— Jó, jó. Én csak mondom.

Aztán a házasságról beszéltek. Mátyás elmondta mindazt, amit Beatrixról eddig hallott. Hosszan beszélt mennyasszonyáról s Hunyadiné némán hallgatta. Volt is valami az arca kifejezésében, ami Mátyást faggatásra készítette.

-- Ha mi nincsen ebben kedvire, asszonyanyám, kimondani ne terheltecsék.

— Semmi ez, fiam. Csak az kis porontyon jár az gondolatom. Ez Beatrix majd fiat szül neköd, s Jánoska mire nézheti jövendőjét?

— Ne féltse. Úrnak nevelöm, úrnak töszöm. Az korona más dolog. Mendnyájunknak sorsát megírták az csillagok. Ki trónra születött, odajut. Ki nem arra való születés, hordja az felülle iratott más rendölést.

— Ejszen ezt igaznak esméröm. Mégis ez kicsiny pockot sajnálom. Istenben bódogult apád uradnak unokája mégis, akár mint forgassuk. De nem szólok dógodba, majd tudod tönni valódot. Beckersloert vigyázzad csak, ez egyet mondom, többi szógád

mastan derék legényök egytül-egyig az zászlósok közt, úgy mondhatni. Csak ez egy az huncut.

Mátyás bólintgatott, elbúcsúzott. S az úton hazafelé soká gondolkozott arról, hogy milyen nagy dolog az emberismeret. Ő kezdő király kora óta elvből bizalmatlan volt mindenkihez, mégis érték csalódások. Egész este nem említette anyjának, hogy éppen most folytat a legnagyobb titokban bizalmas vizsgálatot kincstartója, a nagy hírre és nagy állásra vergődött Hampó, vagyis Ernst János ellen. Sok jel arra mutat, hogy súlyos visszaéléseket követett el. Ebben anyja vakon megbízik, viszont Beckensloernek elég a nevét hallania, már haragos lesz és türelmetlen.

A vizsgálatról rajta kívül csak a nádor tudott. És anyjával folytatott beszélgetése után alig telt el egy-két nap, mikor a nádor megdöbbenve jelentette, hogy a gyanú nem volt alaptalan. Hampót most már le kellett tartóztatni, mert könnyen megsejtheti, hogy rájöttek üzelmeire s akkor, amilyen eszes fickó, még eltünteti a bizonyítékokat. Hampót még aznap elfogták és börtönbe vetették. Felháborodva tiltakozott, majd pedig nagy betegnek tette magát, hogy ne lehessen kihallgatni s ha már nem menekülhet, legalább időt nyerjen védekezése kigondolására.

— Lássá, asszonyanyám, — mondta a király, mikor anyját megint meglátogatta Óbudán, — nem bizonyos, hogy ott vagyon az baj, hova éppen tekéntünk. Hagyja ez ártalmatlan, hívságos németöt, ki legalább nem oly gyalázatos, szennyes tolvaj, mint Hampó.

— Én csak azt mondom, — hajtogatta Hunyadiné makacsul, — hogy Beckensloert szömvel tartsad.

Hampóról egyre cifrább dolgok derültek ki. Hosszú évek óta lopta az ország pénzét, és senkisémm vette észre, hogy mit csinál. Mert nem élt fényűző életet, hanem a lopott pénzt élére rakta. Nyilván

öregségére nagy vagyont akart gyűjteni, arra számítván, hogy mikor visszavonul, majd külföldre szökik és elkezd vígan élni. Mikor házát kikutatták, írást találtak arról, hogy Velencében háromezer arany évi életjáradékot vásárolt magának, Nürnbergben pedig évi ezer aranyat. Még más pénzeknek is kellett a kezén lenni, de erről semmi módon nem vallott. Akkor a nádor beküldte hozzá a budai hóhért, hogy csiklandozza meg egy kicsit tüzes vassal, majd akkor beszédesebb lesz. Elég volt a hóhér egyetlen látogatása, Hampó vallott. Megmondta az eldugott pénz rejtekhelyét. S ott nem kevesebb, mint egy millió vert pénzt találtak. Azóta lopott, mióta az új adótörvények életbelépésével ő került a pénzügyek élére. Az egész adórendszert ő eszelte ki. Volt rá gondja, hogy az országos pénzkezelést a neki kellemes módon szervezze meg. Nyolc esztendőn keresztül lopta az országot, míg most rajta vesztett. A király a bűnügyet nem engedte nyilvánosan tárgyalni. A rendek közt, de az ország egész adófizetői közt is szörnyű hangulatot okozott volna annak a kiderülte, hogy a keserves adó-dénárok hova kerültek. Mikor az egész ügyet kivizsgálták, s az óriási sikkasztás minden, vagy legalább is legtöbb részlete kétségtelenül bebizonyosodott, Mátyás bizalmas parancsot adott, hogy a foglyot feltűnés nélkül kell kivégezni. Nemsokára elterjedt a híre, hogy a bámulatos pályafutású Hampó, aki zsoldos várkatonából lett az ország legnagyobb pénzügyi hatalmassága, elvesztvén a király bizalmát börtönbe került s ott meghalt. Jóságait a király elkobozta.

Ezzel nem kevés pénz jutott vissza a király kezére. De nem volt elég arra, amit most szándékozott: rámenni a törökre. A Jagellókkal kötött fegyverszünete akkor is kötelezte volna erre a lépésre, ha lelke mélyén az erkölcsi parancsot maga is nem érezte volna. Lelkiismerete egy percig sem hagyta

nyugton. Azzal a borzasztó emlékü beütéssel, amelynek a váradi vidék oly megdöbbenően esett áldozatul, meg nem gyógyuló seb esett a Hunyadi-néven. És késlekedni sem igen lehetett. A törökök nem messze Nádorfehérvártól új várat emeltek a Száva partján. Erős vár volt ez, Szabácsnak nevezték szerb nyelven és olyan nagy készültséggel épült, hogy őr-serege most már állandó rettegésben tartotta egész Horvátországot és az egész Szerémséget. Általános nagy támadásra is készült a szultán, mert Moldvában súlyos vereséget szenvedtek, és aki megverte, István moldvai vajda, szintén csatlakozott Mátyás nagy szorgalommal és nagy ügyességgel kiépített diplomáciai érdekeltségeihez. A szultán tehát nagy erővel készülődött Mátyás ellen. Viszont ellene is több erő emelte fel a fejét most, mint eddig. Egy napon a távoli és mesének tetsző Perzsia követe jelent meg Budán. A kíváncsi udvarnép nem sok csodálatosat látott rajta, mikor jöttenek hírére összesereglett. Európai kolduló barát volt ez a követ, amelyet százsámra lehetett látni az országutakon. De a levél, amelyet Uzon-Hasszán sahtól hozott, perzsa nyelven biztosította a magyar királyt barátságáról és a közös ellenség ellen való hathatós segítségről.

Mátyás tehát országgyűlést hirdetett, hogy a török hadjáratra pénzt kapjon. S az országgyűlés megmutatta, hogy a nemzet éppen annyira nem felejtette el a váradi gyalázatot, mint a király. Az adót szívesen megajánlották, egy aranyat minden kapu után. Mátyás ugyan sokkal nagyobb tervekét forgatott magában: Európára szóló keresztes háborút szeretett volna szervezni magyar vezetéssel. De már az első diplomáciai puhatolódzások megmutatták, hogy másra, mint közönyre, nem számíthat a közvetlen veszedelemmel nem fenyegetett Európa részéről. Meg kellett elégednie azzal, hogy csak saját országának erejéhez mért hadjáratot fog szervezni.

Igaz, hogy ezúttal ez az erő sem volt megvetendő. Hiatvanezer embert tudott a fekete sereggel együtt fegyverbe állítani, ezer hadiszekeret és száz dunai hajót. Puskapora, ágyúgolyója, takarmánykészlete bőséges. És még valamije volt: egy saját találmánya.

A király mindig szeretett gépeken, szerkezeteken, találmányokon tünődni. Fekete seregében voltak emberei, akikkel az ilyen gondolatok fölött úgy elbabrált, mint a gyermek szedi szét és rakja össze a játékot. Még boroszlói háborúja alatt visszagondolván Jajeza ostromára és Szapolyai egy ostromgondolatára, az ötlött eszébe, hogy mozgósáncokat lehetne csinálni. Úgy képzelte ezt, hogy deszkafalak közé földet rak s így valóságos sáncfalakat kap, amelyeket láncokkal kapcsol egymáshoz, hátulról pedig cölöpökkel erősíti meg. Az ilyen falak egymás mellé szerelve olyan bástyát adhatnának, amely mögött egy ostromló tábor nyugodtan felfejlődhetik. Az ágyúgolyó legfeljebb keresztülfúrja, nagyobb bajt nem csinálhat. S a találmányban még azt is kitűnőnek gondolta, hogy az ellenséges ágyúk a felállítás sem zavarhatják eredményesen, mert egyetlen éjszaka fel lehet állítani az egészet.

A találmányról ugyan nem, de a kiválóan sikerült toborzásról pontosan értesült a szultán. Azonnal fegyverszüneti ajánlatot tett, hogy maga is jobban felkészülhessen. De Mátyás minden tárgyalást visszautasított. Sok volt már a csorba, amelyet ki kellett köszörülnie. Elsősorban saját lelkiismerete előtt. Kitűzte a napot az indulásra.

Indulás előtt még kellemetlen udvari zenebonát kellett elintéznie. A régi két ellenség, Gabriele és Beckensloer, nyilvánosan és csúnyán összeveszett. Együtt vacsoráztak a király asztalánál a nagy ebédelőben és összeszólalkoztak. A király, mikor már haragosan kezdtek felelgetni egymásnak, szigorúan rájuk pillantott. Gabriele azonnal mérsékelte is magát.

Különben is az esztergomi érsek volt, aki a veszeke-  
dést kezdte. És éppen ő nem hagyta. Tovább is indu-  
latosan kiabált. Már rég nem arról a jelentéktelen  
kérdésről, amelyen a civakodás kezdődött. Hanem  
általában az egri püspök szemtelenségéről, amellyel  
megtagadja tőle a primásnak kijáró hódolatot, és  
alattomoságáról, amellyel neki a király bizalmában  
ártani igyekszik. Mátyás háromszor is rászólt, hogy  
beszéljen csendesebben. Végre türelmét vesztette és  
az asztalra vágott.

— Hallgass már, mert nagyon goromba leszek!  
Gabriele püspöknek van igaza és punktum!

Benckensloer indulatosan pattant fel.

— Ha mindig ennek a hitvány olasz ebnek van  
igaza, akkor nekem nincs itt mit keresnem.

Ekkorra már a többi asztaloktól, ahol a kama-  
rások, apródok, az őrség tisztjei, a kancellisták, a  
káplánok s az udvarnép többi tagjai ettek, már min-  
denki odafigyelt. Kínos csönd ült a nagy teremben,  
ahol máskor a vidám és általános társalgás duruzso-  
lásában folyt a vacsora. Az érsek dühösen ment ki,  
nem is köszönt senkinek. Mátyás azonnal utána kül-  
dött, hogy másnap reggel jelentkezzék kihallgatáson.

Beckensloer meg is jelent a király előtt. Nyu-  
godtnak látszott. A király keményen összeteremtette  
és ráparancsolt, hogy azonnal kérjen Gabriele da  
Veronától bocsánatot. A mellékszobából behívta az  
ott várakozó Gabrielét. Beckensloernek nem volt mit  
tennie.

— Bocsánatot kérek tőled, Gabriele püspök.

Azzal mélyen meghajtotta magát és elment.  
Gabriele ott maradt és fejét csóválta.

— Felség, ezt a bocsánatkérést is elengedtem  
volna. Az érsek most jobban gyűlöl engem, mint  
valaha.

— Ne gondolj vele, Gabriele püspök. Én védel-  
mezlek, nem lehet bajod. Ha te sérted meg őt, akkor  
téged foglak megbüntetni. De én minden erővel ren-

det tartok köztetek, azt megmondom. Mikor hadba vonúlok, rendben kell tudnom az udvart. Neked mindenesetre megkérem a pápától a bíborosi kalapot. Az úr itt én vagyok, senki más!

Gabriele Rangoni da Verona még akart valamit mondani, de meggondolta. Inkább lenyelte. A király gróf Szapolyai Imrére bizta a kormányt és október végén megindult. Magyar Balázst, Kinizsi Pált, Bátori Isvánt, s a fekete sereg parancsnokát, Hag Ferencet vitte magával.

Először a Száva innenső partján állott meg. Aztán alaposan kitanulmányozván a vidéket, úgy döntött, hogy a találmányt most ki fogja próbálni. Jó messze gázlót keresett és egész seregével átkelt a Száván. A mozgó sáncokat már elkészítették. Jókora deszkaalkotmányok voltak ezek, voltaképpen földet tartalmazó óriási dobozok. Ezeket száz meg száz szekér szállította az éjszakában az erődítés közelébe. Ez persze nem ment csendben, az őrség megneszelte a szekérnyikorgást, de a vaksötétben nem tudott mást tenni az ismeretlen veszedelem ellen, mint figyelni az éjszakai támadást. Ez nem következett be. De mikor reggel kivilágosodott, a törökök ámulva látták, hogy a vártól nem messze valami különös és ismeretlen rendeltetésű deszkafal nőtt ki a talajból. Ezt azonnal löni kezdték, de eredmény nélkül. A lövések legfeljebb meglyuggatták a falakat, feldönteni azonban nem tudták. És a mesterséges fedezék mögött serényen folyt az ostromló sereg fölfejlődése. Oda-vontatták az ágyúkat. Olyan közel, hogy ostromlott várhoz ellenséges ágyúk ilyen közel még soha sehol nem jutottak. De dolgozni még nem kezdtek el. A király sokkal részletesebb haditervet dolgozott ki. Ezer és ezer katona munkájával földsáncokat ásott, amelyek félkörben vették körül a várat. Ezek kettős célt szolgáltak. Először is bármilyen élelemszállító kísérletnek, vagy felmentő seregnek ezen az övön kellett először áthatolnia. Vagyis Mátyás azzal,

hogy elsáncolta magát ostromló létére, az erőd körül maga is erődöt épített. Másodszer: a sáncok védelmet adtak annak a szinte hihetetlen gondolatnak, amelyet a királynak sikerült megvalósítania: mély árkot húzott félkörben és ebbe belevezette a Száva vizét. Így elzárta az őrsereget attól, hogy kirohanhasson, maga azonban a készen tartott ladikok rengeteg készletével bármely pillanatban hidat üthetett az árok felett, hogy megrohanhassa az erődöt. Mindez a bonyolult földmunka a leglázásabb sietséggel is eltartott két jó hónapig.

Csak most kezdődött el az igazi ostrom. A mozgó sáncok nem értek össze egészen, hanem hézagokat hagytak. Mihelyt besötétedett, ezekhez a hézagokhoz ágyúkat vontattak az ostromlók és egész éjszaka szüntelenül lötték a várat. Mihelyt világosodott, az ágyúk eltakarodtak a hézagokból. Az erőd nem tudott védekezni. Ágyúi voltak ugyan, de az ostromlók sáncait és földdel töltött deszkáit azokkal hiába lötte. Kirohanni az árok miatt nem tudott. Élelme fogyton fogyott. Bástyái és tornyai egymásután dőltek romba. Minduntalan tűz ütött ki a várban, a kutak nem győzték vízzel az oltást. S ekkor a Száván megjelentek a király nándorfehérvári naszádjai. Valamennyin ágyú. Azok is tüzelni kezdtek.

Egy napon Mátyás érettnek találta a helyzetet az általános támadásra. Éjszakai rohamot rendelt. Az árok vékony jege fölött széles hidakat veretett ladikokból. Vaksötétben lendült neki a támadás az omladozó várfalnak. De csakhamar száz meg száz fáklya világa lobbantott erős fényt a felhatolókra. A támadás nem sikerült. Ahol gyengének nézték a bástyát, ott az még nagyon is védhető volt. Alulról nem látható torlaszok állták a támadók útját. Többször megújult a támadás, de hiába. A roham nem sikerült egyszer sem. Reggelre takarodót kellett fuvatni.

Eppen ekkor hirtelen megenyhült a fagyos idő.

Az árokról eltűnt a jég. Mátyás példátlan vakmerőségre szánta el magát. Vezérei hüledezve és megdöbbenve beszélték le, de ő makacsul megmaradt terve mellett. Biztosnak érezte magát dolgában: a tábori asztrológus aznap felállított horoszkópja megmondta, hogy a király egy merész vállalkozása fényes sikerrel fog járni, bár lesz valaki más, akinek életébe kerül. A király ezt a jóslatot kidoboltatta a táborban és felszólította katonáit, hogy egyetlenegy emberre lévén szüksége, jelentkezzék önként, aki nem fél a valószínű haláltól. Százan és százan jelentkeztek. A király újra doboltatott: akinek otthon családja van, azt nem használhatja. A jelentkezők száma jelentősen leapadt. Felállították őket arcvonalba. A király ellépett előttük és találomra kiválasztott egy hatalmas, marcona embert.

— Tégöd vöszlek. Ki vagy?

— Simon telkös jobbágy, borsodi fi, felségöd szógalattyára.

— Alkalmasint megholsz, tudod-i?

— Ippeg azt kívánom, uram.

Mátyás bólintott. Nem kérdezte tovább. Az ilyen katonának tudta legjobban hasznát venni. Ki tudja, mi gyötörte belül ezt az embert. Talán valami betegsége van, ami nagy fájdalmakkal jár. Talán elhagyta a szeretője. Mindegy, az a fő, hogy a halál közömbös neki.

Csónakot rendelt az árokra és megmagyarázta Simon jobbágnak, hogy evezni fog: a vár körül viszi a királyt. Ha kiér a nyílt Szávára, egészen közel kell mennie a falak aljához. Báthori, Magyar, Kinizsi, Hag még egyszer megkísérelték könnyörögni. Kinizsi még könnyekre is fakadt, a sírás általában könnyen állt ennél az érzelmes lelkű, bikaerejű óriásnál. De a király nem hederített rájuk. Beült a csónakba a katonával. Mindketten evezőhöz nyúltak. Serényen kezdtek dolgozni. Mátyás feszült figyelem-

mel vizsgálta Szabács falait. Alig haladtak néhány perce, már megindult az ősereg tüze. A magyar tábor izgalmasan kísérte az esztelen vállalkozást. Kétségtelennek lehetett tekinteni, hogy az evezőket a török nyílak leszedik. Az ágyúk számára ilyen kis tárgy nem jelentett elegendő célpontot, de a nyílak számára annál inkább. Bármely kezdő íjjas kényelmesen megcélozhatta a vizen haladó két alakot. Célozták is váltig. Nyílak és ágyúk is. A csolnak körül pezsgett a víz a nyilaktól és golyóktól. De a csolnakban ülők nyugodt, egyenletes evezőcsapásokkal siklottak előre. Az egyik, aki biztosan tudta, hogy nem fog meghalni, élesen vizsgálta az erőd falait. A másik, aki biztosan tudta, hogy meg fog halni, nem nézett sehova, csak végezte gépiesen, sorsára szántan az evezés munkáját. Csakhamar kiértek a nyílt Szávára, ahol elég biztonságosan siklottak előre, mert egészen a várfal tövében lévén, az ágyúk nem találhatták el őket és a várfok nyílasainak sem adtak kényelmes tárcsát. Mikor azonban az erőd másik oldalán fordultak be a mesterséges ostromcsatornába, az előre felkészült vadászat valóságos löveg-tengere süvített és loccsant körülöttük. A csolnak fenekén már tucatjával meredtek a fenékbe fúródott nyílvevők, a timon peremét ágyúgolyó sértette. Mátyás előrehajolva fürkészte a falak állapotát. A csolnak haladt és haladt a tűzben. A köréje csapódó ágyúgolyók nyomán magasra csapott a víz, mintha a folyóból hőforrások szökkentek volna. És a csolnak Isten csudájára még mindig sértetlen maradt a két benne ülővel, királlyal és paraszttal.

Már alig hiányzott valami távolság ahhoz a ponthoz, amelytől elindultak. A király befejezte a szemlét. Amit tudni akart, megtudta. Most már csak azon esenkedett, hogy sértetlenül ússzák meg az esztelen kirándulást mind a ketten. És már csak mintegy száz ölnyi távolság hiányzott. Már csak ötven ölnyi.

— Még megjárom, — mondta izgatottan, — s elcventön visszakerülsz.

Ebben a pillanatban a jobbágy elhanyatlott. Melle felső részét csapta át az ágyúgolyó, közvetlen torka alatt. Az evező kihullott lankadó kezéből, teste hátrahanyatlott s a csónakot egy pillanat alatt vértenger öntötte el. Mátyás nyugodtan és erős csapásokkal evezett tovább. Csak pillanatok teltek bele és már elérte a partot. A csónakot féllábával rúgta vissza. Már a deszkasáncok mögött volt, rivalgó katonák tömegében. Élt.

— Még ma támadunk, — kiáltotta, — az strumnak pontyát kilestem. Hun vagyon Szapolyai, s hun Magyarék?

Nem telt belé egy óra, a magyar sereg erős ágyútűz alatt hidat ütött az árok egyik pontján. A fekete sereget tartalékban hagyta, a magyar bandériumokat rendelte rohamra. Sokan a vízbe hanyatlottak, de a toluló sokaság mégis felkapaszkodott az omladékokon. A király közvetlen-közélelől meglátta, hogy hol védhetetlen a benyomulás. De ugyanekkor rohamot rendelt a vár ellenkező pontján is. A viaskodás rövid volt, de alapos. A két roham tüze közé került őrsereg az utolsó lehelletig vitézül védekezett. Eleven török alig esett a győzők hatalmába. S mikor már gyülekezőt fuvatott, akkor tünt ki, hogy Hag Ferenc meghalt. Tartalékban kellett volna maradnia a fekete sereggel, de ő vitézi becsvágyában nem tudta elviselni azt a gondolatot, hogy a győzelemben ne legyen része. Gyorsan átvette egy gyalogos század vezetését, a király tudta nélkül, lándzsadöfés fúrta keresztül a vékonyát, ott maradt holtan a véres kövek között.

Még egy órája sem volt ura Mátyás az elfoglalt várnak, mikor nagy hűhóval két hordót gurítottak eléje. Olyan hordók voltak ezek, amelyekben nyílveszőket szoktak szállítani, acélfonállal összekötött tucatokban. Mind a két hordón velencei pecsétet ta-

láitak. Nyilvánvalóvá lett tehát, hogy Velence hadiszert szállított a törököknek. Mátyás gyors haditanácsot tartott, az áruló lelet mód nélkül felháborította. Azonnal Velence területei ellen vonulni, így szólt a haditanács döntése. S éppen csak hogy megparancsolta, hogyan javítsák ki az immár magyar erőd sérüléseit, éppen csak hogy számba vette a zsákmányolt hadianyagot, máris megindult a sereg Velence ellen. Illő hadüzenettel: gyors lovasok száguldottak ezt a signoriának hírül adni.

Petergozd határában már velencei követség jött szemközt a bosszút kereső sereggel. Huszonnégyszáz aggrat küldött a velencei köztársaság, válogatott galamböszöket, tetőtől-talpig fehérben. Szónokuk magyarázni kezdte, hogy a velencei kormány nem rendelkezik kalmárainak szabad kereskedési joga felett: a nyílvevő-szállítmányokat szabad velencei kereskedők, mint magánemberek szállították a signoria által nem ismert rendelőknek. Mély tisztelettel bocsánatot kérnek és minden erkölcsi elégtételre hajlandók.

— Az erkölcsi elégtételt elengedem — felelte Mátyás a követség aggrat szónokának —, de az anyagit nem. Amit kalmáraitok a hadiszállításért kaptak, annak teljes összege az enyém. Menjete haza és mondjátok meg, hogy a megtorlásról lemondok, de a pénzt Budán várom.

A huszonnégyszáz fehér ruhás és fehérhajú olasz visszaindult Velencébe, a király pedig indult haza, Budára. Március elsején érkezett meg. Az első, amit jelentettek neki, Beckensloer árulása volt. Az esztergomi érsek azzal az ürüggyel, hogy Aachenbe megy zarándokútra a Szűz híres képéhez, elment az országból, de már Bécsben megállott. Itt Fridrik feltűnő dísszel és barátsággal fogadta, nagy stíriai birtokot adományozott neki és írásban lekötötte számára a megürülendő salzburgi érsekséget. Nyilvánvalóan már eleve összebeszéltek. Beckensloer magá-

val vitte az esztergomi érsekség kincseit, a székes-egyház vagyont érő kegyszereit, Vitéz János egész könyvtárát és háromszázezer aranyforint készpénzt.

Mindezt Gabriele jelentette neki.

— Felség, — mondta tehetetlen zavarban — én jól tudom, hogy mindennek én vagyok az oka. Az érsek megtudta, hogy felséged megkérte nekem a bíborosi kalapot.

— Erről nem akarok többet hallani, — mondta Mátyás, legyűrve tomboló haragját — majd megtudod később, hogy ebben az ügyben mit határoztam.

Még aznap kiment anyjához Óbudára. Ahogy kezet csókolt neki, azonnal erre az ügyre tért rá.

— Asszonyanyám, érseknek mend egész dögát tudom. Az Jézusra kéröm asszonyanyámat, csak egyet ne mondjon, azt, hogy „lám megmentam“. Mert azt elviselni nem bírom.

Hunyadiné fejét rázta.

— Ha nem szólássz ez skandalomrul, sem mondtam vóna illy igéköt. Csak azt mondom, fiam: egy fajtát figyelj világ éltödben: némöt fajtát. S egy személyt: Fridrik császárt.

Aztán a kisfiúról beszéltek, Jánoskáról. Hunyadiné imádta unokáját s úgy tudott róla beszélni, mint a zsilip alól kiszakadt malomvíz. Már kétéves, már futkos, már beszél. De Mátyás csak félig-meddig figyelt fiára. Soha így Fridrik fel nem keltette fogcsikorgató haragját. Most megint lobogva fellángolt benne a tudat: neki ezen a világon csak egyetlen igazi ellensége van, Habsburgi Fridrik, a német-római császár.

## XVI.

Az a glogau herceg, aki már elmúlt nyolcvan-éves, mikor brandenburgi Achilles nyolcéves leányát elvette, négy évi házasság után meghalt. Tizenkét-éves özvegy maradt utána, aki Hohenzollern-leány

volt és Glogau hercegséget örökölte. Ulászló sietett eljegyezni a gyermeket. De ekkor Sagan hercege, János, valami örökösödési igényre hivatkozva, fegyveres erőhatalommal birtokba vette a glogai hercegséget és Mátyáshoz fordult megerősítésért, lévén a kis Glogau Szilézia egyik hűbéres fejedelemsége. És Mátyás meg is erősítette. Nem lehetett inyére, hogy Ulászló, aki hozzá hasonlóan hordta a cseh királyi címet, de csak a cseh területeket bírta, sziléziai területet szerezzen hozomány gyanánt. Erre Ulászló is visszatáncolt a házasságtól. Olyan ürügyet talált a kitűzött esküvő halasztására, amelynek jogos voltát kétségbe sem lehet vonni: azt mondta, hogy Mátyás esküvője világraszóló pazar eseménynek ígérkezik s ő, mint ellenkirály, nem teheti ki magát összehasonlításoknak. Majd megtartják a lakodalmat félesztendő mulva.

Achilles belátta a kifogást. A magyar király esküvőjének előkészületei valóban egész Európa minden udvarát beszéltették. Mindenki tudta, hogy Ferrante király kétszázezer aranydukát hozományt ad a leányával, még pedig százhetvenezer aranyat készpénzben, harmincezret ékszerekben. Holott idősebbik leányának, Eleonóranak, akit Ercole estei herceg vett el feleségül, csak nyolevanezret adott, abból is visszaalkudott húszezret.

Tavasszal már gyülekeztek Budán azok a főpapok és főurak, akik vagy a menyasszonyt hozó küldöttségben voltak részt veendők, vagy arra szemelte ki őket a király, hogy ehhez, vagy ahhoz a fejedelmi udvarhoz lakodalmi meghívót vigyenek. Külön-külön küldöttség ment meghívót vinni a németrómai birodalom minden fejedelemségéhez, Kázmér lengyel királyhoz, Ulászlóhoz, Merész Károly burgundi herceghez, az előkelőbb birodalmi városokhoz, az olasz fejedelmekhez.

A menyasszonyért induló küldöttség élére a boroszlói püspököt tette a király. Eredetileg az eszter-

gomi érseket tette volna, de az elárulta és megszökött. Így jutott a nagy tisztesség Rüdeshemi Rudolf püspöknek. De azért jutott magyar főpap is a küldöttségbe, még pedig az új váradi püspök. A váradi püspökséget azóta nem töltötte be Mátyás, mióta Vitéz Jánost onnan emelte a primási méltóságra. Hosszú éveken át maga foglalta le a váradi püspökség dús jövedelmeit, amelyek a folytonos pénz-szükségben igen jól estek neki. De ez már kezdett lassan botránnyá válni, most végre el kellett szánnia magát, hogy kinevez valakit váradi püspöknek. Ki is nevezett valakit, a törvény világos rendelkezése ellen megingt külföldit, még pedig morvát, Filipecz Pruisz János volt ennek a neve, apja kelyhes vallású falusi kovácmester volt. A fiú már a katolikus hitben nevelkedett és tanult. Magyarországra került papnak és hamarosan óbudai prépostságra vitte. Óbudán megnyerte a Hunyadiné jóindulatát, azonkívül a király figyelmét is magára tudta vonni azzal, hogy folyton építkezett. Most tehát ő lett a váradi püspök.

A két egyházi férfiú mellett szükség volt egy olyan világra, aki odalent Nápolyban a király nevében mint jelképes völegény lép az oltár elé. Mátyás erre unokafivérét kérte fel, Dengelegi Pongrácz János erdélyi vajdát. Másik unokatestvére, Geréb Péter felsősziléziai főkapitány, szintén részt vett a küldöttségben. Aztán gróf Szentgyörgyi János és gróf Szentgyörgyi Péter; gróf Frangepán Bernát nemkülönben, akit nem is lehetett kihagyni, mert a felesége aragoniai Alojzia volt, a Beatrix rokona, anyja pedig Este hercegnő. Rozgonyi László, Drágfi György, Pető, Telegdi, Just, Turóczy, Bánfi, Székely, csupa délceg, jó kiállítású magyar úr. A cseh főrendek közül János ratibori herceg, Miklós oppelni herceg és Sternberg János gróf ment a küldöttséggel, azonkívül Henrik münsterbergi herceg, a boldogult Girzsik fia. Mindegyik úrnak fényes kísérete is volt s mikor a küldöttség végleg megalakult, több lett hétszázötven

embernél. A küldöttség saját zenekarral utazott és még bohócokat is vittek, akik rikító, tarka köntösben mutatványokat műveltek, ha a díszes sereg városokon haladt keresztül. De még ezeknél is nagyobb feltűnés keltésére volt hivatva az a húsz előkelő török hadifogoly, akik keleti díszruháikban látványosság gyanánt haladtak a menettel.

Júniusban indultak el. Az útitervet a két udvar közösen úgy állapította meg, hogy a küldöttség szeptember elején érkezik Rómába és decemberre térnek vissza az új magyar királynéval.

Hat hónapig várta Beatrix hercegnőt a király. Hat hónapig minden államügy másodrendű dolgává süllyedt, az első az esküvő előkészítése maradt. Minden aprósággal maga törődött, az ünnepek legkisebb részletét is maga vitatta meg. A budai királyi palotában a munkások százai dolgoztak s éppen ilyen serény munka folyt lent Székesfehérvárott, mert az ünnepség rendje szerint a mátkapárnak ott kellett először találkoznia. Hat hónapon át nem volt nap, hogy a lakodalommal kapcsolatban valami fontos dolog ne történt volna. Kivált a meghívottak különböző értesítéseiben. Volt, aki tüntető nyájassággal jelentette be eljövetelét, volt, aki átlátszó kifogásokkal mondott le. Fridrik is lemondott, Kázmér király is, Ulászló is. A bajor hercegek, a pfalzi választó, a szász választó, a doge csak követekkel szándékoztak magokat képviseltetni. De személyes megjelenésöket jelentették be Ujlaki bosnyák király, a liegnitzi herceg, Kristóf bajor herceg és mások. Boroszló három tanácsúr utazását jelentette. Rengeteg főúri vendég ígérkezett Sziléziából, Lengyelországból, Morvaországból, Csehországból.

Egy novemberi napon Hunyadiné útra kelt a szlavóniai határ felé. Úgy beszélte meg fiával, hogy a határon ő fogadja a királynét. Bánfi Miklós, pozsonyi gróf és főpincemester kísérte, húsz előkelő nemesi hajadon egyforma díszruhában, s a kellő

fegyveres csatlósok serege. Ekkor már kezdtek érkezni messze földről a vendégek. Az ünnepségek tulajdonképpen meg is kezdődtek. Délben is, este is fényes étkezések folytak, a király minden vendéget külön kihallgatáson fogadott.

December hetedikén a király kitűzte másnapra az ünnepélyes indulás óráját. És alkonyattájban elment abba a zárdába, ahol Borka éldegélt. Még mindig nem találkozott vele. A kisfiút olykor meglátogatta, de Borka ilyenkor mindig visszavonult a klauzúra lezárt ajtai mögé. Most azonban a király beszélt a fejedelemasszonnyal, hogy szeretne néhány szót váltani. S mikor belépett a gyerekekhez, csakugyan ott látta Borkát. Semmit sem változott. Ugyanaz a finom kis arc, halovány foglalatában a két valószínűtlenül nagy szem. Csak barna kámszája tetszett furcsának és nagy fehér főkötője. Mintha valami jelmezt viselt volna.

— Akartalak látni, — mondta Mátyás kissé elfogódottan, — hogy búcsúzzam tőled.

Borka ölében tartotta a kisfiút. Mosolygott.

— Kedves, hogy gondolsz rám. De én tőled már régen elbúcsúztam.

Mátyás körülnézett. Dajka és szobalány tettekvettek a szobában. Intett a fejével, azok kisurrantak.

— Érzem, Borka, hogy valamit mondanom kellene neked, de nem találok a szavakat. Valami hálat, vagy köszönetet, én nem is tudom.

— Ne törd a fejed rajta. Kettőnk közül csak énnekem van köszönni valóm. Te néhány kellemes órát kaptál tőlem, amit mástól is megkaptál volna. De én tőled kimondhatatlan boldogságot kaptam, amit nekem senki más nem adhatott. Kimondhatatlanul boldog maradok is, míg csak meg nem halok.

— Nem szenvedsz?

— Egyáltalában nem. Hogy vétettem az erény parrancsai ellen, azt meggyóntam és feloldozást kaptam. Most mindig imádkozom, vagy a gyerekekkel játszom.

és rád gondolok. A lelkem nyugodt és tiszta. Nálam boldogabb és megelégedetebb nő nincs a világon.

— Az esküvőmre három tanácsúr jött Boroszlóból. Akarod őket látni? A liegnitzi herceg is itt van.

— Köszönöm, nem. Atyámmal rendszeres levelet váltunk, mást nem akarok látni.

— Egyáltalában nem tehetek semmit, amit szeretnél?

— Nem, köszönöm. Azaz... egyet kérnék tőled. Szeretném, ha a királyné öfelségével meg tudnád értesíteni, hogy ezt a kisfiút nem kell gyűlölnie. Jankó mindig második lesz az ő gyermekei mögött. Én mindig úgy fogom nevelni, hogy ennek tudatában legyen. Akit feleségül veszel, az bizonyára jóságos lesz és igaz szívé. Talán szeretni fogja a mi Jankónkat...

Akiről szó volt, az már három éven túl járt, vagy inkább totyogott az ilyen apróságok módján. Most éppen mozdulatlanul állott anyja mellett, félkezével erősen fogta a barna apacaköntös szélét, másik kezének hüvelykujját elgondolkozva tartotta szájában. És bámulta apját. Ez pedig rászólt magyarul:

— Vödd az szádból ujjadat, he!

Jankó kikapta ujját a szájából. Megszeppenve nézett a hatalmas emberre, akit oly ritkán látott és akiről tudta, hogy mindenkinél nagyobb úr az egész országban. Borka rátette kezét a gyerek gondosan fésült fejére.

— Nem is lehet őt nem szeretni. Hiszen olyan szelíd, olyan kedves kis jószág...

Mátyás megindultan nézte őket, a leányszszonyt és gyermekét.

— Megigérem neked, Borka, hogy megszerettelem őket egymással. És azt is megigérem, hogy ezt a gyermeket nem fogom megaláztatni másokkal

És ha.

— Köszönöm. Te nem is lehetsz más, mint nagy nemes. Most szeretném, ha magamra hagynál.

— Megyek, Borka. De ha majd néha a fiú neveléséről kell tanácskoznunk...

— Nem, nem. Azt Hunyadiné asszonyommal is meg tudom beszélni. Szeretném, ha nem látnálak többet.

— Soha?

— Soha.

Borka csendes volt és alázatos. Pillantásában nyoma sem volt valami lelki háborúnak, inkább a könnyörgés őszintesége látszott benne. És még mosolyogni is tudott.

— Legyen kívánságod szerint — felelte Mátyás lassan —, nem fogsz többé látni. De... de most innen elmenni nagyon nehéz.

— Kérlek, menj oda az ajtóhoz és nyisd ki. Aztán állj a küszöbre. Háttal nekem.

— Miért?

— Tedd meg, amire kértelek.

Mátyás csodálkozva vállat vont, de megtette. Odaállt a nyitott ajtó küszöbére. Háttal a szobának. Ekkor megszólalt Borka kedves, csendes, szenvedélytelen hangja:

— Most indulj meg és ne nézz vissza. Ne is búcsúzz, azt sem szabad. Menj, kedvesem.

A király habozott kissé, de aztán engedelmeskedett. Elindult, nem nézett hátra. Magában mélységes tiszteletet érzett kedvese iránt. Ilyen tiszta és előkelő lelket nem ismert még egyet. S mikor a klastrom előtt lova nyergébe szállott, úgy érezte, hogy ilyet nem is fog ismerni soha. Millió között egy nő van ilyen. Mialatt hazafelé lovagolva tűnődött sorson és életen, elővette azt a kis képet, amelyet mindig magánál hordott, s amely kicsiny elefántcsontlapon Beatrix hercegnőt ábrázolta. Finom olasz művész festette, s úgy tetszett, hogy valószínűleg élethű, mert a valóság és az élet benyomását tette. Soká nézte a leány magas, fehér homlokát, rőtbe játszó gesztenye haját, félig lehúnyt titokza-

tos szempilláit, szeplőtlenül finom arcbőrét és szépen rajzolt, telt piros ajakát. Vajjon ki ez a leány és mit hord a szívében? A horoszkópok, amelyeket most nap-nap után készítettett, tele voltak szerelemmel és mindig szerelemmel. Azzal az érzéssel, amelyet ő eddig nem ismert. Mert még Borkát sem az igazi szerelemmel szerette. Vajjon milyen lesz az, ha most csakugyan szerelmes lesz? Harminchatéves korában a tizenhétéves királykisasszonyba, az egyelőre oly rejtelmes idegenbe?

Másnap a királyi palota udvarán gyülekezett a vendégsereg. A király, kísérete és vendégei díszes szánokba ültek. A kapun túl háromezer lovas csatlakozott hozzájuk. Szép idő kedvezett az utazásnak, kemény hideg, de ragyogó napsütés. Másnap már megérkeztek a koronázó városba. Itt már várta a hírnök, akit a szlavón határról előre szalajtottak: a királyné úton van és pontosan fog érkezni. Mátyás minden késedelem nélkül kiment a város határába, hogy ellenőrizze, minden rendben van-e az ünnepélyes találkozásra kitűzött helyen. Ott állott a három hatalmas sátor. Középen a bíborszínű, aranyrojtos. Ez előtt tizenkét vég égszínkék posztó hosszú szőnyeg gyanánt leterítve a hóra. A sátrak háta mögött két óriás máglya, egyelőre gyujtatlanul. Festett cölöpöket összekötő bíborzsinórok jelölték az egyes küldöttségek helyét. Minden a helyén, minden pontos és várakozó. Aztán visszament a városba és személyesen nézett meg mindent. A székesegyház díszítéseit, a Beatrix előkészített szállását, a menet számára fellobogózott útvonalat. A késő éjszakai órákig tanácskozott méltóságokkal, mesteremberekkel, követekkel, az emberek hosszú sorával. Holtfáradtan esett ágyának a prépost házánál ideiglenesen berendezett szállásán. A kitűzött rend szerint első este Beatrix egyedül volt megszállandó a királyi kastélyban, Mátyás illendőségből más háznál akart hálni.

Rövid alvás után már hajnalban talpon volt. Még egyszer maga akart mindent látni, hogy az ünepséget a legcsekélyebb hiba se zavarja. Most már óránként érkeztek a fullajtárok, jelentvén a közeledő menet egyes állomásait. És elérkezett az óra, mikor az egész díszes tömeg elindult a várostól fél-mérföldnyi távolságban kijelölt helyszínre a sátrakhoz. A máglyák most már hatalmas lánggal lobogtak és recsegték. A katonák alig tudták üresen tartani az útvonalat a beérkezendő menet számára, akkora volt a tolongás.

Végül vágatva jött a legutolsó lovas hirnök: jönnek.

Mátyás leszállott lováról. Az előkelőségek a kijelölt rendben állottak fel mellette. Jobbján a bosnyák király és a külföldi követek, balján a nádor s a többi világi és egyházi méltóság. Közvetlen Mátyás előtt a nádor fia, az ifjú Guti Ország, kezében a meztelen királyi karddal. A hó ritka pelyhekben hullongott. Egyszerre hallhatóvá lett a nászi sereg közeledése. De az éljenzés elnyomta ezt a zajt.

Gróf Bánfi Miklós volt az első, aki látható lett. Feltűnt az égszinkék posztó legvégén, kardosan, díszruhásan, kezében feltűnően nagy virágbokréta. December közepén élő virágokból. A bokrétáról aranyfonálon gyémántgyűrű függött, köve mogyorónyi. A gróf megállt a király előtt és tisztelgett.

— Magyarország és Csehország felségös királynéja ez virágokat hódolatul s szeretetül küldi felségös férjinek.

Mátyás kezébe vette a bokrétát, de csak futó pillantást vetett rá. Mert a kék posztó végén most tűnt fel felesége. Jobbján Hunyadiné, balján Dengelegi Pongrácz János erdélyi vajda, mögötte a hús magyar nemes kisasszony s aztán a beláthatatlan kíséret tömege. A király ugyanolyan gyorsaságot tartva, ahogyan azok közeledtek, megindult

felesége felé, hogy az udvari előírás szerint pontosan a futószőnyeg közepén találkozzanak.

— Csakugyan szép, — gondolta a király kacagó lélekkel, — csakugyan nagyon szép.

Egymáshoz értek. A királyné megemelte hosszú szoknyáját, hogy letérdeljen koronás ura előtt, ő azonban megfogta és felemelte.

— Ave, regina! — mondta neki és mélyen, kutatóan a szemébe nézett.

A szép szempár szabadon, bátran, forrón felelt a pillantásra.

— Ave, rex! — felelte Beatrix.

Mátyás kezét csókolt anyjának. Aztán megfogta ujja hegyével Beatrix jobbkezének ujjhegyeit és magasra emelte. Így vezette be a sátorba. Mögöttük léptek be Hunyadiné, a nemes szűzek, az idegen követek, a királynét kísérő előkelőségek, a bosnyák király és Gabriele, az eгри püspök. Felállottak félkaréjban, középre tessékelték a királynét, az eгри püspök kiállott elébe.

— Quando sei arrivata, serenissima regina Beatrice...

Az eгри püspök, olasz ember, olaszul szólott a magyar királynéhoz, aki félig olasz volt, félig spanyol. Röviden szólott, ahogy a király előre meghagyta neki, biztosította az egész ország rajongó szeretetéről. A királyné azonnal válaszolt. Latinul. Formás mondatokat mondott, természetesen, a lámpaláz minden nyoma nélkül, közvetlenségén semmi sem árulta el a betanultságot. Mátyás gyönyörködve nézte és hallgatta. Szíve majd kiugrott örömeiben. Még két szónoklaton kellett túlesni. Előlépett a pfalzi követ, kimentette a meghívott fejedelmek távolmaradását és egész Európa szerencsekívánatait fejezte ki. Erre a királyné egy lovagja válaszolt úrnője nevében. Abban a pillanatban, mikor befejezte, a sátornyílásban álló tiszt felemelte a kezét. Kint harsány kürtszó zendült meg, majd rá-

kezdte az udvari zenekar. A királyi pár kilépett a sátorból. Künt már lovaik várták őket. De egyszersmind dulakodás és rendetlenség. A sokaság megbontotta a rendet és rárohant a kék futószőnyegre. Tépték, szaggatták a posztót, mindenki emléket akart belőle. Az alabárdosok már ütésekkel igyekeztek rendet tartani. A király ráncolt homlokkal pillantott oda.

— Sempre i Veneziani! — mondta nevetve a királyné.

S mikor nyeregbe ültek, a király kérdő pillantására fesztelenül, nyájas társalgóhangon mondta el, hogy a velenceiek, akik menetéhez csatlakoztak, az úton igen zabolátlannal viselkedtek és mindig rendetlenséget csináltak. Úgy beszélt a királyné, mint ha évek óta ismerte volna férjét, közvetlen volt, nyugodt és vidám.

Az ő lova hófehér volt, a királyé barna mén. Mind a kettő szerszáma színarany, mind a kettő takaróján rengeteg drágakő. Megindultak egymás mellett. Köröskörül rivalgott az örvendező sokaság. Beatrix nyájas mosollyal integetett jobbra-balra. Mátyás figyelte, hogy felesége hogyan üli a lovat. Nem ülte rosszul.

— Királyné, — szólt olaszul, — kimondhatatlanul boldog vagyok, hogy megjöttél.

— Én is szívből örvendek. Milyen kedves hozzám a te néped, nézd, mennyire örülnek.

— Most már a te néped is. Melegszívű, nemes nép. Nagyon meg fogod szeretni. S ők úgy fognak imádni, akár csak én.

Beatrix oldalt villant a királyra. Forró nézés volt, pajkos és boldog. De erős kürtszó hallatszott, amely a pillantást félbeszakította. Megállottak. A tér kitisztult előttük.

— Mi ez?

— Német szokás, — felelte Mátyás, — ez a két lovag itt tornát fog vívni mulattatásodra. Egyik

Munchingen Vilmos, nevezetű, másik Ottó bajor herceg.

A nyílt mező havas talaján két vértés lovag állott. Lovaik is páncélosan. Megint harsogás szóla. Egymásnak robogtak előreszegzett lándzsákkal. A roham olyan jól sikerült, hogy nemcsak mindakét lovag fordult ki azonnal a nyeregből, hanem a két ló is eldőlt. A lovagok gyorsan felálltak, de a paripák tehetetlenül fetrengtek nehéz vértjeikben. Ki kellett oldani őket, hogy felkelhessenek.

— Mehetünk, — szolt a király.

— Azt hallottam, hogy te vagy a világ legjobb tornavívója. Igen büszke vagyok rád.

— Nem büszkébb, mint én a világ legszebb asszonyára.

— Tetszem neked?

— Kimondhatatlanul.

Mélyen, hosszan néztek egymás szemébe. S a király vakmerően szolt:

— Csak már otthon volnánk, Budán... ketten...

Beatrix lesütötte szemét. Mélyen elpirult.

— Nem szép tőled, hogy megpirítasz.

— Tíz váramat odaadnám, ha most rögtön megcsókolhatnád. De milyen udvariatlan vagyok, látod, meg sem kérdezem, hogyan utaztál. És most már nem is kérdezhetem. Most le kell szállnunk. Tudod, mi a Szent Jobb?

A város kapuja elé érkeztek, Beatrix bólintott. Nagy sereg pap várt ott a kapuban. A zenekar elhallgatott és a papi kar szent zsolozsmába kezdett. A királyi pár leszállott. Hat karinges pap vállán hozta az üvegfalú, vadonatúj aranszekevénybe helyezett Szent Jobbot. Füstölővel tömjéneztek előtte. Mátyás és Beatrix letérdeltek a havon terített keleti szőnyegre. Aztán felálltak. Baldachin került föléjük, lovaikat elvezették. Most már nem lehetett beszélgetni, lassan lépdelve haladtak a Szent Jobb után, Mátyás levette kócsagos, drágaköves süvegét.

Más karinges papok más szent ereklyéket is vittek. Ahogy a bazilikához közeledtek, onnan már zúgott az orgonaszó. Beléptek, Beatrix kissé világias érdeklődéssel nézett körül, a falakon a győzelmes csaták martalékul ejtett pajzsai és zászlói sorakoztak.

Két trón állott az oltár mentén, balfelől a királyé, jobbfelől a királyasszonyé. Elváltak és kiki elfoglalta helyét. Így hallgatták végig a Tedeumot, néha lopva keresték egymás pillantását. Mátyás újjongott magában. Szép volt Beatrix, sőt bolondítóan kívánatos. Modora kitűnő, egyénisége elbájoló. Türelmetlenül számolgatta magában az órákat, hogy ezt a szépséges szép leányt mikor szoríthatja sóvárgó melléhez. Aztán elszégyelte érzéki gondolatait az Isten házában. Imádkozott.

A mise befejeztével a Bazilika előtti téren következtek a bemutatások. A rengeteg ember elhelyezkedett az előírt sorrendben. Előbb Mátyás mutatta be az ország nagyjait és a külföldi vendégeket feleségének, majd pedig Beatrix mutatta be neki a maga kíséretét. Legelőször Aragoniai Francesco herceget, testvéröccsét. Ez tizennégyéves fiú volt, jókedvű és kissé szeles. Egyszerűen sógora nyakába ugrott, megölelte és hevesen többször megsókolta.

— Piano, piano, — hallatszott egy udvari ember ijedt intelme.

Ezt is bemutatták: Rutilio Zeno volt, a kis herceg nevelője. Aztán bemutatták Roverella jeruzsálemi lovagot, a volt nuncius fivérét, aki mint Beatrix orvosa érkezett. Cristoforo de Bianchi lovag a ferrarai herceget képviselte, Francesco Bandini de Baroncelli lovag a firenzei herceget és így tovább. És végül sor került egy termetes, büszke asszony-ságra, akinek Nardella volt a neve és mint gyermekkori dajkája jött a királynéval. Férjét is magával hozta a dajka, Sabatino Viola nápolyi polgárt,

ezt is bemutatták. Ez a házaspár volt a leggögösebb az egész társaságban.

A bemutatási ceremónia végével az előre megállapított műsor azt írta elő, hogy a királyné visszavonul lakására és kipihen a utazás fáradalmait. Másnapi miséig nem is látja a királyt. Mindnyájan a király kastélyába vonultak, s ennek kapujában a királyi pár szertartásos búcsút vett egymástól.

— Nagyon nehéz lesz holnap reggelig várni, — súgta a király.

— Nekem sem könnyű, — súgta vissza Beatrix.

Elváltak. A király a maga kíséretével a prépost házába vonult. Ott végre kifújhatta magát. Anyjával beszélhetett, a Nápolyban járt küldötteket hallgathatta. Az út történetét akarta hallani elejétől végig. Részletesebben, mint az eddigi hézagos levelekből tudhatta. El is mondtak töviről-hegyire mindent. Menet különösen Ferrarában volt nagy sikerök, ahová nagy bárkákon vonultak Velencéből. A ferrarai hercegnek úgy megtetszett a magyar kürtösök trombitáló tudománya, hogy külön húsz aranyat adott nekik. Nápolyban leírhatatlan pompa és ünnepélyesség fogadta őket, de rendkívüli izgalom is, mert megjött a híre annak a merényletnek, amelyet Ercole d'Este, a ferrarai herceg, ellen követtek el. A hercegasszony, Beatrix nővére, gyermekágyban feküdt a merényletkor. De Ercole hercegnek nem lett semmi baja, s a merénylet unokafivért lenyakazták. Az izgalom hamar elült Nápolyban, s egyik ünnepség a másikat érte a magyar küldöttek tiszteletére. A Castello Nuovo nevű királyi palotában színjátékokat rendeztek, lóversenyek és tornavívások egymást érték. A jelképes esketést a szabad ég alatt tartották meg a Piazza dell'Incoronata nevű térségen. Itt nagy emelvényt állítottak. Ferrante nápolyi király koronával a fején, teljes királyi díszben vonult fel.

Beatrix hercegnőt Caraffa bíboros vezette kézen fogva, utánok jöttek az ország összes püspökei. Először lefolyt a házasságkötési ceremónia, amelyen a magyar királyt Pongrácz vajda képviselte. Aztán Beatrixot, most már Mátyás király feleségét, ünnepélyesen magyar királynévá koronázták egy aranykoronával, amelyet a pápa küldött Nápolyba. A szertartás után egész Nápoly népét megvendégtették, lovagtornák és jelképes felvonulások következtek, este pedig csodálatos tűzijáték az öbölben. A magyarok nem tudtak betelni a város szépségeivel és a tűzhányó Vezuv csodálatos füstölgésével. Aztán a hercegnő, most már a magyar király hitvese, elbúcsúzott családjától. Manfredoniáig elkísérte testvérbátyja, a trónörökös is. Itt hajóra szállottak. Most jött csak a haddelhadd. A magyar és cseh urak még sohasem éltek meg tengeri viharokat. Most volt benne részök bőven. Két álló hétig borzasztóan érezték magokat, a tengeri betegség mindet elővette, azt hitték, hogy meg fognak halni. Áldották az Istent, mikor Chioggia mellett megint szárazföldre léphettek. Többen megesküdték, hogy soha ez életben nem szállnak még egyszer hajóra. Harmadnap bevonultak Ferrarába. Ott Ercole herceg tejben-vajban fürösztötte őket és megint csak folyton a magyar trombitákat akarta hallani. Palazzo del Cortile a neve a ferrarai fejedelmi palotának, ebben hallatlan pompát fejtett ki a herceg. A vendégszobákat a Hunyadi-címer hollójával díszítették. Ercole büszkén magyarázta a küldöttségnek, hogy ebből a palotából már utazott egyszer királyné Magyarországra és azt is Beatrixnek hívták: II. Endre magyar királynak lett a felesége, és nagyanyja III. Endrének, az utolsó Árpádházi királynak. Ünnepélyek, táncok, tornajátékok itt is egymást érték. Aztán tovább indult a királyné és kísérete, amely az úton folyton szaporodott. Most már voltak vagy nyolcszázan. Velencében maga a

doge, Andrea Vendramin fogadta őket. Itt Beatrix olyan beszédet vágott ki a doge szónoklatára, hogy mindenki elámult tökéletes latinságán és szónoki készségén. Velencéből Friaulnak mentek, átkeltek a havasokon. Villachon túl a stiriai tájakat felégetve és elpusztítva találták, nemrég ott garázdálkodott a török. Nem is voltak biztosak benne, hogy nem bukkan-e fel útjukban valami kóbor pogány csapat, ezért lassan és kellő előőrsökkel utaztak. Így értek a szlavóniai határra, Pettau vára alá, ahol Hunyadiné várta őket. Két és fél hónapig tartott az út Nápolytól Székesfehérvárig. A királyné végig jókedvű volt. Mindenkihez kedves, de rangját mindig megtartó. Egytől-egyig mindenki megszerette.

Egész nap a nagy út emlékeit meséltette magának a király. Késő este maradt csak négyszemközt anyjával.

— Asszonyanyám, mit szól az asszonyhoz?

— Ékös fehérszemély, ugyan kívánatos. Szegény Katalinval nem is hasollítom.

— Igen, igen, de természeti?

— Királynénak terömté Isten is. Ha mi bajod valaha is akadhat véle, csak ez. Férje légy, de királya.

— Asszonyanyám szereti?

Hunyadiné vállat vont.

— Ha jó hozzád, az ördög öreganyját is szeretöm. Ha nem jó, az angyaloknak angyalát se.

Mátyás nevetett.

— Néköm iszonytató mód tetszik, megmondom áperté. No menjünk, aludjunk.

Boldog volt, friss, izgatott. Soká nem tudott elaludni. Másnap, csütörtökön ismét misét hallgatott. De egyedül nem maradhattak sem előtte, sem utána egy percig sem. A misét Gabriele olvasta, az evangélium után a király is, a királyné is megcsókolták a szent könyvet, a gyertyákat hat főúr vitte előttük. Úrfelmutatás után ősi szokás szerint

az egész megjelent közönség körüljárta az oltárt és kiki letette vagyont érő ajándékait az egyház és a szegények számára. Mise után megint elbúcsúztak egymástól. Míg a jelképes esketést az igazi nem pótolta, nem lett volna illendő kettesben maradniok.

Erre még soká nem került a sor. A műsoron harmadnap a királyné koronázása szerepelt. A misét Vetési Albert mondta, a királyné koronázására az esztergomi érsek helyett jogosult veszprémi püspök. Ez a mise volt a fehérvári ünnepek legfényesebb pontja. Az urak káprázatos díszben jelentek meg. Ujlaki olyan dolmányt hordott, amelyet egész hosszában igazgyöngy és skófium borított, aranszövésű mentéjét ötszáz gyémánt ékesítette, öve maga megért hatvanezer aranyat.

A templomban tizenkét lépcső magasságú trónt állítottak a királynénak. A lépcsőfokokat aranszőnyeg fedte. Hunyadiné kísérte fel erre a trónra. Beatrix arannyal átszőtt piros ruhát viselt, fölötte hasított ujjú olaszos selyempalástot. Haja kibontva hullott hátára, két sor igazgyöngyöt fűzött bele. Mikor a koronázómisében magára a szertartásra került a sor, a karinges papok egy kárpit mögé vezették, amelyet az oltár mellett állítottak fel. A kárpit mögött a királyné átöltözött. Olyan ruhát vett fel, amely jobb karját és háta egy részét meztelenül hagyta. De ezt nem lehetett látni, mert aranszövésű, piros koronázási palástot borítottak rá. Az oltár másik oldalán hasonlóan magas trónon ült a király, fején a szent koronával, vállán a szent palásttal.

A veszprémi püspök ekkor intett a bosnyák királynak. Ujlaki, mint hűbéres fejedelem, az országalmát és a jogart kezében tartva, a király elé járult és meghajtotta magát. Mátyás lejött a trónról és az oltár elé állott, Beatrix jobbjá felől. Mind a ketten letérdeltek. A püspök megáldotta őket, aztán felolvasta a latin eskümintát. A királyné, kezét a bib-

liára téve, elmondta az esküt. Ekkor a palást lekerült róla és láthatóvá lett hófehér karja és háta egy része. A király odapillantott és mély lélegzetet vett. A püspök latin szöveget mormolva megkente Beatrix karját és vállát. Most a nádor, aki oldalt állott, harsány hangon elkiáltotta magát:

— Király, akarod-e, hogy a királyné megkoronáztassék?

— Akarjuk, — felelte Mátyás.

A korona odakerült Beatrix szép fejére. Eddig nem szólt a zene, most egyszerre teljes erővel felharsant. De még ennél is erősebb volt a vivátok orkánja s a földhöz vert kardok dörömbölése. A királyné visszament a kárpit mögé és az előbbi ruhát öltötte magára. A király felavatta az aransarkantyús lovagokat, többek közt sógorát, Francesco herceget, Kristóf bajor herceget, azonkívül számos fiatal főurat.

Ez a mise órák hosszát tartott. Késő délután lett vége. Utána mindnyájan a díszlakomára vonultak, a királyi kastély boltíves termébe. Ámulatos pompával terítették meg az asztalt. A király jobbján a nápolyi herceg ült, balján a bajor herceg. Szemközt vele a királyné. A díszasztal olyan széles volt, hogy nem tudtak beszélgetni. Az étrenden huszonnégy fogás szerepelt, de nem lehetett mindet felhordani, mert eltelt az idő. Valamit még aludni is akartak: virradatkor már indulniok kellett Budára.

A hosszú úton megint nem beszélhettek. A menet élén huszonnégy trombitás lovagolt, ezüst vértjök mellén aranycímer. Utánok következett négyezer lovas, ezredenként zenekarral. Aztán a király kamarásai és apródjai, a követek, a vendégfejedelmek, a főurak. Ekkor következett a király hófehér paripán, kalpagjától sarujáig igazgyöngyökkel és drágakövekkel borítva. Mögötte egy apród vitte lóháton a király aranypajzsát, koronás sisakját és lándzsáját. Pár lépésnyire a királyné következett szintén fehér

paripán. Aranyszövésű kék öltözetet hordott, fölötte sárga selyempalástot, fején koronát. Őt is tetőtől-talpig drágakövek és gyöngyök borították. Körülötte lovagolt díszruhában a kíséret, mögötte a hölgyeket szállító nyolc aranyozott hintó, mindegyiket hat ló húzta.

Három napig tartott a vonulás Fehérvárról Budára. Útközben kétszer háltak meg, a királyi pár külön egymástól. Tanúk nélkül egy szót sem beszélhettek. Az országút mentén két oldalt messzi földről összesereglett lakosság ámult a mesebeli látványon. Harmadnap, december tizenötödikén, Buda alá értek. Itt legelőször a budai zsidók küldöttsége jött elébük. Főpapjuk, az öreg Akiba Kohen, vezette őket lóháton, kezében kivont karddal, amelyről ezüstpénzekkel telt edény függött alá, utánok huszonnégy zsidó lovas, sötétpiros öltözetben, strucctollas kalppal, majd kétszáz gyalogos zsidó imádkozó palástban, különös jelekkel díszített piros zászló alatt, utánok mennyezet alatt jött a frigyláda. Beatrix ámulva nézte őket. Szónokuk beszédet mondott és a fiatal királyné pártfogásáért esedezett.

Aztán tovább vonultak. A kapuban Buda tanácsa várta őket, élükön a bíró, díszruhában valamennyien, kezökben égő gyertya. A bíró beszédet mondott. Ahogy a városkapun belül értek, megint meg kellett állaniok, Kristóf bajor herceg itt is lovagtornát rendezett. Ez sokkal vadabbul ment, mint a fehérvári, a királyné ijedtében fel is sikoltott. De a nép annál jobban örvendezett, éljenzett és zajgott. Ismét megindultak, az esztergomi kaputól a Boldogasszony temploma mentén a Szent György terére s onnan végre-valahára a várpalotába. De ennek felvonóhídja előtt itt is a papságot találták a várkápolna szent ereklyéivel. Ismét mennyezet, gyalogos bevonulás, templom, orgonaszó.

— Meghalok, — mondta Beatrix, — sírni tudnék a fáradságtól.

— Pihend ki magad, kedvesem. Holnap is sok dolgunk lesz még.

Az igazi esketés még mindig hátra volt. És nem következett másnap sem. A várkápornában Csupor Demeter, győri püspök misét mondott, utána a külföldi követek szerencsekívánatai következtek szónoklatokkal. Aztán nagy díszlakoma. A pompára már nem tudott figyelni senki. Ötszázhatvan színarany edény állott a pohárszéken, a terem közepén kétakós színezüst hordó négy rekeszéből négy különböző drága bor ömlött, aranyozott ezüst szökőkútban csobogott a víz. A királyi pár előtt lovat ábrázoló asztaldísz állott színaranyból. Az ételeket Girzsik fia, Henrik herceg, Ujlaki Lőrinc, a liegnitzi herceg és a ratibori herceg hordták fel. Aztán ugyanabban a teremben megindult a tánc. Körtáncot jártak hat körbe osztva, a király is táncolt egyik körben a királynéval. Mátyás sárga atlaszmentét és cobolyprémes dolmányt viselt, Beatrix aranyruhát és fölötte cobolyprémes, arannyal szőtt piros ujjast. A zene andalítóan szólt. S mikor a királyi pár visszatért helyére, Mátyás erősen megszorította Beatrix kezét.

— Ma este okvetlen beszélnem kell veled.

— Lehetetlen. Vasárnapig lehetetlen.

Karácsony előtti vasárnapra tűzték ki az ünnepélyes templomi esküvőt. Öt nap volt még hátra addig. Mátyás már öt napja élt fiatal felesége közvetlen közelében s még annyira sem jutott, hogy valami homályos sarokban egyszer egy gyors csókot váltsanak.

Amikor a táncmulatságról visszavonultak, egy folyosó-elágazásnál búcsút vettek. Ő jelentősen megszorította a Beatrix kezét, de az elfordult és nem akarta elérteni.

— Rivederti domani, — mondta a királyné és elsuhant udvarhölgyei közt, nehéz selymeiben.

A király ideiglenes szobáiba tért és éjszakai

köntöst öltött. Várt egy jó órát. Nehezen ugyan, de annyit tűzött ki magának. Olvasta a másodperceket és perceket, így könnyebben ment. Akkor aztán felkerekedett és óvatosan kilépve a néptelen folyosóra, lábujjhegyen lopódzni kezdett. Az alabárdosok mereven üdvozták. Odaért a királyné lakosztályához. Benyitott. Az első szobában nem talált senkit. Tovább ment. A következő szobában a dajka aludt a kereveten, a szoba másik végében a férje. Akkor megint üres szoba következett. Itt felrúgott a sötétben valamit. Nagy csörömpölés támadt, majd mélységes csönd. Várt. Ekkor kinyílt Beatrix ajtaja, a királyné, valami éjjeli köpenyt összekapva mellén, kitekintett. Ő egy szempillantás alatt ott termett az ajtóban.

— Nem, nem, — tiltakozott rémülten Beatrix. De ekkor nyílt a másik ajtó.

— Vigyázz, jönnek! — szólt Mátyás és beugrott felesége szobájába.

Kint a dajka hangja hallatszott.

— Van itt valaki?

— Én jártam itt, — felelte Beatrix, — fellöktem valamit. Csak feküdj le, reggel majd megnézzük.

— Va bene Buona notte, regina.

— Buona notte, Nardella.

Az ajtó odakint becsukódott. De Beatrix nem mozdult, hogy bejöjjön. Keze fogta a maga ajtaját. Mátyás megragadta ezt a kezét vasmarokkal s a kéznél fogva behúzta a királynét. És magához rántotta. Egész testében megreszketett. A leányon nem volt más, csak egy bő selyemköntös.

— Megőrülök érted, — súgta neki, mialatt meléhez szorította.

— Úgy vártalak, — súgta vissza a királyné boldog, elfojtott izgalommal.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár



OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

